T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

140615

MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ VE ETKİLERİ

140615

Mustafa ÖZBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Doç.Dr.Mesut Hakkı CAŞIN

GEBZE
2003

Mustafa ÖZBAY'ın Yüksek Lisans tez çalışması, G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 19.02./**2003** tarih ve **2003**/4 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından Strateji Anabilim Dalı'nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE : Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN

ÜYE (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Mesut Hakkı CAŞIN

ÜYE : Yard. Doç. Dr. Halit KESKİN

ONAY

GYTE Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 12.05./**2003** tarih ve **2003**/11 sayılı kararı.

İmza/Mühür

ÖZET

Küresel güç mücadelesi, içinde bulunduğumuz dönemde yeni boyutlara ulaşmış durumdadır. 20nci yüzyılın son diliminde dünyanın tek kutuplu bir düzene dönüşmesi bölgesel ve küresel dengelerde yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Son 10-15 yıl içerisinde dünya tarihinde zaman olarak kısa ancak tarihi ehemmiyeti bakımından çok önemli değişimler yaşanmıştır. Bu süreçte son olarak yaşadığımız Irak Savaşı'da dahil olmak üzere sıkça duymaya ve kullanmaya başladığımız kavramlardan biriside strateji olmuştur.

Bu kavram ile birçok mücadelenin niye yapıldığı, nasıl yapıldığı, doğrumu yanlış mı olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Bu atmosfer içinde artık ülkelerin yaşamlarında ulusal stratejilerinin etkisi kadar başta egemen güçler olmak üzere komşu ve diğer ülkelerin stratejilerinin de etkisinin görüldüğü muhakkaktır.

Milli güvenlik stratejileri ve etkileri konulu çalışmamda temel kavram ve kuramlara yer verilmesini takiben küresel güç mücadelesinde etkin ülkelerin stratejik uygulama ve ilişkileri ele alınmıştır. Çünkü başta ABD olmak üzere Rusya ve diğer ülkelerin politik yaklaşımları ülkemizi jeostratejik yapma nedeniyle ülkemize direkt etkilerde bulunmaktadır. Bu etkileşimin gelecekte de artarak devam edeceğini beklemek gerekir. Bugün küresel güç mücadelesinde ülkemiz ve Ortadoğu üst düzeyde yansımalara neden olurken, yakın gelecekte yine ülkemiz ve Kafkasya beraberinde Orta Asya ön plana çıkacaktır.

ABD ulusal stratejisi, refah ve güvenlik etkileşimi ve dünyanın ABD politikaları doğrultusunda düzen ve istikamet kazanması üzerine inşa edilmiştir. Rusya ise yakın çevre kavramı ile Kafkasya ve Orta Asya'da eski nüfuzunu kazanarak küresel güç mücadelesinde yerini tekrar almayı amaçladığını açıkça ortaya koymuştur. Fransa klasik kültürel angajmanını muhafaza ederken AB olgusuna ABD karşısında daha ciddi bir hüviyet kazandırmayı ve başta Ortadoğu olmak üzere küresel güç mücadelesinde ABD karşıtı oluşumu sağlayarak denge kurmayı ve tek

kutuplu yapıya biran evvel son vermek arzusunu Irak Savaşı'nda da açıkça ortaya koymuştur. Almanya ise ekonomik açılımlar üzerine kurduğu yakın çevre güvenlik oluşumunu sağlamış olarak uluslararası ilişkilerde başta Rusya olmak üzere her ülke ile işbirliğini sağlayabilecek bir atmosferin devamını sağlamayı ve bu arada AB'nin motoru olarak Fransa ile AB oluşumunu tamamlama çalışmalarına devam ettirmektedir. Gelecek öngörüleri içinde hassasiyetle düşünülmesi gereken ülkelerin başında Çin gelmektedir. Bu ülkenin gelecekte alacağı pozisyonun niteliği ile hali hazırdaki yapısı ve ilişkileri hassas noktalar içermektedir. Güvenlik hassasiyeti olan, siyasi yapısı muhtemel dinamiklere sahip olan demografik ve ekonomik yapısı özel noktalar içeren ve bu unsurlar arasında dengeleri kurabildiğinde küresel güç mücadelesine yön vermeye ortak olabilecek bir ülkedir. Uzakdoğu'da küresel mücadeleler de etkileri olabilecek ülkelerden birisi de Japonya olup, bu ülke acılı savaş deneyimlerinden sonra stratejik yapısını işbirliği ve ekonomik gelişim üzerine kurmuştur. Güvenlik platformunda ABD ile işbirliğine devamlılık kazandırmış olup, teknolojik ve ekonomik yapısı ile ön plana çıkmayı başarmış durumdadır.

Güç mücadelesinde etken olan bu ülkelerin tamamının hassas olduğu konuların içinde enerji kaynakları ilk sırada gelmektedir. Ortadoğu başta olmak üzere enerji kaynakları açısından zengin bölgeler küresel güç mücadelesinde önemli avantajlar sağlamaktadır. Ülkemiz de güç mücadelesine sahne olan bölgelere yakın olup aynı zamanda bölge ülkeleriyle tarihi, coğrafi ve kültürel bağlara sahiptir. Bu nedenle milli güvenlik stratejimiz içindeki öngörü yorumlarında bu açılım ve etkileşimleri göz önünde bulundurmalıyız. Temel strateji esaslarımızı uygulayabilmemiz için bölgeselin ötesinde bir güç olamaya çalışmalıyız. Bunu sağlamak için ulusal ve uluslararası sorunlarımızı başarıyla çözebilecek politikaları sabırla inşa etmeliyiz. Bölücü irticai faaliyetler, siyasal istikrar, Türk cumhuriyetleriyle ve komşu ülkelerle ilişkilerimiz, ekonomik çabalarımız, Yunanistan ile ilişkilerimiz, AB ile ilişkilerimiz, ABD, Rusya ve Çin ile ilişkilerimiz kabaca ön planda düşünebileceğimiz sorun ve uğraşılardır.

Bütün bu uygulamalarda başarılı politikalar üretebilmemiz için dünya ölçeğinde yaşanan olayların iyi analiz edilmesi ve temel güvenlik ile dış politikaların doğru değerlendirilmesi şarttır.

SUMMARY

The struggle for the global power transformed to new dimensions in recent periot. At the end of the 20th sentury, after the world terned into a singel-polar system, new searches apeared for the local and global balances.

In the recent 10-15 years, in short periot for the world history, many important changes happened. In this process, icluding the Iraq War, one of the most important concepts that we frequently heared and used was *strategy*.

With this concept, why and how this struggles were happening and if they were right or wrong, was discussed. In this atmosphere countries' national strategies vere directly effected by the strategies of their neighbours and powerful coutries.

In my study about "National strategies and efects" after explanation of basic concepts and theories I tryed to explain the strategies , application of these strategies and relations of powerful countries. Becouse of its jeopolitic importance Turkey was always effected from US and Russia's relations. It seems that these effects will grow and continue. In the recent periot our country and Middle East was in the centre of power struggles, and in near future it seems that Turkey, Kafkasia and Middle East will be the most important places of the struggle for the global power.

The national strategy of US is based on interaction of prosperity and security, and arranging the world according the US' strategies. But Russia is trying to rebuild her othority on Kafkasia and Middle East and take her place in the struggles for the global power. France is planning to give a new powerful form to EU and use it against US. France clearly showed that wants to put an end to US' growing power and single polarization. Germany bases his national stategy on powerful economy and clearly shows that is eager to contunue his economic relations including the relations with Russia. Germany is taking his strong place in new constitution of the EU. For the near future China is attracting attention on her growing power. The position and strategy of this coutry will determin new world balances. One other growin power is Japan that changed his strategy after grievous war years and based it

on economical power. Japans' continious cooperation with US is in considerable position.

The most important subject for these coutries is to share out the energy resources. Becouse of this reason Middle East becomes very important in global strife. Turkey is in the middle of these energy resorces and is important country becouse of having historical and cultural relations with Middle East coutries. Turkey is to specify her national strategy very carefully to succeed in economic and strategic targets. To succeed our national strategy we are to solve our national and iternational problems. The most important subjects are redical activities, relations with other Turkish countries, relations with neighbour countries, solving economic problems, relations with Greece and EU, and relations with US, Russia and China.

To produce succesful politics in all these subjects we are to analize the events arround us, and evaluate very well the basic security and foreign policy.

TEŞEKKÜR

Uzun süredir devam ettirdiğim tez çalışmamda, sabırla ve tecrübesiyle beni yönlendiren danışmanım Sayın Doç.Dr.M.Hakkı CAŞIN'a desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Eğitimimi yaptığım GYTE'de Sayın Prof.Dr.Ahmet AYHAN, Sayın Prof.Dr.Abdulkadir AKÇİN ve Prof.Dr.Salih AYNURAL ile ders hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Bu vesileyle kendilerinin her zaman samimi ilgi ve desteklerini hissettiğimi belirtmek isterim. Araştırma tezimin yazım çalışmalarında yardımları nedeniyle de arkadaşım Adil Ali UĞUR'a ve Erdinç ERKUL'a teşekkür ederim.

Kendilerinden son derece faydalı bilgiler edindiğim mümtaz insan, iyilik timsali ve sınırsız hoşgörü sahibi Prof.Dr.Nejat GÖYÜNÇ hocamı rahmetle anıyorum. Yüksek eğitimim esnasında bana her zaman destek olan sevgili eşime ve anneme teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimi sayesinde GYTE'ni tanıdığım için ve ülkemizde böylesine nezih, üretken, dinamik ve araştırma zihniyetini kendisine rehber edinen, akademik ekip ve kurumların olduğunu bir kez daha görmekten çok büyük mutluluk ve gurur duyduğumu belirtir bu çerçevede en derin saygı ve sevgilerimi sunarım.

Mustafa ÖZBAY

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

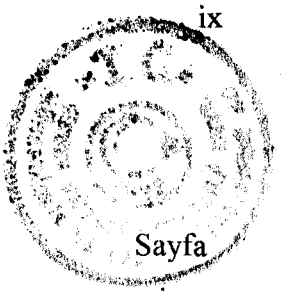

	Sayfa
ÖZET	iv
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
TABLOLAR DİZİNİ	xvi
HARİTALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ	1
2. STRATEJİ İLMİNİN TEORİK VE YAPISAL KARAKTERİ İÇİNDE JEOSTRATEJİ VE JEOPOLİTİK KAVRAMLARI	3
2.1.Strateji Kavramı ve Yapısal Karakteri	3
2.1.1. Stratejinin Alt Bölümleri	7
2.1.2. Stratejinin Dayandığı Unsurlar	11
2.1.2.1. Milli Menfaatler	11
2.1.2.2. Milli Hedef	13
2.1.2.3. Milli Politika	14
2.1.2.4. Milli Strateji	15
2.1.2.5. Milli Güç	15
2.2. Jeostratejinin Tanımı, Kapsamı ve Unsurları	16
2.3. Jeopolitik Kavramı	18
2.3.1. Jeopolitiğin Gelişmesi	19
2.3.2. Jeopolitiğin Unsurları	21
2.3.3. Jeopolitik Kuramlar	22
2.3.3.1. Deniz Egemenliği Kuramı	22
2.3.3.2. Kara Egemenliği Kuramı	23
2.3.3.3. Hava Egemenliği Kuramı	24
2.3.3.4. Hayat Alanı Kuramı	25
3. TÜRKİYE'NİN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ	26

3.1. Türkiye'nin Güvenlik Perspektifleri 26
3.2. Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Yapısı ve Artan Stratejik Önemi 30
3.3. Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi 42
3.3.1. Türkiye'nin Ulusal Güvenliği ve Avrupa Güvenliğindeki Gelişmeler 42
3.3.1.1. Türkiye'nin Ulusal Güvenliği 42
3.3.1.2. Avrupa Güvenliğindeki Gelişmeler 50
3.3.2. Türkiye İçin Kıbrıs'ın Stratejik Önemi 54
3.4. Milli Güvenlik Kavramı ve Siyasetinin Belirlenmesi Esasları 56
3.4.1. Türkiye'nin Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ve Milli Güvenlik Planlama Süreci 56
3.4.2. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) 59
3.5. Türk Dış Politikası ve Güvenlik Stratejisi 60
3.6. Türkiye'nin NATO ve AGSP İle İlişkileri 64
4. ALMANYA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ 68
4.1. Almanya Güvenlik Politikası ile Stratejik Zihniyetinin Esası 68
4.2. Almanya'nın Dış Politikası 73
4.2.1. Almanya'nın Orta Asya Politikası 73
4.2.2. Almanya'nın Ortadoğu Politikası 75
4.3. Almanya'nın NATO Politikası 77
4.4. Almanya-Türkiye İlişkileri 77
5. ÇİN'İN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ 90
5.1. Çin'in Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası 90
5.2 Çin'in Yeni Stratejik Planı ve Güvenlik Konsepti 93
5.3 Çin'in Dış Politikası 98
5.3.1. Çin'in Avrasya ve Türkiye İlişkileri 100
5.3.2. Çin'in Orta Asya Politikası 102
5.3.3. Çin'in Ortadoğu Politikası 104
5.3.4. Çin'in Rusya Politikası 105
6. JAPONYA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ 107
6.1. Japonya'nın Milli Savunma Politikası 107
6.2. Japonya'nın Dış Politikası 111
6.2.1. Japonya'nın Dış Politikasının Temel Stratejisi 111

6.2.2. Japonya'nın Dış Politikasının Temel Hedefleri 112
6.3. Japonya'nın Orta Asya ve Asya-Pasifik Bölgesi Stratejisi 115
6.4. Japonya'nın Ortadoğu Stratejisi 116
6.5. Japonya'nın ABD ve Avrupa İle İlişkileri 118
6.6. Japonya'nın Uluslararası İlişkileri 119
7. RUSYA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ 121
7.1. Rusya Federasyonu'nun Temel Stratejisi ve Jeopolitik Hedefleri 121
7.2. Rusya Federasyonu'nun Milli Menfaatleri ve Milli Hedefleri 127
7.3. Rusya'nın Güvenlik Politikası 129
7.4. Soğuk Savaş Sonrası Rusya Askeri Doktrini 134
7.5. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Stratejisi İle Dış Politikasının Hedef ve Metotları 138
7.6. Rusya'nın Asya Stratejisi 144
7.6.1. Rusya'nın Asya Stratejisinin Esası 144
7.6.2. Rusya'nın Orta Asya Stratejisi 145
7.6.3. Rusya'nın Kafkasya Stratejisi 150
7.6.4. Rusya'nın Ortadoğu Stratejisi 159
7.6.5. Rusya'nın Hazar Bölgesi Petrol Stratejisi 160
7.7. Rusya'nın Avrasya Stratejisi 162
7.8. Rusya'nın ABD İlişkileri 163
7.9. Rusya'nın NATO İle İlişkileri 164
7.10. Rusya İle Türkiye Arasındaki İlişkiler 167
8. ABD'NİN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ 174
8.1. ABD'nin Stratejisinin Temel Parametreleri 174
8.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD 177
8.3. ABD'nin Dış Politikasını Etkileyen Faktörler 179
8.3.1. Komünizm Karşıtlığı 179
8.3.2. Dünya Liderliği 180
8.3.3. Gerçekçilik 181
8.3.4. Manevi Değerler 182
8.3.5. Üçüncü Dünya 182
8.4. ABD'nin Asya Stratejisi 183
8.4.1. ABD'nin Ortadoğu Stratejisi 183

8.4.2. ABD'nin Orta Asya Stratejisi 190
8.4.3. ABD'nin Rusya Stratejisi 193
8.4.4. ABD'nin Avrasya Stratejisi 194
8.5. ABD'nin Güvenlik Politikası 196
8.6. ABD'nin NATO ve AB İle İlişkileri 202
8.7. ABD'nin Türkiye İle İlişkileri ve Türkiye İle İttifak Kurmasının Nedenleri 204
8.7.1. ABD-Türkiye İlişkileri 204
8.7.2. ABD ile Türkiye'nin İttifak Kurma Nedenleri 207
8.7.2.1. Güvenlik 207
8.7.2.2. Yardım İhtiyacı 208
8.7.2.3. Stratejik Nedenler 208
9. FRANSA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ 209
9.1. Fransa'nın Dış Politikası ve Temel Stratejisi 209
9.2 Fransa'nın Güvenlik Politikası 211
9.3 Fransa-NATO ve AGİK İlişkileri 215
9.4 Fransa'nın Ortadoğu Politikası 216
10. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 218
KAYNAKLAR 224
ÖZGEÇMİŞ 229

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AEW	Havadan Erken Uyarı
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Topluluğu
AKKA	Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması
ANZUS	Anzus Paktı
AOGSP	Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASELSAN	Askeri Elektronik Sanayi
ASPİLSAN	Askeri Pil Sanayi
AT	Avrupa Topluluğu
AWACS	Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sistemleri
BAB	Batı Avrupa Birliği
BDT	Birleşik Devletler Topluluğu
BİO	Barış İçin Ortaklık
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Müşterek Görev Kuvvetleri
CENTO	Merkezi Antlaşma Örgütü
CJTF	Birleşmiş Ortak Görev Kuvvetleri
DHKPC	Devrimci Halkın Kominist Partisi Cephesi
EUPM	Avrupa Birliği Polis Misyonu
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
HAVELSAN	Hava Elektronik Sanayi
IFOR	NATO Uygulama Kuvveti
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPTF	Uluslararası Polis Görev Kuvveti

ISAF	Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü
İ.Ö.	İsa'dan Önce
KADEK	Kürdistan İşçi Partisi
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Konseyi
KEİB	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi
KFOR	Kosova Kuvveti
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MGSB	Milli Güvenlik Siyaset Belgesi
MPFSEE	Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Paktı Organizasyonu
ODA	Resmi Kalkınma Yardımları
OECD	Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
SALT I	Stratejik Silahlı Sınıflandırma Antlaşması
SEATO	Güneydoğu Asya Antlaşma Örgütü
SEECP	Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci
SFOR	NATO İstikrar Kuvveti
SSCB	Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği
SSM	Savunma Sanayi Müsteşarlığı
str.	Strateji – Stratejisi
TÜMAS	Türkiye'nin Milli Askeri Stratejisi
TSSPSE	Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları
UNIIMOG	Birleşmiş Milletler İran-Irak Askeri Gözlemci Grubu
UNISOM	Birleşmiş Milletler Irak-Kuveyt Gözlemci Misyonu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sekil	Sayfa
2.1. Stratejinin Şemalandırılması	6
2.2. Stratejinin Oluşumu	8
2.3. Milli Çıkarların Oluşumu	12
3.1. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bünyesinde de Bulunan F-16 ve F-4 Uçakları	46
5.1. Çin Hava Kuvvetleri Tarafından da Kullanılmakta Olan SU-27 Tipi Savaş Uçağı	97
6.1. Japonya Hava Kuvvetleri Tarafından da Kullanılmakta Olan F-15 Tipi Savaş Uçağı	109
7.1. Rusya Hava Kuvvetlerinin Kendi Üretimi Olan SU-27 Tipi Savaş Uçağı	131
8.1. ABD Hava Kuvvetlerinin Kendi Üretimi Olan F-22 Tipi Savaş Uçağı	198

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
5.1. Çin'in Silahlı Kuvvetlerinin Komşuları ile Mukayesesi	92
7.1. Bazı ABD Savaş Uçakları ile Rus Savaş Uçaklarının Nitelikleri	132

HARİTALAR DİZİNİ

Harita	Sayfa
3.1. Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Jeopolitik Konumu	35
3.2. AB'ne Üye ve Aday Ülkeler	40
3.3. NATO'nun Yapılanması	47
3.4. Kıbrıs	55
8.1. Irak	189

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi, içinde bulunduğumuz zaman diliminde büyük değişimlerin eşik sürecini yaşamaktadır. Kavramlar, ideolojiler, refah mücadeleleri gibi insanlığın oluşturduğu hemen her şeyin birbirine girdiği bir dönemin yansımaları artarak yaşanmaktadır. Bu şartlarda ülkemizin jeostratejik önemi nedeniyle sahip olduğu açılımlar her geçen gün yeni boyutlar kazanmaktadır. İçinde bulunduğumuz bölgesel dinamizm ile gerçekte küresel güç mücadelesine sahne olacak bölgelere açılım imkanlarımızın yanı sıra Batıya yönelik tercihlerimiz ve uluslararası yerleşik ilişki ve kurumlardaki etkileşimler bir bütün olarak dengeye ihtiyaç duymaktadır.

Uluslararası güç etmenlerinin sahip oldukları ve uyguladıkları stratejileri değerlendirmeden milli güvenlik stratejilerinin yalnız başına başarıya ulaşmasını beklemek mümkün değildir. Bu etkileşime etkisi olan argümanları ve ilişkileri ortaya koymayı amaçladığım bu çalışmamda yapıları ve karakterleri farklılık gösteren stratejilere sahip ülkelere dikkat çekilmiştir. Ayrıca teorik bilgilerin ve zenginliğin günümüz dünyasında cereyan eden olaylarla bağlantısının kurulmasına önem verilerek geleceğe dair yorumlara ulaşmak amaçlanmıştır.

Geçtiğimiz 10-15 yıl içinde dünyamız iki Almanya'nın birleşmesi ve SSCB'nin dağılarak bir çok devletin uluslararası platformda yerini alması gibi istisnai nitelikte gelişmelere şahit olurken, 21nci yüzyılın başlangıcıyla da küresel güç mücadelesinin yüksek dinamizmini görmeye hazırlanmaktadır. Yakın gelecekte ABD ve müttefikleri, Fransa ve Almanya liderliğinde siyasi ve askeri niteliği artmış AB ve Rusya ile Çin'in liderliğinde Asya platformu olarak küresel güç mücadelesi verecekleri beklenmektedir.

Bütün bu dinamik atmosferde içsel ve dışsal problem ve tehditlerin varlığı içinde uluslararası beklentilerimizin mücadelesi ve bölgesel istikrarsızlık ülkemizi hassas bir konuma taşımaktadır.

Tek kutuplu dünya düzeninin uzun sürmeyeceğini, bu dönemde bölgesel ölçekte ortalamalar üstünde sorunlar yaşanacağını ve mümkün olan en kısa zamanda

küresel güç mücadelelerinde kutup veya kimliklerin denge oluşturacağını beklemek doğru olacaktır. Bu, belki de dünya barışı için daha pozitif bir atmosfer yaratabilecektir. Bu doğrultuda ayrıca zamanla stratejik anlayış ve tehditlerin dinamik yapısına dikkat edilmelidir. Irak'taki savaş örneğinde de yaşandığı gibi güç kaynakları üzerindeki otorite değişimleri ile beraber küresel mücadelelerinin yeni boyutlar kazanma ihtimali artacaktır.

Bu beklentiler içinde, dünya ve bölge ölçeğinde zamana karşı güvenirliğini ve şahsiyetini muhafaza edebilecek stratejimizin esasını yüce Atatürk'ten esinlendiğimiz "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" anlayışının oluşturduğunu ancak bunun değişen koşullarda günümüze uyarlanması gerektiğini ve bu esasta daha rahat hareket edebilmek için Ekonomik-Askeri ve Sosyal (Tarih-Kültür-Bilim vb.) gücümüzü daha üst seviyelere ulaştırmamızın gerektiğinin idrakı içinde olmalıyız.

Unutmamalıyız ki yaşadığımız bu kutsal emanet coğrafyada refahımız ve sorunlarımız sahip olduğumuz güç ve kudretimizle orantı içinde olacaktır. Bu anlayış içinde gelecekte ülkemizin alacağı konumda ulusal stratejik uygulamalar kadar, uluslararası etkileşimlerde güç mücadelesinde mevcut ve muhtemel güçlerin uygulayacakları stratejilerin de etkisi olacağını kabul etmek gerekmektedir. Dolayısıyla stratejik öngörüler bu anlayış içinde değerlendirilmektedir.

Günümüzde ve gelecekte gerek risklerin niteliği gerek mücadele satıhlarının boyutları değişmiştir. Artık klasik savaştan ziyade terör karakterli risk değerlendirmeleri ile iki karşıt kutbun mücadelesi değil, irili ufaklı bölgesel çatışmalar beklenmektedir. Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu ortamın uzun süre devam etmeyeceği beklentisiyle küresel güvenlik mücadelesindeki aktörler çeşitli yönleriyle ortaya konmuştur. Ülkemiz kaynakları bu stratejik öngörü anlayışı içinde aynı hedef doğrultusunda teksif edildiğinde, siyasi ve ekonomik istikrar tesis edilerek askeri gücümüzün caydırıcılığını muhafaza etmesi halinde bölgesel bir güç olarak barış ve istikrara katkıda bulunmaya devam edebileceğimizi düşünebiliriz. Aksi durumda uluslararası işbirliği içinde siyasi varyasyonlarda yaşanacak atmosferin içine itilerek ulusal davalarımızda zor koşullara sürükleneceğimizi, bu doğrultuda karşı platformun hızla ve ahenk içinde büyüyebildiğini göreceğimizi unutmamalıyız.

2. STRATEJİ İLMİNİN TEORİK VE YAPISAL KARAKTERİ İÇİNDE JEOSTRATEJİ VE JEOPOLİTİK KAVRAMLARI

2.1. Strateji Kavramı ve Yapısal Karakteri

Strateji sözcücüğüne her geçen gün daha çok rastlamaktayız. İçinde bulunduğumuz günlerde yaşanan Irak Savaşı nedeniyle, gerek ABD gerekse Irak'ın, diğer birçok ülke menfaatleri doğrultusunda mevcut planları ve stratejileri ön plana çıkmış durumdadır. Artık sadece askeri alan ve faaliyetler değil, hayatın birçok alanında strateji kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır. Her gün daha çok kullanılmaya başlanılan "strateji" sözcüğünün kökeni, etimolojik açıdan ele alındığında, eski Yunanca'da "generallik sanatı" anlamına gelen strategos sözcüğüne bağlanmaktadır. Strategos sözcüğü, Eski Mısır'da Ptolemioslar devrinde, Atina ve Roma'da askeri ve sivil yönetim başkanlarını ifade etmiştir. Eski Atina'da Stratgosluklara, İ.Ö.501-500 yıllarında Kleisthenes tarafından kurulmuş olup, bu mevkileri işgal eden kimseler, barışta diplomatik ve mali bazı fonksiyonlara sahip olmuşlardır. Savaşta rütbelerine göre çeşitli kumandanlık görevlerini yüklenen bu kişiler, devletin genel sevk ve idaresinde önemli roller oynamışlardır.

Bizanslılar devrinde de yüksek bir rütbe sayılan strategostuk, bizzat kral tarafından verilmiştir. Strategoslar savaşlarda sivrilmiş askerler arasından ve gözde asker ailelerinden seçilmiştir. Bu terim zaman içinde bu kişilerden yavaş yavaş sıyrılarak belirli bir süreci, "Stratejik Süreç" adını verdiğimiz bir oluşumu ifade eder şekilde kullanılmaya başlamıştır.

Batıda Napoleon Bonaparte'ın askeri alanda bir sanat olarak uygulamaya koyduğu stratejinin teorik çerçevesinin, Carl Von Clausewitz tarafından belirlendiği söylenmektedir.

Strateji, Uzakdoğu'da, Çin'de ve Japonya'da 2500 yıl öncesine dayanan bir olgudur. Savaş Sanatı'nın ustalarından Sun Tzu'nun dünyanın en saygın

stratejisyenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Yapıtı askeri önderler ve stratejisyenlerin yanı sıra; Asya'da politikacılar, işadamları, yöneticiler tarafından da okunmakta, stratejileri uygulamaya konulmaktadır.

Sun Tzu, savaşta ulaşılmak istenen hedef için dolaylı yöntemlerin daha uygun olduğunu belirtmiş, keza, savaşta hızın ve manevranın önemine değinerek, savaşta mükemmeliyetin, düşmanın direnişini muharebe etmeden kırmak olduğunu ifade etmiştir. En büyük zaferlerin; savaşmayı önleyerek, savaşa gerek kalmadan kazanılan zaferler olduğu söylenebilir. Bunun için stratejik uygulamalarda hakimiyetin ve disiplinin bulunması gerekmektedir. Stratejik başarıların elde edilmesi için var olan engellerin ve düşmanların bu disiplin ve hakimiyet karşısında yok olması hedeflenmelidir. Dünya savaş tarihinde pek çok komutan bu prensipleri kullanmıştır.

Batıda yayımlanan ilk ve en ünlü özgün strateji yapıtı Floransalı Machiavelli'nin yazmış olduğu "Savaş Sanatı" ve "Prens"tir. Machiavelli'ye göre: Amaca götüren her yol geçerlidir. Makyavelist görüş olarak bilinen bu değerlendirme, yaklaşık beş yüz yıldır popülerliğini yitirmemiştir. XIX. yüzyılda ise en önemli strateji yapıtının, bir savaş kuramı olan "Savaş Üzerine" olduğu düşünülmektedir. Yazarı bir Prusyalı general ve askeri yazar Carl von Clausewitz'dir. Clausewitz, "Savaş politikanın başka araçlarla devamıdır" demiştir. Clausewitz en çok Alman Genelkurmayını etkilemiş, Hitler, Moltke, Mao, Lenin ve Marx onun fikirlerini uygulamaya çalışmışlardır. Stratejinin en kısa tanımı "Bir amaca ulaşmak için izlenmesi gereken ana yol" olarak yapılabilir. Terim, bu genel anlamı dışında birbirinden farklı olgu ve olaylara ilişkin olarak kullanılmaktadır. İlkin, strateji askeri literatürdeki klasik anlamıyla, bir savaşın kazanılması için savaş sırasındaki askeri harekatın dayandığı esaslar olarak anlaşılmaktadır. Bununla beraber strateji, günümüzün konvansiyonel savaşları açısından klasik anlamını korumaktadır. İkinci olarak, strateji terimi, genel anlamda, parti, işletme, devlet vb. tür kurum ya da kuruluşun belirli bir amaca ulaşmak için izlediği yol anlamında da kullanılmaktadır. Askeri güçlerin harekatını siyasal iktidarca belirlenmiş bir hedefe ulaşacak biçimde birleştirme olarak da görülmektedir. Bir savaşın sürdürülmesi ya da

bir ulusun veya ittifakın savunma hazırlıkları için gerekli askeri, siyasal, iktisadi ve manevi güçlerin hareketini birbiriyle uyumlu kılma sanatı da denilebilir.[1]

Savaşta belirlenmiş hedeflere ulaşmak için eldeki bütün kaynakları (askeri, ekonomik, siyasal vb.) uygun bir biçimde seferber etme ve düzenleme sanatı ya da bilimi olarak da düşünülmektedir. Bazen "yüksek strateji" olarak da adlandırılan bu tanım, giderek karmaşık bir nitelik kazanan savaşın yürütülmesinde askeri olmayan etkenlerin de önemli rol oynadığı modern çağın gereklerini yansıtmaktadır. Teorinin geçerlilik kazandığı XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyıl başlarında strateji, silahlı birliklerin sevk ve düzeni ile askeri harekatları planlama ve yönetme sanatı anlamını taşımaktaydı[2]. Clausewitz ise stratejiyi şöyle tanımlamaktadır: "Strateji, muharebenin savaşın amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılmasıdır. Strateji savaş planını yapar ve öngörülen hedefe ulaşılmasını sağlayacak bir dizi eylem saptar; ayrı ayrı seferlerin planlarını hazırlar ve her birinde verilecek muharebeleri örgütler."[3] Bir topluluğun iradesinin bir başka irade üzerine baskın kalabilmesi, hedeflerin iyi tanımlanmasının yanı sıra, bu iradeyi hakim kılacak güç ve olanakları oluşturabilmesine ve bu gücün en iyi şekilde sevk edilebilmesine bağlıdır. Yani, strateji ne sadece hedeflerin tanımlanabilmesi, ne de güç unsurlarının sevk edilebilmesinden ibarettir. Strateji, bunların hepsini ve ayrıca güç unsurlarının hazırlanmasını da içermelidir.

Ayrıca mücadelenin bütününü kapsayan genel strateji ile tek tek cephelerde, operasyon alanlarındaki stratejilerden de söz etmek mümkündür. Sorun politika ile askeri olanakların pratik uygulaması arasındaki, bir başka ifadeyle araçlarla amaçlar arasındaki dengelerin doğru kurulabilmesidir. Bunun yanı sıra topyekün strateji ile buna bağlı ikincil nitelikte stratejilerden de söz edilebilir. Düşmanı zayıflatmak, ona, elde ettiğiyle orantısız ölçüde kayıplar verdirmek, gücünü dağıtmak, enerjisini boş yere tükettirmek, moralini bozmak gibi hususlar bunlara örnek olarak verilebilir. Taktikler ise, bizzat savaşmanın nasıl yapılacağına ait hususlardır. Gerek strateji, gerek taktiklerde hedefin en ekonomik yolla elde edilmesi esastır.

---

[1] Büyük Larousse Ansiklopedisi, Cilt 21
[2] Ana Britannica Ansiklopedisi, Cilt 20
[3] Clausewitz C.V., "Savaş Üzerine", İstanbul 1975, s.125

Stratejinin çeşitli tanımlamalarına örnek olarak şunları gösterebiliriz:

- General Carl Von Clausewitz (1831), stratejiyi; savaşı kazanmak için muharebeleri kullanma sanatı olarak tanımlamıştır.
- Mareşal Moltke (1870) 'ye göre ise strateji; bir çare bulma ve en zor koşullar altında uygulamada bulunabilme sanatıdır.
- Amiral Robert B. Corney ise, stratejiyi; amaçlara ulaşılması yolunda kaynaklardan mükemmel bir şekilde yararlanmayı sağlayan bir harekat planı olarak görmektedir.
- Amiral Mahan'a göre, strateji; savaş hedefine ulaşabilmek için deniz savaş vasıtalarının (öğelerinin) kullanılması usulüdür.

Kendi başına bir sözcük olarak ele alındığında *strateji* soyut bir kavram olarak önümüze çıkar [4]. Bu hali ile ancak belirli bir açıdan çok genel bir anlam taşır. Buna göre, genel bir çerçevede soyut bir şekilde ele alındığında;

- Strateji belirli faktörler arasında bağlantı kuran yönlendirici bir kavram olur.
- Bu faktörleri "karar" ve "sonuç" olarak basitçe ifade edebiliriz.
- Bir aşamada daha ileri giderek karar faktörünü "hedef" faktörü ile birleştiren bir kavram olur. Aralarındaki bağlantı devamlı ve dinamiktir.

İleride gerçekleşmesi istenen amaçların içinde bulunduğumuz zaman ve mekan üzerinde alınan kararlara belirli vasıtalar yoluyla bağlanışını ifade eden bir kavram olarak "strateji" şekil.2.1.'deki gibi şemalandırılabilir.

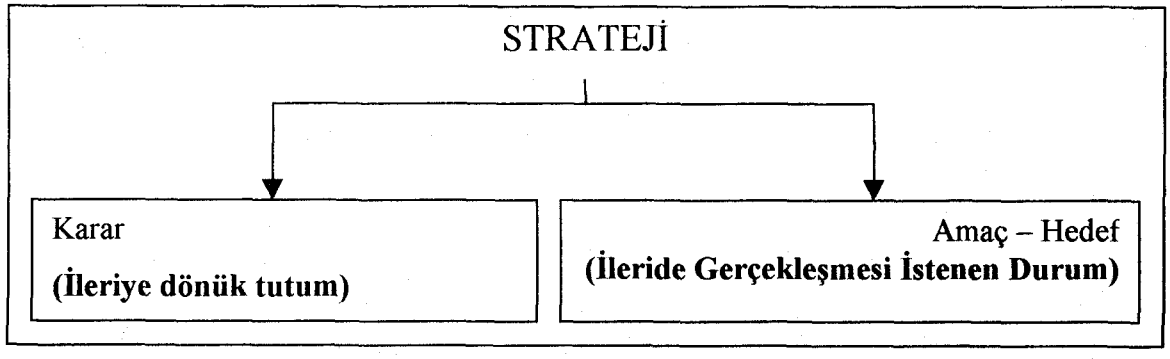

Şekil 2.1. Stratejinin Şemalandırılması

[4] Okman C., "Strateji Teorisine Giriş", İstanbul, s.9

Büyük strateji, savaş hizmetlerini sürekli kılmak için ulusun ekonomik kaynaklarını ve insan gücünü hesaba katmalı ve geliştirmelidir. Halkın gönüllülük ruhunu beslemek açısından moral kaynaklar da, daha somut güç biçimlerine sahip olmak kadar önemlidir. Büyük Strateji, çeşitli hizmetler arasında ve hizmetler ile sanayi arasında güç dağılımında düzenlenmelidir. Dahası, savaş gücü, Büyük Strateji–karşı tarafın iradesini zayıflatmak için mali, diplomatik ve daha az olmamak üzere–etik baskı gücünü hesaba katması ve uygulaması gereken araçlardan sadece bir tanesidir. Strateji sadece çeşitli araçları birleştirmekle yetinmemeli, aynı zamanda gelecekteki barış durumuna zarar vermekten kaçınacak şekilde–kendi güvenliği ve selameti için–bu araçların kullanılmasını da düzenlemelidir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında askeri-politik stratejinin, askeri stratejiye göre daha üstün olduğu belirtilebilir. Askeri-politik stratejiye göre belirlenen hedef amaç/amaçlar için askeri strateji bir araç olarak kullanılmaktadır. Clausewitz "Politika bir temeldir, Savaş ise yalnızca bir araç; ve bunun tersi değildir." Daha yalın tanımlamayla "savaş politikanın devamıdır" demektedir.

2.1.1. Stratejinin Alt Bölümleri

Strateji, hedef ve yöntem açısından tek bir bütünü ifade etmektedir. Ancak uygulama açısından strateji, her biri çatışmanın (ya da genelde anlaşmazlığa bakış şeklinin) belirli kademeleri için geçerli olacak, alt kısımları da bünyesinde taşımaktadır.

Şekil 2.2. kabaca içinde bulunulan durumda: hedefler ile şartların uyumunu ifade etmektedir. [5]

[5] Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 370, s.78

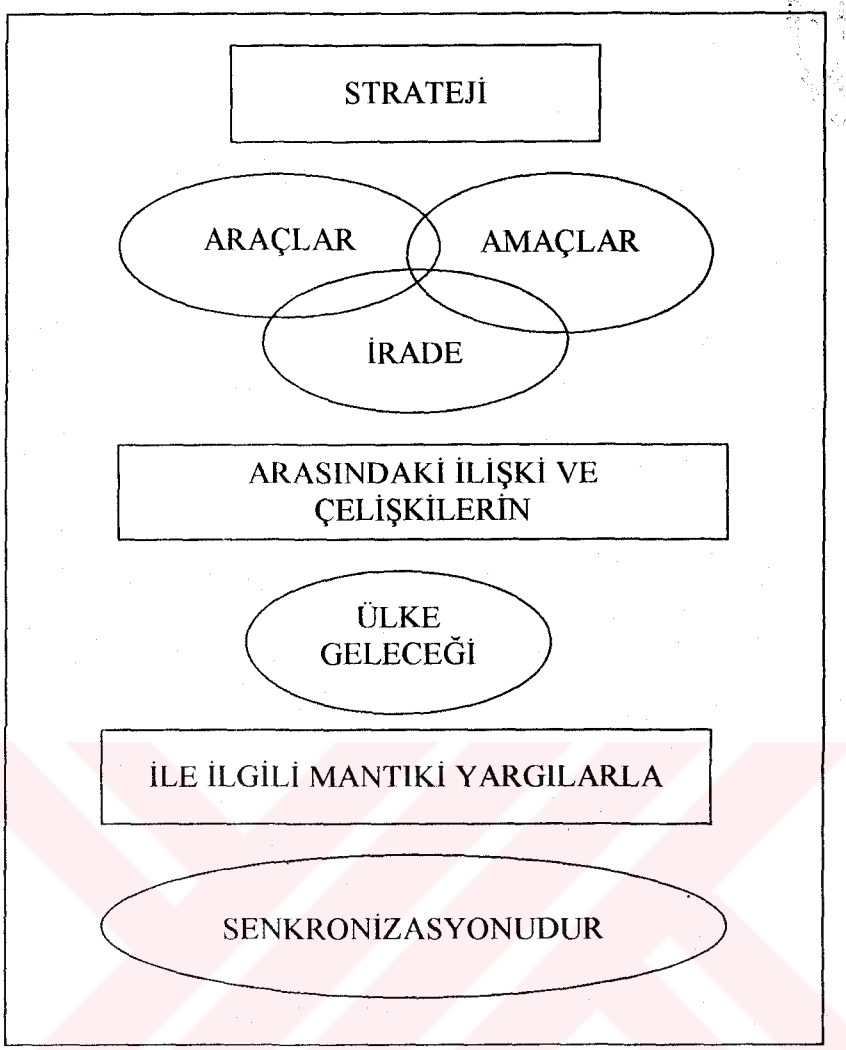

Şekil. 2.2. Stratejinin Oluşumu

Şekil kabaca içinde bulunulan durumda: hedefler ile şartların uyumunu ifade etmektedir. [6]

Bu durumu kademe kademe açıklayacak olursak;

Kademelenme bir devlet teşkilatını ifade etmekte olup, otorite ve kararların çıktığı düzeylere göre bir astlık-üstlük ilişkisi çerçevesinde devlet yapısı kurulmuştur.

[6] Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı 370, s.78

- Bu yapının üstünde–hakim bir pozisyonda bulunan, devlet için devamlılık arz eden (hükümetten hükümete değişmeyen) kalıcı ulusal stratejiler görülmektedir. Bunlar devletin kalıcı hedefleri sayılmaktadır. (Türkiye'nin bütünlüğü, ana ilkelerin korunması vs. gibi)
- Devlet yapısının en üst kademesi, devletin tüm alanlarını ilgilendiren tüm kararların alındığı ve hedeflerinin her açıdan ayrı ayrı kapsamlı bir şekilde belirlendiği düzey ile gösterilmektedir. Bu düzeyde göze çarpan temel organ hükümettir. Tüm bakanlar burada topluca bulunurlar.
- Devlet başkanı da bu düzeydedir.
- Bu düzeyde alınan kararlar ile belirlenen hedefler arasında bir bağlantının kurulması söz konusudur. Bu bağlantı hükümetin tespit ettiği politikalar doğrultusunda belirli olanak ve yeteneklerin seferber edilmesi suretiyle kurulur. İşte bu bağlantının kuruluşu stratejilerin belirlenmesi demektir.

Öteki kademelerde de süreç aynı şekilde ve aynı mantık çerçevesinde işliyor.

- Yukarıdaki düzeyin altında her bakanlığın kendi faaliyet alanı açılmaktadır. Bu düzeyde her bakanlığın tüm faaliyetlerinin en genel (kapsayıcı) şekli ele alınması söz konusudur.
- Silahlı Kuvvetler açısından ele alırsak, en yakından bağlantılı bakanlıklar olarak Milli Savunma Bakanlığı, Genel Kurmay ve Dışişleri Bakanlığı'nı alacak olursak, bu düzeyde bu faaliyet alanları ile ilgili olarak, en üst düzey organları bulunacaktır. Dışişleri açısından bu organlar, bakanlık, müsteşarlık, ana departmanlar gibi organları, savunma açısından ise ilgili bakanlık, genel kurmay başkanlıkları, kuvvet komutanlıkları bulunacaktır. (Her devletin yapısına göre bu organların yapı ve isimleri değişebilir)

Devlet yapısı içinde tesisi ve etkileşimi yukarıda kısaca anlatılan strateji kavramı, devlet hayatı içinde başta zaman, mekan ve kapsam olmak üzere çeşitli farklılıklar içeren aşağıdaki 4 ayrı başlık altında incelenebilir.

a) Ulusal Strateji,

b) Topyekün Strateji,

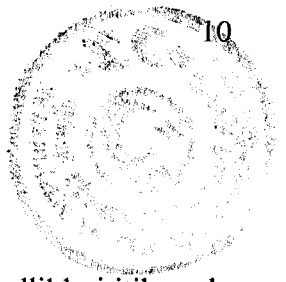

c) Genel Strateji,

d) Harekat Stratejisi.

Bu stratejiler genel yapı içinde kapsam, zaman ve mekan özellikleri itibarıyla farklı olup, esasen yüksek strateji içinde temel amaç doğrultusunda yapısal kademe içinde düşünülmelidirler.

a) Ulusal Strateji: Ulusal Strateji çok uzun vadelidir ve stratejik anlayışa sahip ülkelerde, büyük ölçüde rejim değişiklikleri, hatta coğrafi değişmeler olsa bile, hedeflerine erişinceye kadar sabit kalır ve ancak ondan sonra yeni hedeflere yönelik biçimde kendini yeniler. Bir ulusun uzun vadeli milli stratejisi çoğunlukla, onun tarihi gelişimi süreci içinde mevcuttur.

b) Topyekün Strateji: Piramidin en üstünde yer alır ve doğrudan hükümetin (politik otoritenin) denetimi altında olan kısımdır. Ulusal Stratejinin, günün koşullarına göre düzenlenen ve görülebilen gelecekteki hedeflere yönelik uygulamalı (aktif) bölümüne denir. Ulusal gücün tüm uygulama alanlarını temsil eden devlet kurum ve kurallarının katkısıyla düzenlenir. Bu strateji, her özel strateji bölümünün (siyasi, ekonomik, askeri, vs.) hedefini ve bunların ulusal amaç yolunda nasıl birleştirilmesi gerektiğini belirtir. Askeri açıdan ve savaş durumuna bakıldığında, topyekün stratejinin işlevi, topyekün savaşın ne biçimde sevk ve idare edilmesi gerektiğini belirtmektir.

c) Genel Strateji: Topyekün stratejinin bir alt kademesini belirler. Stratejik sistemin etkinlik ve verimliliğini sağlamak ve artırmak amacı ile ortaya çıkan özel bir alanı belirler. Genel stratejinin işlevi, her ana saha (politik, ekonomik, askeri, vs.) içindeki işleri düzenlemek, dağıtmak ve çeşitli faaliyetleri denetim ve koordine etmektir.

d) Harekat Stratejisi: Ulusal, topyekün ve genel strateji çalışmaları ve bunların verimi olan konsept ve tutumlar bir noktada uygulamaya yönelirler. İşte kuram ile eylemin birleştiği bu noktada bulunan yönetim aşamalarına özgü stratejiye "Harekat Stratejisi" adı verilir. Bu stratejinin amacı, kendi alanına ait genel stratejinin öngördüğü hedefleri elde etmek üzere, mevcut olanaklar çerçevesinde, en uygun

uygulama ortam ve koşullarını oluşturmak ve söz konusu faaliyet kesiminde geçerli olan taktik ve teknikler arasında uyum sağlamaktır.

2.1.2. Stratejinin Dayandığı Unsurlar

Strateji, yapısal olarak elbette bazı unsurlara ihtiyaç duyar. Bunlar mekan, kuvvet ve zamandır. Bu üç unsur, istendiğinde uygun niteliklerde olmalıdır. Birisindeki uygunsuzluk, genel yapının oluşmasına engel teşkil edebilecektir. Bu 3 temel unsura bağlı olarak stratejinin dayandığı unsurları 5 ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar;

a) Milli menfaatler (Milli Çıkar),
b) Milli hedef,
c) Milli siyaset,
d) Milli strateji,
e) Milli güç.

Görüldüğü gibi bu unsurlar devlet hayatında varlığı zorunlu olan özellikler olup, birbiri ile ahengi ve yeterliliği genel yapı içinde hayati önem taşımaktadır.

2.1.2.1. Milli Menfaatler

Sosyal bilimlerde özellikle de uluslararası politika alanlarında kullanılan bazı kavramların açıklaması ya da kavramsallaştırma, bazı zorluklar ve sorunlar taşımaktadır. Bunlardan biri de "Milli Menfaat" kavramıdır. "Milli Menfaat", ulusçuluğun doğmasından sonra gelişmiş ve halk yönetimlerinin kurulması ile yerleşmiştir".

İnsanların kuvvetle hissettikleri fakat çoğunlukla sözle ifade edemedikleri mutluluk, refah ve güvenlik ile ilgili emelleri olduğundan, bu kavramın ayırımı ve izahı kesinlikle zordur. Genel olarak milli menfaat; bir devletin ve o devlet halkının milli varlığının devamı ve gelişmesi için her zaman bulunmasının şart olduklarına inandıkları hususlar olarak kabul edilebilir.

Milli Menfaatlerin (Milli Çıkar) oluşumu Şekil.2.3.'de kabaca gösterilmiştir.

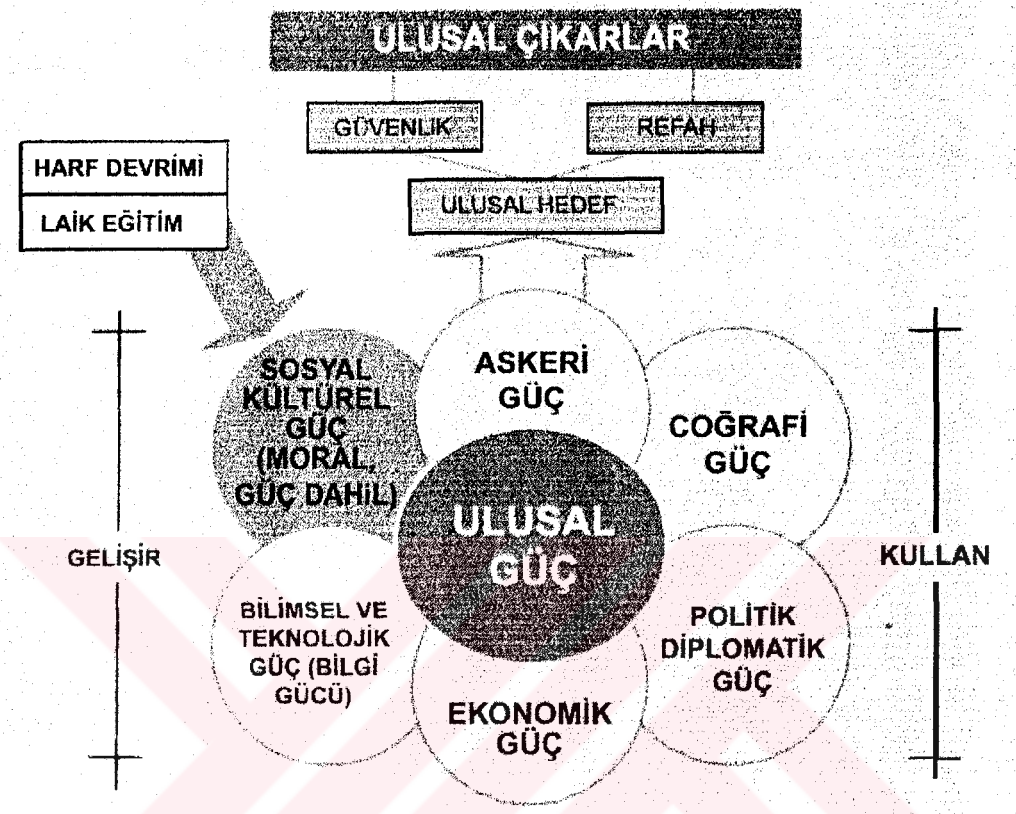

Şekil.2.3. Milli Çıkarların Oluşumu

Genel itibarıyla: Bütün devletlerin milli menfaatleri geniş çapta aynıdır. Bu menfaatler milletin refahı ve siyasi doktrinleri ile milli yaşam tarzı üzerinde toplanmıştır.

Diğer taraftan milli çıkarın, milli benliğin bir ifadesi olduğu söylenebilir. Milli menfaat; bir ulusun ve devletin geleceği, güvenliği, refahı ve mutluluğu için zorunlu gördüğü ve inandığı hususlardır. Milli menfaatler, bir ülkenin devamlı ve sabit amaçlarını yansıttığı gibi milli hedeflerin ve dolayısıyla milli stratejinin belirlenmesinde bir kaynak teşkil eden milli değerlerin toplamını ifade eder. Bu değerler bir devletin genel ve devamlı çıkarlarıdır. Milli menfaatler, belirli bir duruma, döneme ve uluslararası ilişkilere bağlı olarak değişmedikleri gibi genellikle devamlılık gösterir. Milli amaçlar içerecek derecede geniştir, devamlıdırlar ve

sayıları azdır. Milli hedef ve politikaların ortaya konulmasında bir hareket noktası ve bir çerçeve ödevi görürler.

Sonuç olarak; ulusun bağımsızlık ve özgürlüğünün sağlanması ile devamlılığını sağlama, politik, ekonomik, sosyal ve askeri yönlerden kendine yeterli ve kudretli olabilme, değişen dünya koşullarının gerektirdiği çağdaş düzeye ulaşabilme anlayışından doğan menfaatler, "Milli Menfaatler"i belirtir. "Milli Menfaatler", "Milli Hedefler"in asli bünyesini oluşturur. Milli hedefler en üst noktadır. Bu en üst noktaya ulaşmamızı sağlayacak faydalar, çıkarlar ise milli menfaatlerdir. Milli menfaatler topyekün sağlandığında genel itibariyle milli hedeflerin elde edilmesi imkanı doğar. Hedeflere, daha önce elde edilmesi şart olan çıkarlar sağlanmadıkça ulaşmak mümkün değildir.

2.1.2.2. Milli Hedef

"Milli Hedefler" milli menfaatlerin ışığında saptanan, uzun ya da kısa sürede elde edilmeleri halinde, bunların gerçekleşmesini sağlayan ve milletin güçlerinin yöneltildiği genel nitelikteki sonuçlardır. Milli menfaatlerin tersine, milli hedeflerin saptanması, uluslararası durum, mevcut güçler, taahhütler ve milli çıkarların ışığında yapılır. Belirli bir aşamada ulaşılması olanaklı bu hedeflere ulaşmada uygulanacak kesin hareket yöntemleri, milletin, hükümete ait işlerine, iç faaliyetlerine ait olduğu gibi; dış ilişkilerine de yön verme ve düzenlemede ana ilkeleri oluşturur.

"Milli Hedefler" saptandığı ve anlaşıldığında bir millete; siyasetini geliştirmek amacıyla ekonomik, politik, diplomatik ve askeri sorunlarda/konularda çeşitli girişimlere yön verir. Belirli bir "Milli Hedefin" tanımı; çatışan iç çıkarlar ve çıkar grupları nedeniyle kolay yapılamaz. Bununla birlikte, bazı hedefler, anayasaların başlangıç kısımlarında belirtilmiş hedefler gibi ortak onaylanmış hedefler olarak tanınırlar. Örneğin; bütün dünyada barışın kurulması gibi... Öteki hedefler, istikrarlı olarak geliştirilmesini olası kılacak onaylanmış, birlikte karar verilmiş hedefler değildir. Pratik olması bakımından kararlaştırılmış olan hedeflerin dışındaki "milli hedeflerin" saptanması normal olarak devlet adamlarının sorumluluğundadır.

"Milli Hedefler" genel anlam ile politik, ekonomik, psiko-sosyal ve askeri nitelikli öğeler taşır. Siyasi istikrar, iktisadi refah, sosyal ve endüstriyel gelişim ya da sorunlu devletler tarafından yöneltilecek tehditlere karşı emniyet gibi kavramlar olarak ifadelerini bulur. Ancak bunlar, çok genel ve soyuttur. Milli siyasetin belirlenmesi bakımından açılması zorunludur. Hedefin ifadesinde aranan en önemli nokta, bunun, açık ve kesin bir şekilde belirtilmiş olmasıdır. Ancak milli hedeflerin ortaya konulmalarında güçlükle karşılaşılabilir. Bunlar yazılı olarak ifade edilmeseler bile, milletin ve hükümetlerin yöneliş ve davranışlarından çıkarılmaları olasıdır.

2.1.2.3. Milli Politika

Milli politika; hükümetler tarafından kabul ve takip edilen genel kapsamlı, kesin hareket tarzlarıdır. Milli politika milli hedeflerin elde edilmesiyle ilgili bütün girişimler için düzenleyici ve sınırlayıcı bir rehberdir. Milli hedeflere ulaşmak amacıyla, hükümetler tarafından saptanan ve uygulanan hareket tarzlarından oluşan milli siyaset, esas itibariyle bir karar ve önlemler bütünüdür. Bir devletin milli siyaseti genellikle o devletin iç siyaseti ile dış politikasının bir karışımı olarak düşünülür. Daha açık deyişle milli siyaset; milli hedeflerin elde edilmesinde bir devletin milli güç ve öğelerini, içte ve dışta kullanmada uyguladığı yöntem ve hareket tarzlarıdır. Milli siyasete milli hedefler ile milli güç arasında bir bağ, bir köprü niteliği ile bakmak, değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağı kurarken, politika hangi milli güç unsurlarının "ne yöntemde" ve "ne miktarda" kullanılacağını belirtir. Bu nedenle, unsurların kullanılma metodunu ve kaynaklarla ilgili yüklemleri kapsar. Bu yüklemler maddi olabildiği gibi, sosyolojik ve siyasi içerikte harcamalar ya da sonuçlar biçiminde de olabilir.

Milli siyasetin amacı; milli hedeflerin elde edilmesidir. Milli hedefler de genellikle politik, ekonomik, psiko-sosyal, askeri coğrafi karakter taşıdığına göre, hedeflerin elde edilmesinde uygulanacak hareket yöntemleri de, politik, ekonomik, psiko-sosyal ve askeri olacaktır. Bu duruma göre milli siyaseti; milli dış siyaset, milli ekonomik politika ve milli psiko-sosyal siyaset olarak üç bölüme ayırmak mümkündür. Milli menfaatlerin ve buna bağlı milli hedeflerin ortaya çıkmasından sonra milli politika saptanır ve bu noktadan milli stratejiye geçilir. Sonuç olarak Milli

Politika; milli menfaatlere dayanılarak ve milli güç dikkate alınarak, saptanmış milli hedeflere ulaşmak için yurt içinde ve dışında uygulanan çaba ve eylemlerin dayandığı yönetim felsefesidir.[7]

2.1.2.4. Milli Strateji

Milli strateji; hedeflerine ve amaçlarına erişmek üzere, bir devletin olanaklarını kullanmada uygulayacağı uzun vadeli plan olup, barışta ve savaşta, milli hedefleri ele geçirmek ya da milli amaçlara ulaşmak, milli siyaseti en üst düzeyde gerçekleştirmek için, topyekün milli gücün belirli bir süre içinde, bir bütün halinde kullanılması ve geliştirilmesini belirleyen hareket tarzıdır. Daha genel bir ifadeyle, milli strateji; milli gücün siyasi, ekonomik, psiko-sosyal ve askeri unsurlarını kapsar ve bunları kullanır. Her ne kadar milli strateji, esnek olur ve o andaki olasılıklara uydurulabilirse de, temel içeriğiyle değişmez. Eğer, milli hedefe varışta sapmalar olursa, kapsamı ancak o zaman değiştirilir. Milli gücü, çevre koşullarını ve milli kaynakları dikkate alarak saptanan milli hedefleri gerçekleştirecek hareket tarzlarının toplamına milli strateji denir.

Sonuç itibarıyla milli strateji, milli politikanın uygulama unsurudur. Milli Politika'nın gösterdiği yolda, milli hedeflerin elde edilmesi için, politik ekonomik, sosyal ve askeri güçlerin savaşta ve barışta, en uygun bir biçimde kullanılmasını sağlayacak planlama eylemi ve yönetilmesi sanatıdır.

2.1.2.5. Milli Güç

Milli güç; bazı maddesel ve tinsel öğelerin bir birleşimidir. Bir milletin milli gücü maddi (maddesel) ve manevi (moral) değerleriyle toplam potansiyel gücüdür. Maddesel ve moral güç bir bütün olarak birbiriyle iç içedir ve bu iki ana öğe birbirini destekler ve bütünler. Milli güç, alt ve üst yapısal öğeleriyle değerlendirilebilir. Milli gücün alt yapısal öğelerini; bir yandan o toplumu çevreleyen doğal (coğrafi) koşullar, öte yandan da o toplumun ekonomik ve demografik olanakları oluşturur. Bunlara bir de, çeşitli etkenlerin bir bileşimi sayabileceğimiz askeri gücü eklememiz gerekir. Üst

[7] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye:Yüksek Strateji", İstanbul, 2000, s.59

yapısal öğelerini ise; kültürel etkenler, milli moral, dış siyaset (diplomasi), propaganda ve milliyetçilik (ya da yurtseverlik) oluşturmaktadır.

2.2. Jeostratejinin Tanımı, Kapsamı ve Unsurları

Jeostrateji, strateji gibi her gün daha fazla kullanılmaya başlayan bir terim olup, strateji ve coğrafya kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Coğrafya; doğal çevreyi ve dağılımı tanımlayan ve bireylerle toplumların doğal çevre ile ilişkilerini ve doğal çevre üzerindeki davranış ve girişimlerini inceleyen bir bilimdir.

Jeostrateji, stratejik açıdan coğrafi unsurların incelenmesini ve stratejik sonuçlar çıkarılmasını kapsar. Söz konusu coğrafi unsurlar; ekonomik, sosyal, politik ve fizikidir. Bu unsurları kapsayan strateji, genel strateji olarak tanımlandığına göre, bu konularda strateji ile coğrafya arasındaki bağı jeostrateji kurar.

Jeostrateji terimi, askeri stratejik kademeleri ilgilendirir ve şu konuları içerir:

a) Harekat alanlarının, cephelerin saptanması ve önem sırasının belirtilmesi,
b) Harekat alanlarının, cephelerin birbirine yardım olanakları ya da zorunluluklarının saptanması,
c) Harekat alanlarının, cephelerin; topografik, hidrografik, meteorolojik ve ikili özelliklerine ve birbirleri ile irtibat-ulaşım yeteneklerine göre en uygun kuvvetlerin ayrılması, kuvvetlerin konuş ve kuruluşları,
d) Düşmanın bu harekat alanları ve cephelerden faydalanmasını önleyici ve kısıtlayıcı önlemlerin barışta ve savaşta alınması,
e) Teknolojik gelişme kullanılarak, silahlardaki gelişmelerden bu alan ve cephelerde yararlanmak, bunlara uygun silah, araç ve gereçlerin ayrılması,
f) Milli stratejiyi gerçekleştirmek ve milli hedeflere ulaşmak için askeri kuvvetlerin en uygun coğrafi bölgelerde kullanılması.[8]

[8] Dümen E., "Jeopolitik/Jeostrateji", Cilt:3, İstanbul, 1973, s.II-1

Görüldüğü gibi jeostrateji, stratejinin coğrafi özelliklerinden amaç doğrultusunda yararlanmayı sağlayacak yöntemleri içermekte olup, değişik tanımlamaları yapılmıştır. Bazıları şöyledir;

Jeostrateji; yeryüzü ve bölgelerinin coğrafi yapısının niteliklerini, askeri stratejiyi etkileme açısından inceleyen ve değerlendiren bir bilim dalıdır.

Jeostrateji, barış ve savaş dönemindeki mücadelelerde coğrafi unsurlu etkilerini ve ilişkilerini inceleyerek stratejik güçleri belirtir ve stratejik hedefleri araştırır.[9]

Jeostratejinin unsurları, konunun özelliğine göre jeopolitiğin unsurlarının aynıdır. Araştırma ve inceleme konusuna göre unsurlardan bir kısmına ağırlık verilebilir, bir kısmı ihmal edilebilir. Jeopolitikte ise bütün unsurları aynı derecede dikkate almak zorunluluğu vardır. Jeopolitiğin unsurları, jeostratejinin temel taşlarıdır. Özet olarak Jeostrateji de aşağıdaki unsurları kullanır:

a) Ülke unsuru,
b) Arazi unsuru,
c) Nüfus unsuru,
d) Sosyal unsur,
e) Ekonomik unsur,
f) Politik unsur,
g) Stratejik unsur.

Görüldüğü gibi jeostrateji, stratejinin belirli bir coğrafya üzerindeki bütün kuramlarından etkilenmekte olup, genel itibarıyla hepsinin yüksek strateji doğrultusunda organizasyonu söz konusu olmaktadır. Ancak zaman bu unsurların değerlendirilmesinde yeniden yorumlama zorunluluğu getirebilmektedir. Çünkü bilim ve teknolojideki gelişmeler bunu zorunlu kılmaktadır.

---

[9] Mütercimler E., "21.Yüzyıl ve Türkiye:Yüksek Strateji", İstanbul, 2000, s.83

2.3. Jeopolitik Kavramı

Jeopolitik, coğrafyanın politika ile ilgilerinin birimi olup, dünya coğrafyasını, coğrafi yapı ve evrensel değerleri inceleyerek, dünya, bölge ve ülke çapında güç ve politik düzeyde hareket tarzı araştırması yapar. Jeopolitik, politika belirlenmesi amacıyla, bir ulusun, uluslar topluluğunun ya da bölgenin jeopolitiğin değişmeyen ve değişen unsurlarını dikkate alarak güç değerlendirmesini yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen ve değerlendiren bir bilimdir.

Diğer bir deyişle jeopolitik, bugünkü ve gelecekteki politik güç ve hedef ilişkisini coğrafi gücü esas alarak inceler, hedefleri ve hedeflere ulaşma koşul ve araştırmalarını belirlemesinin yanı sıra, bütün güç unsurlarının, coğrafi platformun sahip olduğu değer ve öbür coğrafi verilerle politikaya verdiği yönü açıklamaktadır.

Jeopolitik, coğrafyanın bütün türleri ve verileri ile aktifleşmesidir, aktif olarak değerlendirilmesidir. Coğrafi platform üzerinde güç merkezlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirir, politik düzeyde güç ve hedef ilişkisi kurar. Bir devletin güvenlik ve gelişme politikasının bilimsel zeminini oluşturur.

Sonuç olarak jeopolitik; politika ve coğrafyanın karşılıklı etkileşimine dayanan bir bileşim, daha doğrusu, politika ve coğrafya bir bileşen, jeopolitik ise bileşkedir. Küresel bir bakış açısıyla değerlendirme yaparsak, evrensel ve yerel (her devlet için) güçlerinin genel dış politikalarını belirleyen stratejik düşüncenin coğrafi unsurlara dayandırılmasıdır. Bir ülkenin politikasının belirlenmesinde temel faktör yalnızca coğrafi unsur değildir; ekonomik, askeri, kültürel, sosyal değerlerin tamamı ya da bir kısmı da zaman belirleyici etkisi olan etmenlerdir. Jeopolitik ile milli politika, jeostrateji ile milli strateji, askeri coğrafya ile de askeri strateji üretilir. Jeopolitik ve jeostrateji devletin yasama ve yürütme organları, askeri coğrafya etütleri ise operatif (Ordu) ve stratejik askeri makamlar (Kuvvet Komutanlıkları-Genelkurmay Başkanlığı) tarafından yapılmaktadır[10]. Jeopolitik uygulamalarda, içinde bulunulan coğrafyanın her türlü avantaj ve dezavantajları, zenginlikleri,

[10] Harp Akademileri, "Askeri Coğrafya", İstanbul, 1992, s.11

ihtiyaçları ve farklılıkları çok iyi yorumlanmalıdır. Bu uygulanan politikalarda coğrafya çok etken bir silah olarak kullanılabilmektedir. Jeopolitik stratejiler günümüzde yerlerini jeoekonomik stratejilere bırakmaktadırlar. Böyle bir gelişmenin nedeninin; askeri siyasi yapılanmanın yerini, uluslararası ilişkilerde ticari ilişkilerin önemini vurgulayan sistemlerin alması olduğu düşünülmektedir.[11]

2.3.1. Jeopolitiğin Gelişmesi

Jeopolitik görüşü XIX. yüzyılda söz konusu olmaya başlamıştır. Bilimsel olarak İsveçli Kjellen ile tanımlanmaya başlamış olsa da, gerçek anlamda jeopolitik görüşlere, ilk kez Kant'dan ilham alan Alman profesörü Friedrich Ratzel'in (1844-1904) 1897'de yayınladığı "Politiche Geographie" adlı eserinde rastlanır[12]. Kendisi, devleti çeşitli yazılarında halk ile toprağın bir bileşimi olarak incelemiş ve devletin bir yer canlısı olarak öbür canlıların bağlı olduğu yasalara uyarak büyüdüğünü belirtmiştir.

Diğer taraftan jeopolitik deyimini ilk kez kullanan, İsveçli coğrafyacı Kjellen (1864-1922) kabul edilmektedir. Kjellen jeopolitik tanımını; coğrafi organizma içinde devletin incelenmesi, şeklinde yapmıştır. Jeopolitiğin bazı düşünürleri ve bunların jeopolitik hakkındaki görüşleri şöyledir:

Friedrich RATZEL (1844-1904): Ülke sınırlarının değişirliği ve değiştirilebileceği görüşünü savunmaktadır. Bu görüş, genişleme politikasına dayanak arayanlar için, (Alman Karl Haushofer için de) önemli bir belge olmuş ve tanınmış jeopolitikçiyi etkilemiştir. Devleti toprağa bağlı bir parça olarak görür ve alan genişliğine önem verir. Görüşlerini 1897'de Politische Geographie adlı eserinde açıklamıştır. Ratzel, siyasi coğrafyadan jeopolitiğe geçiş ortamının oluşmasına katkıda bulunmuş ve bu geçişi hazırlamıştır.

Alfred MAHAN (1840-1914): 1890 yılında yayınlanan "Deniz Kuvveti'nin Tarihi Etkisi" en önemli eseridir. Donanmanın ve denizlerin önemini tarihten aldığı

[11] Harp Akademileri, "Dış Basın Bülteni", Sayı:198, İstanbul, 2001, s.209
[12] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye", İstanbul, 2000, s.89

örneklerdeki gelişmeler içinde açıklamış ve dünya gücü olabilmek için denizlere egemen olma gereği üzerinde durmuştur.

Rudolf Kjellen (1864-1922): İsveç Göteborg Üniversitesi'nde devletler hukuku hocalığı yapmıştır. 1916 yılında yayımlanan Devlet, Bir Hayat Şekli kitabında ilk kez jeopolitik terimini kullanmıştır. Coğrafyanın devletin oluşumu üzerindeki etkisini incelemiş ve devletin varlığını devletin gücünde görmüştür. Bu gücü, hukukunda koruyucu, olarak değerlendirmiştir. Friedrich Ratzel'den etkilenmiştir.

Nicholas J. SPYKMAN (1893-1943): Jeopolitiği; "Bir ülkenin güvenlik politikasının coğrafya olaylarına göre planlanması" olarak tanımlamıştır. Kenar kuşak ülkeleri ve bu ülkelerin bulunduğu coğrafya üzerinde durmuştur. Jeopolitik tartışmalarda, Mackinder'in teorilerinin karşısına tutarlı bir seçenek getirmiştir.

Karl HAUSHOFER (1896-1946): Devletin konum alanını en önemli güç unsuru olarak görmektedir. Hitler'in politikasına etkisi olmuştur.

Halford MACKINDER (1861-1947): Kara hakimiyet teorisi, jeopolitiğe canlılık getirmiş ve konuların somutlaşmasına, tartışmaların bir düşünce odağı kazanmasına katkılarda bulunmuştur.

Niccolo MACHIAVELLI: 3 Mayıs 1469'da doğmuş ve 21 Haziran 1527'de kısa süren bir hastalık sonucu doğduğu yer olan Floransa'da hayatını kaybetmiştir. İsmi Türkçe'de sıklıkla Makyavel olarak kitaplara geçmiş ve kullanılmıştır. 1513'te yazdığı, ama ölümünden sonra yayımlanan II. Principe adlı başyapıtında siyasette devlet çıkarlarının belirleyici olması gerektiğini savunmuş ve bu yaklaşımıyla gerçekçi siyaset kuramının öncüleri arasında sayılmıştır.

İtalyan devletlerinin orduları yüzyıllardır paralı askerlerden oluşurken; Machiavelli bunların disiplinsizliğini, sadakatsizliğini ve kendini beğenmişliğini uygulamada görmüş, eski Roma'nın askeri deneyimleri ile Fransa örneğinden esinlenmiş, Floransa topraklarındaki halklardan asker toplanması düşüncesini hararetle savunmuş ve uygulanmasını sağlamıştır. Machiavelli her zaman cumhuriyetten yana olmuş, bütün kuramlarını cumhuriyetin iyileştirilmesi yönünde

geliştirmiştir. Bununla birlikte Machiavelli iyi ve temiz insanlardan oluşan bir toplum özlemektedir; bu toplumu eski çağlarda ve kendi döneminde de daha az uygar sayılan halklarda aramıştır.

"Prens", Machiavelli tarafından 1513'te yazılmıştır ve onun en güzel kitabı olarak düşünülmektedir. Prens'te, prensliğin kurulması ve yaşatılması meseleleri ele alınmıştır. Cumhuriyet taraftarı olmasına rağmen Machiavelli, devlet için tek bir başkanın enerjik eylemlerinin gerekliliğine inanmıştır. Ona göre, prenslik yönetimi devletin ilk gerekli evresidir; daha sonra, devlet dengesi yavaş yavaş tek bir kişinin isteğine bağlı kalmaktan kurtulur ve yasaların taraf tutmayan güçlerince sağlanır.

Machiavelli, tarih felsefesinin kurucularından biri olarak yepyeni bir yol açmıştır. İnsan doğasının değişmezliği ilkesinden yola çıkarak, tarihsel çevrimler düşüncesini ilk kez o ortaya atmıştır. Aynı zamanda bir şair özelliği göstermiştir.

2.3.2. Jeopolitiğin Unsurları

Jeopolitik de, jeostrateji de olduğu gibi çeşitli unsurlardan oluşmaktadır. Bunları değişkenliğine göre iki grupta toplamak mümkündür. Genel itibarıyla zaman, mekan ve kuvvet düzleminde jeopolitik unsurları aşağıdaki gibi gösterebiliriz.

1- Jeopolitiğin coğrafi unsurları (Değişmeyen unsurlar)

- Coğrafi konum (Anakaralararası ve bölge düzeyinde),
- Sınırlar ve coğrafi bütünlük,
- Saha genişliği ve sahip olunan stratejik kaynaklar,
- Coğrafi özellik (Ada devleti, kıta devleti, iç devlet...).

2- Jeopolitiğin beşeri unsurları (değişken unsurlar)

- Sosyal değerler,
- Ekonomik değerler,
- Politik değerler,
- Kültür değerleri ve kültür çevresi.

Coğrafya ile siyaset arasındaki ilişki dolaylı bir ilişkidir denilebilir. Bu zincirin aradaki halkalarını ekonomik ve askeri etkenler oluşturmaktadır. Bir topluluğun fiziksel yeri, ekonomik gelişmesinin ve askeri güvenliğinin koşullarını oluşturan öğeleri (örneğin, toprak, iklim, doğal kaynaklar, ulaşım, vb.) bir devletin kapladığı coğrafi alan, kendi başına, o devletin siyasal değerlerinin ve kurumların kesinlikle şu ya da bu türden belirli bir nitelik taşıyacağını ifade etmez. Fakat coğrafyanın, askeri güvenlik ve ekonomik verimlilik üzerinde dolaysız bir etkisi ve bunlar aracılığıyla da toplumun herhangi bir toprak parçası, onu savunanlar açısından bir takım stratejik özelliklere, güçlü ve güçsüz yanlara, sahip olduğuna göre, mevcut güçlerini örgütleyip kaynak dağılımını düzenlemek zorunda olan devlet, bu stratejik özellikleri dikkate almak zorundadır. Bu nedenle, siyaset, toplumdaki çeşitli etkenlerle içiçe geçen coğrafyanın dolaylı etkisi altındadır.

2.3.3. Jeopolitik Kuramlar

Jeopolitikte tarih boyunca çeşitli kuramlar varolmuştur. Bunlar doğdukları mekan ve zaman gibi temel etkenlerin izlerini taşımışlardır. Esasen bütün zamanlarda ve her yerde tek bir kuramın iddiası söz konusu olamaz. En doğrusu, söz konusu unsurlara bağlı olarak, öncelikleri değişik olsa da günümüz kurallarında bütün kuramların kompozisyonu içinde varlığıdır.

Başlıca jeopolitikçilerin ileri sürdükleri görüşler deniz, kara ve hava kuvvet hakimiyetleri teorilerine göre üç bölümde toplanabilir.

2.3.3.1. Deniz Egemenliği Kuramı

Mahan'ın XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıl tarihleri üzerindeki incelemeleri kendisinde; dünya çapındaki tarihsel uğraşların genellikle denizlerin kontrolü için yapılan sürekli bir mücadele olduğu kanısını oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak: "Dünya egemenliğinin anahtarı, deniz yollarının kontrolündedir", tezini ortaya atmış ve savunmuştur.

Mahan'a göre denizler; kıyıları dışında engebesiz, uçsuz bucaksız ovalardır ve jeostratejik önemine göre bir egemenlik oluşturur. Yolların birleştiği ya da birbirini kestiği noktaları kontrol, yolların sayı, veya önemi oranında bir egemenlik sağlar. Denizlerde de aynen böyledir. Her ne kadar, denizdeki iki nokta arasında belirli bir yolun izlenmesi gerekli değilmiş gibi görünüyorsa da gerçekte; rüzgar, akıntı, derinlik, zaman ve mesafe gibi nedenler denizlerde de bir ölçüde belirli rotaların izlenmesini zorunlu kılar. Bu yollar, kıyıdaki bir noktadan geçtiği ve deniz araçları bu kıyı noktasını değişik amaçlarla kullanmak zorunluluğunda bulundukları durumda, bu kıyı noktalarının kontrolü de, onlarla ilişkili yolların ve bu yollardaki hareketlerin kontrolü için gerekli olur. Bir dünya egemenliği içinse, karadaki benzerlerine oranla üstün sayı ve önemdeki bu noktalara sahip olmak esastır. Bu da, güçlü bir donanma ile sağlanıp sürdürülebilecektir.

Günümüz dünyasının temel düşüncesi, dünyanın kontrolünün dünya ticaretini ele geçirmekle sağlanacağı yönündedir. Coğrafi şartlarının deniz egemenliği kuramını sağlamayı gerektirecek coğrafyalar ve deniz egemenlik kuramını sağlayabilecek coğrafyalar için önemli olduğu kesin olarak kabul edilmektedir.

2.3.3.2. Kara Egemenliği Kuramı

İlk jeopolitik teori Kara Egemenliği Teorisi adı ile anılmaktadır ve İngiliz H. Mackinder tarafından ortaya konmuştur. Halford Mackinder (1861-1947), 1904 yılında "Tarihin Coğrafi Esasları" adlı eserini yayımlamış, teoriyle ilgili görüşünü 1918 yılında açıklamıştır. Mackinder, devletleri kara ve deniz devletleri olarak sınıflandırır, kara devletleri için kara kuvvetlerini; deniz devletleri için deniz kuvvetlerini esas almaktadır. Ancak, dünya egemenliğini kara güçlerinin sağlayacağı görüşünü savunmaktadır. Mackinder'e göre; Asya, Avrupa ve Afrika bir bütün olarak "dünya adasını" oluşturur. Asya ve Avrupa ise bir bütündür ve Avrasya adı ile anılmaktadır. Akdeniz Atlas Okyanusunun bir girintisidir ve Atlantik Körfezi diye anılmaktadır. Öte yandan Mackinder "heartland-kalpgah-merkez bölgesi" tanımı yapmıştır. Buna göre; dünya adasında dünya çapında bir güç merkezi oluşturacak şekilde kendi kendine yeterli bir bölge vardır ve "merkez bölgesi-heartland" olarak adlandırılmaktadır.

Merkez Bölgesinin sınırlarını batıda Volga, doğuda Sibirya, güneyde Himalayalar, kuzeyde Buz Denizi arasında kabul etmiş, daha sonrada bu sınırları genişleterek Avrupa Rusya'sının tamamını merkez bölgesi içine dahil etmiştir. Mackinder dünya adasını ve merkez bölgesi sınırlarını böyle tanımladıktan sonra aşağıdaki tanımlamayı yapmıştır:

Merkez bölgesine egemen olan dünya adasına egemen olur. Dünya adasına egemen olan, dünyaya egemen olur mantığıyla Mackinder teorisini zamanla geliştirmiş ve Almanya hakkında klasik hale gelen bir formül öne sürmüştür. Bunun nedeni de merkez bölgesinin Batıya kaymış olmasıdır. Bu teze göre;

"Doğu Avrupa'ya egemen olan merkez bölgesini kontrol eder; merkez bölgesine egemen olan dünya adasını kontrol eder; dünya adasına hakim olan dünyayı kontrol eder". Mackinder merkez bölgesi tanımını yaptıktan sonra, dünyanın geri kalan bölgelerini de, sahip oldukları özelliklere göre jeopolitik bölgelere ayırmıştır. Buna göre, merkez bölgesini kontrol eden iki önemli kuşak vardır. Bunlar:

- İç ya da Kenar Kuşak: Merkez bölgesinin çevresinde, Almanya, Avusturya, Balkanlar, Türkiye, İran, Pakistan, Hindistan ve Çin'i kapsayan kuşak.
- Dış kuşak ya da Adalar kuşağı: İngiltere, kuzeybatı Afrika, Avustralya, ABD ve Kanada'dan oluşan kuşak.

Bu iki kuşak kademeli olarak merkez bölgesini kontrol etmekte ve bunlarda oluşturulacak güç merkezleri, merkez bölgeye egemen olabilecek gücün yayılmasını önleyebilecektir.

2.3.3.3. Hava Egemenliği Kuramı

Bu teori genellikle kara egemenliği kuramının kurucusu Mackinder'in kuramının uygulanmasında hava gücünün yerini ve etkisini saptamaktadır. Hava gücü teorisine temel teşkil eden çalışmalarda İtalyan Generali Giulio Douhet (1869-1930) çok önemli katkılarda bulunmuştur.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra hava gücüne dayanan yeni bir egemenlik kavramı hızla gelişmeye başlamıştır. Buna göre: Hava araçları, daha önceleri devletin güvenlikleri, deniz, dağ, çöl vs. gibi engellerin etkisini değiştirmiştir. Mackinder'in merkez bölgesine dayanan kara gücünün, deniz gücünün direkt etkisinden korunmuş olabilme olasılığını bu bölgenin tavanını aşmak suretiyle yok etmiştir. Yine hava gücü, deniz gücünün dayandığı hareket kolaylığından daha fazla bir serbestliğe ve onu ulaşamayacağı noktalara erişmek gibi üstünlüklere sahiptir. Böylece hava gücü ve onun amacı olan hava egemenliği, jeopolitik teoriler arasında yer almaya başlamıştır.

Jeopolitikçiler hava egemenliği kuramını, kara egemenliği kuramından yola çıkarak açıklamışlardır. Buna göre; Merkez bölgesine (heartland) egemen olan Doğu Avrupa'yı da kontrol eder; Merkez bölgesine egemen olan, eğer hava kuvvetleri ile durdurulamazsa dünya adasını kontrol edebilir. Dünya adasına hakim olan dünyayı kontrol edebilir. Fakat bunun için hava kuvveti üstünlüğüne de sahip olması gerekmektedir.

Burada hava kuvveti üstünlüğünün her şey demek olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Çünkü uçaklar, hala daha yer komuta merkezine bağlıdır, yük taşıma kapasiteleri deniz araçlarına göre daha azdır. Ancak kara ve deniz kuvvetleriyle desteklenen hava kuvveti Körfez Krizi ve Irak savaşında da görüldüğü gibi önemli bir stratejik silahtır.

2.3.3.4. Hayat Alanı Kuramı

Alman kuramcısı Ratzel'in (1844-1904) ortaya attığı "Devlet İçi Alan" düşüncesi devleti canlı bir organizmaya benzetir. İnsan bunun hareket verici unsurudur. İnsan doğaya dinamizm katar ve doğayı mekan (ülke) haline getirir. Bu kuram I. Dünya Savaşı'ndan sonra Münih Üniversitesinde Coğrafi Bilimler Profesörü Alman General Karl Haushofer (1869-1941) tarafından ele alınmış ve "Devlet İçin Hayat Alanı" biçiminde değiştirilmiştir. Buna göre, hayat alanına sahip olup onu genişletmek, örgütlenme, komuta ve yönetim gücü üstün olan insan topluluklarının doğal hakkı olmaktadır.

3.TÜRKİYE'NİN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

3.1. Türkiye'nin Güvenlik Perspektifleri

Bir milletin güvenliğinin kendi kendini koruma konseptiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu konsept üç biçimde ortaya çıkabilir: Nüfusun hayatını devam ettirmesi, toprak bütünlüğünün korunması ve milleti oluşturan politik, ekonomik, sosyal ve kültürel niteliklerin muhafazası. Ulusal ve uluslararası güvenlik, güvenlik konseptinin birbirinden ayrılmaz iki parçası olagelmiştir. Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni güvenlik ortamı bu bağı kuvvetlendirmiş ve güvenliğin bir bütün olduğunu göstermiştir.

Bugünün güvenlik konseptinde aşağıdaki faktörler dikkate alınması gerekmektedir: Toprak bütünlüğünün korunması, barış ve istikrarın sağlanması, uluslararası savunma girişimlerine katkıda bulunulması, kitle imha silahlarının üretilmesi ve kullanılmasının engellenmesi, silahsızlanmaya destek verilmesi ve terörizm, organize suçlar gibi asimetrik tehditlere karşı mücadele edilmesi. Bu saydığımız faktörler dikkate alındığında, güvenliğin sadece askeri güç olduğunu iddia etmek oldukça güç olmaktadır. Bunun yerine askeri, ekonomik, sosyal ve siyasal politikaların büyük oranda bir organizasyonundan söz edilebilir. Bu şartlar altında, barış ve istikrar bir milletin ve tüm dünya milletlerinin güvenliğinin vazgeçilmez bileşenleri olagelmiştir.

İşgalci güçlere karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinde kazandığı zafer sonrası 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyetinin yapısının oluşmasında iki önemli belirleyici olduğu düşünülmektedir. Bunlar çevre ülkelerle olan coğrafi ve tarihsel bağlardır. Bu bağlar Türkiye'yi aynı anda Avrupa'nın, Balkanların, Ortadoğu'nun, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinin tamamına ait bir ülke yapmıştır. Türkiye, ayrıca Orta Asya'da yaşayan insanlarla da kültürel, tarihsel ve dilsel olarak bağlantılı konumdadır. Böyle karmaşık bir durumda Türkiye, kurtarıcısı Atatürk'ün deyişiyle "Yurtta Sulh,Cihanda Sulh" ilkesini dış ilişkiler politikasında temel olarak kabul etmiştir.

Bu çalkantılı politik coğrafya dan yayılan barış ve istikrara yönelik büyük ve potansiyel tehditlere karşı güvenliğin sağlanmasında en önemli iki faktörün güvenlik ve işbirliği olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple, diğer ülkelerle dostça ilişkiler kurmak ve sürdürmek, bölgesel ve uluslararası işbirliğini teşvik etmek, problemlere barışçıl çözümler üretmek, dünya barışına katkıda bulunmak her zaman için Türk dış politikasının hedefleri olmuştur. Bu hedeflere ulaşmak için; iyi sınır komşulukları, egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı, yayılmacı politikadan uzak durma, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama Türkiye'nin güvenliğini sağlamasına yardımcı olacak temel prensiplerdir denilebilir.

II. Dünya savaşı öncesi 1923-1939 sürecinde Türkiye, komşuları ve diğer dost ülkelerle güvenlik işbirliğine yönelmiştir. Bu amaçla 1934 de Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile Balkan Birliğinin, 1937 de, İran, Irak ve Afganistan'la Sadabad Paktının imzalanmasına öncülük etmiştir.

II. Dünya savaşı sonrası Türkiye, Sovyet yayılmacılığına karşı tarihi seçimini yapmış ve 18 Şubat 1952 tarihinde NATO üyeliğine girmesiyle bağımsız dünyanın bir parçası olmayı tercih etmiştir. Bu tarihten sonra NATO, Türkiye'nin savunma ve güvenlik politikasında bir mihenk taşı olmuştur. Türkiye'nin Rusya'dan çekinmesi için nedeni de azalmıştır. Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidi azaldıkça, Türkiye'nin de NATO operasyon üssü olarak Rusya'ya yönelik tehdidi azalmaktadır. Artık, her iki ülkenin de birbirine karşı çok daha rahat davranması mümkün olmuştur.[13]

Türkiye, Soğuk Savaşın en çetin dönemlerinde, Doğu Bloğunun yakınında ve çok değişken şartların mevcut olduğu bir coğrafya da NATO'nun en sadık bir üyesi olmuştur. Bu periyotta, Türkiye büyük fedakarlıklarla birliğin ve Batı Avrupa'nın güvenliğine katkıda bulunmuştur. Sovyetler birliği ile uzun bir sınır paylaşan Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde üstlendiği rol ve sorumluluk çok önemlidir.

Türkiye, birliğin güvenliği ile ilgili sorumluluğunu yerine getirirken, aynı zamanda sınır bölgelerle işbirliğini teşvik temeline dayanan geleneksel güvenlik politikasını da sürdürmüştür. Bu süreçte Türkiye hem Balkanlar hem de Ortadoğu ile

---

[13] Lesser I.O. and Fuller G.E., Çev: Yaşar Bülbül, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Durumu", İstanbul, 2000, s.112

güvenlik işbirliği çalışmalarında bulunmuştur. 1954 yılında Yunanistan ve Yugoslavya ile Balkan Paktı, ve yine İran, Irak, Pakistan ve İngiltere ile kurulan Bağdat Paktı Türkiye'nin bu bölgelerdeki güvenlik dengelerinin sağlanması yönündeki çabalarının en somut göstergeleri olduğu söylenebilir.

Türkiye, tüm bu çabalarla, Doğu ile Batı arasında barışçıl bir sona katkıda bulunmak adına üzerine düşeni yapmıştır. İdeolojik ayrılıkların terk edilmesi ile de tam merkezinde yer aldığı Avrupa-Atlantik birliğinde kendini yeni güvenlik çevresine adapte etmiştir.

Doğu Bloğu ve Sovyetler Birliğinin çöküşü ile Avrupa-Atlantik bölgesinde daha güvenli bir ortam için umutlar yeşermiştir. Bununla birlikte, beklentilere zıt olarak zamanla, aşırı milliyetçilik, etnik çatışmalar, radikal dinci akımlar, terörizm, toplu göçler ve kitle imha silahları gibi güvenlik riskleri ortaya çıkmıştır. Globalleşmenin etkisiyle bu riskler hızla artmış ve sınır ötesi etkilere açık hale gelmiştir. Bir bölge ya da ülkede ortaya çıkan bir terörist olay ya da etnik bir karışıklık, diğer ülkeleri de etkilemeye başlamıştır. Böylece bu tür tehditler sınır tanımaz bir şekilde güvenliği hızla ve şiddetli bir artışla etkilemeye başlamıştır. Bu şartlar altında, bu güvenlik tehditleri ile başa çıkabilmek için ülkeler arası işbirliği ve ortaklıklar anahtar elemanlar olarak ortaya çıkmıştır. Şu anda Türkiye birçok ülkeyle karşılıklı olarak savunma endüstrisi üzerine bilimsel ve teknolojik araştırmalar üzerine ve askeri eğitim anlaşmaları yapmıştır.

Çok yönlü olarak Türkiye bölgesel bir işbirliği mekanizması ağı oluşturmak için teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüslerden bazılarının şunlar olduğu düşünülmektedir:

- Türkiye Balkanlarda, Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (SEECP) adıyla bir sürece önderlik yapmış ve Türkiye, Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya, Romanya, Yunanistan, Bosna-Hersek ve gözlemci olarak Hırvatistan bir araya gelmiştir.
- Bu teşebbüslerden diğer birisi de Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücüdür(MPFSEE). 1997 de Türkiye'nin önerisiyle gündeme gelen bu birliktelik, 1999 da Bulgaristan'ın Plovdiv kentinde hayata geçmiştir.

MPFSEE nin karargahı şu anda Plovdivdedir, üyeler arasında dönüşümlü olarak değişecek ve 2007-2011 döneminde İstanbul'da olacaktır.

Barış ve istikrarı teşvik amacıyla bölgesel işbirliği çabalarının ötesinde, Türkiye, global ölçülerde uluslararası barışı koruma çabalarında da aktif bir şekilde de yer almıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Türk askeri birlikleri, dünyanın problemli bölgelerinde savunmasız insanların korunması için görev yapan BM. ve NATO misyonlarında görev yapmıştır. 1950 gibi erken tarihlerde bile Türk Silahlı Kuvvetleri 4500 askeri ile Kore savaşında yer almıştır.

Son yıllarda Türkiye, BM. İran-Irak Askeri Gözlemci Grubu (UNIIMOG) içerisinde yer almıştır. Körfez savaşından sonra BM.'nin Kuzey Iraklı göçmenleri Kurtarma operasyonunda önemli bir rol oynamıştır. Türkiye halen, BM. Irak-Kuveyt Gözlemci Misyonunu desteklemeye devam etmektedir. Somali'de 300 mevcutluk bir Türk Silahlı Kuvveti UNISOM içerisinde hizmet etmiş ve bir yıl boyunca bu kuvvet bir Türk komutanın komutasında yer almıştır.

Türkiye Balkanlarda, 1995'den bu yana NATO'nun talep ettiği tüm operasyonlarda yer almıştır. IFOR, SFOR, KFOR bunlardan bazılarıdır. Bu operasyonlar şüphesiz bölgede güvenlik ve istikrarın tekrar kurulmasında anahtar rol oynamış, dolayısı ile bölge barışına büyük katkılarda bulunulmuştur. Yaklaşık 1300 kişilik Türk birliği Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya ve Arnavutlukta, 101 Türk polis memuru Bosna-Hersek'te Uluslararası Polis Görev Kuvvetinde (IPTF) ve Kosova BM. misyonunda görev yapmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği Polis Misyonunda (EUPM) 6 personeli bulunmaktadır.

Bunun ötesinde Türkiye Afganistan'da, Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF) komutasını da almış bu görev dolayısı ile Afganistan'da 1400 Türk askeri görev yapmış ve ISAF komutanlığı 2003 Şubatına kadar devam etmiştir.

Türkiye, barış ve istikrarı güçlendirmenin, güvenlik kavramına sadece askeri değil aynı zamanda politik, ekonomik, insani ve sosyal boyutları olan çok geniş bir yaklaşım gerektirdiğine inanmaktadır. İnsani ve teknik yardım programları Afrika, Balkanlar, Ortadoğu ve Orta Asya bölgelerini içerecek çeşitliliktedir.

Türkiye aynı zamanda ekonomik problemler gerçeğinin de farkında olarak, eğer uygun şekilde çözülmezse barış ve istikrarı tehdit edebilecek potansiyel bir tehlike olduğunun farkındadır. Bu sebeple problemlerin erken evrelerde çözümü için bölgesel ekonomik işbirliğini de desteklemektedir. Bu düşüncelerle Türkiye, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesine (KEİB) öncülük etmiştir. Bu mekanizmanın amacı geliştirme projeleri ile üye ülkeler arasında ekonomik bağların geliştirilmesidir. Benzer olarak Türkiye, üyelerini İran, Pakistan, Azerbaycan ve Orta Asya ülkelerinin oluşturduğu Ekonomik İşbirliği Organizasyonunun yeniden hayata geçirilmesinde bir lider rolü oynamıştır.

Türkiye'nin, Azerbaycan ve Orta Asya ülkeleri ile tarihi, kültürel ve dilsel yakınlığı, bu ülkelere yaptığı yardımların başlıca sebebidir. Türkiye, bu ülkelerin bağımsızlıklarını güçlendirmelerini ve uluslararası topluluğa dahil olmalarını arzu etmektedir.

3.2. Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Yapısı ve Artan Stratejik Önemi

Tarih boyunca toplumsal yaşamda ve toplumlararası mücadelelerde coğrafyanın değeri bilinerek hareket edilmiştir. Ancak konunun bilimsel bir tarzda ele alınışı yakın tarihlere hemen hemen XX. yüzyıl başlarına rastlamaktadır.[14]

Türkiye'nin jeopolitiği değişik dönemlerde farklı açılardan önem taşıdığı halde bu değişmeler yeterince dinamik bir tarzda yeniden yorumlanmadığı için stratejik bir jeopolitik görüşün dar kalıpları içinde kalınmaktadır.[15]

Türkiye jeopolitik açıdan kara ve deniz güç merkezlerinin doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusundaki hakimiyet alanı mücadelelerinin ve geçiş bölgelerinin merkezi konumunda bulunmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda Avrasya merkez kara kütlesini sıcak denizlere ve Afrika'ya bağlayan iki önemli kara geçiş bölgesi (Balkanlar ve Kafkaslar) ve bir deniz geçiş bölgesi (Boğazlar) Türkiye'de kesişmekte ve bu bölgeleri jeoekonomik kaynak merkezleri olan Ortadoğu ve Hazar Bölgesi'ne

---

[14] Servet C., "Jeopolitik", Sayı:1, İstanbul, 2002, s.15

bağlamaktadır. Doğu-batı doğrultusunda ise Anadolu yarımadası, Avrasya anakıtasını kuşatan stratejik yarım adalar kuşağının en önemli halkası olarak kabul görmektedir.

Bu jeopolitik özellikler tarih boyunca önemli olagelmiştir. Bunun içindir ki, kavimler göçünün en önemli düğüm bölgelerinden biri olan Anadolu yarımadası sürekli olarak bir siyasi güç merkezi olmaya aday olmuştur. İstanbul merkezli Anadolu/Balkan ekseninin başka bir siyasi güç merkezine edilgen/çevre unsuru olduğu dönemler istisna sayılabilir.

Bu coğrafi ve tarihi faktörlere rağmen jeopolitiğin uluslararası önemi onu kullanan diplomatik geleneğin birikim ve dehasına bağımlı olagelmiştir. Türkiye'nin bu jeopolitik faktörü Soğuk Savaş boyunca son derece statik bir çerçevede çevre unsuru olmayı kabullendiği bir ittifak bloğu nezdinde itibarını ve pazarlık gücünü arttıran bir koz olarak kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet tehdidine karşı Batı Bloğunun güvenlik şemsiyesine ihtiyaç hisseden Türk hariciyesi, jeopolitik avantajlarını, bu güvenlik şemsiyesi altında önemli bir diplomatik değer olarak gündemde tutmaya gayret etmiştir. Özelde ABD'nin, genelde de NATO'nun bu güvenlik şemsiyesi ile ilgili konuları göz ardı ettiği veya Türkiye'nin başka alanlardaki pazarlık gücünün zayıfladığı dönemlerde Türkiye'nin en önemli kozu olarak müzakere masasına konan jeopolitik konum, dünyaya açılım stratejisinin bir parametresi olmaktan çok statükoyu müdafaa stratejisinin bir aracı olarak görülmüştür. [16]

Soğuk Savaş parametrelerinin yok olduğu yeni uluslararası çevre içinde Türkiye jeopolitiğinin rolü de yeniden yorumlanmak zorundadır. Küresel ve bölgesel dengelerin dinamik şekilde değiştiği bir dönemde jeopolitiği statükoyu korumak için kullanmak, zamanla jeopolitik avantajların kullanılmaz hale gelmesine yol açmaktadır. Jeopolitik konum başlı başına bir değer değildir. Jeopolitik konum, bu konuma uygun bir tarzda ortaya konan bir dış politika stratejisinin etkin aracı olması halinde değer kazanır. Bu anlamda Türkiye jeopolitiğinin dış politika stratejisi içindeki yerini yeniden yorumlamak ve uluslararası çevre içinde yeni bir anlam

---

[15] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.115
[16] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.116

kazandırmak zorunludur. Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası ortamda Türkiye'nin jeopolitik verilerinde önemli ve bazı alanlarda köklü değişiklikler oluşmuştur. Bunların başlıcaları; küresel ve bölgesel boyutlarda yeni kuvvet dengeleri, Avrupa'da yeni siyasal oluşumlar, Rusya'nın siyasal, ekonomik ve askeri gücünün küçülmesi, Orta Asya ve Kafkasya'da Türkiye ile etnik, tarihi ve kültürel bağları bulunan ülkelerin bağımsızlıklarına kavuşmaları, Balkanlardaki ve Kafkaslardaki etnik gerginlikler, savaşlar ve Körfez Savaşı'ndan beri Ortadoğu'da görülen gelişmeler olmuştur.[17]

Bu konudaki en önemli değişim, jeopolitik konuma yaklaşımda söz konusu olmalıdır. Jeopolitik konum artık sınırları müdafaa dürtüsünün yönlendirdiği bir statükoyu muhafaza stratejisinin aracı olarak görülmemelidir. Aksine, bu jeopolitik konum kademeli bir şekilde dünyaya açılmanın ve bölgesel etkinliği küresel etkinliğe dönüştürmenin bir aracı olarak görülmelidir. Sınırlara dayalı yerel etkinlikten kıtasal ve küresel etkinliğe yönelmenin öncelikli şartı jeopolitiğin uluslararası ekonomik, siyasi ve güvenlik ilişkilerinde dinamik bir çerçeve içinde kullanılmasına bağlı olmuştur.

Jeopolitik ile ilgili bu yeni yaklaşım Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve güvenlik ile ilgili temel uluslararası parametrelerini de doğrudan etkileyebilir. Türkiye'nin gelecek yüzyıla yönelik dış politika stratejisi güç merkezleri ile ilişkilerin alternatifli tarzda yeniden düzenlenmesi ve uzun dönemli kültürel, ekonomik ve siyasi bağların sağlamlaştırıldığı bir hinterlant oluşturulması şeklinde özetlenebilir[18]. Jeopolitik değerimizin bu oluşumlara müsaade edecek özellikte olduğu düşünülmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, Türkiye bu dış politika stratejisine ileride uluslararası çevreye kademeli bir tarzda açılabilmek için kullanabileceği üç önemli jeopolitik etki alanı içinde taktik önceliklere dayandırmak zarureti ile karşı karşıya kalmıştır:

1. Yakın kara havzası: Balkanlar-Ortadoğu-Kafkaslar.

---

[17] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya", İstanbul, 2002, s.117-118
[18] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.118

2. Yakın deniz havzası: Karadeniz-Adriyatik-Doğu Akdeniz- Kızıldeniz-Körfez-Hazar Denizi.
3. Yakın kıta havzası: Avrupa-Kuzey Afrika-Güney Asya-Orta ve Doğu Asya.

İçiçe geçen dairevi kuşaklardan oluşan bu havzalar, Türkiye'nin bölgesel etki alanlarının (hinterlant) kademeli bir tarzda genişletilerek uluslararası küresel konumunun güçlendirilmesi hedefine yönelik dış politika stratejisinin jeopolitik temelini oluşturmaktadır. Türkiye ancak bu jeopolitik kuşaklar arasındaki geçişkenliği ve karşılıklı bağımlılığı iyi değerlendirebilen ve bunu iç siyasi kültür ile bütünleştirebilen bir yenilenme içine girerse uluslararası sistemin edilgen/çevre unsuru olmak konumundan kurtulabilir. Aksi taktirde bugünkü siyasi elit ülke jeopolitiğini başka siyasi güç merkezlerinin stratejik düzenlemelerinin taktik faktörü olarak devam ederse hem bu jeopolitik kuşaklar üzerindeki itibarını kaybedecek, hem de kendi iç bütünlüğünü bile koruyamayan bir statükoya bağımlı olabilir. Bu havzaların ekonomik, kültürel ve siyasi parametreler açısından iç özelliklerini ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerini yeni bir jeopolitik teori çerçevesi içinde ele almak gerekmektedir. [19]

Dünya güç mücadelesinde her seferinde güçlü ülkelerin/galiplerin öngördüğü şekilde bir düzen oluşturulur ve bu düzen de "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılmaktadır.[20]

Ekonomide, kültürel alanda ve politikada küreselleşme/küreselleştirme devam ederken Soğuk Savaşı sona erdiren Sovyetlerin çöküşü, Varşova Paktı'nın dağılması ve komünizmin iflası ile Avrasya'da, daha doğrusu Türkiye'yi çevreleyen jeopolitik koşullarda önemli ve bazı alanlarda köklü değişiklikler gerçekleşmiş olup, bu değişiklik ve gelişmelerin başlıcaları; küresel ve bölgesel boyutlarda yeni kuvvet dengeleri, Rusya'nın toprak kayıpları ve siyasal, ekonomik ve askeri gücünün küçülmesi, Avrupa'da yeni siyasal oluşumlar, Orta Asya ve Kafkaslarda Türkiye ile etnik, tarihi ve kültürel bağları bulunan ülkelerin bağımsızlıklarına kavuşmaları, Balkanlar ve Kafkaslar'daki etnik gerilim ve savaşlar ve Körfez Savaşından beri

[19] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.118
[20] Servet C., "Jeopolitik ", Sayı:1, İstanbul, 2002, s.20

daha da karmaşık hale gelen ve Irak savaşından sonra daha da istikrarsız ve karışık hal alacak olan Ortadoğu'nun durumudur denilebilir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, Rusya'nın oluşturduğu askeri tehdit uzun bir süre için ortadan kalkmıştır. Rusya'nın içinde bulunduğu bugünkü koşullarda eski SSCB hudutları dışında kuvvete başvurması düşünülmemelidir. Avrupa'da eylem imkanları, NATO'nun genişlemesi ile büsbütün kısıtlanmaktadır. Ancak Kafkasya'da durum farklıdır. Burada Ruslar daha fazla askeri hareket imkanına sahiptir ve bu da yaşanmaktadır. Orta Asya'da ise Rusları engelleyecek bir güvenlik sistemi mevcut değildir.

Türkiye Cumhuriyeti, zor bir coğrafya da yer almaktadır ve uzun vadeli politikalar üretmesi kolay değildir. Çünkü bu politikalar çok yönlü, çok seçenekli ve bağımsız politikalar olmayı gerektirir. Türkiye'nin politika üretiminde yakın çevresi, Avrasya'daki güç odakları ve küresel güç ve aday güçler etkin faktörlerdir. 1997 yılında yayınlanan Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde, dünyanın en hassas bölgelerinden birinde bulunan Türkiye'nin NATO, Balkanlar, Ege, Irak, Ortadoğu barışı, Orta Asya petrol ve doğalgazının batıya taşınması gibi hayati konuların hepsinde önemli bir konuma sahip olduğu vurgulanmaktadır.[21]

Soğuk Savaş döneminde ve ideolojik çatışmaların şekillendirdiği iki kutuplu dünya düzeninde Türkiye, NATO'nun güneydoğusunda bir kanat ülke konumunda iken, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Varşova Paktı'nın yıkılmasıyla bu konumdan çıkmış ve Avrupa'yı Asya'ya bağlayan Avrasya kuşağında bir merkez ülke konumuna gelmiştir.

---

[21] Daniel C.F. and Ross A.L., "US Strategic Planning and the Pivotal States", The Pivotal States, pg.396

Harita 3.1. Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Jeopolitik Konumu

Türkiye bugün, Ortadoğu'dan Pasifik'e kadar uzanan geniş bir coğrafya da ender demokratik ülkelerden biri olup, bu coğrafyayı siyasi, ekonomik ve güvenlik yönünden derinlemesine etkileme yeteneğine sahiptir. Türkiye bu bölgelerde yaşayan 200 milyona yakın insanla etnik, kültürel ve dini bağlara sahiptir ve bölgenin yapılanmasında merkez ülke konumundadır. AB'nin NATO'nun hiçbir şekilde katılmadığı askeri operasyonları başlatması ve yürütmesi mümkündür.[22]

Bu önemli jeopolitik değişim, Türkiye'nin kendine bakış açısını, diğer ülkelerle ilişkilerini ve diğer ülkelerin Türkiye'ye bakış açılarını derinden etkilemiştir.

---

[22] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?", Ankara, 2002, s.48

Buna ilave olarak Türkiye, Karadeniz bölgesinde istikrar ve güvenliği sağlayabilen, Karadeniz'den Akdeniz'e geçişi kontrol eden, Rusya'yı, Kafkaslar ve Orta Asya'da dengeleyen ve aşırı İslami akımları kontrol altında tutan yegane güç odağıdır. Türkiye, üyesi olduğu uluslararası örgütlerin çeşitliliğine bakıldığında hem doğulu ve hem de batılı bir ülkedir.

Türkiye'nin, çoğulcu demokratik ve laik yapısı, serbest piyasa ekonomisi, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, uluslararası politikalarını destekleyen güçlü silahlı kuvvetleri, bölgesinin her türlü tehdide karşı korunmasında, gerek kendinin ve gerekse müttefiklerinin hayati çıkarlarının sağlanmasında anahtar konumunu muhafaza etmektedir.[23]

Türkiye'de istikrarın bozulması, tüm Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanları olumsuz yönde etkileyeceği gibi, Rusya Federasyonu'nun da, Orta Asya Türkiye Cumhuriyetleri ve Kafkaslar üzerinde yeniden kontrolü ele geçirmesi imkanını arttıracaktır.

Bu yönüyle başta ABD olmak üzere tüm batılı dost ve müttefiklerimiz imkanlarını, Türkiye'de istikrarın muhafazası yönünde kullanmalıdır. İstikrarlı ve müreffeh bir Türkiye; doğu ile batının değerlerinin bütünleşerek, bir arada yaşayabileceğinin en çarpıcı bir kanıtı olacağı gibi, batının köklü demokrasisi ve insan hakları değerlerinin doğuya doğru yayılmasında da emsalsiz bir köprü vazifesi görür. Türkiye'nin stratejik önemine, Avrupa'nın potansiyel denge noktası olması ile kalkınması ilave olmuştur.[24]

Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra global tehdidin yerini, etnik çatışmalar, uluslararası terörizm, kitle imha silahları ve atma vasıtalarının yayılması, uyuşturucu trafiği gibi konular almıştır. Bu yeni tehdit türlerinin tümünün en yoğun olduğu bölgenin merkezinde yer alan Türkiye, bölgesinde tansiyonu düşürücü, istikrar ve güvenliği sağlayıcı rolüyle de lider ülke konumundadır.

---

[23] Halis B., "Hava Kuvvetleri", İstanbul, 2000, s.6
[24] Keyder Ç., "State and Class in Turkey", Guildford-UK, 1987, pg.177

ABD ve batının hayati çıkarlarının söz konusu olduğu dünyanın en istikrarsız bölgelerinden biri olan, Ortadoğu-Kafkaslar ve Balkan üçgeni ortasında, batı yanlısı, laik ve demokratik güçlü bir Türkiye'nin müttefiklerinin çıkarları yönünden de önemi küçümsenemez.

ABD ve Batı ile işbirliği sadece Türkiye'nin değil, Batının da menfaatinedir. Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesi, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri, Batı standartlarında yaşaması için de en geçerli yol olacaktır.

Rusya Federasyonunun henüz istikrar bulmadığı ve geleceğinin ne gibi gelişmelere gebe olduğunun henüz kestirilemediği bir ortamda Türkiye'nin bölgedeki güvenlik ve istikrara katkısı inkar edilemez. Türkiye, Batının bölgedeki en güçlü dostu ve onların vazgeçemeyeceği lider ülkesidir.

Türkiye, üç kıtanın (Asya, Avrupa ve Afrika) teşkil ettiği "Dünya Adası"nın menteşesi durumundadır. Aynı zamanda bu menteşeyi açan ve kapatan bir kilit ve anahtar değerindedir. Bu üç kıtanın iç denizleri olan Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlar. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu birleştirir ve ayırır. Bu coğrafi konum dünyada ve bölgede oluşabilecek her türlü güç yapısına göre büyük bir değer taşır.[25]

Bu coğrafi konum ve beşeri değerlerle oluşan ülke jeopolitik gücü dünya ve bölge güçleri ile birlikte değerlendirildiği ve yorumlandığı zaman Türkiye'nin Jeopolitik konumu belirlenmiş olur[26]. Türkiye; ABD, Rusya ve AB gibi güç odaklarının çıkarlarının yol kavşağında, politikalarının güzergahı üzerindedir. Hatta zaman zaman bu politikaların hedefi veya hareket noktası olabilmektedir.

Türkiye coğrafyası, NATO sorumluluk alanı dışında kalan Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinde Batı çıkarlarına vaki olabilecek tehditlere, istenmeyen değişimlere müdahale için en yakın bir harekat platformu teşkil eder.

---

[25] Suat İ., "AB'ne Neden Hayır", İstanbul, 2002, s.34
[26] Servet C., "Jeopolitik", Sayı:1,İstanbul, 2002, s.33

Türkiye coğrafyası üzerinde her anlamda ve her alanda zayıf toplumların yaşama şansı yoktur. Bir bölge devleti durumunda olan ve evrensel genişlikte etkinlik arayan Türkiye çok duyarlı bir konumdadır. Türkiye coğrafyasında ancak güçlü, üniter, ulus devletler yaşayabilir. Türkiye çok zaman gücü ve bulunduğu bölgenin dünya üzerindeki önemi konusunda gerçeğe uygun bir değerlendirme içinde olmamış, sahip olduğu değerlerin ve gücün idrakine ulaşamamıştır.

Türkiye bugünkü jeopolitik olguyu dışlayamaz. Jeopolitik verileri dikkate almadan, günlük heves, günlük çıkar ve günlük politikalarla ulusal, bölgesel ve evrensel politikalar şekillendirilemez.

Türkiye'nin çevresinde ve Avrasya'da oluşan yeni jeopolitik ortam, bölgesel boyutta Türkiye'nin güvenliği bakımından daha elverişsiz koşullar getirdiği gibi özellikle Kafkasya'da ve Orta Asya'da bir dereceye kadar da Ortadoğu ve Balkanlar'da Türkiye'nin rolünü artırmasına ve milli çıkarların geliştirilmesine olanak sağlayan yeni imkanlar ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin stratejik geleceği ile yakından ilgili olan yeniliklerin en önemlisi Hazar petrollerini dünya pazarlarına taşıyacak olan boru hatlarını kimin kontrol edeceği sorunudur. Bu sorunun çözümü bir taraftan Türkiye ile Rusya arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin geleceğini, diğer taraftan da uzun vadede Türkiye'nin ekonomik ve politik parametrelerini belirleyecektir. Çünkü boru hatlarının ve enerji kaynaklarının kontrolü aynı zamanda Türkiye'nin dünya devleti olma sorunudur.[27]

SSCB'nin ortadan kalkmasıyla Kafkasya ve Orta Asya bölgeleri birden Türk dış politikasının önemli odak noktalarından birisi olmuşlardır. Artık Rusya ile doğrudan kara sınırları bulunmayan Türkiye, bu ülke ile birlikte bölgedeki güç dengesinin temel öğelerinden birisi durumuna gelmiştir.[28]

Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkilerin basit şeması; dış politika hedeflerinin seçilmesi ve geçerli bir politika üretilmesi belki derin araştırmalar ve entelektüel gayret gerektirmiyordu. Milli gücü oluşturan bütün alanlarda, uzun vadeli, stratejik seviyede ve mümkün oldukça bağımsız araştırmalar yapılması

---

[27] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.132
[28] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.388

zorunlu olup, dış politika ile ilgili önerilerin tutarlı olmasını sağlayacak bir mekanizma, özellikle zamanımızda daha da gereklidir.

Soğuk Savaş sonrası gelişmeler ve coğrafi konumu, Türkiye'nin çok yönlü, çok seçenekli, uzun vadeli, aşamalı ve özellikle bağımsız politikalar üretmesini ve uygulamasını dikte ettirmektedir. Soğuk Savaş sonrası, "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılan gelişmeler Türkiye'nin jeopolitik konumunu sarsmamış, tam aksine dağılan Doğu Bloğunun parçalarını oluşturan yeni çatışma ve rekabet alanları ortaya çıkmaya başlamıştır. Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya Türkiye'yi uluslararası politik rekabetin baş aktörü yapmasa da, yeniden önemli ve ihmal edilmez bir bölgesel aktör konumuna getirmiştir[29]. Köklü bir devlet anlayışı, girişimci ve seçkin kadrolu bir özel sektör, dinamik ve genç bir nüfus, bölgesel ve evrensel ufku olan Türk toplumu daha cesur ve daha bağımsız politikalar takip etmek zorundadır. Türkiye'nin ilişkilerinin yoğunluğu, coğrafi konumu ve tarihi gelişim bakımından Avrupa Birliği ile entegrasyonun amacı doğal karşılanmalıdır. Avrupa Birliği üyeliği yeni açılımlara yelken açmasını engellememelidir.

AB'ne tam üyelik için Kıbrıs sorunu, insan hakları veya Güneydoğu sorunu gerçekçi engeller değildir. Bu itirazlar tamamen bahanedir. Ancak, Türkiye'de mevcut enflasyon, mali disiplin noksanlığı ve Türkiye'nin nüfus büyüklüğü özlü birer engeldir[30]. Öte yandan AB'nin üniter bir Türk devletine ne içinde ne de dışında sıcak bakmadığı da bilinmektedir. Demokratikleşme, insan hakları ile ilgili noksanlarımız, ekonomideki sıkıntılarımız; AB istediği için değil, kendi halkımızın ve insanımızın onuru için, refahı için çözümleyeceğimiz sorunlarımızdır.

---

[29] Çalış Ş.H., "Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim", Konya, 2001, s.248
[30] Türkmen İ., "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1998, s.6

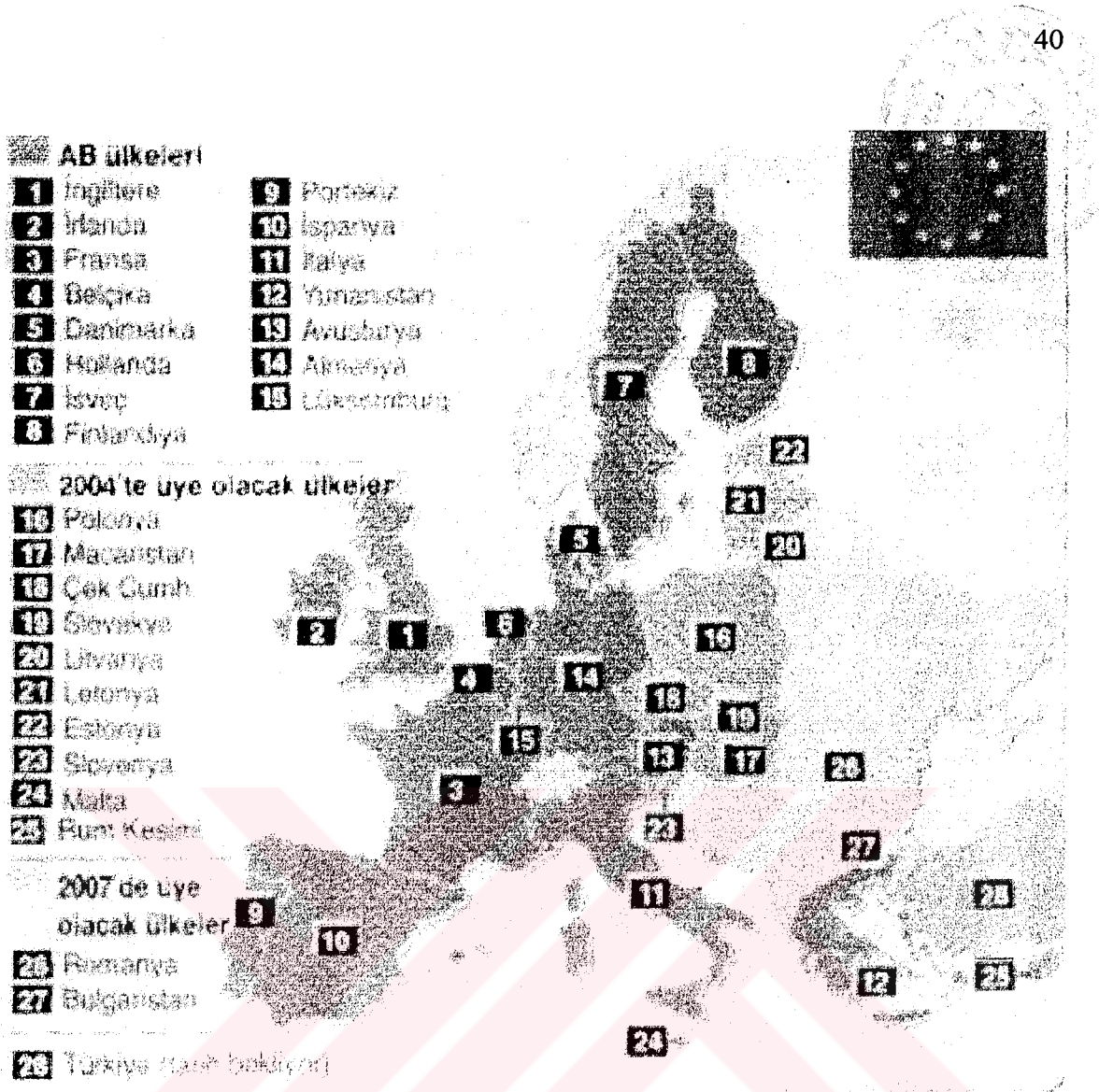

Harita 3.2. AB'ne Üye ve Aday Ülkeler

Harita 3.2.'de AB'ne üye ve aday ülkeler gösterilmiştir. Kıbrıs Rum kesiminin de AB'ne girmesi ile 2004 yılından itibaren AB'ne yeni üye olacak ülkeler hakkında Kıbrıs Rum Kesimi de söz sahibi ülkeler arasına girecektir. Bu kapsamda, Türkiye'nin AB'ne üyeliği konusunda da Kıbrıs Rum Kesimi'nin 2004 yılından itibaren 1 oyluk hakkı ve diğer üyeler üzerindeki etkisi Türkiye açısından önemlidir.

Türkiye oyalanmak suretiyle zaman kaybetmemelidir. Avrupa ile iyi ilişkiler sürdürülürken, paralelinde Türk Dünyası ve komşularımızla ilişkilerimi geliştirecek politika ve stratejiler üretmeliyiz. Türkiye'ye bu devletler için model ülke görevinin yüklenmesinin en önemli nedeni, bölge cumhuriyetlerinin İran ve Suudi Arabistan gibi kökten dinci İslamın egemen olduğu ülkelerin tesiri altında kalacağı şeklinde

yaygın korkulardır. Zira, İran bölgede kendi düzenini yayabilmek için yoğun çabalar harcamaktadır.[31]

Kafkasya, Orta Asya ve hatta Balkanlardaki gelişmeler nedeniyle Türk-Rus ilişkilerinin idaresi daha zor ve daha duyarlı olmuştur. İlişkilerde ekonomik alanda önemli aşama kaydederken, siyasal alanda zaman zaman ciddi gerginlikler olmaktadır. Bugün Rusya ile ilişkiler sadece güvenli ve ekonomik çıkarlar açısından değil, fakat Kafkasya ve Orta Asya politikalarımızın gerçekten verimli olması açısından önem taşımaktadır.

Orta Asya'da Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarına kavuşmaları, Türkiye'nin yeni jeopolitiğinin en önemli unsurlarından biridir. Bu ülkelerin bağımsızlıklarını korumaları, kendi aralarında ahenkli ilişkiler ve işbirliği geliştirmeleri, Türkiye ile öncelikle kültürel alanda özel bir ilişki içinde bulunmaları, kendilerini çevreleyen Rusya, Çin veya İran'ın olası nüfuzu altına girmemeleri Türkiye için hayati önem taşımaktadır[32]. Kafkasya ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerde öncelik kültürel ve ekonomik alanlarda olmalıdır. Siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel çıkarları Türkiye'yi bir Çin ve Asya-Pasifik stratejisi oluşturmaya zorlamaktadır. Türkiye için Çin'e giriş, stratejik açıdan Asya-Pasifik ekonomilerine girişinde önemli bir göstergesidir.[33]

İran ile ilişkilerimiz sadece Orta Asya nedeni ile değil, Ortadoğu'daki denge ve olası gelişmeler nedeni ile önemlidir. İran'ın bugün içinde bulunduğu ve uzun sürmeyecek olan nispi yalnızlığından istifade ederek ilişkilerimizi ortak çıkarlarımıza uygun bir düzeye çıkartmakta yarar vardır.

İsrail ile ortak siyasal çıkarlarımız ve güvenlik kaygılarımız şüphesiz vardır. Dostluk ve işbirliği ilişkileri kurmamız ve bunları geliştirmemiz doğal karşılanmalıdır. Bununla beraber İsrail ile ilişkilerimizde ihtiyatlı davranmakta, yanlış anlaşılabilecek veya yorumlanabilecek hareketlerden kaçınmakta yarar vardır.

---

[31] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.404
[32] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya", İstanbul, 2002, s.123
[33] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.483

Ortadoğu'daki en çetin sorun Suriye ile ilişkilerdir. Bölücü teröre verdiği destek iki ülke arasındaki ilişkileri azami derecede gerginleştirmiştir. Ekim 1998'de Şam'daki PKK örgütü elebaşısını nihayet Suriye dışına çıkarmakla olumlu bir tavır sergileyen Suriye yönetimi tansiyonun düşmesini sağlamıştır. Ancak Suriye'nin Türkiye'den toprak talebi, su sorunu, Büyük Suriye hayali, iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu bir noktaya getirmeyi daha uzun bir süre geciktirebilecektir.

Yunanistan'la olan sorunlar; Kıbrıs, Ege sorunları (Kıta Sahanlığı, Kara Suları, Hava Sahası, Ege adalarının silahlandırılması aidiyeti belli olmayan adalar) ve Batı Trakya Türk azınlığı olmak üzere birbiri içine girmiş sorunlardır. Ayrıca Yunanistan'ın PKK terör örgütüne verdiği destek, Ermenistan ve Suriye'yi Türkiye'ye karşı kullanma girişimleri, AB üyeliği sürecinde Türkiye'ye karşı olumsuz tavır ve mali yardımları engellemesi iki ülke arasında diyalog kapılarının açılamamasına neden olan tavırlardır. İki ülke arasıdaki problemler çözülmeyecek kadar zor değildir. Ancak ülkemiz açısından çözüme giderken iki koşul önemlidir. Güçlü olma ve Avrupa'nın tek taraflı ve haksız destekten vazgeçmesi.

3.3. Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi

3.3.1. Türkiye'nin Ulusal Güvenliği ve Avrupa Güvenliğindeki Gelişmeler

3.3.1.1. Türkiye'nin Ulusal Güvenliği

Ülkemiz, coğrafyası dünyanın en stratejik bölgelerinden birisi olup, bölgesinde kuvvetli olmayan devletlerin varlığını sürdürebilme ihtimalini azaltmaktadır. Bu gerekçeyle, milli güvenlik ve bunun unsurları ön planda tutulmaktadır. Ülkemiz coğrafyası, örneğin bir Avustralya ile tamamen farklı niteliklere sahiptir, dolayısıyla önceliklerimizin aynı özelliklerde olmayacağı da açıktır.

Ülkemizin sahip olduğu hayati niteliklerin her geçen gün yeni açılımlar kazanmasının yanı sıra, komşu bölge ülkelerindeki siyasi dinamizm de bizi ayrıca etkilemektedir.

Türkiye; sadece komşularını değil, daha uzak bölgeleri de etkileyebilecek bir konuma sahiptir[34]. Türkiye'nin iç tehdit unsurları; irtica, etnik mikromillliyetçilik, enerji açığı, tarım ürünleri açığı ve alanları, çevre sorunları, eğitimsizlik, insan hakları, demokratikleşememek, sosyal devlet olamamak başlıkları altında değerlendirilebilir. Türkiye'nin dış tehdit unsurları ise; Yunanistan ile yaşanan sorunlar, İran ile Türkiye arasındaki tarihi uyuşmazlık, Suriye ile Hatay nedeni ile anlaşmazlık, Kuzey Irak'taki belirsizlik, Kadek sorunu, Orta Asya ve Kafkasya petrolü ve doğalgazının nakli nedeniyle uyuşmazlık, AB sorunu başlıkları altında değerlendirilebilir.[35]

Türkiye'nin kuzeybatısında gerçek anlamıyla bağımsız devletler topluluğu ortaya çıkmıştır ki, bunlar yeni bir Balkan devlet sistemi oluşturma süreci içindedirler. Türkiye tam kuzeyinde, Ukrayna ile farklı bir Rus kimliği içinde doğrudan temas halindedir. Kuzeydoğusunda ise; Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan vardır ve Türkiye bunlar ile Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından beri aktif ilişkiler içerisindedir[36]. Türkiye; güneydoğusunda Irak gibi çatışmaların ve savaşların pek de eksik olmadığı bir komşuya sahiptir ve batısında Yunanistan gibi potansiyel tehlike yaratabilecek bir komşuyla karşı karşıyadır. Böyle bir konumda Türkiye'nin ulusal güvenliği ön plana çıkmaktadır.

Avrupa'da oluşmakta olan yeni güvenlik mimarisi içinde Türkiye'nin kilit bir yeri ve önemi vardır. Avrupa'da Türkiye'yi hesaba katmayan hiçbir güvenlik mimarisinin yaşama şansı bulunmamaktadır. Türkiye Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, yeni Avrupa Mimarisi'nin oluşumunda da hayati bir rol oynayacaktır.

Ülkemiz, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin geliştirilmesiyle ilgili çalışmalara yapıcı bir tutumla katılmaktadır. Güçlendirilmiş Barış İçin Ortaklık ve Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi bünyesinde ortaklarımızla işbirliği ve dayanışmalara önem verilmektedir. Bu çerçevede, yakın bağlarımız olan Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile NATO odaklı işbirliğimizin geliştirilmesine de çaba gösterilmektedir. Türkiye'nin Asya'da kurulan işbirliği örgütlerine yalnızca

---

[34] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.1
[35] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 2000, s.449
[36] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.21

AB düşüncesi ile sırtını dönmesi gerek Türkiye gerek Türk Cumhuriyetleri için çok büyük kayıp oluşturacaktır[37]. Ayrıca Barış İçin ortaklık ve Avrupa Atlantik ortaklık konseyi çerçevesinde gündeme gelen "Kafkaslarda ve Güneydoğu Avrupa'da Güvenlik" çalışmalarına aktif olarak iştirak edilmektedir. Ayrıca gelecekte NATO öncülüğünde gerçekleştirilecek olası barışı destekleme operasyonlarında yararlanmak üzere bir Müşterek Çok Uluslu Balkan Barış Gücü oluşturulması gibi somut bir projenin hayata geçirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Giderek bir savunma boyutu da kazanmakta olan Avrupa bütünleşme hareketinin, NATO'nun en güçlü ikinci ordusuna sahip olan ve gerek tüm Avrupa, gerekse Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'yı kapsayan coğrafya da bir istikrar ve güvenlik unsuru olan Türkiye'nin katılımı olmaksızın global bir sorumluluk yüklenebilecek hale gelebileceğini düşünmek mümkün değildir.

NATO varlığı güvenlik endişelerini giderebilecek özelliklere sahip olmasına rağmen, AB'de güvenlik oluşumu ön plana çıkartılmış ve bu doğrultuda NATO imkanlarından da istifade amaçlanmaktadır. Bunların yanı sıra NATO güvenlik şemsiyesi altına daha çok devletin katılımı çalışmaları devam etmektedir. Yani hem AB'nin özel güvenlik anlayışı fiiliyata dönüşmekte hem de NATO üyelerinde artış çalışmaları aynı dönem içinde yürümektedir. Bu iki ayrı çalışma birbirini etkileyebilecektir.

NATO'nun genişlemesi, Avrupa'nın bütününde istikrar ve güvenliğe katkıda bulunmalı, İttifakın etkisini güçlendirmeli, ancak Avrupa'da yeni bölünmelere yol açmamalıdır.

Türkiye'nin NATO'nun genişlemesi konusundaki görüş ve düşünceleri şu noktalar üzerinde toplanmaktadır;

- Türkiye, prensip olarak, potansiyel adayların NATO üyeliklerine karşı değildir. Türkiye Yeni Avrupa Güvenlik Mimarisi açısından, NATO ve AB'ni bir

[37] Karaca K.R., "Dünyadaki Yeni Güç Çin", İstanbul, 2003, s.114

bütünlük içinde ele almakta NATO ve AB'nin genişleme süreçleri arasında bağlantı bulunduğunu ileri sürmektedir.

- Türkiye NATO genişlerken, bu genişlemenin bir defayla sınırlandırılmaması ve küskün devletler grubu yaratılmaması görüşündedir.
- Rusya Federasyonu ile sağlanan uzlaşı sürdürülmeli Rusya'nın köşeye sıkışması sonucunda Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya'ya baskı yapması neticesinin ortaya çıkmasına sebebiyet verilmemelidir.

Görüldüğü gibi NATO başta olmak üzere AB'nde ve bütün bölgelerde güvenlik amaçlayan yeni oluşumlar söz konusudur. Türkiye gerek yurt içinde, gerek bölgesinde ve gerekse bütün dünyada barış ve istikrar ortamının hakim olmasını amaçlayan görüş ve çalışmalar içindedir. Her geçen gün ön plana çıkmaya başlayan güvenlik ihtiyacının karşılanması amacıyla yeni güvenlik ortamına uygun olarak geliştirilmiş Askeri Stratejimizin ana hatları;

- Milli güvenlik politikamız, daha barışçıl ve daha istikrarlı güvenlik ortamı yaratmak için bölgemizin içerisindeki ve etrafındaki çatışmaları önleyip, gerginlikleri azaltmaya ve istikrarı yükseltmeye yardımcı olmaya bina edilmiştir.[38]
- Türkiye bu kapsamda, Abazya'dan El-Halil'e, Somali'den Arnavutluk'a kadar bölgesinde ve ötesinde, barış ve istikrarı sağlamak üzere NATO'nun ve BM.'nin güvenlik sağlama görevlerine katılmaktadır.

Görüldüğü gibi askeri stratejimiz bölgesinde ve dünyada barış amaçlı bütün oluşumlara fiilen katılmakta olup, içinde bulunduğumuz politik-askeri ortamı göz önüne aldığımızda, caydırıcı bir yapının muhafazasının da bu politikanın ayrılmaz bir parçası olması tabiidir. Yeni dünya düzeninin getirdiği kaos ortamı Türkiye'yi belirsizliğin içinde bırakmıştır[39]. Milli güvenlik politikamızdan türetilen milli savunma politikamız aşağıdaki askeri strateji prensipleri üzerine bina edilmiştir;

---

[38] Ulusal Strateji Dergisi, Ankara, 1999, s.23
[39] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.387

- Diyalog ve işbirliği,
- Kolektif güven,
- Caydırıcılık,
- İleriden angajman,
- İleriden savunma,
- Kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesine askeri katkıda bulunulması,
- Yeniden yapılanma ve kuvvet oluşturma.

Bugün Türkiye, bir yandan dünyadaki barışı koruma faaliyetlerine etkin bir şekilde katkıda bulunmaya devam ederken, diğer yandan barış zamanında barışı korumak, istikrarı sürdürmek, krizleri önlemek için; çatışma durumunda da toprak bütünlüğünü korumak ve milli çıkarlarını muhafaza etmek için, yeterli seviyedeki askeri kuvvetlerini idame etmek durumundadır.

Bu doğrultuda ordumuzun modernizasyonu ve 21. yüzyılın ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikler planlı olarak kazandırılmaktadır. Örneğin, Hava Kuvvetlerimiz diğer kuvvetlerimiz gibi dinamik bir modernizasyon içinde çağdaş ordular içinde yerini almasını sağlayacak atılımlar içindedir. Şekilde de görüldüğü gibi modern savaş uçakları envantere kazandırılmıştır.

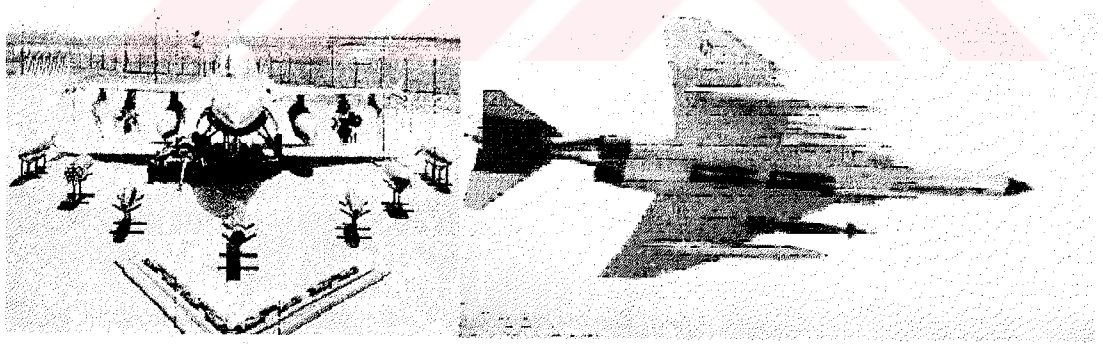

Şekil 3.1. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Bünyesinde de Bulunan F-16 (Solda) ve F-4 (Sağda) Uçakları

Bir stratejik gücü oluşturan bütün unsurları dinamik bir şekilde yorumlayabilecek, değişen uluslararası konjonktüre uyumlu hale getirebilecek, değişik güç unsurları arasındaki koordinasyonu sağlayabilecek, kademeli güç stratejileri geliştirebilecek donanımlı ve ufku açık bir insan unsuru olmaksızın bütün bu potansiyellerden kinetik bir enerji çıkarabilmek mümkün olamaz. Bu donanımda

yeterli insan unsuruna sahip olunsa bile, bu insan unsuru ile siyasi sistemin stratejik tercihleri arasında tam bir anlamlılık ve meşruiyet ilişkisi kurulamazsa, bu yetişmiş insan unsuru verimsiz alanlarda düşük kapasite ile çalıştırılmış olur.[40]

İşte bu unsurların bir bütün içinde en etkin şekilde biraraya getirilmesini sağlayan milli güvenlik politikasının dayandığı temel düşünce; milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflerin elde edilmesinde milli güç unsurlarının birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmasıdır.

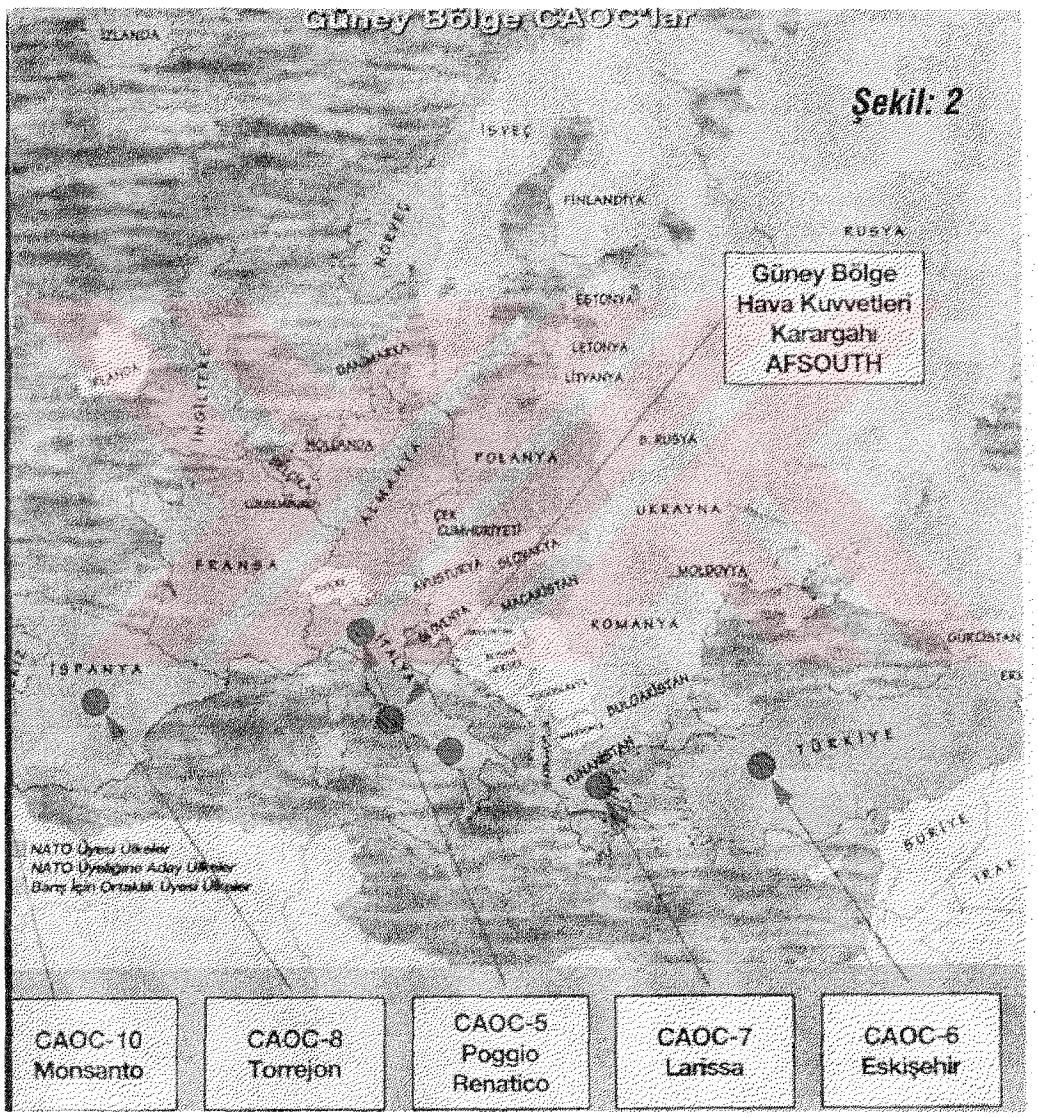

Harita 3.3. NATO'nun Yapılanması

[40] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.36

Milli güvenlik politikamızda hedeflenen bazı noktalar mevcuttur. Bu konularda başarı zorunluluğu vardır. Hayati öneme sahip ve milli güvenlik açısından ülkemiz menfaatlerini aşağıdaki gibi 4 başlık altında belirtebiliriz.

- Türkiye'nin savunulması,
- Türkiye açısından elverişli dış ilişkiler ve düzenlemelerin oluşturulması,
- Ekonomik refahın sağlanması,
- Demokratik değerlerin geliştirilmesi.

Milli güvenlik politikamız ile yukarıda belirtilen başlıklar altında daha alt seviyede belirlenen ve milli gücümüz ile ulaşmak zorunda olduğumuz konular ise aşağıdaki gibi çoğaltılabilir. Türk milli güvenlik politikasının milli gücün kullanılması suretiyle elde edilmesini öngördüğü hususlar şunlardır:

- Ülkenin hürriyet ve bağımsızlık ve bölünmez bütünlüğünün korunması
- Anayasa ile belirlenen düzenin ilke ve değerlerinin idamesi
- Halkın huzur refah ve güvenliğinin sağlanması
- Türkiye, civarında insan hakları, demokrasi ve serbest ekonomiye dayanan sürekli bir barış istikrar ve güvenin oluşturulması
- Diğer ülkelerle dostluk ve ittifak ilişkilerinin geliştirilmesi
- Ülke ekonomisin içte ve dışta gelişip büyümesi
- Türkiye güvenlik konusunda ittifak taahhütlerine bağlı bulunmakta, kolektif güvenlik çerçevesinde NATO'nun kuzey Amerika ile Avrupa'dan Urallar'a kadar uzanan bölgede üye ülkelerin güvenliklerini ilgilendiren konularda temel savunma danışma forumu olarak kalmasını desteklemekte, bunun yanında Avrupa güvenlik ve savunma kimliği içinde tabii yerini almaya gayret göstermektedir.

Türkiye'nin orta ve uzun vadeli güvenliği açısından;

- NATO ittifakının dünyadaki yeni gelişmelere adapte olacak şekilde değişimi, doğuya doğru gelişmesi ve Türkiye'nin ittifak içindeki yerinin muhafazası

- Türkiye'nin Avrupa ile entegrasyonunun AB'ne tam üyelik hedefi istikametinde sürdürülmesi
- Çevre ülkeler ile ortak çıkarlar istikametinde dostluk ve güvenlik ilişkileri gerçekleştirilerek Türkiye'nin stratejik derinliğinin artırılması önemli mütalaa edilmektedir.

Türkiye içinde bulunduğu jeostratejik mevki itibariyle belirsizlik ve potansiyel risk tehlikeleriyle tanımlanan bir bölgenin merkezinde, barış ve güvenliğe katkıda bulunabilecek bir istikrar adası durumundadır. Güçlü bir demokrasi, Güçlü bir ekonomi ve Güçlü bir savunma şeklinde ifade ettiğimiz Altın Üçgen, Türkiye'nin milli güvenliğinin en veciz tanımıdır.

Türkiye üzerinde ideolojik ve tarihsel emelleri bulunan ülkelerin amacı; ülkenin yıkıcı faaliyetlerle aşama politik, ekonomik, sosyal ve güvenlik alanlarında güçsüzleştirilmesini ve içten çökertilmesini sağlamaktır. Bu ülkelerin yıkıcı unsurlara yardımcı oldukları düşünülmektedir. Bu yardımın şekli ve kapsamı; yıkıcı unsurların ideolojik yapısı ile faaliyet şeklinden, her türlü maddi desteğe kadar değişebilmektedir[41].Türkiye'nin savunma politikası, ülkenin ulusal bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve hayati çıkarlarını koruma ve muhafazaya yöneliktir. Bu politika aynı zamanda bölgede barış ve güvenliğe katkıda bulunmayı da amaç edinmiştir. Ulusumuzun güçlü mutlu ve kararlı olarak yaşayabilmesi için, devletin her yönüyle milli bir politika izlemesi ve bu politikanın bünyemize tamamen uygun ve dayalı olması gerekmektedir.[42]

Türkiye'nin savunma politikasının esasları şöyledir:

- Yurtta sulh cihanda sulh,
- Her türlü uluslararası gerginliğin azaltılmasına adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasına azami katkı,
- Bağımsızlığı bütünlüğü ve cumhuriyeti koruma kollamak,
- Krizleri ve çatışmayı önleyici tüm tedbirleri almak,

---

[41] Başbakanlık Yayınları, "Türkiye'deki Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleriyle Önlenmesi", Ankara, 1982, s.24
[42] Hava Harp Okulu Öğretim Başkanlığı, "T.C. İnkılap Tarihi", İstanbul, 1987, s.200

- Kolektif savunma sistemlerinde aktif olarak yer almak ve kendisine tevdi edilecek sorumlulukları yerine getirmek.

Yukarıda esaslarını belirttiğimiz savunma politikamızın hedeflerini ise aşağıdaki gibi belirtebiliriz.

- İç tehdide karşı ülke ve millet bütünlüğünün, demokrasi, insan hakları ve hukuk kuralları içinde kalınarak güvenlik kuvvetleri ile sağlanması ve bölücü terörist faaliyetlere iç ve dış desteğin önlenmesi,
- Dış tehditlere karşı milli hak ve menfaatlerimizin korunması, bölücü faaliyetlere fiili desteğin önlenmesi, Kafkaslarda ve Balkanlarda bağımsızlık hareketlerinden ve etnik çatışmalardan kaynaklanan bölgesel tehditlerin öncelikle diplomatik yollardan karşılanması,
- NATO'nun sağladığı Kolektif güvenlik sisteminden faydalanmaya devam edilmesi, buna paralel olarak Avrupa güvenlik ve savunma kimliğin oluşturulması girişimlerine aktif şekilde taraftar olunması ve yeni Avrupa güvenlik mimarisi içerisinde yer alınmasıdır. Ancak Irak Savaş'ında görülmüştür ki tehdit algılamaları farklı sonuçlar ile değerlendirilmektedir. Gerek NATO, gerek AB savunma ihtiyaçlarımızı istediğimiz zamanda ve oranda karşılamayabilecek atmosferlere girebileceklerdir.

İstikrarsız Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkasya üçgenindeki jeostratejik durum nedeniyle silahlı kuvvetlerin çağın gereği reorganizasyon ve modernizasyon işlemlerine tabi tutulması ve milli savunma sanayiimiz tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

3.3.1.2. Avrupa Güvenliğindeki Gelişmeler

Avrupa'da yeni bir güvenlik ortamı oluşturulması yönündeki arayışlar, 1975 yılında Helsinki'de başlamış ve günümüzde daha da hızlanmıştır. 1990 yılında imzalanan Paris şartı ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği sürecinin dayanacağı ilkeler ve değerler yeniden tarif edilmiştir. Bilahare, 1994 yılında yapılan Budapeşte Zirvesi'nde bu süreç Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı şeklinde

kurumlaşmıştır. 1997 yılında NATO ile Rusya arasında oluşturulan Kurucu senet, tarihi öneme haizdir. Bunun dışında, AB ve NATO'nun genişlemesi Avrupa'nın gündeminde önemli bir konu olarak durmaya devam etmektedir.

Avrupa'daki Yeni Güvenlik Mimarisinin temel hedefi, barış, demokrasi, güvenlik, istikrar ve iş birliğinin geliştirilmesi suretiyle hür ve bütün bir Avrupa'nın yaratılmasıdır. XX. asır içinde, biri Soğuk olmak üzere üç büyük savaşa sahne olan Avrupa'da yeni bir güvenlik mimarisi oluşturulması bir ihtiyaç olarak belirmiştir. Bu çerçevede, bir taraftan Avrupa Birliği'nin derinliğine ve genişliğine gelişerek birleşik bir Avrupa yaratılması, diğer taraftan NATO'nun doğuya doğru genişleyerek yeni şartlara adapte olması konusunda genel bir konsensüs mevcut bulunmaktadır. Barış içinde, demokratik ve bölünmemiş bir Avrupa yaratılması ve güvenlik altına alınması, yeni görevlere, yeni üyelere sahip yeni bir NATO yaratılması suretiyle mümkün görülmektedir.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, Avrupa'da yeni bir güvenlik mimarisi oluşum halindedir. NATO ülkelerinin daimi ve Kolektif güvenliği, eski Soğuk Savaş hattının doğusundaki ülkelerde de güvenliğin sağlanmasına bağlıdır. SSCB'nin dağılması ve Varşova Paktı'nın lağvı, Batı nüfuzunun doğuya doğru yayılması ve Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Batı kampı içine dahil edilmesi için altın bir fırsat yaratmıştır.

NATO, AGİT ve AB Avrupa Güvenlik Mimarisinin başlıca unsurlarını oluşturmakla birlikte, NATO bu mimarinin temel kuruluşu ve merkez sütunu olma niteliğini muhafaza etmektedir.

NATO varlığı ve etkinliği zaman zaman tartışılabilecek işbirliği eksiklikleri yaşıyor olsa da, ihtiyaç kaynağı özel gerekçeler taşımaktadır. AB güvenlik oluşumu küresel ölçekte etkileşimlere neden olmaktadır. Irak'taki savaştan sonra mutlaka bu etkileşimler faklı özellikler kazanacaktır. Bütün bunlara rağmen, yeni Avrupa Güvenlik Mimarisi şu unsurlardan oluşmaktadır.

- NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Rusya'yı kapsaması,
- BİO süreci,

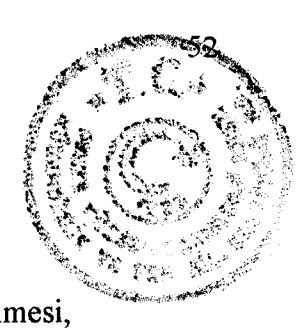

- AB çerçevesinde Avrupa entegrasyonun geliştirilmesi,
- Birleşik Müşterek Görev Kuvvetleri (BMGK),
- Avrupa-Atlantik bölgesinde işbirliğinin artırılması,
- Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin İttifak içinde geliştirilmesi,
- NATO'nun Kolektif savunma ana görevinin kriz yönetimine kadar genişlemesi,
- AGİT'in güçlendirilmesi,
- NATO-Rusya Kurucu Senedi'nin işletilmesi,
- Akdeniz diyaloğunun geliştirilmesi,
- Kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi.

Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra yeni Avrupa güvenlik mimarisinde barışçı bir düzenin kurulması, NATO için Rusya ile yakın ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesini kaçınılmaz yapmış ve neticede NATO ile Rusya arasında 27 Mayıs 1997 tarihinde, Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenliği içeren Kurucu Senet imzalanmıştır.

Rusya'nın önemli bir komşumuz olması ve bu ülke ile her alanda işbirliğinin olmasını içeren politikamız çerçevesinde, bu yakınlaşmalar, Türkiye bakımından olumlu sonuçlar getirecek gelişmelerdir. Bunun içindir ki Türkiye, NATO ile Rusya arasındaki bu özel ilişki kurulmasını içeren yaklaşımı başından itibaren desteklemiş ve Rusya'nın kurulmakta olan yeni Avrupa Güvenlik Mimarisi'nden dışlanmaması gerektiğini savunmuştur.

Türkiye, NATO ile AB arasındaki işbirliğini destekleyen bir politika izlerken, kendi ulusal çıkarlarını da azami ölçüde korumaya özen göstermektedir. Ayrıca, AB'nin, NATO imkan ve yeteneklerini kullanarak kuracağı Avrupa Ordusu mekanizmasını kabullenirken, AB üyesi olmayan NATO üyelerinin güvenliğinin korunması için de tertip alınmasını amaçlamıştır. [43]

AB ile NATO arasında bir güvenlik işbirliği olması gereklidir. Bu kurumların 11 üyesi aynı ve yaklaşımları da farksızdır. Ortaya çıkan yeni dünya koşullarında, NATO ile AB birbirine rakip gibi değil, birbirini takviye eden, destekleyen

[43] Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:25, İstanbul, 2002, s.6-7

kuruluşlar olmalıdır. Ancak sadece NATO'dan adım atması beklenmemeli, AB de NATO ile ilişkilerini önemli ve öncelikli bir hedef haline getirmelidir.

Öncelikle şu hususun altını çizmek gerekir ki, AB'nin savunma ve güvenlik alanında yeni bir boyut kazanması yönündeki girişimler aslında Avrupa'da bu yönde hissedilen bir boşluğun sonucu değildir. Zira, NATO 50 yılı aşkın süredir Avrupa'nın savunmasında çok önemli bir görevi başarıyla yerine getirmiş, caydırıcı gücüyle Avrupa'da barış ve istikrarın korunmasında bugün Soğuk Savaş sonrası ortam olarak adlandırdığımız, ancak yarattığı imkanlar ve açtığı ufuklar bakımından çığır açıcı nitelikteki değişimin gerçekleşmesinde, birinci derecede etkili olmuştur.[44]

Avrupa Birliği'nin hedefinin, Avrupa güvenliğindeki bir boşluğu doldurmak değil, daha ziyade örgütü uluslararası planda daha etkili hale getirmek, ayrıca ekonomik ve siyasi alanda gerçekleştirilen entegrasyonu daha da derinleştirmek amacıyla bir savunma boyutu kazanmak olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye'nin AGSP'nin geliştirilmesinde çok etkin bir rol üstlenebileceği de açıktır. Türkiye'nin Avrupa savunmasına güç olarak katkıda bulunma teklifi hiçbir Avrupa ülkesinin vermediği kadar cömerttir[45]. Temel Hedefi'ne yaptığı katkı itibarıyla tüm AB üyeleri arasında dahi 6. sırada yer alan, bir yandan da savunmaya ayırdığı kaynak, jeostratejik konumu ve AB ile ilişkilerinin çok boyutluluğu bakımından Avrupa ülkeleri arasında önemli bir yeri bulunan Türkiye'nin AGSP kapsamında da ayrıcalıklı bir pozisyona sahip olduğu görülmektedir. Türkiye, Avrupa ile Asya arasında sadece coğrafi değil, ekonomik, sosyal ve kültürel köprü durumundadır ve AGSP sürecine gerekli katkıyı yapmak için çok büyük imkanlara sahiptir.

Bunlara rağmen Türkiye AB ordusunda çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bu doğrultuda AB'nin NATO imkanlarını kullanmada sorunları vardır. AB, NATO'dan ayrı olarak özellikle kendi güvenliğini de ilgilendiren alanlarda görev yapacak acil müdahale gücü kurmak istemektedir. Elbette bu ordunun zaman zaman NATO olanaklarını kullanması gerekecektir. Çünkü AB üyelerinin çoğu aynı zamanda

[44] Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:37, İstanbul, 2002, s.56
[45] Insight Turkey, Volume:3, Number:1, İstanbul, 1999, pg.31

NATO üyesidir. Ancak şu anda Türkiye bu durumda değildir. Bu nedenle muhtemel operasyonlarda AB'nin Türkiye'nin olanaklarına ve aktif desteğine ihtiyacı olacaktır[46]. Bu durumda Türkiye, Kıbrıs ve Ege'de çıkabilecek bir ihtilafta Avrupa ordusunun müdahale etmemesini istemiştir ve bunu da elde etmiştir. Bu milli güvenliğimiz açısından çok stratejik bir husustur.

3.3.2. Türkiye İçin Kıbrıs'ın Stratejik Önemi

Kıbrıs, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Akdeniz'de jeopolitik egemenlik iddiasında olan ülkeler ve güçler için bir deniz ve sabit hava üssü konumunda olduğuna göre Rusya'nın güneye inmesinin önlenebileceği stratejik üslerden de yine biridir. Kıbrıs adasının jeostratejik özelliği; Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya petrol ve doğalgazının denetim ve kullanımının, ABD ve AB gibi iki dünya gücü için önemli kontrol noktası olmasıdır denilebilir. Bu iki gücün, bu üç bölgedeki petrol rezervleri tükeninceye kadar Doğu Akdeniz ticaret yolunu terk etmeyecekleri düşünülmektedir. Bu bağlamda bu iki güç için Kıbrıs adası çok önemli olmakta, ancak burada yaşayan toplumların kim olduğu ise hiç önemli olmamaktadır[47]. Kıbrıs, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan batılı güçlere gelebilecek tehditleri bertaraf etmede de etkili bir konumdadır. Keza Süveyş su yolu ile Avrupa'ya taşınan körfez petrolünün ulaşım güvenliği de, Arap dünyasındaki çatışmalar ve istikrarsızlık dikkate alındığında Kıbrıs'tan daha kolay sağlanabilmektedir.[48]

Türkiye için Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunması hayati önem taşımaktadır. Kıbrıslı Türklerin hayatı ve Türkiye'nin güvenliği, Kıbrıs'ın bağımsızlığına dayalı bulunmaktadır[49]. Kıbrıs'taki kurulu veya kurulacak, askeri, deniz ve hava üsleri ile Doğu Akdeniz'de siyasi ve askeri denetim büyük ölçüde sağlanabilmektedir. Ortadoğu ve Afrika'da kolayca askeri operasyon ve harekatlar yapılabilir ve bu bölgeler savunulabilir. Mısır ve Filistin'deki kargaşa ve istikrarsız çatışma süreci dikkate alındığında Hindistan'a hava yolu ulaşımı Malta ve Kıbrıs üzerinden yapılabilecektir. Batı ülkeleri açısından Kıbrıs'ın sağladığı stratejik avantajlar sınırlı

---

[46] 12 Aralık 2001 tarihli Milliyet Gazetesi'nden alıntı
[47] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 2000, s.311
[48] Jeopolitik Dergisi, Sayı:1, İstanbul, 2002, s.131
[49] İsvan M., "Kıbrıs Barış Harekatı", İstanbul, 1974, s.3

ise de Kıbrıs Adası'nın Batı veya Türkiye karşıtı bir başka gücün eline geçmesi, Türkiye'yi son derece olumsuz etkileyecektir.

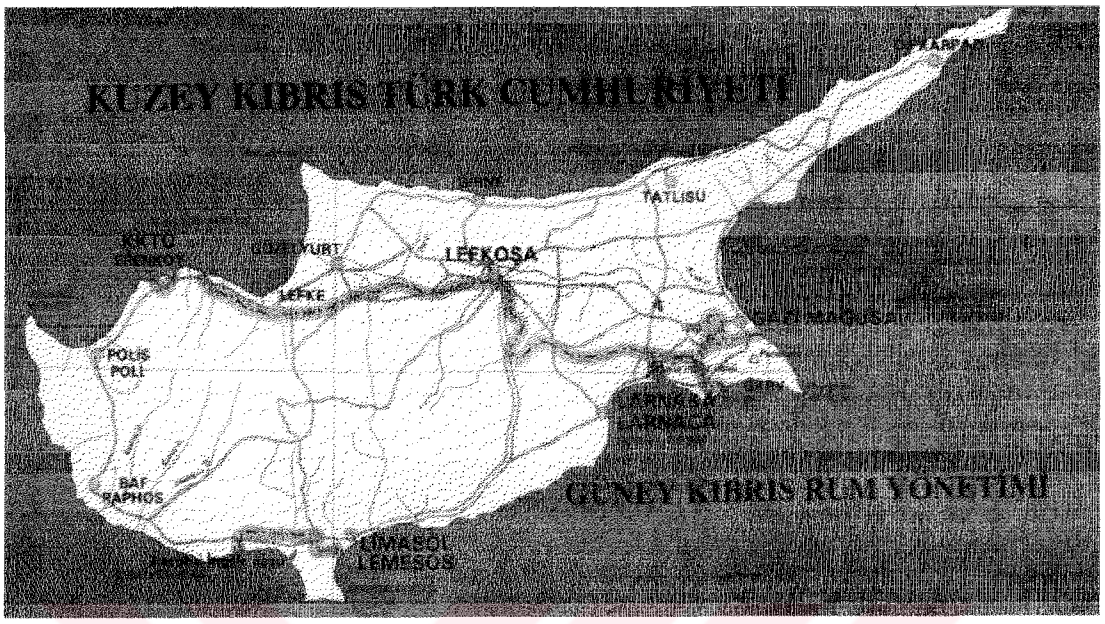

Harita. 3.4. Kıbrıs

Türkiye'nin stratejik çıkarları ve ulusal güvenliği açısından Kıbrıs'ın önemi özetle şu başlıklar altında sıralanabilir[50];

1- Ege'nin büyük oranda Yunan gölüne dönüştüğü dikkate alındığında Kıbrıs, Türkiye'nin hemen yanı başında, Türkiye için Akdeniz'e ve uluslararası sulara çıkış yolu üzerindedir.

2- Türkiye aynı zamanda bir Akdeniz ve Ortadoğu ülkesi olup, bölgenin en büyük ülkesinin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da ekonomik ve siyasal varlığını sürdürebilmesi için Kıbrıs'ta Türk varlığının korunması hayati önem taşımaktadır.

3- 1990 sonrası dönemin stratejik bölgesel gelişmeleri ışığında Orta Asya petrollerinin enerji hattı Türkiye'nin güneyinin güvenlik ve savunma sorununu artırmıştır. Türkiye yakın bir gelecekte dünyanın önemli enerji terminallerinden birisi olacağından, bölgenin ticari önemi de artacaktır. Dolayısıyla Türkiye bu ekonomik ve ticari potansiyeli "güvenlik altına almak" zorundadır.

---

[50] Jeopolitik Dergisi, Sayı:1, İstanbul, 2002, s.132

4- Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) tamamen bitirildiğinde bölgenin dünya ile bağlantısı İskenderun-Mersin arasından sağlanacağından 40 mil güneyde Kıbrıs'tan bölgenin ticari yol güvenliği garanti altına alınmalıdır.

5- Türkiye yeni gelişmekte olan Asya ekonomik pazarının Batı kapısı üzerindedir. Asya, dünya ile deniz bağlantısını Batıda, Türkiye'nin Akdeniz kapısı üzerinden sağlayacaktır. Dolayısıyla bu batı kapısının önünde de Kıbrıs durmaktadır.

6- Kıbrıs adasının bir Yunan adası, deniz ve hava üslerinin kuşattığı bir yer haline gelmesi Türkiye'nin hayati ulusal çıkarlarını tehdit edeceği gibi yeni güvenlik sorunları doğuracaktır. Esasen Ege'de denge Türkiye'nin aleyhine bozulduğundan Akdeniz'de de Kıbrıs, Yunanistan'ın egemenlik alanı haline gelirse, Doğu Akdeniz bölgesinin en büyük ölçekli ülkesi olan Türkiye nefes alamaz hale gelecektir.

7- Dolayısıyla Kıbrıs'taki Türk varlığının artırılarak devamı, refah seviyesinin artırılması, mevcut bazı sorunların süratle ortadan kaldırılması Türkiye'nin ulusal güvenliği için büyük önem taşımaktadır.

3.4. Milli Güvenlik Kavramı ve Siyasetinin Belirlenmesi Esasları

3.4.1. Türkiye'nin Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ve Milli Güvenlik Planlama Süreci

Bütün devletler milli güvenliklerini sağlamak, iç ve dış hedeflere karşı gerekli tedbirleri almak yolunda planlar ve programlar yaparlar. Esasen bunların oluşturduğu bütüne siyaset dediğimizde, gerekli özellikleri ihtiva etmesi açısından ortaya milli güvenlik siyaseti belgesi çıkmaktadır. Milli güvenlik ancak böyle ciddi senkronize edilmiş, öngörü kabiliyeti bulunan ve bağlayıcı nitelikteki belgeler ile ortaya konulabilmiş programlarla mümkün olabilecektir. Bu şekilde ortada bir rehber ve disipline edilmiş faaliyetler ile sorgulanabilecek vaziyet-hedef ilişkisi çıkabilecektir. Ülkemizde bu ihtiyacı karşılamak amacıyla milli güvenlik siyaseti belgesi mevcut olup, bunun tespitinde ulusal, bölgesel ve uluslararası konjonktürdeki değişimler ve gelişmeler ile milli menfaatler ve hedefler dikkate alınır. İşte bu amaçlarla MGK Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan Milli

Güvenlik Siyaseti Belgesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en üst seviyedeki güvenlik belgesidir.

Milli Güvenlik Siyaset Belgesi; iç güvenlik, dış güvenlik ve savunma siyaseti esaslarını kapsamaktadır. Genelkurmay, Bakanlık/Kamu Kurum ve Kuruluşları'nın strateji dokümanlarında, milli güç unsurlarının; milli hedeflerin ele geçirilmesi için nasıl geliştirileceği ve kullanılacağına ilişkin hareket tarzları ve alınması gerekli tedbirler belirtilmektedir.

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi; Başbakanın vereceği direktif veya iç ve dış güvenlik ortamında meydana gelebilecek önemli değişiklikler çerçevesinde Genelkurmay Başkanlığı ve İlgili Bakanlık/Kamu Kurum ve Kuruluşları tarafından hazırlanacak Durum Değerlendirmelerinden yararlanılarak, MGK. Genel Sekreterliğince hazırlanmakta/güncelleştirilmektedir.

Öte yandan bu belgeleri hazırlamak yasal olarak MGK'na ait bir sorumluluk olmasına rağmen, kurulun konuyu bildirmekten öte bir işlevi bulunmamaktadır. Yani bu hali ile belge bir görüş niteliğindedir. Bu hali ile henüz MGSB halini almamıştır. Belge ancak hükümette görüşüldükten ve/veya Başbakan tarafından imzalandıktan sonra MSGB ismini almaktadır. Dolayısıyla belgeler hükümete ait olup bir çeşit "Devlet Politikası" niteliği ile ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar tarafından uygulama alanına sokulur ve devamlı takip edilir.[51]

Hükümetlerin kuruluştan sonra ilk üç ay içerisinde devletin takip ettiği MGSB konu ve kapsamlarını saptamak üzere MGK Genel Sekreterliği'nden, topluca brifing almak yönetmelik gereğidir. Hatta hükümette değişen bakanlara da bu brifing verilebilmektedir.

Milli Güvenlik, milli güce istinat eder. Milli Güvenlik Siyasetinin uygulanabilme derecesi, milli gücün imkan ve kabiliyetleri ile uygun olmalıdır. Milli gücün, Milli Güvenlik Siyaseti isteklerini karşılayabilecek duruma getirilmesini sağlamak maksadıyla Silahlı Kuvvetler ile kamu kurum ve kuruluşlara, ulaşılması mümkün ve gerekli görülen askeri ve diğer milli güç unsurları seviyelerinin tesisi

[51] Ulusal Strateji Dergisi, Ağustos 1999, s.48

için Hükümet Programları hazırlanır. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ile Hükümet Programlan uyum içerisinde olmalıdır.

Bakanlıklar, Kamu Kurum ve Kuruluşları tarafından hazırlanması gereken strateji Dokümanları için, öncelikle Kalkınma Planı ve Hükümet Programından yararlanılmalıdır. Çünkü Bakanlıklar, Kurum ve Kuruluşları, kendi görev ve yetkileri ile ilgili bilgilerin/görevlerin çoğunu bu dokümanlardan elde edebileceklerdir. Genelkurmay Başkanlığı ise görev alanı ile ilgili bilgileri/direktifleri çoğunlukla Milli Güvenlik Siyaset Belgesinde bulacaktır.

Milli Güvenlik Siyaset Belgesinde yer alan esaslar; Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar, Kamu Kurum ve Kuruluşları tarafından kendi görev alanlarına ilişkin Strateji Dokümanlarının hazırlanması ile her türlü çalışma ve uygulamalarda göz önünde bulundurulur. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi esasları, ayrıca Bakanlıkların ve Devlet Planlama Teşkilatının yıllık planlar ve bütçelerin hazırlanmasında da dikkate alınır.

Silahlı kuvvetler için bu plan Türkiye milli askeri strateji (TÜMAS) dokümanı olup bu kapsamda gelecek öngörüsü içinde milli askeri hedefleri tespit etmek, bu hedeflerin elde edilmesinde takip edilecek stratejiyi tanımlamak, diğer milli güç unsurları ile koordineli olarak askeri gücün hazırlanması, yönlendirilmesi, geliştirilmesi ve kullanılmasına ait esasları belirler. Kuvvetlerin geliştirilmesi maksadıyla yapılacak modernizasyon; Planlama, Programlama ve Bütçelere Sistemi esasları doğrultusunda ve Milli Savunma Planlama Faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilir. İhtiyaç duyulan silah, araç ve gerecin tedariki, Konsepte Dayalı İhtiyaçlar Sistemi esaslarına göre yapılır.

Bakanlık/Kamu Kurum ve Kuruluşlarının görev ve yetki sahalarında hazırlayacakları Strateji Dokümanlarına (Uluslararası İlişkiler Stratejisi, Eğitim Stratejisi, Kültür Stratejisi v.b.) istinaden Alt Stratejiler de hazırlanabilir. Strateji ve Alt Strateji Dokümanlarının da mutlaka bir uygulama planları olmalıdır.

Milli Güvenlik Planlama Süreci içerisinde Milli Güvenlik Durum Değerlendirmesinden Strateji, Alt Strateji ve Konseptlerin hazırlanmasına kadar

yapılan tüm safhalarda stratejik öngörü (geleceğe bakış-vizyon) modellerinin uygulanması önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

3.4.2. Milli Güvenlik Kurulu (MGK)

1922'de kurulan "Harp Encümeni Fevkaladesi" (Olağanüstü Harp Kurulu) Kurtuluş Savaşımızın Topyekün savunma ihtiyaçları nedeniyle düşünülmüştür[52]. Bilahare kaldırılan bu teşkilat yerine 1933'te "Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi Katipliğe" kurulmuştur. Gerek bu yapı gerekse 1949'da tatil edilen " Milli Savuma Yüksek Kurulu ve Genel Sekreterliği" genelde ülkenin topyekün savaşa hazırlanması ile meşgul olmuşlardır. II. Dünya Savaşı sonrası 1950'li yılların ortalarında Soğuk Savaş yöntemleri hissedilmeye başlayınca, her ülke gibi Türkiye de kendi güvenlik sistemini yeniden gözden geçirerek, Anayasal bir düzenleme ile 1961'de Milli Güvenlik Kurulu ve Genel Sekreterliği'ni kurmuştur. Aynı kurul 1982 Anayasası'nda gerek üyeler gerekse görevler açısından bir değişime daha tabi tutulmuştur. Bu değişikliğin gerekçesi; 1980'li yıllara gelişte ülkenin milli güvenliğini tehdit eden iç ve dış tehdidin boyutu ile ülke sathında yaşanan yaygın şiddet hareketlerine karşı duyulan güvenlik ihtiyaçlarıydı.

Anayasamızın 118. maddesi Milli Güvenlik kurulunun görevini "devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulaması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir" şeklinde ifade ettikten sonra, görevleri içerisinden sadece, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bölünmez bütünlüğü, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar, Bakanlar Kurulu'nca öncelikle ele alınır" ifadesi ile önem verilen alanı belirlemiştir.

Anayasanın bu maddesine göre düzenlenen 2945 sayılı MGK ve Genel Sekreterliği kanununda Milli Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü iç ve dış tehditlere karşı korunması ve kollanması olarak tarif edilmektedir. Devletin milli güvenlik siyaseti ise; Milli

---

[52] Ulusal Strateji Dergisi, Ağustos 1999, s.45

güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile MGK'nın belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaset" olarak tanımlanmıştır.

Anayasanın 118. Maddesine göre MGK: Cumhurbaşkanı başkanlığında Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcıları, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Adalet Bakanı, Kara Kuvvetleri Komutanı, Deniz Kuvvetleri Komutanı, Hava Kuvvetleri Komutanı ve Jandarma Genel Komutanı'ndan teşkil edilmektedir. Gerektiğinde ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüleri alınmaktadır. Kurulun toplantılarına MGK genel sekreteri de katılır, ancak oy hakkı yoktur. MGK Ekim 2001 toplantısını 14 üye ile yapmıştır. Bu şekilde sivil üyelerin çokluğu sağlanmıştır.[53]

Kararın oylanması aşamasına geldiğinde, kamuoyunda sanıldığı gibi kurul üyeleri tarafından fiilen bir oylama işlemi olmamaktadır. Kurulduğu günden beri kurulda bir oylama işlemine hiç rastlanmamıştır. Konu hakkında cumhurbaşkanının "O halde Hükümete bildiriyoruz" gibi bir cümlesi ile karar alınmış olur.

Sürecin son aşamasında kararlar, genel sekreter tarafından kurul üyelerine imzalatılır ve başbakanın direktifi ile işleme tabi tutulur.

3.5. Türk Dış Politikası ve Güvenlik Stratejisi

Ülkemiz, küresel güç mücadelesine ve bölgesel istikrara direkt etkisi bulunacak tarihi, coğrafi kültürel açılımları nedeniyle çok etkin ve doğru uluslararası politikalar uygulamak zorundadır. Bu sorumluluk dünya problem sahalarının bir çoğuna yakın bulunması nedeniyle yalnız ulusal değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel barış ve istikrara etkileri nedeniyle hayati bir nitelik taşımaktadır. Bu hayati önemi karşılayabilecek uluslararası politika ve stratejimizin varlığı, içinde bulunduğumuz günlerde yaşanan Irak Savaşı nedeniyle bir kez daha göz önüne gelmiştir.

---

[53] Halil Ş., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi", s.40

Görüldüğü gibi ülkemizin takındığı tutumun bütün senaryolara ve uluslararası ilişkilere etkileri olmuştur. Genel itibarla, ülkemizin uluslararası ilişkilerini içinde bulunduğumuz coğrafi açılımlarımız nedeniyle Ortadoğu, Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya zeminlerinde düşünebiliriz.

Türk devletinin iç ve dış siyaseti tamamen yapıcı ve barışçıl bir düşünceyi esas almıştır. Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli gücüne dayanan dış politika, milli politikanın bir parçası olup, diğer konulardaki politikalarla bütünleşerek, Türk Milletinin Dinamik İdealine ulaşmayı öngörmektedir[54]. Türkiye'nin, Körfez bölgesinde meydana gelecek bir gruplaşmaya katılmaması beklenmektedir. Öte yandan Türkiye'nin Körfez Savaşı'ndaki etkin rolüne rağmen, savaş sonunda Şam'da 6 Arap Körfez ülkesi ile Suriye ve Mısır arasında yapılan ve bölgede barışı koruma kuvvetleri oluşturulmasını öngören Şam Bildirisi'nin imzalandığı toplantıya davet edilmemiş olmasından dolayı hayal kırıklığına uğradığı bilinmektedir.

Pek çok Türk işadamının çeşitli siyasi nedenlerden ötürü uzun vadede Ortadoğu ile ticaretin geleceği konusunda bazı tereddütleri vardır. Bölgedeki siyasi ilişkilerin son derece istikrarsız ve kaygan oluşu, ekonomik ilişkileri de etkilemektedir. Örneğin; petrolün fiyatı Arap dünyasının elinde bulunan para miktarını, dolayısıyla Arap ülkelerinin Türkiye dahil yabancı ülkelere sağlayacağı iş imkanlarını doğrudan etkilemektedir. Böyle bir pazarda, sağlıklı bir iş planlaması oldukça zordur. Aslına bakılırsa, petrol zengini Arap devletlerinin hepsi borçlarını düzenli olarak ödememiştir: Örneğin; Libya'nın Türk müteahhitlerine büyük miktarlara varan borcu vardır.[55]

Ortadoğu'da ticari ilişkileri serbest piyasa güçleri yerine devletlerin siyasi tercihleri belirlemektedir. Dolayısıyla ticari ilişkilerin geleceğini tahmin temek her zaman mümkün olmamaktadır. Zira, bugün Türkiye ile ilişkiler içinde olan bir Ortadoğu lideri, yarın tam tersi fikirlere sahip olabilir. Özellikle Irak, Suriye ve Libya gibi devletlerle ticari ilişkiler büyük ölçüde tek bir liderin kararına bağlı olmaktadır. Ticari ilişkileri piyasa güçleri yerine siyasi liderler belirlediği sürece,

---

[54] Hava Harp Okulu Öğretim Başkanlığı, "T.C. İnkılap Tarihi", İstanbul, 1987, s.200
[55] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.37

işadamları Ortadoğu ile güvenli bir işbirliğine giremezler. Bu faktörler, Türkiye'nin Avrupa veya ABD ile ticaretinin dayandığı normal pazar araştırmalarını da karıştırmaktadır. Türkiye'nin Avrupa ile ilişkilerinin yoğunlaşması, stratejik dış ilişkileri bakımından Avrupa ile Amerika ararsında ilginç bir konum yaratmıştır.[56]

Türkiye, Kemalizm ve Ulusal Ant (Misak-ı Milli) sınırlarının korunması ve bu sınırlar içinde ulusal bağımsızlığı dış politikanın temeline yerleştirilmiş iken, İsrail sınırlarını genişletme hedefi içindedir. Türkiye bölge ülkeleri ile derin tarihsel bağlara sahip iken, bölge tarihinin anti-semitizm ile yoğrulmuş olması, İsrail'in bölgede ideolojik hegemonya kurmasını olanaksız kılmaktadır.[57]

Kafkasya'da mevcut problemlerin çözümünde, dolayısıyla barışın tesisinde Türkiye önemli ve etkin görevler üstlenebilecek yeteneklere sahiptir. Ayrıca bölgede Türkiye'ye siyasi ve ekonomik açıdan önemli bir rol düşmektedir. Bölgesel barışın tesisinde görevlerini yerine getirmenin yanı sıra Türkiye bölgeden önemli miktarda enerji girdisi sağlayacaktır.

Ülkemiz için Azerbaycan'ın Kafkasya'da özel bir önemi vardır. Kültürel ve tarihsel bağlarımız bulunan bu ülkenin Ermenistan ile olan sorununa ülkemizin tavrı açıkça belli olup, Ermenilerin Azeri topraklarından çekilmesi dahil bir takım şartları yerine getirmeden diplomatik ilişki kurmayacağımız her fırsatta yinelenmiştir. Ülkemiz Kafkasya'da aktif bir politika izlemiş olup, Gürcistan ile de sıkı bir bağ kurmuş ve askeri işbirliğini de arttırmıştır.

Türkiye 2001'de Fransa ile önemli siyasi krizler yaşamıştır. Türkiye, Ermeni soykırım iddialarını meşrulaştıran Fransa'ya karşı sert reaksiyon göstermiştir. İlişkiler dondurulmuş ve bir müddet askeri yaptırımlar uygulanmıştır.

ABD'nin Irak'a müdahalesinde Türkiye'den istediği desteği, istediği süratte ve nitelikte görememesi iki ülke arasındaki stratejik ortaklığın ciddi boyutlarda yıpranmasına neden olmuştur. Bu yıpranmada: ABD tarafından Türkiye'nin alışılagelmiş hareket beklentisi ile 1991'deki Körfez Krizi sonrasındaki taahhütlerini

---

[56] Keyder Ç., "State and Class in Turkey", Guildford, 1987, pg.228
[57] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.30

yerine getirmeyişi ve Türkiye'nin bu müdahalede temel stratejisine uygun hareket tarzını saptamasını geciktiren ve zorlaştıran karşılıklı güven eksikliğinin neden olduğunu belirtebiliriz. İki ülke arasında bundan sonra söz konusu olabilecek işbirliği gereksinimlerinde daha çok zaman ile daha fazla birlikte çalışmak gerekecektir.

Ülkemiz açısından irtifa kaybetmiş ABD ilişkileri, bundan sonrasında daha sağlıklı ve daha ilkeli inşa edilmeye başlanmalı, ilişkilerde tek taraflı dengesiz menfaatler sağlayan ortaklıktan ziyade, daha dengeli ve yalnız icraatı değil planlamaları da içeren işbirliği anlayışı tesis edilmesi hedeflenerek Irak müdahalesinde gelinen noktadan istifade edilmelidir.

Dünya hegemonya mücadelesinde özellikle 1990'lı yıllardan sonra Avrasya etken özelliğini arttırmıştır. Uluslararası platforma yeni çıkmış ülkeler yeni açılımlar yaratmış ve bu yolla uluslararası güç mücadelesinde paylaşım alanları söz konusu olmuştur. Türk dış politikasının Orta Asya devletlerine ilişkin temel amacı, bu ülkelerin laik demokrasilere sahip, pazar ekonomisi doğrultusunda ilerleme kaydeden devletler olmaları için onlara yardım etmek şeklinde tanımlanabilir. Türkiye bu politik amaçlara ulaşırken, Türk devletleriyle olan bağlarının Rus cephesinde Türk ırkçılığı olarak algılanmamasını sağlamak için dikkatli davranmaktadır.[58]

Yeni Avrasya kavramının temel karakteristikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Dünyanın hala yaşayan nüfusunun ¾'ü Avrasya'dadır.
- Teşebbüs ve sanayii Batı Avrasya'da, zengin yeraltı kaynakları ise Doğu Avrasya'dadır.
- Avrasya dünya gayri safi milli hasılasının %60'ına ve enerji kaynaklarının ¾'üne sahiptir.
- Bölgesel egemenlik ve küresel güç hesabında ABD dışındaki 3 büyük ülke (Rusya, Çin, Almanya) Avrasya'dadır.

[58] Harp Akademileri, "Dış Basın Bülteni", İstanbul, 2002, Sayı:280, s.67-68

Türkiye için Avrasya siyaseti kalkınmış, milli geliri yüksek, yüksek endüstriyel, mali ve askeri kapasiteye sahip, bölgesinde güçlü ve etken olabilmiş ülke hedefi olabilmelidir.

3.6. Türkiye'nin NATO ve AGSP İle İlişkileri

Türkiye'nin AB üyesi olmadan AB'nin AGSK kapsamindaki tüm faaliyet ve kararlarına katılamayacağı bilinmektedir. Ancak, NATO imkanlarının kullanıldığı bir AB harekatı ile fiilen kuvvet vererek iştirak edeceği AB harekatının karar mekanizmasına katılmak istemesi de doğal bir yaklaşımdır. Türkiye NATO üyesi olmasına rağmen henüz AB üyesi değildir. Şimdiye kadar NATO üyeliği için Türkiye diğer ittifak devletler ile beraber Avrupa'nın güvenliğine katkıda bulunmuştur[59]. AB'nin amacı ilave bir harcamaya gitmeden yeni güvenlik mimarisini NATO'nun mevcut imkanları üzerine kurmak istemektedir.[60]

Güvenlik konularında AB'ye güvenmeyen Türkiye, güvenliğini ilgilendiren bölgesel bir çatışmaya AB'nin müdahale etmesinin garantisinin olmadığını ve karar alma mekanizmalarına katılmaması durumunda kendi güvenliği ile ilgili durumlarda yalnız kalabileceği kaygısını taşımaktadır[61]. Bu Irak Savaşı'nda görülmüştür. Bu kapsamda AB'nin AGSK ile NATO içinde oluşturacağı güvenlik şemsiyesinin Türkiye'yi ne ölçüde etkileyebileceği ve/veya ne ölçüde yaralandırabileceği belirlenememektedir[62]. Ancak Türkiye'nin güvenebileceği bir oluşum ihtimali zayıf gözükmektedir. AB'nde Türkiye ile Yunanistan arasında uzun dönemli problemler istenmemektedir. İleride bütün bu sorunlar Türkiye üzerinde baskı yaratacaktır ve Türkiye'nin durumu zorlaşacaktır.[63]

AB, AGSK kapsamında NATO'nun imkan ve yeteneklerinden sınırsız bir erişim hakkına kavuşturulması durumunda Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Sistemleri (AWACS) ile Havadan Erken Uyarı (AEW) sistemlerinden

---

[59] Insight Turkey, Volume:3, Number:1, İstanbul, 1999, pg.41
[60] Jeopolitik Dergisi, "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP", İstanbul, 2002, s.63
[61] Yıldız Y.G., "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Türkiye'ye etkileri", Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2001, s.283
[62] Jeopolitik Dergisi, "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP", İstanbul, 2002, s.63
[63] Insight Turkey, Volume:3, Number:1, İstanbul, 1999, pg.8

yararlanabilecektir. NATO'nun sahip olduğu bu imkanlara sahip olabilmesi için AB'nin savunma harcamalarını önemli bir ölçüde arttırması gerekmektedir. Türkiye bir uzlaşma olmadığı taktirde AB'nin AGSK kapsamında NATO'nun imkan ve yeteneklerinden sınırsız erişim yaklaşımının her bir operasyon için ayrı ayrı değerlendirilmesini istemektedir.[64]

Türkiye, yeni Avrupa Güvenlik Mimarisi paralelinde; Avrupa güvenliğini ilgilendiren konularda günlük planlama ve danışmalara düzenli katılımı, NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılacağı veya NATO imkanlarının kullanılmaması halinde Türkiye'nin kuvvet tahsis edeceği AB öncülüğündeki bir harekatın planlama, hazırlık ve icra safhalarında karar mekanizmalarına katılımı arzu etmektedir. Irak Savaşı dolayısıyla karşılıklı güven eksikliği bulunuyor olsa da, Türkiye'nin NATO bağlantısına ilave olarak mevcut güvenlik yapıları ve ilişkilerin muhafaza edilmesi konusunda ABD ile güçlü bir çıkar ortaklığı söz konusudur[65]. Avrupalı müttefiklerin ulusal güvenlik çıkarlarının AB tarafından tam olarak dikkate alınmasını sağlayacak gerçekçi katılım mekanizmaları kurulmadan ve kurulana kadar; NATO'nun, AB'ye vereceği desteğin garantili ve koşulsuz olması Türkiye tarafından kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Güvenceli erişimin, Türkiye'nin güvenceli katılımı sağlanabildiği taktirde gerçekleştirilebilmesi ön plana çıkarılmıştır.

Türkiye, AB'nin kendisi gibi AB'ye üye olmayan Avrupalı NATO müttefiklerinin katılımı konusunda tatmin edici bir düzenlemenin gerçekleştirilmesini istemektedir. Türkiye, AGSK'yı kendi milli çıkarları, Avrupa güvenliği doğrultusunda ve AB üye adaylığının sorumluluğu ile değerlendirmektedir. Türkiye, bu bağlamda, AB güvenlik ve savunma girişiminde etkin yer almayı ve görev üstlenmeyi savunmaktadır.

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik konumu açısından değerlendirildiğinde bazı avantaj ve dezavantajlara sahip bulunmaktadır. Türkiye, tehdit algılamaları açısından değerlendirildiğinde, konumu birçok AB üyesi ülke ile aynı değildir. NATO ülkelerinin yakınlarındaki 16 bölgesel sorun arasından 13'ü Türkiye'yi yakından

---

[64] Jeopolitik Dergisi, "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP", İstanbul, 2002, s.63
[65] Lesser I.O. and Fuller G.E., Çev: Yaşar Bülbül, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Durumu", İstanbul, 2000, s.147

ilgilendirmekte ve bu sorunlu bölgeler "Sıcak Nokta" olarak adlandırılmaktadır. Mevcut konumu ile, yeni tehdit ve risklerin yoğunlaştığı Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeninin merkezinde, global güç ve oluşumların menfaatlerinin kesişim bölgesinde yer alan Türkiye'nin jeostratejik konumundan kaynaklanan bu durumun, bugüne kadar olduğu gibi XXI. yüzyılda da değişmeyeceği ve Türkiye'nin önemi ile yeni dünya düzenindeki yerinin daha da artacağı ön plana çıkarılmaktadır. Türkiye'nin bu bağlamda Avrupa güvenlik ve savunma düzenlemelerinin her boyutunda katılımcı ve aktif bir statüde yer alması gerekmektedir. Bu konuda ikinci sınıf bir statüde kategorilendirilmesi de hiçbir zaman düşünülmemelidir. Türkiye'nin kendi savunma ve güvenliğini bu kadar yakından ilgilendirebilecek bir süreçte beklentilerini karşılamadan karşılıksız açılımlarda bulunması beklenemez ve beklenmemelidir.

Bu gelişmeler kapsamında AB'nin, Türkiye'nin ulusal güvenlik menfaatlerinin daima dikkate alınacağını garanti eden somut mekanizmalar geliştirmesi önem taşımaktadır. AB tarafından böyle mekanizmalar kurulduğu ve uygulamaya geçirildiği taktirde, Türkiye de AOGSP sürecinin her aşamasında yer alabilecek bir NATO üyesi ülke olarak AB'nin kesintisiz bir şekilde NATO'nun imkan ve yeteneklerinden yararlanabilmesine onay verebilecektir. Bu şekilde güvenceli katılım ve güvenceli erişim dengesi kurulabilecek, NATO ile AB sağlıklı ve güvenilir bir ilişki tesis edebilecektir. Türkiye, 14-15 Aralık 2000 tarihleri arasında Brüksel'de yapılan NATO Dışişleri Bakanlarının toplantısında müttefiklerimiz ABD ve AB üyesi NATO ülkelerinin en üst düzeyde yapmış oldukları baskılara rağmen NATO'nun planlama yeteneklerine güvenceli erişimi engellemiştir. Türkiye'nin göstermiş olduğu siyasi irade beyanı tüm baskılara rağmen ve diğer ülkelerin aksine sonuna kadar sürdürülmüş ve korunmuştur.[66]

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler NATO'ya da yansımış durumdadır. Kasım 1996'da Türkiye, AB'nin Akdeniz Fonu[67] kapsamında yapacağı mali yardımı önkoşullu kabul etmeyeceğini ve NATO kuvvetlerinin operasyonlarında kullanılmasını veto edebileceğini ifade ederken, NATO'nun genişlemesi konusunda farklı nedenlerle de olsa aynı görüşü paylaşan Rusya ile ilişkilerini geliştirerek Batıyı

---

[66] Jeopolitik Dergisi, "Türkiye, NATO, AGSK ve AOGSP", İstanbul, 2002, s.74-75
[67] Bu fonlara "MEDA Fonları" adı verilmektedir.

uyarmayı hedeflemiştir. Ayrıca Türkiye, AB'nin Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkeleri tam üyelik sürecinde kendi önüne geçirmesinden de rahatsızlık duymaktadır.

Avrupa Birliği özellikle terör ve terör örgütü tanımlamalarında ülkemiz yaklaşımından farklılık göstermiştir. Bunun başlıca nedeni, bu kavramlara yaklaşımında temel parametre ulusal menfaatler ile bu faaliyetlerden direkt etkilenmişlik olmuştur. Zaman zaman AB'nce açıklanan terörist örgütler listesinde PKK ve DHKPC gibi binlerce masum insanın canına kıyan terör örgütlerinin bulunmayışı, Avrupa'nın teröre yaklaşımında ne denli çifte standart uyguladığının en açık kanıtı olmuştur. Avrupa terör örgütlerine bu yaklaşımı ile bariz siyasi destek sağlamıştır.

AB güvenilir uluslararası işbirliği ve çağdaş bir yaşamı gerçekten amaçlıyorsa, terör ve terör örgütü kavramlarını, hedefi ve faaliyet yeri kim ve ne olursa olsun siyasi emelleri ile muhakeme etmeksizin bütün zamanlarda standart yorumlayabilecek bir disipline kavuşturmak zorundadır.

4. ALMANYA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

4.1. Almanya Güvenlik Politikası ile Stratejik Zihniyetinin Esası

Almanya günümüz hegemonya mücadelesinde önemli konuma sahip bir ülke olarak, gelenekselleşmiş tutum ve stratejilere sahiptir. gerçekte büyük güçlerde yüksek seviyedeki politik ve stratejik uygulamalarda kısa zamanlı uygulamalara pek rastlanmaz. Almanya tarihi askeri ve ekonomik önemli ve stratejik birikimlere sahiptir. Bu birikimden yenilmez bir armada çıkaran Hitler aynı coğrafya ve tarih unsurlarını kötü kullandığı için büyük bir yıkımın önünü de açmış oldu. Benzer örnekler, büyük stratejiler geliştirmiş her toplum için geçerlidir[68]. Almanya'nın yenilgi aldığı her iki dünya savaşından sonra komşularına kıyasla daha güçlü çıkabilecekken, önceki halinden daha kötü duruma düşmüş olması tarihin ironilerinden biri olarak düşünülebilir. Yenilgi aldığı her iki dünya savaşına hiç girmeseydi, Almanya en azından Avrupa içinde en önde gelen devlet konumuna ulaşabilirdi; uğramış olduğu iki bozguna rağmen, şimdi ekonomisinin gücüne ve insanların canlılığına dayanarak bu konuma yaklaşmaktadır. Nazi döneminin çöküşü, ülkenin bölünmesi ve Soğuk Savaş belirtme hattının merkezinden geçtiği gerçeği, yeni Alman demokrasisinin kurucularını her şeyin üstünde yalnız bir ulusal gidişatın yinelemesinden kaçınmaları konusunda ikna etmiştir.[69]

Almanya'nın II. Dünya Savaşı'nda çökmesinden sonra, bugünkü Almanya'nın dünya devletler topluluğu arasına tekrar katılabilmesi için yeniden yapılanması gerekmiştir. Bu yapılanma, uluslararası alanda kabul görebilmek için barışa olumlu katkılarda bulunmayı öngörüyordu. Böylece, tarihin acı tecrübelerinden arındırılmış uluslararası bir çevre yaratıp, bölünmüş bir ülkede sosyal açıdan kutuplaşmaya imkan vermeden bir değişim yaratmayı amaçlamıştır.[70]

---

[68] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.36
[69] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.27-28

Bu nedenle, Alman politikası günümüze kadar iki temele oturtulmuştur. Birincisi, NATO ve AB gibi teşkilatlar vasıtası ile Batı ile entegrasyonu, diğeri ise Doğu ile ilişkilerin düzenlenmesidir.

Almanya 1990'da birleşmeyi gerçekleştirdikten sonra, kendisini hem bir beklenti hem de korkudan oluşan karmaşık duygular karşısında bulmuştur. Bir yandan, Almanya'nın ekonomik gücüne uygun görevler yüklenmesi beklenmekte, diğer taraftan ise tekrar eski hatalara düşmesinden korkulmaktadır. 1990 yılında Almanya birleştiğinde Avrupa birleşmesi için yeni bir dürtü gelişmiştir. Birleşmiş bir Almanya'nın egemenliğine duyulan korkuları yatıştırmak için, zamanın Almanya Başbakanı, 1992 yıllındaki Avrupa para birimi Euro'yu ortaya çıkaran Maastricht Antlaşması'nın başlıca savunucusu olmuş ve ortak bir Avrupa dış politikası ve güvenlik politikasına doğru önemli adımlar atmıştır[71]. Bu yeni durum karşısında Almanya politik olarak daha geniş bir manevra sahası kazanmaya başlamıştır. Almanya, kendisini eskiye göre daha bağımsız kararlar alma ve bunların sonuçlarına katlanma mecburiyetinde hissetmektedir.

Bu nedenle, Almanya doğu ve batıdaki komşularına karşı menfaatlerini açık olarak ifade ederek onları sakinleştirmeye gayret etmektedir. Birleşme sürecinde Almanya tercihini AB ve NATO bağlantılarının güçlendirilmesi yönünde kullanarak ne Fransa ne Rusya ile ne de tek başına soyutlanmış bir yol çizeceğini göstermek istemiştir.

Varşova Paktı'nın dağılması ve Almanya, Polonya ile Baltık ülkelerinde konuşlu Rus birliklerin çekilmesiyle, II. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan bölünme son bulmuştur. Bu durum karşısında, Almanya başlangıçtaki korkularını yenerek yeni bir genişletilmiş güvenlik konsepti geliştirmeye çalışmıştır. Bu konseptin temel ilkeleri şunlardır[72]:

- Uluslararası ekonomik ilişkilerin emniyete alınması,

---

[70] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.65
[71] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.37

[72] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.65-66

- Caydırıcılık stratejisinin devam ettirilmesi,
- Silahlı Kuvvetlerin güvenlik politikasının bir aracı olarak daha fonksiyonel hale getirilmesi,
- BM., AGİK, AB, NATO, BAB gibi uluslararası kuruluşlarla üyelik bağlarının güçlendirilmesi,
- Silahlanmanın kontrol altında bulundurulması.

Bu istikamette atılan ilk adım, 1992 yılı savunma politikası direktifi ve Almanya'nın Silahlı Kuvvetler tarafından korunacağını beyan ettiği milli menfaatlerinin yazılı olduğu Beyaz Kitap'ın açık olarak yayınlanması olmuştur. Bahsedilen milli menfaatler arasında uluslararası ticaret serbestliğinin güvence altına alınması ve hammadde kaynaklarına serbestçe ulaşım gibi iki önemli konu da yer almakla beraber bu menfaatlerin öncelikle silahlı kuvvetler tarafından korunması konusu ifade edilmektedir.

Almanya zaman zaman küresel güç mücadelesinde farklı tutumlara sahip olmada genel itibarla başta askeri ve ekonomik alanlarda olmak üzere ABD ile aynı saflarda bulunmayı tercih etmiş ve ilişkilerini bu doğrultuda oluşturmuştur. Bugüne kadar olduğu gibi, Almanya gelecekte de ABD ile ilişkilerini sıkı tutmaya devam edecektir. Bu konu üç nedenden dolayı Almanya'nın milli menfaatlerine uygundur: ABD, hem Batı Avrupa hem de Orta ve Doğu Avrupa'nın istikrarı için önemli bir faktördür. Bu nedenle Amerika'nın Avrupa'daki askeri varlığı vazgeçilmez bir konudur. ABD, bugün de nükleer stratejik kararlılığın yegane garantisidir. Amerika aynı zamanda Almanya gibi nükleer silahlara sahip olmayan Avrupa devletleri için garantördür. ABD, şu anda dünyadaki tek süper güçtür. Ancak, Amerika'nın güvenlik menfaatleri Avrupa ve Almanya'dan soyutlanarak düşünülemez.

Almanya, AB'nin "motoru" rolünü üstlenmiştir. BM., NATO, AB, BAB ve AGİT gibi değişik forumlarda Alman Güvenlik politikasının kabul görmesi su götürmez bir gerçektir. Almanya, entegrasyonu gerçekleştirmiş bir Avrupa'nın yeni ekonomik ve politik güç merkezleri ile rekabeti yanında, Avrupa'daki zorlukların artık yalnız çözülemeyeceği noktasından hareket etmektedir.[73]

---

[73] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.66-68

Almanya'nın şu andaki güvenlik politikasına hakim olan faktör, çevresinde askeri açıdan bir tehtid unsuru kalmamış olduğu gerçeğidir. Bu nedenle, Almanya'nın güvenliğinin komşularının güvenliği ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Almanya açısından bu durumun devam ettirilebilmesi için komşularının da güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, özellikle Almanya'nın doğusundaki komşularının güvenliklerinin sağlanmış olması Almanya'nın hayati menfaatleri arasında yer almaktadır.

Almanya ve diğer NATO ülkeleri için Rusya bir tehtid unsuru olmaktan çıkmak üzeredir. Ancak, 1991'den beri Rusya'nın hissedilir bir şekilde değişen iç ve dış politikası Batının Rusya'ya daha dikkatli olarak bakmasını gerektirmiştir. Rusya şu anda Orta Avrupa devletleri tarafından rahatsız edici bir faktör olarak görülmektedir. Çeçenistan'daki gelişmeler bu rahatsız edici durumu arttırmaktadır.

Rusya'nın politik gelişimine bakıldığında, 1993'ten sonra köklü değişimler gözlenmektedir. 1991'de Batıya bağlanma çabası içinde bulunan Rusya, 1993'ten beri kendi tarihsel tecrübeleri istikametinde bağımsız bir süper güç oluşturma çabası içine düşmüştür. Rusya bu arada, Batı ve Çin ile bir çatışma içine girmekten de çekinmektedir. Rusya'nın en önemli problemlerinden biri de BDT, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile daha iyi ilişkiler kurabilmektir. Böylece, Karadeniz ve Baltık Denizi'ndeki limanlara daha kolaylıkla ulaşabileceğini ve eski Varşova Paktı ülkelerinde üçüncü bir devletin etkisini önleyebileceğini düşünmektedir. Bu nedenle, Batının entegrasyon süreci dışında kalmak ve BDT ülkeleri üzerindeki etkilerini sağlamlaştırmak istemektedir. Bu noktada, Rusya'nın ve Almanya'nın güvenlik menfaatleri çatışmakta ve özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde henüz su yüzüne çıkmamış bir rekabetin sinyallerini vermektedir.

Soğuk Savaş döneminde güvenlik politikası kavramı daha çok askeri ve politik sorunlarla sınırlı kalmıştır. Fakat günümüzde, devletlerin güvenlik politikalarında ekonomi belirleyici rol oynayan faktörlerden biri haline gelmiştir. Bu faktör, Almanya için çok daha fazla önem kazanmaktadır.[74]

---

[74] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.67-68

Almanya bugün dünyada ikinci sırada ve Japonya'nın önünde olan bir ihracat ülkesidir. Bu nedenle dış ekonominin aksaksız olarak yürütülebilmesi, Almanya'nın hayati menfaatleri arasındadır. Çünkü, her ambargo ya da silahlı çatışma Almanya için ekonomik bir kayıp anlamına gelmektedir.

Sosyoekonomik bakımdan Almanya'yı ilgilendiren diğer bir konu ise göçlerdir. Göç olaylarını başlatan faktörlerin başında ekonomik güçlükler gelmektedir. Almanya, özellikle BDT'nun ekonomik durumunun daha da kötüleşmesi durumunda batıya doğru büyük bir kitle hareketinin olacağını değerlendirmektedir. Bu göçlerin hedefi de öncelikle Almanya olacaktır. Bu nedenle, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomisinin düzeltilmesini Almanya kendi menfaatleri arasında görmektedir. Şu ana kadar bu bölgeye yapılan yardımların %50'sini Almanya karşılamıştır.

Almanya, Avrupa'da olduğu gibi, Avrupa dışında da güçlü bir ihracat devleti olarak istikrarlı bir politika geliştirme ihtiyacını duymaktadır. Bu nedenle Almanya, güvenlik politikasını artık Avrupa sınırlarının dışında daha global bir çerçeveye oturtmak zorunda kalmaktadır.

Geniş bir çerçevede ele alınan politikalar ise zaman zaman Birleşmiş Milletler, AGİT ve diğer uluslararası kuruluşların bir üyesi olarak Almanya'nın insan hakları ve diğer vicdani yükümlülükleri ile çelişme tehlikesi yaratmaktadır. Bu nedenle, Alman anayasasının izin verdiği ölçüde Alman Silahlı Kuvvetleri'nin ülke savunması dışında ve BM. barış gücü içerisinde kullanılması konusunda bir toplumsal uzlaşma arayışı devam etmektedir. [75]

Sonuç itibarıyla, birleşmiş güçlü Almanya yakın bölgesinde güvenlik rahatlığı amacı doğrultusunda, küresel ticari verimlilik genel hedefi doğrultusunda, uluslararası forumlarda AB'nin lider ülkesi olmasının yanı sıra, ABD ile beraber hareket edebilen bir stratejik yapı içinde bulunacaktır. Uluslararası gelişmeler de bu stratejik yapıya uygun edinimler amaçlanacaktır.

---

[75] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.67

4.2. Almanya'nın Dış Politikası

4.2.1. Almanya'nın Orta Asya Politikası

Orta Asya küresel güç mücadelesinde sahneye yeni yeni çıkan, ancak stratejik dengeleri değiştirebilecek zenginliklere sahip ülkeleri ihtiva etmesi nedeniyle, XXI. yüzyılın başlarında ön planda olmaya devam edecektir. Durum böyle olunca, Almanya gibi hegemonya mücadelesinde söz sahibi ülkeler dış politikalarında Orta Asya'ya hayati öneme sahip derecede yer vermeye başlamışlardır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni stratejik açılımlar ve opsiyonlar arasında alternatif stratejiler oluşturma konusunda farklı perspektifler kazanan Almanya da, gerek AB bünyesinde gerekse ulusal dış politika oluşumunda genel Avrasya stratejisi ve bu strateji içinde Orta Asya'nın yeri konusunda yeni arayışlara yönelmiştir.[76]

Almanya'nın stratejik yönelişi açısından gittikçe daha fazla önem taşımaya başlayan Avrasya faktörü, özellikle ekonomi-politik alanda küresel ölçekli rekabetin izlerini taşımaktadır. Özellikle NAFTA-AB rekabetinin tırmanması ya da Almanya'nın Avrupa içinde İngiliz-Fransız eksenli bir blokla karşı karşıya kalması durumunda, Almanya açısından daha da büyük bir önem taşıması muhtemel olan Avrasya opsiyonu Almanya'nın Asya derinliğine yönelik politikalarını yoğunlaştırması anlamına gelecektir.

Almanya'nın Asya derinliğine yönelik politikalarını geliştirmesi Almanya-Rusya ilişkilerine Avrupa içi denge parametrelerinin ötesinde küresel bir anlam da katacaktır. Almanya-Rusya ilişkilerinin Avrasya eksenli olarak gelişmesi, özellikle Orta Asya'nın doğal kaynaklarının Rusya-Doğu Avrupa-Almanya hattı üzerinden Avrupa'ya aktarılması başta olmak üzere jeoekonomik faktörler açısından Almanya'nın doğu stratejisine uygun bir nitelik taşımaktadır. Almanya'nın Çin, Hindistan ve İran ile sürdüregeldiği yoğun ekonomik ilişki ve dış yatırımlar, Almanya'nın Asya projeksiyonu ve Orta Asya'ya bakışı açısından son derece önemli ipuçları oluşturmaktadır.

---

[76] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.475

Alman tarihi stratejik bilinci içinde de özel bir yeri olan Avrasya kavramının özellikle uluslararası ekonomi-politik rekabetin bir unsuru olarak devreye girmesi Orta Asya'yı doğrudan ilgilendiren sonuçlar doğurmaktadır. AB'nin üretim kapasitesi ile bu birliğin pazar ve doğal kaynak ihtiyacı arasındaki uçurum Almanya'yı ister istemez AB şemsiyesi altında ya da kendi ulusal stratejisinin bir parçası olarak diğer ekonomik havzalara ve hammadde kaynakları açısından zengin bölgelere yöneltecektir. Orta Asya bu açıdan hem bir doğal kaynak havzası hem de bir bağlantı ve geçiş bölgesi olarak büyük bir önem taşımaktadır. Bu çerçeve içinde genelde Asya, özelde Orta Asya, Almanya'nın öncelikli açılım alanlarından birisi olmaya adaydır. ABD'nin NAFTA ile Amerika kıtasındaki ortak çıkar ve birlik bilincini, APEC ile Asya-Pasifik'te bir Asiamerica kavramını uyandırmaya çalıştığı, Japonya'nın doğrudan olmasa bile Doğu Asya ve Pasifik ekseni etrafında bir ekonomik arka bahçe oluşturduğu, Çin'in Doğu Asya'daki Çin diasporasına dayalı geniş bir ekonomik etki alanı kurmaya çalıştığı bir dönemde Almanya'nın Avrasya eksenli bir stratejik açılıma yönelmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Alman jeopolitikçi Karl Haushofer'in II. Dünya Savaşında geliştirdiği askeri ağırlıklı Transkontinental Blok (Amerika, Avrasya, Asya-Pasifik) kavramı bugün uluslararası ekonomi-politik hatlar olarak tekrar gündeme gelmektedir.

Bu stratejik yönelişin Avrasya güç dengeleri açısından orta ve uzun dönemde ciddi riskler barındırması Almanya'yı dikkatli ve soğukkanlı bir yol izlemeye yöneltmektedir. Çünkü Almanya'nın AB şemsiyesi altında bir Avrasya stratejisine yönelmesi ABD'yi, kendi ulusal stratejisinin bir parçası olarak böyle bir açılıma yöneltmesi de başta İngiltere ve Fransa olmak üzere diğer Avrupa ülkelerini rahatsız edecek sonuçlar doğurabilir. Böylesi bir rekabet ortamının doğurabileceği riskler ekonomi-politik rekabet unsurlarının ortak konsorsiyumlarda aşılmasına dayalı politikaların oluşturulmasına yol açmaktadır. Birçok ulusal nitelikli aktörü aynı anda bünyesinde barındıran çokuluslu şirketlerin Orta Asya'da süren ekonomi-politik paylaşım mücadelesinde öne çıkması bu açıdan dikkate alınmalıdır.[77]

Böylesi bir güçler dengesi konjonktüründe Rusya stratejik kilit ülke konumunu kazanırken, Çin uluslararası ilişkilere daha fazla ağırlık koyma şansı elde

[77] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.475-476

edecektir. Muhtemel bir Alman-Rus işbirliğine Çin'in de katılması Avrasya eksenli kara devletleri ile Avrasya'yı çevreleyen okyanuslara dayalı deniz imparatorlukları arasındaki tarihi rekabetin tekrar uyanmasına yol açabilir ki, bu durum tarihin görebileceği en çetin kutuplaşmalardan birinin tohumunun atılması anlamına gelir. Çünkü kutuplar, stratejik menfaatleri farklı alanlarda aramaktadırlar. Bu tür kutuplaşmanın risklerini rasyonel bir şekilde gören Almanya Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrasya-ABD dengeleri açısından son derece dikkatli bir politika takip etmiş ve dış politika kademelendirmesinde Avrupa içi yapılanmalara ağırlık vermiştir. Yine de önümüzdeki dönemde uluslararası ve Avrupa içi dengenin hassas rekabet alanlarının Asya üzerinde seyredeceği unutulmamalıdır. Fransa ve İngiltere gibi AB'nin diğer önemli güçleri de AB'nin ortak Avrasya politikası ile kendi ulusal stratejileri arasında uyum sağlama problemi yaşamaktadırlar. Fransa'nın Almanya, İngiltere'nin de ABD'nin stratejik çıkar tanımlamalarına daha yakın bir tavır içinde oldukları bu denklemde Avrupa içi ve Batı Bloğu dengeleri de etkili olmaktadır. [78]

4.2.2. Almanya'nın Ortadoğu Politikası

Soğuk Savaş süresince katı bir bloklaşmayı gerekli kılan çift kutuplu yapılanma ABD ile Avrupalı müttefikler arasındaki bölgesel politika farklılıklarını örten sonuçlar doğuruyordu. Ortadoğu bölgesiyle ABD'ye göre çok daha köklü tarihî ilişkileri olan Avrupa ülkeleri, Soğuk Savaş süresince bu tarihî bağların gerektirdiği ulusal politikalarla, soğuk küresel çift kutuplu yapılanmanın gerektirdiği blok politikaları arasında ciddi çelişkiler yaşamıştır. AB'nin ortak dış politika yapım süreci bu ilişkilere daha da girift bir özellik kazandırdı. Bu çerçevede her Avrupa ülkesi üç düzemli bir politika aradı arayışına yönelmek zorunda kalmıştır:

- İçinde ABD'nin de bulunduğu Batı Bloğu Politikası,
- Farklı AB üyesi ülkelerin çıkarlarını uyumlaştırmaya çalışan AB ortak dış politikası,
- Her ülkenin kendi tarihî ve coğrafî ve ekonomik tercihlerini yansıtan ulusal dış politika.

---

[78] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.476

Bu düzlemler arasında uyum sağlama çabasındaki İngiltere, Fransa, Almanya gibi Avrupalı büyük güçler ve ABD arasında Ortadoğu'ya bakış konusunda yaşanan farklılaşmalar ilginç çelişkileri de beraberinde getirmiştir. Bu çelişkiler değişik dönemlerde farklı şekillerde tecelli etmiştir. Irak Savaşı bu çelişkilerin yaşandığı en yakın müdahale olmuştur.

Özellikle ekonomik ilişkilerde yoğunlaşan ve Almanya'nın sömürge geçmişi olmamasından da beslenen Ortadoğu yaklaşımı, zamanla AB politikalarını da etkileyecek düzeye ulaşmıştır. Bunun neticesindedir ki, seksenli yıllarda ABD ile çelişkili politikalar yürüten Ortadoğu ülkelerinin Avrupa ile olan ilişkilerinde ciddi bir yoğunlaşma gözlenmiştir.

Ortadoğu politikasında Körfez Savaşı'nda İngiltere ABD'ye yakın bir pozisyon belirlerken, Fransa son ana kadar Irak ile teması sürdürerek arabulucu konumunda kalmayı tercih etmiş, savaş kaçınılmaz bir hale gelince de galipler safında yer alabilmek için saldırılarda önemli bir rol üstlenmiştir. Almanya ise savaş süresince müttefik safında görünmekle birlikte, II. Dünya savaşı sonrasında kendisine konan yasakları gerekçe göstererek müdahaleden uzak durmuştur. Bu stratejik anlayış bugün de devam etmektedir. [79]

Irak Savaşı öncesi olan süreç, Avrupa'nın Ortadoğu politikasında tekrar etkinlik kurma çabasının bir göstergesi olmuştur. Körfez Savaşından sonra, Almanya'nın Yugoslavya'daki taşları yerinden oynatacak şekilde Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıması da son on yıla damgasını vuracak olan bölgelerarası etkileşimin ilginç bir şekilde gerçekleşmesi sonucunu doğurmuştur. Bu etkileşimi gösteren çarpıcı bir çapraz ilişki savaş ve barış süreçleri ile ortaya konulabilir. Körfez Savaşı ABD'nin öncülüğünde başlatılmış ve yürütülmüş iken Ortadoğu Barış Süreci öncelikle Avrupalı güçlerin girişimi ile Avrupa'da başlatılmıştır.

Soğuk Savaşın çift kutuplu statik dengesinin sarsılması Avrupalı güçlere Ortadoğu'da önemli bir manevra alanının açılmasını sağlamıştır. Blok baskısının azalması, AB genelinde ve her bir AB üyesi ülke düzeyinde daha esnek bir politika

---

[79] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.348-350

geliştirme çabasını beraberinde getirmiştir. Bugün de Ortadoğu'da genelde bir Amerikan etkinliği gözlenmekle birlikte ABD ile gerginlik yaşayan önemli Ortadoğu ülkeleri ile Avrupa arasındaki ilişkiler her düzeyde gelişmektedir. ABD ile İsrail'i stratejik bir eksen olarak gören Arap ülkeleri de Avrupa'yı bu stratejik ekseni dengeleyici bir faktör olarak görmektedirler. ABD'nin İsrail yanlısı görüntüsü değişmedikçe SSCB'nin boşalttığı dengeleyici faktör alanını genelde AB'nin, özelde de Almanya ve Fransa'nın doldurması beklenebilir[80]. Bu Irak Savaşı'nda açıkça ortaya çıkmıştır.

4.3. Almanya'nın NATO Politikası

NATO'nun siyasal ve askeri yapısının, hem Avrupa Güvenliği ve Savunma Kimliği oluşumunu, hem de Birleşmiş Ortak Görev Kuvvetleri (Combined Joint Task Forces-CJTF) oluşumunu destekleyecek biçimde uyumlaştırılması gerektiğini ileri süren Almanya, ABD ve Kanada ile transatlantik ortaklığı vazgeçilmez görmekte; yeni NATO'nun yeni değişmelere uygun olarak yapılandırılmasını; NATO'nun daha esnek ve değişikliklere yanıt verecek biçimde işlevler üstlenmesini; İttifak'ta Avrupa boyutunun daha açık ifade edilmesi gerektiğini; İttifak'ın bir bütün olarak Avrupa için istikrar unsuru olduğunu; NATO'nun yeni üyelere açık olması gerektiğini ve İttifak'a yeni üye kabulünün Avrupa'nın her yanında istikrar ve güvenlik sağlamasına hizmet edeceğini; NATO'nun Akdeniz ve Ortadoğu girişimlerini AGİT'in desteklemesi gerektiğini; İttifak ile Rusya arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve Rusya ile güvenlik alanında ortaklığın kurulması gerektiğini savunmaktadır. Almanya'nın yeni güvenlik stratejisinde, nükleer ve deniz gücüne sahip kıtasal güçlerle uluslararası çıkar çatışmalarında Almanya'nın tek başına başa çıkamayacağını, bu yüzden de Almanya'nın güvenliği için NATO'nun önem taşıdığı ve yeni NATO'nun inşasına katkıda bulunulacağı vurgulanmaktadır.

4.4. Almanya-Türkiye İlişkileri

SSCB'nin bir taraftan Doğu Avrupa, diğer taraftan Kafkaslar, Balkanlar ve Boğazlar üzerinde II. Dünya Savaşından hemen sonra başlayan Soğuk Savaş

[80] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.351

süresince yoğunlaşarak artan baskısı, tarihi denge mekanizması çerçevesinde Türkiye ve Almanya'yı stratejik bir hat üzerinde tekrar buluşturmuştur.

Türkiye-Almanya ilişkileri Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte tarihinin en kritik geçiş dönemlerinden birini yaşamaya başlamıştır. Kimi zaman diplomatik söylemlere de yansıyan bu durumun arka planı açık bir şekilde ortaya konmadıkça, ilişkilerin uzun dönemde sağlıklı bir şekilde seyretmesi güç olacaktır.

XIX. yüzyılın step devi Rusya'nın evrensel sosyalist ideolojinin kazandırdığı motivasyon ile bir dünya devi haline dönüşmesi gerek Orta ve Doğu Avrupa, gerek Balkanlar ve Boğazlar, gerekse Kafkaslar ve Ortadoğu üzerindeki baskıların artışı sonucunu doğurmuştur. Bu da Alman-Türk stratejik ortaklığına sadece askeri açıdan değil, ekonomik açıdan da önemli bir boyut kazandırmıştır. Bölünmüş Almanya'nın Batı kanadı kendi ekonomik sisteminin işleyişinin adale gücünü II. Dünya Savaşında budanmamış taze ve genç Türk nüfusundan alırken, Türkiye de Sovyet tehditleri karşısında tercih ettiği Batı Bloğu içindeki ekonomik potansiyelinin kaynağını yükselen Alman ekonomisinin döviz ve ihracat kapasitesinden temin etmeye çalışmıştır. [81]

Türkiye bu dönemde ABD ile artan güvenlik işbirliğini Almanya ile yoğunlaşan ekonomik işbirliği ile birbirini tamamlayan dış politika unsurları olarak görmüştür. Bu da Soğuk Savaş süresince gelişen Türkiye, Almanya ve ABD arasındaki çapraz ikili ilişkilerin birbirlerini destekleyen nitelikte seyretmesini sağlamıştır.

Her şeyden önce, küresel dengelerde ikili yapının dağılması ve klasik güçler dengesinin ağırlığını hissettirmesi Almanya'nın dış politika önceliklerini değiştirmiştir. Sovyet tehtidinin ortadan kalkması ile birlikte Türkiye'nin Almanya'nın gözündeki stratejik önemi de büyük bir değişime uğramıştır.

Soğuk Savaş süresince Türkiye'deki NATO varlığının Orta ve Doğu Avrupa'ya yönelik Sovyet tehtidini dengeleyici bir rol oynaması ve iki kutuplu

[81] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.527-530

gerilimin Almanya'yı doğrudan ilgilendiren Orta ve Doğu Avrupa'dan çok Kafkaslar ve Ortadoğu'da cereyan etmesine yol açması Türkiye'nin Almanya açısından vazgeçilmez önemde bir stratejik ortak olmasını sağlamıştır. Sovyet tehtidinin yok olması ve Varşova Paktı'nın dağılması Türkiye'nin bu rolüne olan ihtiyacı azalttığı gibi Almanya'nın doğal hinterlantı olarak gördüğü Orta ve Doğu Avrupa üzerindeki baskılar azalmış ve bu bölgede ciddi bir boşluğun doğmasına yol açmıştır.

Bu boşluğun doldurulması zorunluluğunun doğal bir sonucu olarak, AB'nin Orta ve Doğu Avrupa'ya yayılması ile Almanya'nın Soğuk Savaş süresince sürdürdüğü AB'nin Batı Avrupa'da derinleşmesi hedefi arasındaki çelişki, Almanya'nın AB'ye bakışını da, Türkiye'nin AB'ye müracaatını değerlendiriş biçimini de etkilemiştir. Türkiye'nin stratejik önemindeki değişim ve Orta Avrupa ile Doğu Avrupa'da Almanya lehine doğan boşluk bu bölgedeki ülkelerin AB'ye üyelik müracaatlarına öncelik verilmesine yol açmıştır.

Stratejik önceliklerdeki bu değişim Soğuk Savaş süresince Türk-Alman dostluğunun köprüsü olarak görülen göçmen işçilere bakışı da etkilemiştir. İki Almanya'nın birleşmesinin doğurduğu ekonomik ve sosyal sıkıntılar, Almanya'nın ülkedeki Türklerin konumunun bir tür nüfus baskısı olarak görülmesine sebep olmuştur. Bu yeni konjonktürde, Türkiye'nin AB'ye üye olmasının getireceği serbest dolaşım hakkı Almanları ciddi şekilde tedirgin eden bir unsur haline dönüşmüştür.[82]

Böylece, Soğuk Savaş süresince Sovyet tehtidinin önündeki en önemli engeller arasında görülen Anadolu'daki genç ve dinamik Türk nüfusu, bu tehtidin kalkışı ve AB içindeki dengeler dolayısıyla Avrupa'ya yönelik bir nüfus tehtidi olarak algılanmaya başlanmıştır. İdeolojik nitelikli Soğuk Savaşın bitmesinden sonra medeniyet temelli yeni bir Soğuk Savaş deklarasyonu olarak algılanan Medeniyetler Çatışması tezi bu yaklaşımı maalesef bir tür dışlamaya dönüştürmüş bulunmaktadır.

Türkiye'de uyanan Avrupa'dan dışlanma ve yalnızlaşma psikolojisi kamuoyunda ve siyasi elitte Avrupa'ya yönelik kuşkulu bakışı yoğunlaştırmıştır.

---

[82] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.530-531

PKK'nın Avrupa'daki faaliyetleri, Kürt ve Kıbrıs meselelerinin Türkiye-AB müzakerelerinde Avrupa'nın ön şartları şeklinde algılanış biçimi bu kuşkunun milli bütünlüğe yönelik bir tür tehtid olarak algılamasına neden olmuştur.

Öte yandan Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan yeni bölgesel etkinlik alanlarına bakışta da ciddi farklılaşmalar gözlenmiştir. Orta Asya'nın doğal kaynaklarının Avrupa'ya aktarılması ile ilgili seçeneklerde Karadeniz'in güneyinden ve Anadolu üzerinden geçen yolu temel stratejik çıkar olarak gören Türkiye ile, ana hatlarıyla Karadeniz'in kuzeyinden veya Tuna üzerinden geçen yola sıcak bakarak Rus tezine yakınlaşan Almanya arasındaki bakış tarzı farklılığı buna bir misal olarak gösterilebilir.

Her iki ülkenin gerek NATO bünyesinde gerekse bölgesel bağlantılar dolayısıyla iç içe olduğu Balkanlar ile ilgili meselelerde de ortak bir tavır arayışından çok, kuşkulu bir yaklaşım çizilmektedir. Balkanlar'daki meselelere NATO müdahalesini milli çıkarları için daha uygun gören Türkiye ile, bu bölge ile ilgili kalıcı çözümün AB'den geçtiğini düşünen Almanya arasındaki görüş farklılıkları Türk-Alman ilişkilerini etkilemeye devam edecektir. Zaten AB, Almanya kontrolündedir. Son olarak Almanya'nın bölgede Türkiye'nin müttefikleri arasında yer alan Bosna-Hersek, Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya'yı AB'ye davet etmesi kısa ve orta vadede birliğe katılması güç görünen Türkiye'de ciddi kaygılar uyandırmaktadır. Bu ülkelerin AB içinde Yunanistan ile birlikte bulunması ve zamanla Türkiye dışındaki bütün Balkan ülkelerinin birlik bünyesine alınması ihtimali Türkiye'nin Balkanlara yönelik politikalarını Türkiye-Avrupa ilişkilerinin bir parametresi haline getirebilir ki, bu durum Türkiye için önemli sakıncalar içermektedir. Bu tür projeksiyonların oluşturduğu kuşkular Türk-Alman ilişkilerindeki problem alanlarının bütün olarak etkilenmesine neden olmaktadır.[83]

AB-Türkiye ilişkilerinde ortaya çıkan tıkanmaların fiili problem alanlarına taşınması Türkiye'nin AB ve Almanya'dan çok, NATO ve ABD eksenlerine dayalı dış politika seçeneklerine ağırlık vermesine yol açmaktadır. Bu yöneliş NATO-AB ve ABD-Almanya ilişkilerindeki problem alanlarının Türkiye-Almanya arasındaki

[83] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.532

ikili ilişkilere de yansımasına sebep olmaktadır. Türkiye'nin üye olmadığı AB mekanizmalarına bağlanmasının doğurduğu bunalım bunun son çarpıcı misalini oluşturmaktadır. Türkiye bu konuda haklı olarak kendisinin karar verme sürecinde bulunmadığı bir organın alacağı kararların yükümlülüklerini taşımasının mümkün olmadığını beyan ederek bu düzenlemeye karşı çıkmış ve kararın düzenlenmesini sağlamıştır.

Özetle Türkiye-Almanya ilişkileri, Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan bu konjonktürde, dinamik güçler dengesinin olduğu tarihi örneklerin aksine bir bunalım sürecine girmiş görünmektedir. İkili ilişkilerde karşılıklı güven ve işbirliği ortamının istenilen düzeyde oluşturulamaması, Balkanlar ve Ortadoğu başta olmak üzere bölgesel bunalım alanlarına bakıştaki farklılıklar, Türkiye-AB ilişkilerindeki tıkanmalar, ABD, Almanya ve Rusya arasındaki ilişkilerin yeni unsurlarla Soğuk Savaş döneminin statik dengelerinin dışına çıkmış olması gibi olgular ikili ilişkileri doğrudan etkilemektedir.

Ancak, gerek siyasi tarih içindeki tecrübeler, gerekse reel jeopolitik ve ekonomi-politik dengeler Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilere bu tür konjonktürel etkilerin ötesinde boyutlar katmaktadır. Bu çerçevede kalıcı ortak çıkar alanları Türkiye ve Almanya'nın ilişkilerdeki konjonktürel sıkıntıları rasyonel bir bakış açısı ile aşmasını zorunlu kılmaktadır. Ne Almanya ele aldığımız stratejik tercihlerden herhangi birinde Türkiye'yi ihmal edebilir; ne de Türkiye küresel ve bölgesel dengelerde Almanya ile olan ilişkilerini göz ardı eden bir dış politika yapımına yönelebilir. İkili ilişkilerde rasyonel, iki ülkenin içinde olduğu bunalım alanlarında esnek bir politika takip edilmesi bu geçiş sürecinin sağlıklı bir şekilde aşılmasına yardımcı olacaktır.[84]

Doğu Bloğunun çöküşü dünyadaki dengeleri altüst ederken, doğal olarak Almanya ve Türkiye de bundan etkilenmiştir. Duvarların yıkılışının ilk dolaysız sonucu, iki Almanya'nın birleşmesidir. Böylece kısa vadede sorunlar ön planda gözükse bile, gelecekte Almanya'yı doğuda parlak bir geleceğin beklediği düşünülmektedir. Ekonomik rahatı ihracata dayalı olan Almanya, Doğu Avrupa ve

[84] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.533

Orta Asya'da açılan pazarlardan faydalanabilecektir. Örneğin; Kazakistan, doğal kaynakları ile Almanya'nın ilgi odağıdır. Almanya Dışişleri Bakanlığı bu ülkelere verdiği önemi, en dinamik ve yerel lisanlara sahip elemanlarını buralara diplomat olarak atayarak göstermektedir.

Bu kapsamda, Almanya'nın uzandığı bölgelerle Türkiye'nin kendine yeni olanaklar beklediği bölgeler büyük ölçüde üst üste binmektedir ve bu iki ülkeyi rekabete sürüklemektedir. Ancak Alman uzmanlar ve politikacılar kendilerinin sermaye, teknoloji ve know-how açılarından Türkiye'ye karşı doğal bir avantaja sahip olduklarını düşünmektedirler. Türkiye'nin elindeki kozlar ise tarihsel, kültürel ve coğrafi yakınlık olarak tanımlanmaktadır. Almanya, yeni cumhuriyetlerle kendi başına bağlantı kuramadığı hallerde ya da kendine daha fazla avantaj sağlamaya çalıştığı durumlarda Türk şirketleri ile ortaklığa gitmeyi planlamaktadır.

Türkiye'nin bölgesel bir güç haline gelmesi Almanya'nın çıkarına değildir. Alman yetkililer Türkiye'nin demokratik, istikrarlı ve ekonomik açıdan sorunsuz hale gelişinden başka bir şey istemediklerini vurgulamaktadırlar. Ama Türkiye'nin bölgesel güç olduğunun da sürekli vurgulanmasında bir yarar olmadığını savunarak bu konunun bölgedeki diğer devletleri tedirgin etmekten başka bir işe yaramadığını belirtmektedirler. Başka devletlerden kasıt ise AT ortağı Yunanistan'ın yanı sıra İran'dır. [85]

Almanya, Türkiye ile ilişkilerini soğukkanlı bir zeminde ilerletmeye çalışırken bir yandan da İran ile sıkı bağlantı içinde görülmektedir. Almanya'nın İran'a ihracatı son birkaç yılda görülmemiş bir artış kaydetmiştir. Alman uzmanlara göre, Orta Asya ve Kafkaslar yalnız Türkiye'nin değil, İran'ın da doğal hinterlantı sayılmaktadır ve bu yolla, Türkiye-Orta Asya Türk Devletleri bağlantısının hiç de tek ilişki olmadığını söylemektedirler. Bundan gelecekte Almanya'nın yalnız Türkiye değil, İran kartını da oynamaya hazırlandıkları yorumunu çıkarmak yanlış olmayacaktır.

---

[85] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.99-101

Almanya'nın, Türkiye'ye yönelik dönem dönem görülen egoist tutumunun nedenlerinden birisi de, Almanya'daki Türklerdir. Almanya'da halen yaşayan çok sayıdaki Türk vatandaşının, Türkiye'ye dönmeyeceği gibi, Almanya tarafından da sınırdışı edilemeyeceği de ortadadır. Bu bakımdan, gittikçe güçlenen ve önümüzdeki 10-12 yıllık dönemde de tamamının Alman uyruğuna geçmesi beklenen bu grubun, Alman politikası üzerindeki etkisini sınırlayabilmek için şimdiden önlem alınmasına gerek duyulmuştur. Türkiye ile ilişkilerin gerginleşmesi halinde, Almanya'daki Türklerin rahatlarının bozulacağı ve bir kısmının Türkiye'ye dönmeyi tercih edecekleri hesaplanmıştır. Her şeye rağmen Almanya'da kalmayı tercih edenler ise, daha küçük bir grup oluşturacak ve bunların siyasi etkisi de azalacaktır. Bu politika aynı zamanda, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu üyeliğini zorlaştırmayı hedeflemektedir. [86]

Türkiye'nin bu egoist tutuma Almanya'nın çıkarlarını hedef alarak karşılık vermesi, ilişkilerdeki gerginliğin artmasına ve dolayısıyla soydaşlarımızın durumlarının daha da zorlaşmasına yol açacaktır. Bu da, Türkiye'nin kendisi için hazırlanan tuzağa düşmesi olur. Yapılacak şeyler ise iki grupta toplanabilir: Bunlardan birincisi, Almanya'nın engellemek istediği süreci başlatmak ve soydaşlarımızın Alman uyruğuna geçmelerini kolaylaştırmak ve bunu süratlendirmektir. İkincisi, Almanya'daki soydaşlarımızın, bir lobi oluşturabilecek ve gür sesli bir etnik mesaj verebilecek şekilde örgütlenmeleridir.

Diğer taraftan, NATO'ya üye ülkeler arasında bir rekabet mevcuttur. Fransa ile Almanya'nın başını çektiği grup; Batı Avrupa Birliği (BAB) 'nin, Avrupa askeri örgütü durumuna geçirilmesi ve AT'nun güvenlik savunma kanadının oluşturulmasını sağlamışlardır. İngiltere ve İtalya'nın başını çektikleri grup ise, son sözün NATO'da olmasını amaçlamışlardır.

Tüm bu değişikler içerisinde Doğu ile Batı arasındaki bölgede, gerek Ortadoğu gerekse Doğu Akdeniz ülkeleri arasında, hem bir denge unsuru hem de yeni bir ekonomik ya da siyasi güç odağı olarak Türkiye ortaya çıkmaktadır. Bu

---

[86] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.101-102

gerçek, dünya devletlerince de kabul edilmektedir. Bazı komşu devletlerin gittikçe artan huzursuzluğu da esasen bu gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Türkiye bu yeni değişimler içerisinde eskisinden çok daha önemli bir konum kazanmıştır. Ülkemizin şu üç stratejik eksenin kesişme noktasında bulunduğu bir gerçektir: Ortadoğu ekseni, Balkanlar ekseni ve Orta Asya ekseni. Bu konumuyla Türkiye, oluşan yeni dünya dengeleri açısından merkezi bir durum kazanmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Balkanlar'dan Çin'e kadar uzanan bir Türk kültürel ekseni oluşmuştur. Gerçekten buna, Türkiye'nin tarihi jeostratejik ekseni olarak bakmak gerekir. Türkiye'nin yeni Türk Cumhuriyetleri'ne el uzatması, onlara yardımcı olması, bölgenin istikrarına katkıda bulunur. Avrupalılar ve Almanlar Türkiye'nin bu rolünü anlamalı ve ona destek vermelidir.

Türkiye, Avrupa Birliği yolunda, Almanya-Fransa ilişkilerinden özellikle etkilenmektedir. Bilindiği gibi Avrupa Birliği idealinin en büyük yaratıcısı Fransa'dır. Fransa bu yüzyılda iki kere Almanlarla savaşmıştır. Fransa her zaman "Almanya'yı nasıl nötralize edebilirim" gibi bir fikir geliştirmeye çalışmıştır. Fransa'nın Almanya korkusu, II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilmiş olmasına rağmen devam etmiştir. Nitekim bugün ekonomik açıdan güçlü bir Almanya söz konusudur. Fransa'nın Almanya ile bir ortaklık kurmak istemesi bundan kaynaklanmaktadır. Yani, onu nötralize etmek ve bir anlamda Avrupa'nın iki eş lideri konumuna gelmek istediğinden kaynaklanmaktadır.[87]

Almanya ekonomik ve siyasal alanda ileride çok daha büyük bir güç haline gelebilir. Ama buna ne Avrupa, ne de Amerika izin vermeyecektir. Tarihin dinamikleri ve coğrafyanın dayattığı zorunlulukların Alman stratejisini uzun vadede değiştirebileceğini, ilişkilerde gözden uzak tutmamak gerekmektedir.

Bu alandaki ilişkilerde Avrupa ile Türkiye arasında farklılıkları büyütmemek gerekir. Türkiye, aslında gerek hayat tarzı gerekse demokrasi, eğitim, yasa düzeni itibarı ile bir Avrupa ülkesidir. Ekonomik olarak, Türkiye gittikçe büyüyen bir

[87] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.103-104

ülkedir. Avrupa'da gittikçe bizim ekonomimizde büyük yer tutmaktadır. Sosyo-kültürel yapılardaki farklılıkları ele alırsak, Türkiye sevilse de sevilmese de Avrupa'nın bir parçasıdır ve gittikçe de Avrupa'ya daha da fazla entegre olmaktadır. Kısacası dünya konjüktürünün bu yeni çerçevesi içinde Türk-Alman ilişkileri, sadece bu iki devletin değil, pek çok komşu veya yakın devletin ve uzak devletlerin dikkatle izlediği gelişimler haline gelmiştir.

Öte yandan Türkiye Stratejik Araştırma ve Eğitim Merkezi'nin beş yıllık sürede hazırladığı bir rapora göre, Almanya; Ortadoğu ve Kafkaslar'da kendisini gelecekte Türkiye ile çıkar çatışması içinde görmektedir. Almanya'nın dünya liderliğini hedef alan Milli Güvenlik Stratejisi'nde, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bölge ülkeleri ile "çıkar çatışmalarının siyasi, etnik gelişme mesafelerinin tahriki arttırılması ve uzlaşmazlıkların desteklenmesi" hususlarının yer aldığı vurgulanmaktadır.

Laik, demokratik ve Batıya dönük, aynı zamanda da Müslüman bir ülke olan Türkiye, yeni Türk Cumhuriyetleri için mükemmel bir model oluşturmaktadır. Almanya da Türkiye'nin bu rolünü desteklemelidir. Bu alanda Türkiye ile Almanya arasında nasıl bir işbirliği yapılacağı incelenmelidir.[88]

Türkiye'nin artık kendi potansiyel ve gücünü daha iyi tanıması ve kabullenmesinin zamanı gelmiştir. Türkiye-Almanya arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan problem ve güçlüklerin çözümünde bu yeni, olumlu ve kendine güvenen tutum ve yaklaşımın faydası olacaktır.[89]

Diğer taraftan, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ideolojik temele dayanan Avrupa'daki bölünmüşlük, bugün ekonomik, sosyal refah, insan haklarına bağlılık, demokrasi, güvenlik ve işbirliği anlayışı ve uygulaması temelinde farklı bir şekilde devam etmektedir. Bu durumu ortadan kaldırıcı girişimlerde ağırlığını koymak, Almanya'nın (ve Avrupa'nın) geleceği için gereklidir ve bütün devletlerin ortak amacı olmalıdır. Almanya (ve Avrupa) milli ve bölgesel menfaatlerini sağlamada,

---

[88] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.92, Alman İktisadi İşbirliği Bakanlığı Müsteşarı Hans Peter Repnik'in Görüşleri

[89] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.106-108

savaşların bir çözüm yolu olmadığını, savaşların mağluplar kadar galiplere de göze alamayacak tahribata sebep olduğunu, iki dünya harbinde deneyerek anlamıştır.

Dünyada meydana gelen son değişikliklerle birlikte Türkiye'nin eskiden Doğu-Batı ekseninde köprü olan coğrafi konumu, çift kutuplu dünyanın çözülmesi ile Kuzey-Güney ekseni arasında da köprü görevi üstlenmektedir.

Türkiye'nin Kuzey-Güney dengesizliğinde, Kuzey taraftan tam ortada yer alışı, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile doğusunda ve Balkanlar'daki gelişmelerle batısında açılan yeni hareket alanları, ticari ve ekonomik yönelimler, Türkiye'ye geniş politika olanakları vermektedir. Türkiye'nin önüne çıkan olanakların özellikleri ise şu şekildedir; fırsat ve zorluklar diyarı: Avrupa Topluluğu, istikrarsızlığa mahkum: Ortadoğu ve bilinmeyene açılış: Kafkaslar, Orta Asya ve Balkanlar.

Dünyada meydana gelen siyasi irade boşluğu yalnızca ABD tarafından değil, ABD ile aynı ilkeleri; yani pazar ekonomisi, pazar istikrarı ve çoğulcu parlamenter demokrasi ilkelerini paylaşan diğer ülkelerce de doldurulmaya adaydır. Almanya, bunlardan en çok öne çıkanıdır. Bu atmosfer içinde, Türkiye'nin Avrupa ile ilişkileri beklenildiği gibi ilerlememektedir. Bu durum karşısında Türkiye'nin yapacağı şey, tek yönlü değerlendirmeler yapmak değildir. Mümkün olabildiği kadar Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu coğrafyasında siyasi nüfuzunu ve etkinliğini arttırmaya yönelik olmalıdır.

Türkiye'nin daha bir süre Avrupa Topluluğu'na alınmayacağı görülmektedir. Türkiye, Avrupa'ya yönelik politikasını Avrupa Topluluğu'na girişe endekslememelidir. Avrupa dünyasının kendi içindeki çelişkilerinden Türkiye'nin bir süre daha yararlanması mümkündür. [90]

Türkiye son zamanlarda "Yeni Dünya Düzeni'nde istikrarın güvencelerinden biri" olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye'yi, bütün ekonomik ve sosyal yetersizliklere karşın, oluşacak mozaiğin dışına itilmekten koruyan dört unsur vardır[91]. Bunlar;

---

[90] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.109

[91] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.109

1. Ortadoğu petrol bölgesine olan komşuluğu,
2. Müslüman nüfusuna karşın, laik ve demokratik bir devlet yapısına sahip olması; yani, Batı ideallerini temsil etmesi,
3. Özellikle Anglo-Amerikan sermayesi Türk Cumhuriyetleri pazarına en azından şu aşamada Türkiye üzerinden açılmaktadır. Türkiye'nin Müslüman, demokratik ve laik yapısı burada da öne çıkmaktadır.
4. Yunanistan'ın Ege konusundaki ikili sorunları Türkiye ile tartışmak yerine, Avrupa ile halletme çalışmalarıdır. Bölgede istikrarı bozucu gelişmeler istemeyen Batı Avrupa ve özellikle de ABD, bu çabalar nedeni ile Yunanistan'ın girdiği platformlara Türkiye'yi de almaktan yana tercih kullanmaktadır.

Sonuç olarak; Savaş dolu yıllara rağmen Avrupa fikri, Türkiye'de her zaman varolmuştur. Fakat AB tarafından bu aşamada kabul edilmemesi, Almanya ile zayıflayan ilişkilerle bağlantılı olarak güç dengesinin kayması, bu fikrin ilerleyişini tehlikeye sokabilecektir. Türkiye'nin problem ve ihtiyaçlarına daha açık destekleyici bir tavır, hem bu fikri korumak, hem de Türk-Alman ilişkilerini güçlendirmek açısından önemli ve gereklidir.

Özellikle, 1990'da iki Almanya'nın birleşmesinden sonra, Türk-Alman ilişkilerinde değişik faktörlerin rol oynadığı görülmektedir. İlişkilerdeki bu değişim, Türkiye'nin güvenlik menfaatlerinde Avrupa'nın ve dolayısı ile Almanya'nın rolü konusunda ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. Türk-Alman ilişkilerinin değişiminde Almanya'nın jeopolitiğine yansıyan global gelişmeler yanında, Alman toplumunda yaşanan ruhsal kargaşa önemli rol oynamaktadır.[92]

Jeopolitik perspektiften, Türkiye'nin güvenlik kuşağı olarak tanımlanabilecek bölgelerde, her iki ülkenin zaman zaman askeri, ekonomik, kültürel ve politik menfaatlerinin odaklaştığı görülmektedir. Almanya'nın, Orta Asya ve Körfez Bölgesi'ne açılması bakımından jeopolitik düşüncesinde Ortadoğu ve Kafkaslar çok önemlidir. Almanya'nın tarihten aldığı dersler ışığında, bu defa devlet olarak İran ile ve bölgedeki Kürtler ile işbirliğine sürüklendiği görülmektedir. Almanya'nın son

[92] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.69

yıllarda İran ile dış ticaretini yoğunlaştırmış olmasının da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir.

Almanya'da aşırı sağ akımların kuramsallaşmaya başlaması ve güçlenmesi de, bu ülkenin Türkiye ile ilişkilerinde dikkate alınması gereken bir başka boyuttur. Alman toplumunun görünen yüzüne hakim olan geçmişin korkusu ve utancına, 1990'dan sonra başka gerçekler de ilave olmaya başlamıştır.

Türk-Alman ilişkilerinde son dönemde gözlenen bu olumsuz tabloya rağmen, tarihsel bağlar ve yoğun ekonomik faaliyetler yanında NATO içinde korunan müşterek güvenlik menfaatleri, her iki ülkenin sıkı işbirliğini gerektirmektedir. Böyle bir işbirliği daha çok Almanya'nın menfaatleri açısından önem kazanmaktadır. Türkiye'nin, Almanya olmadan Avrupa ekseninde hiçbir şey ifade edemeyeceği söylenemez, ama Almanya dış politik hedeflerine Türkiye olmadan pek kolay ulaşamaz. Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerde gerginlik ve çekişme konusu olan alanların ortadan kaldırılması bu bakımdan önem kazanmaktadır. Almanya açısından bu konudaki en önemli nokta, Almanya'nın ne ölçüde Avrupa'da entegre olacağıdır. Aksi istikamette gelişecek Almanlaşmış bir Avrupa ise, ilişkiler konusunda endişe kaynağı olacaktır.[93]

Ekonomik bir güç olmanın yanında, politik anlamda da bir güç olmayı hedefleyen Almanya, bu geçiş sürecindeki sıkıntılarını daha sağlıklı ve sağduyuya dayanan bir yaklaşım içinde atabildiği ölçüde hedeflerine ulaşabilecektir. Bu şekilde hareket edecek veya etmeye çalışacak bir Almanya, hem Avrupa'ya hem de Türkiye ile ilişkilerine güvenlik açısından olumlu katkılarda bulunabilecektir.[94]

Sonuç itibarıyla, Almanya güç mücadelesinde AB ve Rusya ile beraber, ancak onlar kadar olmasa da etken bir devlettir. Küresel ölçekte liderliğini yaptığı AB ile ABD arasında denge ve birliktelik anlayışına sahiptir. Dış politikasında her zaman inisiyatif kullanmasını sağlayabilecek, hareketlerini kısıtlamasına neden

---

[93] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.71
[94] Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", İstanbul, 1994, s.70-71

olmayacak nitelikte uygulamalar içinde ekonomik yapı ve güvenlik birlikteliğini sürdürmeye çalışmaktadır.

Ülkemiz her ne kadar ilişkilerinde ve uluslararası platformlarda memnuniyet sağlayacak tarzda cevaplar alamıyor olsa da, ulusal nitelikler ve bölgesel menfaatler nedeni ile ikili ilişkilerde verimliliği arttıracak ortamın sağlanması amacı ile çalışmaların devam etmesi zorunluluğunun olduğu açıktır.

5. ÇİN'İN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

5.1. Çin'in Güvenlik Stratejisi ve Dış Politikası

Çin'in güvenlik ve dış politikası, ülkenin yapısal karakterinde olduğu gibi sabırlı ve soğukkanlıdır. Gelecekte alacağı stratejik liderlik mücadelesi içindeki konumuna yavaş yavaş hazırlanmaktadır. Bunun aynı zamanda hayati gerekçeleri vardır. Çok büyük bir nüfus, serbest pazar ekonomisine geçişin getirebileceği hızlı değişimin sancıları ve dinamizmi, sınırlarda üst seviyeye çıkan güvenlik ve istikrar hassasiyeti, topraklarında barındırdığı çok farklı etnik yapının açılımları ve gelecekte hayati öneme sahip olacak enerji ihtiyacının karşılanması ile bölge enerji kaynaklarının siyasi yapılanmasında söz sahibi olmak mücadelesi yavaş fakat emin adımlarla ilerlemeyi gerektirmektedir.

Çin'in stratejisinin temelinde öncelikle Orta Asya'da egemen ülke konumuna gelmek ve bu süreçte diğer ülkeleri mümkün olduğunca karşısına almadan kendi yapısını askeri ve ekonomik açıdan güçlendirmek yatmaktadır. Çin de dahil olmak üzere her büyük Asya devletinin jeopolitik açıdan zorluğu, komşularını fethetmekten çok, bu komşuların kendilerine karşı birleşmelerini önlemektir.[95]

Çin, güvenlik platformuna ait endişe ve ihtiyaçlarına öncülük ettiği Şanghay İşbirliği Teşkilatı ile bir yön vermiş durumdadır. Ancak yine de, bölgedeki güvenlik olgusu çok etkenli bir yapı arz etmekte olup, bu doğrultuda başta Rusya olmak üzere, Hindistan, Japonya ve ABD ve bölge ülkeleri ile kontrollü bir takip ve işbirliği gayreti içindedir. Pakistan, Moğolistan, İran, Hindistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile Şanghay Birliği, 11 üyeli yapıya dönüşebilir. Örgüt üye katılımına sıcak yaklaşırken Rusya Devlet Başkanı Putin "Şanghay Forumu" olarak isim değişikliği önermiştir.[96]

Çin'in Japonya ve Rusya ile ilgili kaygıları, yüzyıllık bir deneyime

---

[95] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı", Ankara, 2002, s.103

[96] Karaca K.R., "Dünyadaki Yeni Güç Çin", İstanbul, 2003, s.108

dayanmaktadır. Çin ve Hindistan arasındaki sınır, yarım yüzyıldan uzun bir süredir anlaşmazlık konusu olmuş ve ondan önce de Çin İmparatorluğu ve Hindistan'daki İngiliz yöneticiler tarafından mücadele konusu edilmiştir.

Bu doğrultuda Çin'in gayret gösterdiği diğer önemli bir unsur Milli savunma sanayisi olup, bu alanda büyük bir atılım içindedir. Silah sanayiini hızla geliştirmekte olup, dünya silah ticaretinde önemli bir konuma yükselmiş konumdadır. Bu anlayış içinde, Çin'in askeri modernizasyonu büyük ilgi uyandırmıştır. Çin'in hareketleri gittikçe komşuları üzerinde jeopolitik ve ideolojik bir plan biçiminde yorumlanmaktadır.

Çin, stratejik öngörüler içinde her geçen gün artacak enerji ihtiyacını karşılayabilmek için uzun vadeli stratejik antlaşmalar yapma gayretlerine devam etmektedir. 2010 yılında dünya enerji kaynaklarının çok büyük bölümüne bu ülkenin ihtiyaç duyacağı hesaplanmaktadır. Bu ihtiyaç ekonomik ve demografik baskılar nedeni ile hayati önem taşıyacaktır. Bu baskı içinde Çin, dünya enerji kaynakları üzerindeki siyasi etkileşimleri dikkatle takip etmektedir. Bu doğrultuda küresel güç mücadelesinde ABD'nin liderliğinde tek kutuplu bir yapının devam etmesi Çin tarafından istenmemektedir.

Kısa vadede, dünyaya hakim olan demokrasi ve hukukun üstünlüğü kavramlarının önemini koruyacağı, orta vadede uluslararası hukuk sistemlerinin önem kazanacağı ve Uzakdoğu'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin serbest pazar ekonomisine geçişle yeni bir güç merkezi haline geleceği, Japonya ve Rusya Federasyonu ile bölgesel çatışmalara girebileceği değerlendirilmektedir.[97]

Amerikan yönetimi Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğini ve Çin-ABD ticaret ilişkilerini destekleyerek Çin ile ekonomik ilişkiyi pekiştirdiyse de, bunu hiçbir zaman ikna edici jeopolitik bir temele oturtmamıştır. Kendisinin daha iyi çözüm yolları bulduğunu iddia ederek, Çin politikasına kendi hedeflerini atama yönündeki iç taktiklerini uygulayan Amerikan yönetimi, bir bağlama politikası içinde olmuştur. Böylece her alandaki, özellikle de ticaretteki bağların çoğalacağını ve

[97] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.380

Çin'in insan hakları ve iç yönetim konularını Amerika'nın algıladığı biçimde yorumlayacağını iddia etmiştir.

Çin öteden beri kıtasal güç özelliğine sahip bir ülkedir. Sınırlarını koruyabilecek büyük kuvvetleri oluşturma, tampon bölgeler kurup-korumaya, istilacı ya da saldırgan kuvvetleri cezalandırmaya, dış güvenlik ve iç istikrarı sağlamaya hep öncelik vermiştir. Son yıllarda Rus ve Japon donanmasının güçlenmesini göz önünde tutan Çin, kara gücü olmaktan çok global, yani deniz gücü olma çabasındadır[98]. Orta Asya'da ABD ve Japonya'nın liderliği zayıflarken, Çin'in politik ve askeri profili hızla yükselmeye başlamıştır. Nükleer silahlara ve çok büyük orduya sahip olması, Çin'in boşluğu doldurmak için yaptığı atılımın arka planını oluşturmaktadır.

Çin'in silahlı kuvvetleri, yakın çevresi olarak nitelendirilebilecek diğer bazı ülkeler ile mukayese edildiğinde ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 5.1. Çin'in Silahlı Kuvvetlerinin Komşuları İle Mukayesesi

	Çin	Japonya	Rusya	K.Kore	G.Kore
KARA					
Personel	1.700.000	148.503	48.009	50.000	560.000
Ana Savaş Tankı	7.060	1.070	21.280	3.500	2.330
DENİZ					
Personel	220.000	42.600	171.500	46.000	60.000
Fırkateyn	40	13	10	3	9
Denizaltı	65	16	67	26	19
HAVA					
Personel	420.000	44.200	184.600	86.000	63.000
Savaş Uçağı	3.000	331	2.733	621	555

Yakın gelecekte ABD ve müttefiklerinin oluşturduğu Batı platformunun yanı sıra Fransa ve Almanya liderliğindeki AB'nin bulunduğu küresel güç mücadelesinde, Çin liderliğinde muhtemel bir Asya Bloğunun yerini alması beklenmektedir.

[98] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.349-353

5.2. Çin'in Yeni Stratejik Planı ve Güvenlik Konsepti

Çin, Asya'da her geçen gün ön plana çıkmakla kalmayıp, dünya güç mücadelesinde geleceğin baş aktörlerinden birisi olmasını sağlayacak unsurlara sahiptir. Fakat yakın geçmişte ve gelecekteki hegemonya mücadelesi, güvenlik hassasiyetini ön plana çıkarmaktadır. Bunların ışığında, Çin yönetiminin güvenlik anlayışı değişmeye başlamıştır ve çok taraflı güvenlik mekanizmasına daha çok ihtiyaç duymaktadır. Yani, kendi güvenliğinin, diğer ülkelerin desteği olmadan sağlanması güçleşmiştir ve bu durum özellikle Çin'in kuzeybatı bölgesinin güvenliği için söz konusudur. Kendi güvenliklerini tehdit eden unsurlar hakkında oldukça farklı görüşlere sahip Asya devletleri, hiçbir zaman ortak bir tehlikeyi kabul etmemişlerdir. Bazıları tarihi olarak Rusya'dan korkmuştur; diğerlerini ise en çok Çin kaygılandırmaktadır.[99]

Asya'daki bölgesel örgütlerin en temel yapılanması ekonomi üzerine olmaktadır. Dünyada devletler için öncelikli güç kavramının, askeri güçten ekonomik güce kayması en büyük etken olmuştur. Çin; APEC ve ASEAN ile Dünya Ticaret Örgütü'ne bu bağlamda bakmaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü ise tamamen farklıdır. Çin öncülüğünde kurulan bu örgütün işlevleri öncelikle güvenlik olmaktadır. Bunda dikkat edilmesi gereken nokta, Çin'in değişen stratejik planıdır[100]. Stratejik planda aşağıdaki konulara dikkat çekilmiştir:

- Uluslararası stratejik ortam yeni bir değişime girmekte ve Çin'in güvenliğini tehtid eden unsurlar daha da belirginleşmektedir.
- Pekin yönetiminin, Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemonyacılığına karşı yürüttüğü çok kutuplu dünya düzeni politikasının, bölgesel teşkilatın desteğine ihtiyacı vardır.

Eğer Çin bütünlüğünü korursa, büyük bir güç haline gelmesi muhtemeldir. Bu şekilde, ABD'ye meydan okumak için çok büyük bir kapasitesi olabilir. [101]

---

[99] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.100

[100] Shijie Ribao Daily, 2001, pg.1

[101] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.132

Şanghay İşbirliği Teşkilatı hareketi 1996 yılında resmiyete kavuşmuştur. Başlangıçta biraraya gelen devletlerin ortak yönü, Çin ile sınırlarının ve sınır sorunlarının olmasıdır. Hareket ilk toplantısını Şanghay'da yapması ve beş ülkeden oluşması dolayısıyla "Şanghay Beşlisi" olarak anılmaya başlanmıştır. Örgütün ilk üyeleri Çin, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan olmuştur.[102]

Şanghay Beşlisi'nin ilk toplantısı 26 Nisan 1996 tarihinde, devlet başkanları düzeyinde, Şanghay'da yapılmıştır. Görüştükleri ilk konu, sınır bölgelerindeki güvenlik ve güven arttırıcı önlemler olmuştur. Çin ile bu ülkeler 7000 km.lik bir sınırı paylaşmaktadırlar ve bu sınır bölgelerinde tarihten gelen sorunlar bulunmaktadır. Toplantı sonunda alınan kararlar şunlardır:

- Sınır bölgelerinde güvenlik önlemlerinin arttırılması,
- Askeri güçlerin sınır ötesi harekata girişmemesi,
- Birbirlerine karşı askeri tatbikat icra edilmemesi,
- Sınır bölgelerindeki tatbikatın sayısının ve büyüklüğünün azaltılması,
- Sınıra 100 km. yakın bölgelerde olabilecek büyük askeri birlik yer değiştirmelerinin bildirilmesi,
- İcra edilen tatbikatlara birbirlerinin gözlemci olarak davet edilmesi,
- Sınır bölgeleri boyunca askeri güçler arasında işbirliğinin arttırılması.

14-15 Haziran 2001 Şanghay Zirvesi'nde; örgüt, "Şanghay İşbirliği Teşkilatı" adını almıştır. Bu zirvede terörizm, ayrımcılık ve aşırılığa karşı mücadele hakkındaki Şanghay Sözleşmesi imzalanmıştır. Bilahare Özbekistan örgüte dahil edilmiştir. Başlangıçta ortak sınırları olan ülkelerin birlikteliği olan Şanghay Beşlisi hareketinin, kolektif güvenlik sistemine dönüştürülmesi isteği nedeni ile, ilerleyen süreçte Çin ile ortak sınırları olmayan İran, Hindistan ve Özbekistan gibi ülkeler de Rusya tarafından sisteme davet edilmişlerdir.[103]

Bunun yanında bu girişimle birlikte Asya'da varolan Çin-Hindistan ve Hindistan-Pakistan sorunlarının sıcak çatışmaya dönüşmemesi arzulanmaktadır. Ancak, Çin için en büyük yakın iki tehdit, Hindistan'ın nükleer yeteneği ile coğrafi asimetri olarak Japon militarizminin ABD ittifakı ile sürdürülen yayılma politikası

---

[102] Silahlı Kuvvetler Dergisi, "Şanghay İşbirliği Teşkilatı", Ankara, 2002, s.64
[103] Silahlı Kuvvetler Dergisi, "Şanghay İşbirliği Teşkilatı", Ankara, 2002, s.65

kapsamında bu ülkenin ve Avustralya'nın sıçrama tahtası olarak, Çin'in istilası olasılığının mevcudiyeti tarzında algılanmıştır[104]. Bu örgütün genişleyerek temel hedeflere ulaşması arzu edilmekte olup, teşkilatı başarıya götüren unsurlar aşağıda belirtilmiştir:

- Üye ülkeler dikkatlerini ortak çıkarları olan konulara yoğunlaştırmışlardır.
- Üye ülkeler benzer uluslararası norm ve davranışlara sahiptirler.
- Güven oluşturma ve işbirliği konusunda kademeli bir yaklaşım benimsemişlerdir.

Şanghay İşbirliği Teşkilatı kapsamında ortak çıkarlar örgütün temelini oluşturmakta olup, bunlar; güvenlik, iç siyasi iktidar, ekonomik gelişme ve uluslararası prestijdir[105]. Her ne kadar Şanghay ülkeleri içte ve uluslararası camiada problemler yaşasalar da, örgütün gösterdiği başarı sayesinde hem örgütün hem de örgüt üyelerinin uluslararası prestijleri artmıştır. Özellikle, Rusya ile Çin'in birbirleri ile "uzlaşamaz" imajları bu örgüt sayesinde değişmiştir.

Örgütün amacı sadece güvenlik değildir. Örgüt her ne kadar güvenlik önceliği ile kurulmuş olsa da işbirliğindeki uyum ve üye ülkelerin diğer alanlardaki beraberlik ihtiyacı nedeni ile, güvenliğin yanında siyasi ve iktisadi emeller de mevcuttur.

Bunlara ilave olarak, Kırgızistan'ın önerisi ile kurulması planlanan Bişkek Anti-terörizm Merkezi'ni hayata geçirmek için beş ülkenin Genelkurmay Başkanları 18 Nisan 2001'de Bişkek'de bir araya gelmişlerdir. Bu mekanizmanın temel amacı, İslamcı militanları ve faaliyetleri etkisiz kılmaktır. Bu kapsamda Talibanlar ve Çeçenler de tehdit olarak kabul edilmektedirler. Rusya ve Çin, Kırgızistan ve Tacikistan başta olmak üzere bölge ülkelerine İslami akımlarla mücadele için askeri-teknik yardımlarda bulunmaktadırlar.

Soğuk Savaş sonrasında Asya'nın yeni devletlerinin nispeten kontrolsüz kalması, bölgenin enerji açısından önemini arttırması ve doğal kaynaklar, Asya'ya Batılı devletlerin varolan ilgisini daha da arttırmalarına yol açmıştır. Bununla birlikte azalan kontrol, uyuşturucu trafiği ve silah kaçakçılığının artmasına, ayrılıkçı

---

[104] Chen Y.I., "China is Determined top Make All Necessary Sacrifies for the Defeat of US Imperialism", Pekin, 1965, pg.41
[105] Silahlı Kuvvetler Dergisi, "Şanghay İşbirliği Teşkilatı", Ankara, 2002, s.66

hareketlerin organize hale gelmesine yol açmıştır. Bu arada, Hindistan ile Pakistan arasında başlayan nükleer yarış da istikrarsızlığı arttırmıştır. Çin'de dahil olmak üzere her büyük Asya devletinin jeopolitik açıdan zorluğu, komşularını fethetmekten çok, bu komşuların kendilerine karşı birleşmelerini önlemektir.[106]

Asya'da bu teşkilat bölgesel işbirliğini arttırırken, AB'de daha batıda bölgesel işbirliğini genişletme çalışmalarına devam etmektedir. Ancak, AB ile Şanghay İşbirliği Teşkilatı arasında şöyle bir fark vardır: AB ülkeleri zenginliğin ve demokrasinin nimetlerini, Şanghay ülkeleri fakirliği ve totaliter yönetimlerin baskısını paylaşmaktadır. Fakirliğin sorunsuz paylaşımının az örneklerinin görülmesi, bu hareketin en önemli risklerinden biridir.[107]

Çin bölgesel işbirliği teşkilatında güvenlik ihtiyacını karşılamayı başarmış durumdadır. Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütü çerçevesinde oluşturmaya başladığı ve yeni güvenlik konsepti olarak adlandırdığı güvenlik düşüncesin esasları olarak şunları belirtebiliriz[108];

- Güvenlik anlayışı genel ve çok taraflıdır. Bir devletin güvenliği sadece kendisiyle ilgili değildir, aynı zamanda diğer ülkelerin güvenliği de hesaba katılırken, diğer ülkelerin desteğinden de ayrı kalınmamalıdır.
- Güvenliğin işbirliği niteliği vardır. Güvenliğin belirgin düşmanı yoktur, güvenliği kazanma yolu işbirliğidir, karşı koymak değildir.
- Güvenliğin kapsamlı özelliği vardır. Güvenlik sadece siyasi ve askeri alanları değil, aynı zamanda ekonomik, teknolojik, kültürel, ekolojik ve toplumsal alanlar gibi değişik alanları da içermektedir.
- Güvenliğin oluşturulmasında belli bir mekanizmaya ve yasaya ihtiyaç vardır.

Karşı gücün zor durumda bırakılması ile Çin kendi güvenliğini sağlayamaz. Dünyada savunma sanayi bakımından ilk sıralarda yer alan Çin, GSMH'nın %8'ini silahlı kuvvetlerinin istihdamına ve silah modernizasyonuna harcamaktadır[109]. Asker sayısını fazlalığına rağmen ordu yeterli niteliklere sahip değildir. Çin Kara

---

[106] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.103
[107] Silahlı Kuvvetler Dergisi, "Şanghay İşbirliği Teşkilatı", Ankara, 2002, s.68
[108] Shijie Ribao Daily, 2001, pg.75
[109] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.484-485

Kuvvetleri yaklaşık 1.700.000 personel ve 7.000 civarında tanka sahiptir. Bunun yanı sıra 400 bin civarında havacı personel ve 3 bin savaş uçağı mevcuttur. Bombardıman uçakları nükleer bomba taşıma kapasitesine sahip olsa da yaşları eskidir. Deniz kuvvetlerinde ise yaklaşık 200 bin personel 40 firkateyn, 65 denizaltı mevcuttur. Bunların yanı sıra nükleer bilgi ve tedcizat üs düzeydedir. 2050'li yıllarda Çin'in dünyadaki en önemli nükleer enerji sahibi ülke konumuna gelmesi beklenmektedir. Ayrıca geçmişten bugüne yıpranmış ve yaşlanmış malzeme ve teçhizata sahip bu ülke hızla yenileştirme çalışmaları içindedir. Çin Hava Kuvvetleri'nde SU-27, J-8 II, J-7 ve serisi, Q-5 gibi Doğu Bloğu teknolojisi ürünü çok sayıda uçak bulunmaktadır ancak yaşları ileri seviyelerdedir. Deniz kuvvetlerinde ise Type 052, Type 053 ve Type 053 H-26 gibi firkateynler ve kilo sınıfı denizaltılar mevcut olup hızla yenileştirme ve geliştirme çalışmaları ile etkin bir deniz gücü oluşturma amacı mevcuttur. Kara kuvvetlerinde ise T-80, T-85 II, T-85 III, T-90 ve T-90 II gibi tank ve serileri mevcut olup, genel yapı içinde kara kuvvetlerinde de eğitim ve modernizasyon seferberliği başlatılmıştır. Bunların yanı sıra Çin bölgesel ve kıtalararası füze sistemlerine sahip olup bu alanda da araştırmalar yapmaya devam edecektir.

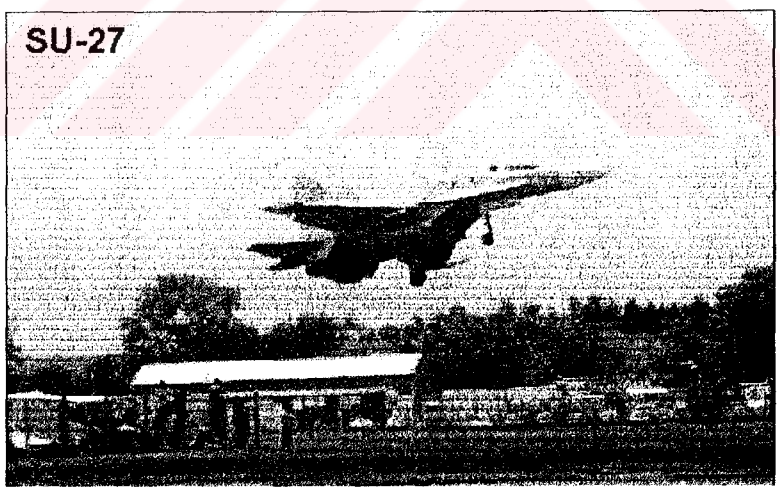

Şekil 5.1. Çin Hava Kuvvetleri Tarafından da Kullanılmakta Olan SU-27 Tipi Savaş Uçağı

Bütün bu çalışmalar Çin'de savunma harcamalarının çok büyük hızla artmasına sebep olmuştur[110]. Bu bağlamda, yeni güvenlik konseptinin çekirdeği

[110] Karaca K.R., "Dünyadaki Yeni Güç Çin", İstanbul, 2003, s.32

işbirlikçi güvenliktir. Görüldüğü gibi Çin güvenlik konseptinde, yapısal baskılara maruz kalmadan, kendi topraklarında istikrarsızlık ve karmaşaya meydan bırakmadan uluslararası ilişkilerde her alanda işbirliği yapmayı hedeflemektedir. Bu güvenliğin kazanılmasının iki şartı, yeni güvenlik konsepti, eşitlik, görüş alışverişi, karşılıklı anlayış, karşılıklı güven ve üçüncü tarafa yönelik olmayan bir sistemin içinde oluşturulmalıdır.

5.3. Çin'in Dış Politikası

Çok büyük topraklara ve çok büyük nüfusa sahip bu ülke, yakın geleceğin hegemonya mücadelesi aktörü bir devlet olması beklenirken, bu ülkenin yürüttüğü dış politikada önceliğini hep güvenlik ve egemenlik kaygıları oluşturmuştur. Çin'in dış politikası sabırlı ve uzun vadeli olmuştur. Çin'in bakış açısı ile, jeopolitik zorluk, komşu ülkeler sorunu olarak değil de, onları birlikte Çin'e karşı koruma olarak ortaya çıkacak gibi görünmektedir[111]. Bundan dolayı her zaman stratejik yönden bağımsızlık, ekonomide kendi kendine yetebilme hep ön planda tutulmuştur. 1990 yılından itibaren uygulanan ekonomik politikalar, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'nın ekonomik olarak etkisinde kalan bölgede, bu dev ülkenin artık global bir yaklaşımla dışa açılmasını ve Soğuk Savaşın aktörlerinin etkisinden kurtulup, bölge için en büyük oyunculardan biri olmasının yolunu açmıştır. Büyük oyunculardan biri olabilmek yalnızca ekonomik olarak dışa açılma ile değil, bölgenin güvenliğinin de sağlanmasında rol oynamaktan geçmektedir.[112]

Çin, ekonomik yönden atılımların daha hızlı ve sosyal bir hareketi önleyecek şekilde devam edebilmesi için, çok taraflı bir güvenlik politikası uygulama zorunluluğunda bırakılmıştır. Ülkenin kuzeybatı tarafı güvenlik politikasının can amarını oluşturmaktadır. Yeni konsepte belirtilen güvenlik politikasının içine ekonominin, kültürün, teknolojinin ve hatta ekolojinin yerleşebilmesi, Çin'in Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı yürüttüğü çok kutuplu dünya düzeni politikasının bir sonucudur. Amerika Birleşik Devletleri'nin hegemonyasından

---

[111] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.130

[112] Shijie Ribao Daily, 2001, pg.76

dünyayı kurtarmak ve çok kutuplu bir düzene geçmek, Çin için bölgesel işbirliğinin temelini oluşturacak neden olarak görülmektedir.

Bu açıdan incelediğimizde, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu dünyasını sona erdirebilecek bir girişimin parçası olan ve Türkiye'yi de üye ülkelerin Türk Cumhuriyetlerinden oluşması açısından ilgilendiren Şanghay İşbirliği Örgütü, bölgedeki diğer ülkelerin de katılması ile çok güçlü bir yapıya ulaşacak, doğalgaz ve petrolün en yoğun olduğu Orta Asya bölgesinde bu şekilde güçlü olacak, Soğuk Savaş zamanının büyük güçlerini, Avrupa Birliği'ni, Doğu Asya ülkelerini, Türkiye'yi yani kısaca tüm dünyayı tek kutuplu dünya düşüncesinden çok kutuplu dünyaya geçiş yönünden önemli nedeni ile ilgilendirecek ve bu işbirliğine karşı belki de ayrı ortaklıkların kurulmasını sağlayacaktır. Bu düşüncenin en büyük nedeni, 1990'lı yıllarda dünya ekonomik büyümesinin yarıdan fazlası Asya'da gerçekleşirken, Kuzey Amerika ve Avrupa ekonomilerinin giderek küçülmeye başlamasıdır. Dünya GSMH'sının dörtte biri hala Asya'da yoğunlaşmış durumdadır. Dünya Bankası'na göre, son yıllarda dünya ticaretindeki büyümenin yarıya yakını Asyalı ülkelerde olmaktadır. Asya'daki hızlı ekonomik büyüme ve bunun getirdiği özgüven, ister istemez, bölgesel siyasi güç dağılımında temel kaymaları da önlemektedir. Asya, "parayı veren düdüğü çalar" prensibi gereğince dünya ekonomik, siyasi ve askeri ilişkilerinde artan ölçüde söz sahibi olma yolundadır. Dolayısıyla XXI. yüzyılın önceki dönemlerden en önemli farkı, artık üç dünya güç merkezinin ortaya çıkmış olmasıdır. Avrupa, Kuzey Amerika ve Doğu Asya. 1960'larda Japonya ve Doğu Asya birlikte, dünya GSMH'sının %4'ünü üretirken Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Meksika'nın payı %37 civarındaydı. Bugün her iki bölgesel grup da toplam dünya GSMH'sının yaklaşık eşit hisselerine (%24) sahiptir.[113]

Bütün bunların yanında Batıda ekonomik durgunluk yaşanması, işsizlik oranlarının artması, ırkçılığın yeniden tehtid oluşturması, yaşlı nüfus oranındaki artış ve sosyal standartların düşmesi Asya'nın büyük ivmeli ekonomik dinamizmini daha önemli kılmaktadır. Aslında bu yapılanma neredeyse dünyadaki Amerika Birleşik Devletleri karşıtlığının bir simgesi ve çatısı olmaya adaydır. Diğer küçük çaplı

[113] Shijie Ribao Daily, 2001, pg.77

devletleri bir kenara koyup, Rusya, Çin, İran ve Hindistan'ı yan yana koyduğumuzda bu kompozisyonun daha netlik kazandığını görebiliriz.[114]

Sonuç itibarıyla, dış politikasında tutarlı ve güvenilir bir imaj yaratabilmiş, büyümesine engel olabilecek satıhları genişletecek hareket tarzlarından kaçınabilmiş bir devlet olarak Çin, beklenen performansa ulaşabilecektir. Aksi halde, bu konuma daha geç ve daha güç ulaşabilecektir.

5.3.1. Çin'in Avrasya ve Türkiye İlişkileri

Küresel ölçekte büyük roller biçilen Çin'in, bölgesinde ve Avrasya'da etkin ve verimli ilişkiler kurması zorunludur. Avrasya'da her alanda birçok devlet ile çoklu ilişkiler zorunluluğu söz konusudur.

Enerji ihtiyacı her geçen gün artan ve petrolünün %35'ini dışarıdan karşılayan Çin, Kazakistan'dan petrol ve Türkmenistan'dan doğalgaz sağlayacak boru hatları nedeni ile bölgesel oluşumları dikkatle izlemektedir. Çünkü Çin, Ortadoğu petrollerine bağımlı kalmamak, alternatif ve güvenli taşıma yollarına sahip olarak bölgesel güvenlik ve ekonomik gelişimin geleceğini garanti altına almayı amaçlamaktadır.

Yüksek büyüme hızı nedeni ile enerji ihtiyacı artan Çin'in 2010 yılında dünya petrol üretiminden daha büyük pay talep edeceği beklenmektedir. Bu nedenle, Hazar çevresindeki ülkelerle öncelikli doğalgaz olmak üzere enerji antlaşmaları yapmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, Kazakistan ve Türkmenistan ile antlaşmalar yapılmıştır.

Çin gelecekte büyüyerek devam edecek olan enerji problemini çözmek amacı ile Kazakistan'dan Çin'in Batı ucuna kadar 3000 km.lik enerji boru hattı döşeme projesi oluşturmuş ve Asya'nın enerji kaynaklarının kullanımında ciddi bir alternatif olmuştur. Bu şekilde Çin, sadece kendi enerji ihtiyacını karşılamakla kalmayıp dünya ülkelerine vanası kendi ellerinde olan musluk vasıtası ile petrol pazarlayabilecektir.

---

[114] Shijie Ribao Daily, 2001, pg.78

Bu doğrultuda Çin; ABD ve Rusya'nın Avrasya'da etkili olmasını önlemeye çalışmaktadır. Bölgesel hegemonya mücadelesinde Çin ve Rusya birbirleri için en önemli riski oluşturmaktadırlar. Çin, Avrasya'yı siyasi ve ekonomik nedenlerle "hinterlant" olarak görmektedir. 2000'li yıllarda Çin ile Orta Asya ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin Türkiye'nin Avrasya ilişkilerinde olduğu gibi önemli bir yer işgal edeceği kuşkusuzdur.[115]

Çin, Avrasya'da özellikle Hazar yöresinin petrol kaynaklarının gelecekte artacak enerji ihtiyacı doğrultusunda kendisine yakın yerlerden taşınması için çaba göstermekte ve bu doğrultuda stratejik etkisi artacak petrolün musluğuna sahip olarak kullanmak amacındadır. Avrasya'da en çok nüfusa sahip ülke olarak her geçen gün artan ekonomik parametrelere sahip olmasının yanı sıra, hızla artan sayısal değerler aynı zamanda yetersizlik durumunda hayati sorunlar yaratacaktır.

Çin Avrasya'daki ikili ve bölgesel ilişkilerin başlangıcında pozisyon avantajını kaybetmemek amacıyla Rusya ve ABD'yi dikkatle takip etmekte ve bölgesel işbirliği ile ikili antlaşmalar sağlayarak tarihsel süreçte başlangıç avantajı sağlamaya çalışmaktadır.

Türkiye ve Çin, Asya kıtasının batı ve doğu uçlarında yer alan ve ortak sınırları bulunmayan iki devlet görünümündedir. Gerçekte ise, Türk ve Çin milletleri çok eski tarihlerde tanışmış, sürekli komşuluk yapmış, savaş ve barış ilişkileri içinde bulunmuş, büyük devletler kurmuş, yeryüzündeki varlığını kesintisiz sürdürmüş iki millettir.[116]

Çin'in milli ve tarihi sınırlarının kuzeyde büyük Çin setti ile çizilmiş olduğu, Çinlilerin bu seti kuzey komşuları Türklere karşı savunma ve saldırı üssü olarak inşa ettikleri bilinmektedir. Çin setti, bugün Çin Halk Cumhuriyeti'nin tam ortasında kalmış, Çin devleti kuzeye ve batıya doğru yayılarak dört kat genişlemiş bulunmaktadır. Çin'in yayılması tabiatıyla Türklüğü, Türkiye'yi olduğu kadar Çin'in yakın sınır komşularını (özellikle de Rusya'yı) ilgilendiren bir meseledir. Bu mesele, modern tarihi şekillendirecek en önemli mesele olma konumundadır.

---

[115] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.484
[116] Özdağ M., "Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine", Ankara, 2001, s. 407

Çin; gerek ulusal, gerek uluslararası politikaları ile bölgesinde ve dünyada ılımlı ve kapsamlı politikalar uygulamak zorundadır. Buna karşın, bölge ülkeleri de politikalarında Çin'e gelecek öngörüsü içinde doğru ve kapsamlı yer vermek zorundadırlar. Çin'in yeniden kuruluş ve kalkınmasına, süper güç olmasına ve Doğu Türkistan'a köklü bir şekilde yerleşmesine yardımcı olan Rusya yöneticileri, kendilerini Asya'dan Uralların batısına atabilecek gücü farkında olmadan ihmal etmiş bulunmaktadır.

Çin'in ancak dörtte biri kadar nüfusa sahip olan Rusya'nın milyarlık Çin'e karşı eşdeğer bir ağırlık oluşturmadığı ortadadır.Türkiye'nin, Rus-Çin çatışmasında alacağı tutum ve tavrın, bağımlı Türk toplumlarının yanı sıra, önemli ölçüde dost İslam ülkelerini de etkileyeceği söylenebilir.

5.3.2. Çin'in Orta Asya Politikası

Küresel ölçekli önemli Asya güçleri arasında yer alan Japonya ve Çin de, Soğuk Savaşın bitmesi ile birlikte genelde Asya'ya, özelde ise Orta Asya'ya yönelik stratejik bakış açılarını yeniden düzenleme ihtiyacı hissetmişlerdir. SSCB'nin aksine ekonomik hayatta gerçekleştirdiği kademeli liberalleşmeyi siyasi alana yansıtmayan Çin, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Tianenmen olayı ve Doğu Türkistan ile Tibet'te yoğunlaşan muhalefet hareketleri istisna edilirse, ciddi bir iç siyasi çalkantı yaşamaksızın önemli bir ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir. BM. Güvenlik Konseyi üyesi olarak, uluslararası düzenin belirleyici aktörleri arasında bulunan Çin'in gösterdiği bu ekonomik performans ve sahip olduğu olağanüstü demografik güç Çin'i eksen alan Avrasya ölçekli stratejik analizlerin gerçekleştirilmesine yol açmaktadır. Huntington benzeri kimi Batılı stratejisyenler, Çin'i muhtemel bir Batı karşıtı bloğun öncü gücü olarak gösterirken, Brzezinski gibi diğer bazı stratejisyenler ise Çin'in artan jeopolitik etki alanının ABD'nin Avrasya ölçekli çıkarları ile çatışmayabileceği, aksine bu çıkarlar doğrultusunda yönlendirilebileceği tezini ileri sürmektedir.[117]

[117] Zbigniew B., "A Geostrategy for Euroasia", Foreign Affairs, 1977/76-5, pg.59-61

Çin'in önemli bir uluslararası aktör olarak yükselişi, Güneydoğu Asya ekonomisinde önemli bir paya sahip olan Çin diasporasının gücü ile de desteklenmek suretiyle kıta ölçekli önemli bir çekim alanı oluşturmaktadır. Güneydoğu Asya'da Çinlilerin sahip oldukları 500 önemli şirketin toplam ekonomik değerinin 500 milyar doları aşması ve Çin'e akan bu diasporadan da beslenen yıllık yabancı sermayenin 50 milyar doları geçmesi, siyasal alanda sosyalist söylemi sürdüren Çin'in, ekonomik alanda kapitalist uluslararası ekonomi-politik yapılanmayı etkileyebilecek bir potansiyele ulaştığını göstermektedir. Çin'in bu konumu, gerek uluslararası ilişkilerdeki gerekse Çin'i çevreleyen bölgelerdeki problem alanlarında bu bölgeyi etkin kılacak araçlar sağlamaktadır. Dünyanın en yoğun nüfuslarından birine sahip olan Çin ile Orta Asya arasındaki hammadde ve demografik yapı dengesizlikleri bu ülkenin orta ve uzun dönemli stratejik projeksiyonlarında Orta Asya'nın önemli bir yer tutmasını beraberinde getirmektedir. Çin'in küresel nitelikli stratejik dengelerde alacağı tavır, Asya içi güç yapılanması kadar Ortadoğu ve Pasifik dengelerini de etkileyecek unsurlar barındırmaktadır. Orta Asya sahip olduğu konum dolayısıyla bu stratejik hesapların kesiştiği bir alan oluşturmaktadır.[118]

Çift kutuplu yapı içinde Doğu Bloğu bünyesinde yer aldığı için statik bir ayrımı olan Orta Asya'nın Çin'e yakın bölgeleri, bugün bu statik koruma şemsiyesini kaybetmiş olmak dolayısıyla Çin etkisine açık bir nitelik kazanmışlardır. Mesela, daha önce bir süper güç olan SSCB'nin sınır boyu olarak statik bir güvenlik hattı içinde bulunan Kırgızistan, bugün küçük ölçekli bir ülke olarak Çin'in doğrudan komşusu haline gelmiştir. Çin'in, SSCB gibi bir süper güç yerine çok daha küçük ölçekli aktörlerle karşı karşıya gelmesi, Çin'in Orta Asya'ya yönelik stratejik iştahını kabartacak bir konjonktür doğurmuştur.

Orta Asya Çin'in iç siyasi yapısı açısından da özel bir önem taşımaktadır. Çin'in uluslararası platformlarda sık sık gündeme gelen iki önemli problem alanı olan Doğu Türkistan doğrudan, Tibet ise dolaylı olarak Orta Asya ile bağlantılıdır. Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur, Kazak ve Kırgız Türklerinin, SSCB'den bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile yakın kültürel akrabalık bağları olması Çin açısından iç ve dış ilişkileri birbirine bağlayan bir sonuç doğurmaktadır.

---

[118] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.478

Çin'in çok sayıda etnik unsurlar barındırması ve insan hakları açısından başta ABD olmak üzere uluslararası sistem açısından eleştirilmesi Doğu Türkistan, Tibet ve İç Moğolistan gibi Çin'in merkezi karakterinden farklılaşan toplulukları barındıran bölgeleri Çin'in yumuşak karnı haline getirmektedir. Çin, Orta Asya dengelerinde etkin bir konum kazanarak bu hassas alanlardaki muhtemel zaafları da örtmeye çalışmaktadır.

5.3.3. Çin'in Ortadoğu Politikası

Avrasya dengelerinin yükselen gücü Çin, Ortadoğu'ya dönük politikasında Soğuk Savaş döneminde Tarafsızlık Bloğu çerçevesinde geliştirdiği çizgiyi yeni unsurlarla takviye ederek sürdürmektedir. Tarafsızlık Bloğu oluşumunu küresel etkinlikte önemli bir unsur olarak kullanan ve yetmişli yıllarda üç kutupluluk kavramının doğuşuna yol açacak şekilde değerlendiren Çin, ABD ve Sovyet etkisine karşı daha otonom bir Ortadoğu politikası geliştirme çabasındaydı. O dönemde Tarafsızlık Bloğunun önemli liderlerinin de Ortadoğu'da bulunması, Çin'in bu politikasını destekleyici bir rol oynamıştır.[119]

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Ortadoğu'daki Batı egemenliğine karşı en ciddi tepkiler de Çin'den gelmiştir. Hemen hemen her Amerikan müdahalesi BM.'de doğrudan ya da dolaylı bir Çin tepkisi ile karşılaşmıştır. Ortadoğu politikasındaki etkinliğin sağladığı küresel prestiji çok iyi bilen Çin'in önümüzdeki dönemde bu bölgede süreklilik gösteren politikasını daha da güçlendirmesi beklenebilir. Bu çerçevede, ABD-İsrail eksenine karşı SSCB'nin doğurduğu boşluk pragmatik alanda Avrupa tarafından, daha ideolojik alanda da Çin tarafından doldurulabilir. Bu çerçevede, Avrupa ile Çin arasında olabilecek muhtemel bir yakınlaşma sadece bölge için değil, küresel dengeler için de önemli sonuçlar doğuracaktır.

Enerji ihtiyacı artan Çin, Basra Körfezi ve Kafkasya'ya ilgisini arttırmıştır. Hint Okyanusu'nda bulunan Çin Deniz Kuvvetleri, Hindistan ve Körfez ülkeleri üzerinde baskı yaratmaktadır. Çin ile Pakistan arasında askeri ilişkilerin artması, Hindistan'ı oldukça tedirgin etmektedir ve özellikle uzun menzilli füzelere

[119] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.353

Pakistan'ın sahip olma çabası Güney Asya'da Hindistan'ın yanı sıra ABD'nin çıkarlarına da engel oluşturmaktadır. Hindistan, bu bağlamda Suudi Arabistan ile ilişkilerini geliştirmeye önem vermekte ve bu ülkedeki Çin yapımı füzeler hakkında bilgi almaya çalışmaktadır.

Çin, Hindistan'ı kontrol etmek için Pakistan ile müttefiktir, Basra Körfezi politikası bağlamında İran ile iyi ilişkilere sahiptir. Dolayısıyla hedefler açısından bakılırsa, Çin'in Ortadoğu güç dengesindeki yeri Suriye-İran birlikteliği içinde anlaşılabilir.

Çin, Ortadoğu'daki menfaatleri ileri düzeye ulaşmış olmasa da gelecekte artacak enerji ihtiyacını düşünerek Ortadoğu'daki dengelerin aleyhine bozulmasına neden olacak gelişmeleri uluslararası işbirliği yaparak karşı çıkmaktadır. Bu doğrultuda ABD'nin Ortadoğu'daki dengeleri bozmak pahasına ve dünya barışını belki de kaosa götürmek pahasına Irak'a yaptığı müdahaleye Rusya, Fransa ve Almanya ile işbirliği yaparak karşı çıkmıştır.

5.3.4. Çin'in Rusya Politikası

Avrasya'da bugün ve yakın gelecekte iki önemli aktör olacaktır. Bunlar, Rusya ve Çin'dir. Ancak, Japonya başta olmak üzere Hindistan, Endonezya ve İran gibi bölgesel dengeleri değiştirebilecek ülkeler tabi ki vardır. Gerek güç mücadelesi açısından, gerek ortak değerlerimizin hassasiyeti ve çokluğu açısından Rusya-Çin ilişkileri ayrı bir öneme sahiptir.

Aynı bölgede bulunmanın getirdiği birçok mücadele alanı iki ülkeyi bir araya getirmektedir. Biraraya geldiklerinde dostluk gösterisi yapmaları ihtimali olduğu gibi, çatışma ihtimalleri de söz konusudur. Enerji paylaşımı, sınır ortaklığı, bölgesel devletlerdeki kültürel yayılmacılık vs. gibi.

Rus görüşüne göre, Çin-Rus anlaşmazlığının tarihi boyutları mevcuttur ve Çin'in geleneksel düşmanlık hissini yakın bir gelecekte terk edemeyeceği bilinmektedir. Rusya'nın topyekün ulusal güç potansiyeli bu ülkenin jeopolitik ve

jeostratejik özellikleriyle birleştirildiğinde, gelecekte Rusya üzerinde en etkili bir üçüncü süper güç olabilme şansı Çin'e tanımamaktadır[120]. Bu gerçek ışığında Rusya için, Çin'in bu yoldaki gidişini mümkün olduğu kadar yavaşlatmak önemini koruyan hedeflerden biri olmuştur.

Nitekim, Çin-Sovyet ilişkilerini normale döndürmede önemli rolleri olabilecek temel Çin taleplerine karşı Rusya'nın olumlu bir tutum takınabilmesini önleyen en büyük engellerden biri Sovyetler Birliği'nin Çin'e karşı devam eden şüphecilik ve güvensizlik hisleri olmuştur[121]. Çin'in, Rusya'nın Çin İmparatorluğu'nda paralel bir dağılmayı teşvik etmekte olduğuna inanması halinde bu süreç Çin-Rus düşmanlığını körükleyecektir. Gerçekten de Rusya, Çin'in coğrafi dağılımının değişmesi ve aralarında tampon ülkelerin oluşmasını memnuniyetle karşılayacaktır. Türkiye istese de istemese de Rusya'nın Çin ile gelecekteki ilişkilerine dahil olacaktır. Orta Asya ülkelerinin Sovyetler Birliği'nden ayrılması Çin'deki azınlıkları da direkt olarak etkilemektedir.[122]

Bu değerlendirmeler ışığında, Çin-Rus rekabeti görünen ve görünmeyen yönleriyle anlaşmazlığa temel teşkil eden argümanları ideolojik, siyasal, askeri ve sosyo-psikolojik yönleriyle XXI. yüzyılda devam edecek geniş bir yelpazeye konu teşkil etmiştir.[123]

---

[120] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.81

[121] Okman C., "Sovyet Tehdit Algılamaları ve Günümüzde Sovyet Güvenlik Sorunları", M-5 Silah Dergisi, 1984, s. 4-5

[122] Lesser I.O. and Fuller G.E., Çev: Yaşar Bülbül, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Durumu", İstanbul, 2000, s.113

[123] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.81

6.JAPONYA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

6.1. Japonya'nın Milli Savunma Politikası

Dünyada savaşlar sonrasında en büyük ve en acı sonuçlardan birini yaşamış olan Japonya, bu acıların bilincinde olarak yeni güvenlik ve dış politika esaslarını işbirliği ve karşılıklı güven gibi insani değerler üzerine kurmuştur. Anayasada da açıkça belirlenmiş olan esaslardan hareketle, Japonya milli savunma politikasının aşağıdaki başlıca üç temelden oluştuğu söylenebilir[124]:

1) Uluslararası Barışın ve Güvenliğin Temini için Faal Diplomatik Çabalarda Bulunmak.

Uluslararası topluluk Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni bir güvenlik çerçevesi oluşturmak için uğraşırken, Japonya'dan da bu alanda olumlu katkılarda bulunması talep edilmektedir. Bu tür çalışmalar Japonya'nın kendi güvenliğinin temini açısından da çok önemlidir. Asya-Pasifik bölgesinin güvenliğinin sağlanması, Birleşmiş Milletler sistemi aracılığıyla barış çabalarına katkıda bulunması ve silahsızlanma ve nükleer silahların sınırlandırılması için harcanan çabalar uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesinde özellikle önem taşımaktadır.

Asya-Pasifik bölgesinin bazı bölümlerinde gerginliği azaltıcı olumlu hareketler gözlenirken, bölgede hala gerginliği artırıcı bazı çözüme ulaşmamış sorunlar bulunmaktadır. Şöyle ki;

- Japonya'nın Kuzey Adalar sorunu,
- Kore Yarımadası'ndaki durum, özellikle Kuzey Kore'nin nükleer silah geliştirmesi konusundaki şüpheler,
- Güney Çin Denizi sorunu.

---

[124] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.39-41

Bu sorunların barışçı yollardan çözümü için ilgili ülkelerin çabalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sonu, yıllar boyu Doğu ve Batı arasında büyük ölçekli bir savaşa yol açabilme tehlikesi taşıdığı için bastırılmış olan etnik, dini ve bölgesel sürtüşmeleri açığa çıkarmıştır. Dünya genelinde bir savaş tehdidinin ortadan kalkmasıyla, mücadele tehlikesi sadece ülkeler arası değil, ülke içinde de artmaktadır. Japonya'nın BM. kanalıyla dünya barışına yaptığı katkılar Filistin'e yardım ve Bosna-Hersek ve yakın zamanda Zaire'de bulunan Ruanda mültecilerine sağlanan acil insani yardımları da içermektedir.

2) Japonya'ya Uygun Olan Savunma Gücünü Güvence Altına Almak.

Japonya, II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın dehşetinin tekrarlanmamasını garanti altına almaya karar vermiş ve o zamandan beri kendini barışsever bir millet olarak kabul ettirmek için yoğun çaba göstermiştir. Barışseverliği destekleyen Anayasa'nın 9. Maddesinde savaştan vazgeçilmesi, savaş gücüne sahip olunmaması ve devletin çatışma hakkını reddetmesi ortaya konmuştur.

Bu yüzden Japonya, kıtalararası balistik füzeler, uzun menzilli stratejik bombardıman uçağı ve saldırı amaçlı uçak gemisi gibi yalnızca saldırıya yönelik silahlara sahip bulunmamaktadır. Japon-ABD Güvenlik Antlaşması'na dayanarak, aralarında bir deniz tümeni ve F-16 hava kanadının da yer aldığı, personel sayısı 45 bin ile 48 bin arasında olan Amerikan Kuvveti Japonya'da konuşlanmış bulunmaktadır. Diğer taraftan Japonya Kara Kuvvetlerinde 5 ordudan oluşan yaklaşık 250 bin personel ile, T-61 ve T-74 tankları Cobra helikopterleri, HAWK ve STİNGER uçaksavar sistemleri mevcuttur.deniz Kuvvetlerinde ise yaklaşık 50 bin personel, 57 su üstü gemisi 16 denizaltı 48 firkateyn mevcuttur. Anfibi deniz kuvveti olarak değişik amaçlarda 79 gemi mevcuttur. Hava kuvvetlerinde ise 45 bin personel, 20 adet üs ve F-15 ile F-4 uçakları mevcuttur.

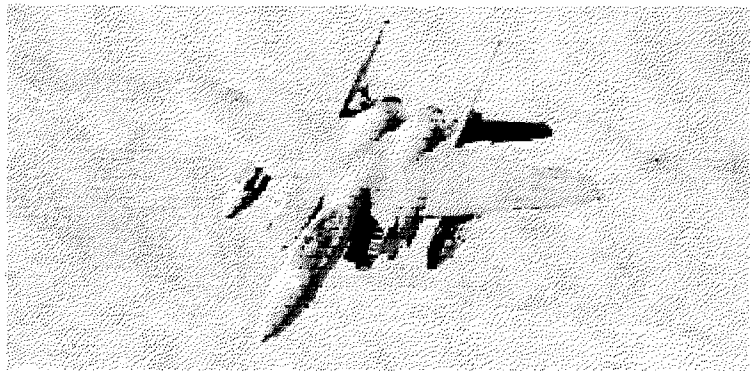

Şekil 6.1. Japonya Hava Kuvvetleri Tarafından da Kullanılmakta Olan F-15 Tipi Savaş Uçağı

Yaklaşık 400 muharip uçak erken uyarı ihbar filosu hava kuvvetlerine ayrıcalık kazandırmaktadır. Bütün bunların yanı sıra Japonya her yıl ortalama 5 milyar $ uzay araştırmalarına kaynak ayırabilmektedir[125]. Japonya'da özel sektör ayrıca savunma alanında da etkin konuma ulaşmıştır. Örneğin, Kawasaki firması uçak teknolojisinde, Mitsubishi uçak, tank ve destroyer teknolojisinde, Toshiba elektronik alanda ve Toyota ise askeri araç ile jeep üretiminde ileri düzeye gelmiş durumdadırlar. Bu şekilde ülkede savunma sanayi, savaş gemilerinin %99'unu, uçakların %89'unu, mühimmat ihtiyacının %87'sini, ateşli silah ihtiyacının ise %83'ü üretebilmektedir.

Anayasa, güç kullanımı amacıyla silahlı güçlerin yurtdışına gönderimine izin vermez, çünkü böyle bir askeri birliğin denizaşırı gönderimi genellikle savunma için gerekli olan asgari düzeyi aşar. Bu Anayasa ile uyum içinde olan Japonya, aşağıdaki temel savunma politikalarını geliştirmiştir:

- Japonya doğrudan silahlı bir saldırı altında bulunmadıkça askeri güç kullanamaz.
- Japonya askeri bir güç olmamaya kararlıdır.
- Atom bombasından zarar görmüş dünyadaki tek ülke olan Japonya, milli politikası olarak "Üç Nükleer Silahsızlanma İlkesi"ne bağlıdır (nükleer silaha sahip olmamak, üretiminde bulunmamak ve nükleer silahların Japonya'ya girişine izin vermemek).

---

[125] Caşın M.H., "Pasifik'te Yükselen Güneş-Avrasya Dosyası", İstanbul, 1999, s.203

- Japonya savunma güçlerinin halkın isteği doğrultusunda gelişmesi ve işlemesi için ulaşılmaz sivil kontrol sistemini kabul etmiştir. Özellikle Japon halkını temsil eden Meclis önemli konular üzerinde hukuki ve bütçe ile ilgili kararlar verir. Bakanlar Kurulu'nun temsilcisi olarak Başbakan, en üst derecede komuta yetkisini elinde tutmaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını yeniden kazanmak için özgürlük ve demokrasi gibi temel değerleri paylaşan Japonya, askeri açıdan güçlü Amerika Birleşik Devletleri ile ittifaka karar vermiştir. Japonya'nın asgari seviyedeki savunma gücünü koruma ve üç Nükleer Silahsızlanma İlkesi'ne bağlılığının devamı politikaları için önemli olmaya devam etmektedir.

Türkiye'nin yarısı kadar bir alanda ülkemiz nüfusunun 3 katı kadar bir insan topluluğu barındıran Japonya dünyanın nüfus açısından en sıkışık ülkesidir[126]. Japonya'nın çevresinde oluşabilecek geniş öncelikli askeri bir sürtüşme olasılığı düşük olmakla beraber, bölgede ortaya çıkabilecek sınırlı askeri sürtüşme olasılığı gözardı edilemez. Japonya'nın savunma politikası, Japon-ABD güvenlik sistemini uygularken, kendisine ait uygun ölçekte Savunma Gücü'nün kurulması yoluyla silahlı bir istilanın önlenmesine dayanmaktadır. Nükleer bir tehditle uğraşırken Japonya, ABD'nin nükleer caydırıcı etkisine dayanacak ve saldırının erken aşamalarında ABD işbirliğiyle tehdidi püskürtecektir.

Bir ada ülkesi olan Japonya'nın coğrafi yapısı ve modern savaşın özelliklerine dayanarak herhangi bir saldırının ani bir füze ve uçak saldırısı yoluyla başlaması ve hava saldırısının askeri istila süresince tekrarlanması büyük bir olasılıktır.

3) Japon-ABD Güvenlik Antlaşmasını Sürdürmek. [127]

Her şeyden önce, bu güvenlik antlaşması Japonya'nın güvenliğinin sağlanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. İkinci olarak, Japon-ABD Güvenlik Antlaşması sadece Japonya'nın güvenliğine değil, ayrıca Uzak Doğu'nun barış ve

[126] Çeçen A., "21. Yüzyılda Japonya-Avrasya Dosyası" İstanbul, 1999, s.137
[127] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.43-44

güvenliğine de katkıda bulunmaktadır. Üçüncü olarak Japon-ABD Güvenlik Antlaşması'na dayanan Japon-ABD ittifakı Japonya'nın siyasetinin temelini oluşturmaktadır. Saldırının önlenmesi için sergilenen tutumlar, operasyon, komuta ve koordinasyon, haber alma ve lojistik destek faaliyetlerini de içeren esas konulara Japonya'ya karşı girişilecek herhangi bir silahlı saldırı olayında uyum sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Ortak eğitim, iki ülkenin kuvvetleri arasındaki taktik kabiliyetinin ilerletilmesi amacıyla uygulanmaktadır. Görüldüğü gibi iki ülke arasındaki işbirliği eğitimden haberleşmeye kadar birçok alanda derinlik içinde tesis edilmiş olup, bu işbirliği Japonya'nın güvenlik anlayışının esasını oluşturmaktadır.

6.2. Japonya'nın Dış Politikası

6.2.1. Japonya'nın Dış Politikasının Temel Stratejisi

Japonya, Uzakdoğu'da 120 milyonluk nüfusu ile Türkiye'nin iki katı bir nüfusa, Türkiye'nin topraklarının yarısı kadar alana ve kısıtlı kaynaklara sahip bir ada ülkesidir. Tarihi 2000 yıldan daha geriye uzanmaktadır. VI. yüzyılda Budizm, Japonya'ya Çin'den gelmiştir. Güçlü Çin ve Kore etkisi altında Japon kültürü Doğu'ya has, özgün bir kültür olarak gelişmeye başlamıştır. XIII. yüzyılda Moğollar Japonya'nın istilası için iki girişimde bulunmuştur. Fakat her iki zamanda da istila daha sonradan "Kamikaze" -Tanrı rüzgârı- olarak tanımlanan tayfunlarca önlenmiştir. Japonya tarihi boyunca, XX. yüzyılın ortasından II. Dünya Savaşı yenilgisine kadar başka bir ülke tarafından işgal edilmemiştir.

Japonya XIX. yüzyılın ortasında Amerika, Rusya ve Avrupalı güçlerin baskısı altında kapılarını yeniden açtığı zaman, Asya'da sömürgecilik için şiddetli mücadeleler devam etmekteydi. Japonya sömürgecilikten sadece adil olmayan kapitülasyon anlaşmaları pahasına kurtulabilmiştir. Japonya için ekonomik ve askeri gücünü kuvvetlendirmesi hemen gerçekleştirmesi gereken bir ihtiyaçtı. Japonya yönetimi, Avrupa modern hukuk sistemini ve teknolojisini öğrenerek, bu politikayı devam ettirmiş ve çok başarılı olmuştur. 1895 yılında Japonya Asya'da büyük bir

güç olan Çin'e karşı, 1905 yılında ise Avrupa'da büyük bir güç olan Rusya'ya karşı olan savaşları kazanmıştır.[128]

Bu iki savaşta kazanılan zaferler, Japon halkının kendilerine olan güvenini arttırmış, milliyetçilik ve savaşçı siyaset ülkeyi etkilemiştir. Japonya Kore'yi sömürgeleştirerek ve Çin'i istila ederek sömürgeci bir maceraya girişmiştir. Bu olaylar sonuç olarak Japonya'yı II. Dünya Savaşına götürmüştür. Bu savaş boyunca Japonya'nın toprakları harap olmuş ve 2 milyondan fazla insan ölmüştür. Güneydoğu Asya'da bir çok ülkeyi işgal eden Japonya için, savaşta yenilgi ve müttefik güçlerin işgali halk üzerinde büyük bir şok etkisi yaratmıştır.

Bu korkunç deneyim, Japonya'yı barışçıl bir Anayasayı kabul etmeye yöneltip, sadece kendisini korumaya yönelik bir savunma gücünü muhafaza ederek, güvenliğini Japon-ABD Güvenlik Antlaşması çerçevesinde gerçekleştirmeye karar verdirmiştir. Asla yeniden askeri bir güç olmamaya kararlı olarak, ülkenin düzenlenmesine ve ekonomik kalkınma yolunu izlemeye karar veren Japonya, 1951 yılında San Francisco Barış Antlaşması ile yeniden uluslararası topluluğa dönüş yapıp 1956'da Birleşmiş Milletler ve 1964'te OECD üyesi olarak kabul edilmiştir. Savaşın harabeye çevirdiği ortamda "Japon mucizesi" olarak bilinen hızlı bir ekonomik iyileşmeyi gerçekleştirmiştir. Bu gün Japonya dünyanın sayılı ekonomik güçlerden biri olmuştur.

6.2.2. Japonya'nın Dış Politikasının Temel Hedefleri

Japon dış politikasının ilk hedefi dünyada barış ve istikrarın sağlanmasıdır. Hızlı bir değişim içinde olan dünyada barış ve istikrarı sağlamak açısından acil çözüm bekleyen konular arasında, nükleer silahlar ve füzeler gibi kitlelerin yok edilmesine yol açabilecek silahların üretiminin durdurulması olduğu kadar, konvansiyonel silahların transferi konusunda sınırlamalar getirilmesi ve bu konuda şeffaf bir politika izlenmesi de çok önemlidir. Savaş sonrası dönemde barış ilkelerine tamamen sadık kalmış ve bu konuda nükleer silahsızlanma prensipleri ve kendi

[128] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.22

koyduğu bazı kurallara dayalı politikalar gütmüş olan Japonya bu alanda uluslararası bir sorumluluk üstlenerek, dünyada başı çeken ülke olacaktır.[129]

Diğer bir uluslararası gündem konusu ise, Japonya'nın Birleşmiş Milletler forumlarında yer alan bölgesel anlaşmazlıkları çözmeye yönelik uluslararası çabalara katkıda bulunmasıdır. Japonya, Birleşmiş Milletler'in Barış Gücü operasyonlarına aktif bir şekilde katılmaktadır.

Japonya dünya rekabetinde yeni bir egemenlik stratejisi olarak para gücü ile dünyanın çeşitli ülkelerine girmeyi ve oralarda yerleşmeyi gündeme getirmektedir[130]. Parasal işbirliğinin yanı sıra Japonya, Kamboçya ve Angola'ya Uluslararası Barış İçin İşbirliği Müfrezesi göndermiştir. BM.'nin Barış Gücü operasyonları zamanla daha büyük önem kazandıkça, Japonya'nın da gerek parasal gerekse insan kaynakları açısından yeterli derecede katkıda bulunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.[131]

İkinci hedef ise, ulusal değerlerin gelişmesidir. Barış gerçek anlamda anlaşmazlıkların var olmadığı bir ortam demek değildir. Barış, özgürlük, demokrasi ve insan hakları gibi değerleri garanti altına almalıdır. Bu bakış açısından yola çıkarak Japonya, eski Sovyetler Birliği, Orta ve Doğu Avrupa, Asya ve Latin Amerika'da süre gelen demokrasiye yönelik reform hareketlerine de desteklemeye önem vermekte ve bu konuda onlara gerekli yardımı sağlamaktadır. Bu şekilde Japon dış politikası II. Dünya Savaşı'ndan sonra çeşitli aşamalardan geçerek yüzyılın 2. yarısının başından son çeyreğine kadar uluslararası uyum sağlama çabası önde gelen unsur olmuştur.[132]

Üçüncü hedef ise, küresel sorunlara çözüm getirilmesidir. Dünya uzun süreli barışı, özgürlüğü ve refahı söz konusu olduğunda çevre ve mülteciler meselesi gibi küresel sorunlara da değinmek gerekir. Japonya, gelişmekte olan ülkelere verilen ve hiçbir ticari nitelik taşımayan ekonomik yardım ODA (Offical Development Assistance: Resmi Kalkınma Yardımları) programı kapsamında belirttiği gibi, çevre

---

[129] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.25-26
[130] Çeçen A., "21. Yüzyılda Japonya-Avrasya Dosyası" İstanbul, 1999, s.143
[131] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.26
[132] Çeçen A., "21. Yüzyılda Japonya-Avrasya Dosyası" İstanbul, 1999, s.145

sorunu gibi küresel sorunları çözmeye öncelik tanımayı yürüttüğü politikanın önemli araçlarından biri olarak görmektedir. Bu sorunların üstesinden gelmeye çalışırken kısa vadeli çözümlere gitmek yerine, sorunların köküne inen, uzun vadeli çözümler aramak gerekmektedir. Bu sorunların arasında en önemlileri; çevre, nüfus artışı, uyuşturucu, terörizm ile insani ve etnik sorunlardır.

Japonya Dışişleri Bakanlığı'nda kararlar normal koşullar altında diğer bütün bakanlıklarda olduğu gibi aşağıdan yukarı doğru kademe kademe işleyen bir mekanizma içinde yer alır. Dışişleri Bakanlığı tek başına dış politikayı yönlendiriyor gibi görünse de, konular özelleştikçe bu sorumluluğun birkaç bakanlık tarafından paylaşıldığını görüyoruz.[133]

Japonya'nın dış politika felsefesinin özünün Anayasasında bulunduğu gerçeği hakkında tartışma yoktur. Anayasanın 9. Maddesinin içeriği ve Anayasanın başlangıç bölümünde belirtilen "yüksek idealler ve amaçlar" Japonya'nın dış politikasının dayandığı felsefeden başka bir şeyi içermez. Anayasanın 9. Maddesi şunu içermektedir: "Adalete ve düzene dayanan uluslararası barışı samimiyetle gaye edinen Japon halkı, millettin egemenlik hakkı için daima savaşı ve uluslararası tartışmaları çözümlemenin bir aracı olarak kuvvet tehdidi veya kullanımını reddetmektedir ve Anayasanın başlangıç bölümü şu idealleri ifade etmektedir: Biz, Japon halkı... dünyanın barışsever insanlarının adaletine ve güvenine dayanarak, güvenliğimizi ve varlığımızı korumaya karar verdik." [134]

Anayasada özü belirtilen Japonya'nın dış politikasının esas hedefleri şöyle özetlenebilir: Bölgesel analaşmazlıkların önlenmesi ve çekişmelerin çözümlenmesi, silahsızlanmanın ileriye götürülmesi ve nükleer silahlanmayı sınırlayan rejimin güçlendirilmesi yoluyla dünya barışı ve güvenliğinin sağlanması; serbest piyasa ve açık ekonomileri koruyarak insanların refahının devamının sağlanması; küresel sorunları çözerek, insan haklarını koruyarak ve kültürel ve akademik işbirliğini geliştirerek evrensel değerlerin teşvik edilmesi. Japonya, bu hedefleri

[133] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.27
[134] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.33-34

gerçekleştirmek için faal bir rol oynamaya ve sorumluluk yüklenmeye istekli olduğunu göstermektedir.

6.3. Japonya'nın Orta Asya ve Asya-Pasifik Bölgesi Stratejisi

Uluslararası ekonomi-politik güç yapılanmasının önemli belirleyicilerinden birisi olan Japonya, ABD ve AB ile olan ilişkilerindeki dengeyi sürekli göz önünde tutmakta ve Asya politikalarını bu çerçevede şekillendirmeye özen göstermektedir. Bu ekonomi-politik dengenin bir benzeri de Japonya'nın Asya içi jeopolitik dengelerine bakışında kendini göstermektedir. Güneydoğu Asya'da kurduğu ekonomik etki alanı konusunda Çin ile, Kuzeydoğuda da tarihi ihtilaf alanları çerçevesinde Rusya ile rekabet içinde bulunan Japonya, Asya'daki Çin-Rus jeopolitik dengesinin kendisini doğrudan etkileyebileceğinin farkındadır. Bu da, Çin ile Rusya arasındaki jeopolitik rekabetin en doğrudan karşılaşma alanı olan Orta Asya'ya özel bir önem kazandırmaktadır. Orta Asya'daki rekabetin doğrudan tarafı görünmeyen Japonya bölge üzerinde seyreden ekonomi-politik ve jeopolitik rekabette önemli bir denge unsuru olma durumundadır. Orta Asya'nın dış finansal desteğe olan ihtiyacı ile Japonya'da yaşanan Doğu Asya krizine rağmen hala varolan finansal fazlası arasındaki muhtemel geçişkenlik de bu rolü pekiştirecek sonuçlar doğurabilir[135].

Japonya-Çin arası ilişkiler ABD başta olmak üzere Rusya, Güney Kore ve Hindistan gibi diğer Asya ülkelerini de yakından ilgilendirmektedir. Çin ve Japonya'nın uluslararası ilişkiler sistemi Asya-Pasifik bölgesinde sahip oldukları güç ve bu güç vasıtasıyla etkili olma istek ve tutumlarıyla ilgilidir.[136]

Japonya Asya'daki komşularıyla olan ilişkilerinin tarihini göz önünde tutarak, geleceğin liderleri olacak genç insanların teati programlarını ve tarihi araştırma alanı da dahil olmak üzere diğer programları yaygınlaştırarak, karşılıklı anlayış ilerletecek somut politikalar hazırlamaktadır. Aynı zamanda, Asya-Pasifik bölgesi hareketli bölgelerden biri olup, büyüme oranı her geçen gün hızla artmaktadır. Japonya,

---

[135] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.479
[136] Tuncoku A., "Japonya-Çin İlişkileri", Ankara, 2002, s.19

politika ve güvenlik alanlarında da ayrıca çaba sarf edecektir[137]. Asya-Pasifik barışına katkısı olacağı için Rusya ile ilişkilerine özel önem vermektedir.

6.4. Japonya'nın Ortadoğu Stratejisi

Coğrafi konum olarak Asya'da bulunmakla birlikte, ekonomi-politik sınıflama açısından Batı Bloğu içinde değerlendirilen Japonya, Ortadoğu'nun enerji kaynaklarına en çok bağımlı ülkelerin başında gelmektedir. Japonya'nın Ortadoğu'ya dönük bu hayati ilgisi, bu ülkeyi de Ortadoğu politikasının önemli aktörlerinden birisi haline getirmektedir. Japonya'nın bu yönünü çok iyi değerlendiren ABD, Ortadoğu'ya dönük operasyonlarda Japonya'nın finans gücünü kullanma istemi içinde olagelmiştir.[138]

1973 Petrol Krizi'nden önce 10-15 yıl zarfında Japonya'nın hızlı ekonomik gelişmesi büyük ölçüde yurtdışından ithal edilen ucuz petrole dayanıyordu. Ama Japonların çoğu petrolün kıymetini bilmiyordu ve Ortadoğu'yu yakından tanımamıştı.

Arap petrol üreticileri, 1973 yılını Kasım ayında petrol üretimlerini %5 oranında düşürmeye karar verip, Japonya'yı "dost olmayan"ülkeler sınıfına dahil ettiklerinde, Tokyo'da büyük bir panik yaşandı[139]. Japonya'nın en çok tercih edilen ülkeler kategorisine girebilmesi için, aşağıdaki faktörler belirlendi ve acil uyum önerileri tartışılmaya başlandı[140]:

- Japonya, tarafsız bir siyaset gütmek adına, BM. Genel Toplantısı'nda Filistin'in kendi kaderini tayin hakkı yönünde verdiği oy dışında, Ortadoğu sorununa hiç bir olumlu yaklaşımda bulunmamıştır. Filistin meselesindeki tutumu ise yeterince vurgulanarak tekrarlanmadığı için ne Araplara ne de dünyanın geri kalanına duyurulması mümkün olmamıştır.

---

[137] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.32
[138] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.353
[139] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.96
[140] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.96-97

- Japonya'nın Ortadoğu ülkelerinin sosyo-ekonomik gelişmelerine katkısı yok denecek kadar az olmuştur. Japonya'nın Arap ülkelerine yaptığı yardımlar, gözardı edilemeyecek miktardadır ama bunlar daha çok ticarete, ticari bir temele dayalı yardımlardır.
- Japonya ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki yoğun petrol ticaretine rağmen diplomatik ilişkiler çok zayıftı. Bu yüzden iletişim kurmak için gereken araçlar ve kanallar çok sınırlıydı.

Bu bilgiler ışığında, 22 Kasım 1973'te, Ortadoğu meselesi için Japonya'nın tutumunu içeren şu açıklama yapılmıştır: İsrail, 1967 Savaşı'nda işgal ettiği bütün topraklardan çekilmelidir. Japonya, BM.'nin bölgede adaletli ve uzun süreli bir barış dönemine girilmesi yolunda, Filistin'in yasal haklarını gözetmekte ve saygıyla karşılamaktadır. Japon Hükümeti, gelecekteki gelişmeleri göz önünde bulundurarak İsrail ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalabilir.

Japon Hükümetinin bu konudaki kanaati ise, Ortadoğu'dan petrol sağlamanın Japonya'nın güvenliği açısından da çok önemli olduğu idi. Bundan dolayı, Japonya, Ortadoğu meselesi ile ilgili tutum ve düşüncelerini yeniden kabul ettirmek için Ortadoğu ülkelerine üst düzeyde özel heyetler göndermiştir.

Arap petrol stratejisine tepkileri, Arap yanlısı bir eğilime yönelmenin sonucu olarak önerdiği seçenekler ve büyük müttefiki ABD ile yollarının ayrılması, her ne kadar kısa bir süre içinde olsa, Japonya'nın savaş sonrası "iddialı olmayan" dış politikasından büyük ölçüde uzaklaşmasına neden olmuştur. Bunun bir başka yönü de, elbette Japonya'nın petrol güvenliğini sağlama girişiminin, ABD'nin kendisi etrafında kuracağı bir güvenlik şemsiyesine olan ihtiyacına baskın çıkmış olmasıdır. Japonya'nın bu geleneksel davranış biçiminden olağandışı baskılar nedeniyle uzaklaştığını ve Japon liderlerinin ülkenin ulusal varlığını sürdürmek amacıyla günün gereklerine uymak zorunda kaldıklarını kabul etsek bile, bu farklı tutum, Japonya'nın Ortadoğu diplomasisinde ileride örnek teşkil edecek bir kilometre taşı oluşturmuş ve bunu izleyen yıllarda bölgede daha önemli bir politik rol üstlenmesini sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan beri Japon dış politikasının geleneksel imajı, iddialı olmadığı ve kendine özgü belirleyici bir nitelik taşımadığı yolundaydı. Müttefiki olan

Amerika ile birlikte hareket ettiği ve güvenliğini ABD askeri güçleriyle garanti altına almak yolunda gösterdiği çabaların, dış politikasının büyük bir bölümünü işgal ettiği düşünülmüştür[141].

6.5. Japonya'nın ABD ve Avrupa İle İlişkileri

Japonya-ABD ilişkisi her iki ülke için de önemli bir ikili ilişkidir ve bu ilişki Japonya'nın dış politikasının temel taşı olma özelliği taşımasının yanı sıra, Asya'nın ve dünyanın barışı ve istikrarının muhafazası için son derece önemlidir. Bu birliktelik sadece Japonya'nın güvenliğini garanti altına almak için değil, ayrıca tüm Asya-Pasifik bölgesinin güvenlik ve istikrarının devamının sağlanması konusunda temel bir politik çerçevenin korunması içinde sürmektedir. Zorunlu bir istikrar faktörü olarak kabul edilen Amerikan güçlerinin bölgedeki varlığı çoğu bölge ülkelerince memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu gün Japonya'nın dünya üzerinde ikinci büyük ekonomi olarak ortaya çıkması, ittifaka evrensel boyutta yeni bir anlam kazandırmıştır. Bu Japonya ve Amerika arasındaki evrensel ortaklıkta dayanak noktası olarak görev yapmaktadır.

Avrupa, bir Birlik olarak Avrupa'nın birleşmesi yolunda büyük ilerlemeler kaydetmiştir ve hem ekonomik hem de politik açıdan dünya sahnesinde önemi ve etkisi artmaktadır.

Japonya ve Avrupa, Soğuk Savaş döneminde ortak hedeflerle karşı karşıya geldiğine göre sadece ekonomik alanda çıkarların koordinasyonuna odaklanmak değil bunun yanında söz konusu hedeflerde başarıya ulaşmak için de beraber çalışmaları gittikçe önem kazanmaktadır. BDT ülkelerinin yeniden yapılanmalarına yardımcı olmak için çalışmaları koordine etmek, dünya üzerindeki kritik bölgelerdeki bölgesel çekişmeleri önlemek ve sonuca ulaştırmak ve milletleri aşan sorunların önlenmesi bu konuda verilebilecek örneklerden birkaçıdır. Bu düşünceler içinde Japonya, geçmişte merkez odağı ekonomik ve ticari olan ilişkileri aşmak amacıyla Avrupa'yla olan ortaklığını genişletmek için gayret sarf etmektedir. Japonya ve Avrupa Birliği arasındaki ortaklığı geliştirmek için politik, kültürel,

[141] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.98

çevresel, ve ekonomik sorunlar üzerinde daha sıkı politik koordinasyona doğru diğer alanlarda da ilave çabalara başlanmıştır. Avrupa Birliği hareketlerini memnunlukla karşılamakla beraber Japonya, içeriğinde daha büyük Japonya-Avrupa politik diyalogunu da bulunduran Avrupa ile kapsamlı ve işbirliğine dayalı ilişkiler inşa etmek için çalışmaya devam etmek arzusundadır.[142]

6.6. Japonya'nın Uluslararası İlişkileri

Milletler topluluğu içinde üstlendiği rolün bilincinde olan Japonya, ilişki içinde bulunduğu diğer ülke ve bölgelerle sıkı işbirliği içinde bulunmaya çaba harcamaktadır. Japonya üretimde teknolojiyi en yaygın biçimde kullanan ülkelerin başında gelmektedir. Teknolojiyi kullanma açısından Japonya'nın yeni yüzyıla en hazırlıklı ülke olarak girdiği kabul edilmektedir[143]. Japonya için dış politika ve uluslararası ilişkiler açısından barış ve harmoni sürekli vurgulanmaktadır.[144]

Japon-Rus ilişki söz konusu olduğunda, Japonya komşusu Rusya ile arasında mevcut bulunan Kuzey Adalar sorunun çözümlenmesinin Japon-Rus ilişkilerinin normalleştirilmesi yolunda önemli bir adım olduğunun bilincindedir. Bunun yanı sıra iki ülke arasında geliştirilecek iyi ilişkilerin yalnız iki ülke için değil aynı zamanda Asya-Pasifik bölgesinin de barışı ve istikrarı için son derece önem taşıdığını çeşitli vesilelerle tekrarlamıştır. Japonya, Rusya'nın demokratikleşme ve açık piyasa ekonomisine geçişe yönelik çalışmalarına faal olarak destek vermektedir.[145]

Japonya'nın gelişmelerini yakından takip ettiği bir diğer konu ise Ortadoğu meselesidir. Japonya, Ortadoğu'daki kalıcı barışın ve istikrarın sağlanması için uluslararası yardımların zaruri olduğunu kabul etmektedir ve Ortadoğu barış sürecine her türlü desteği vermek niyetindedir.Japonya, coğrafi konum olarak uzakta bulunan Latin Amerika ve Afrika ile ilişkilerini güçlendirmek için çaba harcamaktadır. Ekonomik gücü daha da yükselecek olan Japonya'nın Batıya karşı daha güçlü pazarlık edebilecek hale gelebileceğini değerlendirebiliriz.[146]

---

[142] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.31
[143] Öymen O., "Geleceği Yakalamak", İstanbul, 2000, s.155
[144] Tuncoku A., "Japonya-Çin İlişkileri", Ankara, 2002, s.20
[145] Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye", İstanbul, 1995, s.32
[146] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 1997, s.378

Ülkemiz Uzakdoğu'da cereyan eden gelişmelere ilgisiz kalamaz. Dünyanın en kalabalık ve en büyük devletlerinden biri olan Çin ile ekonomik etkinliği üs seviyelerde olan Japonya arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerdeki gelişmeler ülkemiz tarafından yakından izlenmelidir. Japonya petrol tüketiminin çok büyük bölümünü Ortadoğu'dan sağlamakta ve bölge gelişmeleriyle yakından ilgilenmektedir. Diğer taraftan Japonya ülkemizin dış yardım aldığı ülkelerin başında gelmektedir[147]. İki ülke yapısal karakter ve yaklaşım benzerliği yanı sıra, nitelik ve ihtiyaçlar açısından tamamlayıcılık zemininde çok etkili işbirliği imkanına sahiptir. Ülkemiz bunu değerlendirmelidir. En büyük avantajlarımızdan birisi ticari malların Ortadoğu ve Avrupa'ya satışı için coğrafi uygunluğumuzdur. Ülkemiz sosyal yapıyı bozmadan teknoloji alanında dünya devi olan Japonya'yı örnek alabilir.[148]

Sonuç itibarıyla Japonya, uluslararası ilişkilerinde özel bir yeri ve önemi bulunan ABD'nin yanı sıra, Anayasasında esaslarını belirttiği ilkeler doğrultusunda bölgesel ve küresel ölçekli güçler dengesi içinde uluslararası ilişkilerine özel önem vermektedir. İnsani değerler doğrultusunda, başta bölgesel ülkeler olmak üzere her ülkeyle işbirliği amaçlanmakta olup, bu yalnız güvenlik değil, ticari ve ekonomik açıdan da gereklilik taşımaktadır.

[147] Tuncoku A., "Japonya-Çin İlişkileri", Ankara, 2002, s.114
[148] Mütercimler E., "Japon Mucizesi ve Türkiye-Avrasya Dosyası", İstanbul, 1999, s.21

7. RUSYA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

7.1. Rusya Federasyonu'nun Temel Stratejisi ve Jeopolitik Hedefleri

Yeni adıyla Rusya Federasyonu, eski adıyla Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği bölgesinde ve küresel ölçekte her zaman güç mücadelesi içinde olmuştur. Siyasi yapısı her ne kadar önemli erozyonlara uğramış olsa da, tarihsel boyutta temel stratejik yapı ve hedefler fazla değişmemiştir.

Rusya güvenlik politikalarının temelinde kıtasal hakimiyet anlayışı vardır. Bu doğrultuda, Rusya kendi güvenliğini 4 ana bölgeye nüfuz edebilme gücüyle eşdeğer tutmuştur. Bu bölgeler; Balkanlar, Baltık ülkeleri, Kafkaslar ve Doğu Avrasya jeopolitik alanıdır. Bu anlayış nedeniyle tarih boyunca bu bölgelerde karşı karşıya kaldıkları ülkelerle egemenlik mücadeleleri yapmışlardır.

Kafkasya'nın tarih boyunca global sistem ve bu sistemin aktörleri ile yakın ilişkileri olmuştur. Rusya'nın Kafkasya'ya önem vermesinin çeşitli sebepleri vardır. Tabii ki jeostratejik önem ilk sırayı almaktadır. Tarih boyunca, Rusya'nın başarıları ve hırsları fiziksel boyutuna ayak uydurmuştur. Rusya'nın büyüklüğü ve insanlarının dayanıklılık kapasitesi iki fatihi Avrupa'yı yönetmekten alıkoymuştur.[149]

Bin yıldan beri, Rusya'nın doğu, kuzey ve batı sınırları daima rahatsız edilmiştir. Rusya'nın doğu, kuzey ve batı sınırları zor iklim şartları ile korunmaktadır. Napolyon ve Hitler orduları bunun acı tecrübesini yaşamışlardır. Bunu takiben, Rusya'nın güney sınırlarında benzeri bir durum yoktur. Bundan dolayıdır ki, Rusya güney sınırlarını daha ileri götürmek ve bir güvenlik çemberi oluşturmak ihtiyacını duymuştur. Bu ihtiyaç sonucu sıcak denizlere inmek istemiş, güneyindeki Afganistan'ı işgal etmiştir.[150]

---

[149] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.58-59

[150] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.56

Bir kara devleti olan Rusya'nın sıcak denizlere çıkmak istemesi ve bunun için önündeki engelleri ortadan kaldırmaya çalışması, tarih boyunca Rus politika ve stratejisinin temelini oluşturmuştur. Hem Rusya hem de ABD tarihsel olarak toplumları için küresel bir yetenek sergilemişlerdir. Ancak Amerika'nın idealizmi özgürlük kavramından çıkarılırken Rusya'nın idealizmi paylaşılmış bir ıstırap ve ortak yetkiye boyun eğme duygusundan gelişmiştir. Amerikan idealizmi yalıtımı teşvik ederken, Rusya'nın idealizmi genişleme ve ulusçuluğu özendirmiştir.[151]

Bilindiği gibi, Rusya'nın büyük bir dünya gücü olmaya başladığı yıllardan beri takip edebildiği sıcak denizlere inme siyasetinin daima üç ayağı var olagelmiştir. Bunlardan birincisi, Balkanlar yoluyla İstanbul ve Boğazlar bölgesine inerek Ege denizi ve Akdeniz'e açılan kıyılara hakim olmak, ikincisi Kafkaslar'ı bir hareket üssü olarak kullanmak suretiyle Doğu Anadolu'yu ele geçirerek İskenderun Körfezi'ne ve dolayısıyla Akdeniz'e inmek ve üçüncüsü yine Kafkaslar'ı hareket üssü olarak kullanarak İran üzerinden Hint Okyanusu'na ulaşmaktır[152]. Rusya özellikle Avrupalı komşuları ile karşılaştırıldığında, her zaman kendine özgü olmuştur. Bu büyüklükteki bir bölgenin klostrofobiden (dar bir alana sıkışmışlık korkusu) şikayet etmemesi gerekir. Yine de, genişlemeyi sessizce ilerletmek, Rus tarihinin yinelenen teması olmuştur. Rus zihniyetine göre yüzyılların özverisi, kısmen güvenlik adına, kısmen de üstün olduğu iddia edilen Rus ahlakına hizmet edecek biçimde bir göreve dönüşmüştür.[153]

Bugün Rusya'nın izlediği dış politika Soğuk Savaş şartlarının sert ve uzlaşmaz karakteristiğini taşımasa bile, temel hedefleri itibarıyla Sovyetler Birliği'nin eski politikasından izler taşımaktadır. Bu durum bizzat Rus yetkililer tarafından ifade edilmekte ve resmi dış politika doktrinlerinde yer almaktadır. Yüzyıllar boyunca süren fetihler ile kazanılmış jeopolitik konumun terk edilemeyeceği ve "Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin meşru mirasçısı olarak büyük devlet statüsünü sürdüreceği" vurgulanmaktadır.[154]

---

[151] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.62
[152] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.56
[153] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.58
[154] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.63

Bu çerçevede Sovyet dış politikası iki önemli ilkeyi temel almaktadır:

- Eski Varşova Paktı üyelerinin NATO'ya üyeliğini engellemek veya en azından tarafsızlığını sağlamak.
- "Yakın Çevre" kavramsallaştırması altında, Rusya'nın Barış Gücü kuvvetleri oluşturarak, eski Sovyetler Birliği toprakları üzerinde yer alan uzlaşmazlıklara bizzat müdahale etmek.

Görüldüğü gibi, Rusya içinde bulunduğu çöküş psikolojisinden çıktığı ve ekonomik yapısını düzelttiği ölçüde, yakın çevredeki çıkarlarını koruma eğiliminin artması, ekonomik ve siyasi yolları kullanarak şu ya da bu biçimde, diğer eski Sovyet cumhuriyetlerini kendine bağlamak üzerinde yoğunlaşması beklenmektedir. Rusya'nın öncelik verdiği konular, Rusya ekonomisinin iyileştirilmesi, tercihen ABD ile ortak hareket ederek, fakat gerekirse Çin ve Avrupa ile dengeleyici güç merkezleri kurarak Rusya'nın büyük bir güç durumuna yeniden yükseltilmesi; İslami köktencilikle mücadele edilmesi; özellikle Baltık ülkelerine NATO'nun genişlediği göz önüne alındığında Avrupa'ya karşı yeni bir güvenlik ilişkisi kurulması ve ABD ile stratejik nükleer konuların çözülmesi olarak görülmektedir[155]. Bu çerçevede Rusya'nın yakın çevre politikası oluşturma gerekçeleri şunlar olmaktadır[156]:

- Avrasya jeopolitiğini askeri ve siyasi anlamda kontrolü altında bulundurmak ve gerektiğinde kendi yayılma alanları ile savunma saha derinliğini saklı tutmak.
- Çevresinde gelişerek, kendi siyasi bütünlüğünü bozacak etkin ve köktenci akımların etkisini kırmak.
- Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde kalan Rus azınlığın hak ve çıkarlarını korumak; bu gerekçe ile mümkün olduğu ölçüde onları ilgili yönetimlerin önemli mevkilerinde söz sahibi kılmak.
- Tarım kaynaklı hammadde ihtiyacının karşılanmasında devamlılığı sağlamak.
- Sanayi ve ekonominin temel girdisi olan petrol ve doğalgaz rezervleri ile bunların çıkartılma, taşıma ve pazarlamasında mutlak anlamda kontrol sağlamak.

---

[155] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.285

[156] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.63

Bununla birlikte Moskova'nın nüfus alanlarını oluştururken izlediği dış politika, siyasi ve ekonomik olarak oldukça masraflı olan askeri çözümler yerine, jeopolitik manevraları temel alan bir yapı göstermektedir. Ancak söz konusu politika, Rusya'nın askeri hedefleri ile de tam anlamıyla örtüşmektedir.[157]

1993 sonrası daha açık bir şekilde ortaya konan yeni Rus dış politikası ve bunun en önemli boyutu olan Yakın Çevre politikasının ilk örnekleri Tacikistan, Ukrayna, Gürcistan, Azerbaycan, Çeçenistan ve Bosna-Hersek bölgelerinde görülmüştür. Böyle bir durumda, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin nasıl bir yol izleyeceklerini kestirmenin zor olduğu söylenebilir.[158]

Rusya, Batının hassas olduğu İran ve Arap-İsrail ilişkileri nedeni ile oldukça menfi algıladığı İslam Fundamentalizmi konusunu ısrarla işlemektedir. Politik olarak Rusya'nın çıkarına olmayan her şey bir din kisvesi altında Batıya sunulmakta ve böylece destek sağlamaya çalışmaktadır. Rusya Avrupa'ya "Biz size uyanan İslam Fundamentalizmi'ne karşı güvenceniz ve tehlikeyi göğüsleyecek tampon bölgeniziz, o halde yanımızda ve arkamızda olmalısınız" tezini savunmaktadır.

Rus dış politikasındaki yeni milliyetçi yönelimin ve "büyük güç politikası" arayışının ilk muhatapları Rusya'yı batıdan ve güneyden kuşatan eski Sovyet Cumhuriyetleri veya yeni BDT olacaktır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte eski "Birlik Cumhuriyetleri" bağımsızlıklarını ilan etmiş olmakla birlikte,çoğunlukla yeni oluşan BDT yapısı içinde yer almışlardır. Ancak BDT uluslararası hukuk normları açısından ne bir devlettir ne de bir başka statüye sahiptir. Buna rağmen Rus politik eliti "yakın çevre" olarak isimlendirilen bu bölgenin sınırlarını Rusya'nın sınırları olarak görme alışkanlığını sürdürmektedir.

BDT'nun Rusya'nın hegemonyasında bütünleştirilmesine yönelik politikanın, Rus dış politikasındaki yeni yönelimin en önemli halkasını oluşturacağı ve gittikçe ağırlık kazanacağı değerlendirilmektedir. Rusya'nın Ortadoğu'da Soğuk Savaş dönemini çağrıştırır şekilde ilişkiler geliştirme çabası, "büyük güç politikası" arayışının açık bir göstergesidir. Rusya, İran'ın Orta Asya'da İslami bir tehlike

---

[157] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.64
[158] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 2000, s.273

yaratmayacağı güvencesine sahip olduğu ölçüde İran ile ilişkilerini geliştirmeye önem vermektedir. Rusya ayrıca, Suudi Arabistan ve İsrail ile ilişkilerini geliştirmeye özen göstermekte ve Filistin barış sürecinde etkili olmaya çalışmaktadır.

Toprak elde etme ve tam kontrol doktrininin en gerçekçi alternatifi "içeri sızma ve esnek etki" elde etme doktrinidir. Rusya diğer jeopolitik bölgelere sızmaya, orada etkisini yaymaya çalışacak, ancak bu bölgeleri kendi topraklarına dahil etmeyecektir. Böyle bir doktrinin kabulü, bir taraftan Rusya'nın jeopolitik etki alanı SSCB'nin alanından daha geniş tutacak, diğer taraftan da komşu bölgelerle etkileşim ve karşılıklı bağımlılık yaratacaktır.

Rusya için öncelikli jeopolitik bölgeler ve içerdikleri ülkeler çalışmada şu şekilde sıralanmıştır: Batı Avrupa (Gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri), Orta ve Doğu Avrupa (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan), Ortadoğu (Türkiye, İran, Irak, Afganistan, Pakistan, Hindistan), Uzakdoğu (Çin, Japonya ve yeni Asya ekonomik devletleri).[159]

Diğer taraftan her ne kadar Türkiye ve Rusya arasındaki ikili ilişkiler şimdilerde dostane bir düzeyde ilerlemekteyse de, Rusya'nın Boğazlar konusunda, Azerbaycan konusunda, Bosna konusundaki tutumları Türkiye'nin çıkarları ve tutumları ile adeta 180 derece farklı konumlar sergilemektedir. Rus milli çıkarlarının tarih boyunca Türk milli çıkarları ile aynı paralelde olmadığı hatırlanması gereken bir konudur.

Rusya'nın dış politika hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz[160]:

- Rusya'nın ana hedefi çözülmeyi durdurmak ve geri çevirmektir.
- Rusya'nın ikinci ve üçüncü ana hedefi, sosyal ve ekonomik krizleri atlatabilmektir.
- Rusya'nın dördüncü ana hedefi, uluslararası platformda eski önemini kazanmak ve eski yerini alabilmektir. Bunu doğrultuda her şey yapılacaktır.

---

[159] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.113
[160] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.117

- Rusya'nın beşinci ana hedefi, bölgesel çatışmalarda tekrar büyük devletlerle, özellikle Batılı devletlerle birlikte "toplu müdahale" sağlayarak Rus çıkarlarını korumak ve geliştirmektir.

Rusya'nın bu politikalarını gerçekleştirirken yararlandığı kaynaklar, Batının Rusya'ya yardımı, yeni Rus milliyetçiliği ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin üstlendiği yeni rol olmuştur. Tüm bunlar Rusya'nın hala önemsenmesi gereken bir Avrasya siyasi gücü olduğunu ispatlamaktadır[161]. Sovyetler Birliği'nin tehdit olma özelliği ortadan kalkmışsa da, değişiminin karmaşık ve anlaşılması çok zor olması nedeniyle, çok tehlikeli olabileceğini de dikkate almak gerekecektir. Zira yeni dönemde riskler çok şekilli bir hale dönüşmüştür[162]. Sovyetlerin yıkılışında yumuşayan Rus siyaseti 1994'ten itibaren büyük ölçüde sertleşmiştir. Zira Rusya, yeniden hesaba katılması gereken bir uluslararası aktör-partner haline gelmek amacındadır.

Rusya, ABD yanı sıra Avrupa ve NATO ile ilişkilerini yumuşatarak sürdürmeye çalışırken Orta Asya'da ve Uzakdoğu'da politik üstünlüğünü tekrar arttırmaya, askeri üstünlüğünü hissettirmeye çalışmakta, Çin'e karşı çok yönlü tedbirler öngörmektedir. Rusya, Kafkasya'da terörle mücadele iddiası ile Çeçenistan operasyonunu sürdürürken 11 Eylül 2001 büyük terör olayından sonra ABD'nin Afganistan operasyonuna destek vermiş ve Irak Savaşı konusunda Afgan desteğine benzer politikadan farklı olarak, Arap dünyasının sempati ve desteğinin korunması amaçlanmıştır.

Kısaca, halen mevcut Rus dengesinin güvenliğini tehdit edebilecek planlanmamış ve kontrolsüz gelişmeler önlenecektir[163]. Sonuçta, yakın gelecekte Rusya'nın izleyeceği dış politika ve ulusal güvenlik stratejileri Rusya'nın "Temel Menfaatlerin Korunması" esasına dayanacaktır.

---

[161] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.117

[162] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.83

[163] Dr. Mehmet ATAY'ın "2000 Yılına Doğru Rusya Dış Politikası Raporu"ndan alıntı, 30 Nisan 1993.

7.2. Rusya Federasyonu'nun Milli Menfaatleri ve Milli Hedefleri

Rusya Federasyonu'nun Milli Menfaatleri'ne göre; Rus ve BDT halklarının her alanda güvenliklerinin sağlanması ile huzur ve refahın temini, siyasi, iktisadi, sosyal yenileşme reformlarının ve bir bütün halinde yeniden yapılanmaların başarısına bağlıdır. Ekonomik yapılanma ile birlikte güvenlik amaçlarına uygun uluslararası ilişkilerin ve dış politikanın düzenlenmesi zorunludur. Rusya ve BDT halklarının çıkarları, tüm insanlığın çıkarlarıyla bütünleşmiştir. Rusya'nın ideali, hukuka dayalı bir Dünya Devletler Topluluğu'nun gerçekleştirilmesidir. BDT'na, Sovyetler Birliğinin hiçbir zaman parçası olmamış devletlerin de katılması özendirilmelidir. Batı Dünyası ile her alanda işbirliği ve ortaklık, Asya mirasının korunması ve geliştirilmesi ile güvenliğinin sağlanmasının başlıca şartıdır. Savunma amaçlı çalışmaların kesintisiz ve etkin şekilde sürdürülmesi ve ordunun güçlendirilmesi milli güvenliğin temel esasıdır. BDT'na dahil her ülke; kendi güvenlik amaç ve stratejilerini, Topluluğun veya diğer bir üye ülke veya ülkelerin genel ve özel güvenliklerini tehtid etmeyecek şekilde düzenlemelidir. Milliyetçiliğin, Rusya ve BDT'nun geleceğini tehdit edeceği görüşlerini taşımaktadır. Yukarıda ana hatları ile verilen Rus Milli Menfaatlerinin temini için Türkiye'yi ilgilendiren çeşitli alanlardaki Rusya Federasyonu Milli Hedefleri aşağıdaki özel ilgi alanlarında sıralanmıştır[164]:

- Avrupa Ülkeleri
- Asya ve Pasifik Ülkeleri
- Ortadoğu Ülkeleri ve Petrol Bölgeleri
- Güney Denizleri

Rusya Federasyonu'nun Avrupa'daki başlıca hedefi; Avrupa'nın, ABD hegomanyasından kurtarılarak buraya Rus etkinliğinin kademeli bir şekilde yerleştirilmesidir. Rusya Federasyonu'nun Avrupa'daki Milli Hedefleri, Rusya'nın Avrupa Devletleri ile her alanda ilişkilerinin geliştirilmesi, gerek Avrupa ülkelerinin ve gerekse Rusya Federasyonu'nun güvenlik amaçlarının gereğidir. Avrupa Güvenlik

Konseyi kurulmalıdır ve Rusya Konseyde etkin rol oynamalıdır. Rusya NATO, AGİT ve AB gibi kuruluşların içinde yer almalıdır. Bu katılma, Avrupa'ya ve insanlığa sağlayacağı yararların ötesinde, doğal bir hak kabul edilmelidir. Avrupa'nın siyasi bakımdan da güçlenmesi için Rusya ile bütünleşmesi şarttır. Ortak Avrupa Birliği Rusya'nın coğrafi konumunun, jeopolitik özelliklerinin, tarihi ve kültürel bağlarının zorunlu kıldığı bir güvenlik hedefidir. Rusya ve BDT ile Doğu Avrupa ülkelerinin Batı Avrupa Devletleri ile birlikte kuracakları Ortak Avrupa Birliği, Doğu-Batı arasındaki bütün engelleri aradan kaldırabileceği gibi geleceğin dünyasında da güvenliğin ve gelişmenin temel yapısını oluşturur.

Rusya ve BDT, diğer Asya ülkeleriyle birlikte Ortak Asya Mirasının tarihi, kültürel, coğrafi, doğal mirasçılarıdır. Güney Kore ile ilişkilerin yeniden başlatılarak karşılıklı güvenin sağlanması, Japonya ile ilişkilerin geliştirilmesi; Çin (Pekin) ile sağlıklı diyalog kurulması, Pakistan ve Hindistan ile dostluk ve işbirliğinin geliştirilmesi, Pasifik ülkeleri ile iktisadi, ticari ve teknoloji alanında her türlü imkanları kendilerine sağlayacak bir ortam hazırlanması, Rusya ve BDT'nun vazgeçemeyeceği ekonomik ve güvenlik esaslarıdır. Tarihi ve jeopolitik gerekçeler Rusya'ya; Atlantik'ten, Pasifik Okyanusu'na ve denizleri birbirine bağlayan sulara ve karalara barışın, istikrarın, özgürlüğün egemen olmasını sağlayacak sorumluluklar yüklemiş bulunmaktadır. Rusya bu yükümlülüğü yerine getirmek zorunda olduğu yönünde görüşlere sahiptir. Rusya süper güç olmadığının bilincinde bulunmakta ve yeniden süper güç olabilme gayretleri içine girmektedir.[165]

Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu Ülkeleri ve Petrol Bölgeleri'ndeki Milli Hedefleri doğrultusunda, petrolün kontrol altında tutulması hedeflenmektedir. Stratejik enerji kaynaklarının Rusya kontrolü altına geçmesi ve eski komünist rejim ülkelerinin Rusya ile ilişkilerinin uygun olması durumu yine Sovyet birleşim imkanını getirebilir[166]. Ortadoğu'da petrolün kullanımını tehlikeye düşürecek güç dengelerinin oluşması, Rusya'nın menfaatini menfi yönde etkileyeceğinden bu bölge devamlı takip ve kontrol altında tutulmalı, her alanda bilgi temini dahil bölge ülkeleri ile yakın ilişkilere devam edilmeli, bu ülkelere yardım ve destek sağlanmalıdır.

---

[164] Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.81
[165] Ulusal Strateji Dergisi, "Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye", İstanbul, 2002, Sayı:22, s.58-59
[166] Miliband R., "Class Power and State Power", London, 1983, pg. 265

Rusya'nın Ortadoğu'daki tarihi, ilgileri, ilişkileri ve vazgeçilemez çıkarları devam etmektedir. Ortadoğu ülkelerinin, siyasi ve toprak bütünlüğü, iktisadi gelişme ve istikrarı dünya barışı ve Rusya'nın güvenlik amaçları gereği hayati öneme sahiptir. Ortadoğu'da tek bir gücün hakimiyeti kabul edilemez. Son Irak Savaşı'na gösterilen tepkiler bu konuda en güzel örnektir. Herhangi bir Ortadoğu ülkesinin veya ülkeler topluluğunun diğer bir Ortadoğu ülkesi veya ülkeleri aleyhine genişlemesi, baskı ve hakimiyeti Rusya ve BDT'nun güvenliğini tehtid eder. Ortadoğu ülkeleriyle her alanda işbirliği, askeri kaynak ve teknoloji transferi, kültürel, sağlık ve benzeri ilişkilerin güçlendirilmesi hayati önem taşımaktadır.[167]

Güney Denizleri üzerindeki Rus Milli Hedefleri doğrultusunda, Güney Denizlerine herhangi bir devletin veya devletler topluluğunun hakimiyeti veya etkinliği Rusya'nın ve BDT'nun güvenliğini tehdit eder. Güney Denizleri, Rusya'nın ve BDT'nun gelişme yollarının bir parçasıdır. Bu denizlerdeki Rusya'nın tarihi amaç ve ekonomik çıkarları korunmalıdır. Bu maksatla Rus Donanması bölgeyi kontrol edecek güce ulaştırılmalıdır. Güney Denizlerini kontrol eden deniz, boğaz ve geçitlerinin bir ülkenin kontrol ve egemenliğinde olması Rusya'nın aleyhinedir. Rusya'nın ekonomisinde önemli yer tutan deniz taşımacılığı ve Ortadoğu petrolünün Rusya'ya akışı bu deniz geçitlerinin istikrarlı ve güvenli bir halde bulunması ile mümkün olacaktır.(Bu deniz geçitlerinin en önemlileri; İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz ve Aden Boğazı'dır.) Rusya ile ilgili devletlerin ve doğal olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu ülke ile bütün ilişkilerinde bu hususları göz önüne alması gerekmektedir.

7.3. Rusya'nın Güvenlik Politikası

XX. yüzyılın son diliminde siyasi yapısı beklenmedik değişikliklere uğramış ve yeni ismi Rusya Federasyonu olan devletin revize edilmiş sayabileceğimiz yeni güvenlik politikalarında aşağıdaki esaslar ön plandadır:

---

[167] Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.82

- Rusya Federasyonu'nun, çevre güvenliğinden söz etmesi ve bu çerçevede komşu olduğu ülkelere asker gönderilmesinin Rusya Federasyonu tarafından tehtid olarak algılanacağının belirtilmesi,
- BDT'ye askeri bir ittifak özelliğinin kazandırılmaya çalışılması ve bu ittifak aracılığı ile BDT içindeki Rus halklarının koruyuculuğuna soyunulması,
- RF Silahlı Kuvvetleri için herhangi bir tavan öngörülmeyerek "yeterli kuvvet"den söz edilmesi,
- Rusya Federasyonu'nun güvenliği ile BDT'nin güvenliğinin özdeşleştiğinin işlenmeye başlaması ve bu kapsamda, barış gücü faaliyetlerine asker gönderecek aktif katılım gibi konular yer almıştır. [168]

Yeni Rus askeri reformunun ana temasının, savunma ve güvenlik stratejilerinde, "politik hedefleri koruyacak" spesifik askeri örgütlenmeyi hedeflediği belirtilmekte olup, geleceğin harbinin farklı teknolojik ve taktik özelliklere sahip olacağını, bu nedenle seferberlik, harekat yeteneği, savaş ekonomisi askeri endüstriyel komplekslerin modern orduların ihtiyaçlarına uygun olarak organize olmasının gerekli bulunduğuna dikkat çekilmiştir. Silahlı Kuvvetler'in bu noktadaki asli görevinin, devletin siyasal hedeflerini güvenli kılabilecek yapılanma içerisinde bulunması olduğu vurgulanmış olup, değişen uluslararası ortamdaki ortak sorunların tek başına bir devlet tarafından çözülmesinin mümkün olmadığı ileri sürülmüştür. Günümüzde ABD'nin dahi küçülen dünyamızda tek başına dev orduları ve silah sistemlerini idame ettirebilecek güce sahip bulunmadığını, bunun yerine, Avrupa, ABD, Asya ve Japonya'da görülen ortak eğilimin, kollektif güvenliğe dayalı ittifak modellerinin sistematik olarak ön plana çıkmasının tesadüf olmadığını düşünmek gerekmektedir.[169]

Bu doğrultuda, yakın çevre politikasına sahip olarak NATO ve Avrupa ile güvenlik işbirliğini geliştirmekte olan Rusya, ekonomik sıkıntıları nedeniyle kendi silahlı kuvvetlerinin modernizasyonunda istediği hızı yakalayabilmiş durumda değildir. Bunun yansıması olarak nükleer denizaltı yarışında geride kalmış durumdadır. KURSK denizaltı faciasından sonra sistem endişelerle karşılanmıştır. Bu atmosfer içinde Rusya Federasyonu'nda DELTA-3 ve DELTA-4 ile AKULA,

[168] Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.87

VICTOR-2 ve VICTOR-3 sınıfı nükleer denizaltılar mevcut olup, bunlar 1976 ile 2001 yıllarının teknolojisine sahiptirler. Kara Kuvvetleri'nde ise T-72, T-80, T-84, T-90S Tip-80, Tip-90 ve Tip-85 II gibi tanklar mevcut olup, süratleri saatte 46 km ile 70 km arasında değişmektedir.

Rusya'nın kökü niteliğindeki Sovyetler Birliği; stratejik kıtalararası nükleer denizaltılar, bombardıman uçaklarında stratejik düzeyde, av önleme/taarruz uçakları, hava savunma füzeleri, uçak gemileri, denizaltılar, muharebe-komuta-kontrol istihbarat, elektronik harp, erken uyarı ihbar sistemleri, simülasyon teknikleri, hava ulaştırma, taarruz helikopterleri, güdümlü tanksavar silahları, cruise sınıfı füzeler ve havadan yere taarruz füzelerinde ABD'ye karşı geri planda kalırken, üstünlüğünü ancak SAM sistemleri, kimyasal ve biyolojik harp ve mayın harbi sahalarında muhafaza edebilmiştir[170]. Halihazırda Rus Hava Kuvvetlerinde MIG-21, MIG-25,

Şekil.7.1. Rusya Hava Kuvvetlerinin Kendi Üretimi Olan SU-27 Tipi Savaş Uçağı

MIG-29, MIG-31, SU-27 ve SU-35 gibi savaş uçakları mevcut olup, bunların ilk uçuşa çıkmaları 1968 ile 1988 yılları arasına dağılmakta olup, görev yarıçapları 450 ila 1500 km. arasındadır. Bazı Rus ve ABD savaş uçaklarının nitelikleri Tablo.7.1.'deki gibidir.

---

[169] Caşın M.H., "Rus İmparatorluk Stratejisi", Ankara, 2001, s. 162
[170] Nash C.A., "A Comparison of Deployed Technology", Air Foce Magazine, 1991, pg.18

Tablo.7.1. Bazı ABD Savaş Uçakları İle Rus Savaş Uçaklarının Nitelikleri

ABD UÇAKLARI				RUS UÇAKLARI			
Cinsi	**İlk Uçuş**	**Hız (km/h)**	**Görev Yarıçapı (km)**	**Cinsi**	**İlk Uçuş**	**Hız (km/h)**	**Görev Yarıçapı (km)**
F-16C	1974	2100	925	Mig-21	1968	2230	450
F-35	2000	1700	1400	Mig-25	1964	3000	950
F-15C	1979	2600	1900	Mig-29	1977	2400	650
F-15E	1986	2600	1270	Mig-31	1975	3000	1400
F-22	1990	2100	1500	Su-27	1977	2400	1500
F/A-18C	1978	1900	750	Su-35	1988	2400	1500
F/A-18E	1995	1900	900				
F-4E	1958	2100	700				
F-5A	1959	1300	500				

Sovyetler Birliği'nin 1990'lı yılların başında yıkılmasından sonra Rus ordusu esas itibarıyla İmparatorluğun yitirilmesini içine sindirememektedir.[171]

Sovyet İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra, uluslararası sistemde meydana gelen dinamik değişiklikler ve iki kutuplu sistemin sona ermesi, dünya siyasi haritasında yeni oluşumlar meydana getirmiştir. Bu gelişmelerde kuşkusuz en çarpıcı görünüm, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan Rusya Federasyonu ve bu ülkeyi temel alarak oluşan Bağımsız Devletler Topluluğu'dur. Böyle bir sahnenin ortaya çıkmasıyla beraber, iki kutuplu dünyanın bir ayağını teşkil eden Sovyetler Birliği'nin güdümünden ayrılan Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Ukrayna gibi üyelerin, Batı istikametinde bir politik eğilim gösterdikleri gözlenmektedir. Bunun hemen ardından, kendini dağılan birliğin devamı olarak tanımlayan Rusya Federasyonu'nun da Batı dünyası ile sıkı işbirliğinin temellerinin atılması konusunda hevesli olduğu görülmektedir.[172]

---

[171] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.83

[172] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.26

Bununla birlikte; Rusya'nın Batının askeri, politik ve ekonomik sistemine entegre olma istekleri, bu ülkenin kimliğini kesin olarak Batı içerisinde tanımlayacak bir süreci başlatacağı anlamına gelmemektedir. Her ülkenin coğrafi konumu, jeopolitik durumu ve tarihi gelişimi o ülkenin kültür yapısını, milli ideallerini ve hatta kendileri için seçtikleri misyonları belirlemekte etkin rol oynamaktadır.

Rusya'nın dış politikalarının tayin edilmesinde, bu ülkenin jeopolitik durumu yanında dinsel ve kültürel faktörler de önemli bir rol oynamıştır. Rusya'nın güvelik politikasının gelecekte hangi istikamette gelişme gösterebileceğini tahlil etmeden önce mevcut durumuyla Rus dış politikasının ana esaslarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Rus dış politikasının temel hedefi şöyle özetlenebilir[173]:

- İç reform gayretlerini desteklemek
- Belli başlı endüstriyel atılımlar arasında uygun bir yere sahip olmak
- Dost ülkeler ile kendi sınırları boyunca bir tampon bölge oluşturmak
- Üçüncü dünya ülkelerindeki ideolojik motifli desteğe son vermek

Rus dış politikası eski Sovyet Cumhuriyetleri ile ilişkilere birinci derecede önem vermektedir. Eski cumhuriyetlere "Near Abroad" (Yakın Çevre) denmekte ve bu cumhuriyetlere yönelik dış politika, bu cumhuriyetler içinde ve Rusya ile bu cumhuriyetler arasındaki sorunların önlenmesi, giderilmesi veya sınırlandırılması hedefine yöneltilmektedir.

SSCB'nin temel mirasçısı olan Rusya Federasyonu bugün Batılı ülkelere karşı askeri açıdan bir zayıflama sürecindedir. Ancak, Rusya'nın yakın bir gelecekte tekrar kesin bir denge sağlama arayışına gireceği kesindir[174]. Politik çevrelerde, Rusya'ya uluslararası sistemde saygın büyük güç durumunun yeniden kazandırılmasının ortak bir hedef olduğu konusunda bir fikir birliği mevcuttur. Ancak bu hedefe hangi

[173] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.28
[174] Morelle H., "SSCB'nin Çöküşü'nün Stratejik Sonuçları", Defense Nationale, 1993, s.10

yollardan ve hangi vasıtalarla ulaşılması gerektiği konusu ise, Rusya'nın ulusal çıkarlarını tanımlamasında olduğu gibi belirsiz ve tartışmalıdır.[175]

Böyle bir iç politik ortamın yansımaları ise Rusya'nın "yakın çevre" olarak nitelendirdiği ülkeler ile ilişkilerini şekillendirmesi yönteminde odaklanmaktadır. BDT ülkelerinin kendi aralarındaki ve Rusya Federasyonu'na karşı olan ilişkilerinin derecesi konusundaki görüş ayrılıkları konunun ağırlık noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle kısa vadede Rusya ve Sovyetler Birliği'nin eski cumhuriyetleri için tasarlanabilecek topyekün bir strateji geçerliliğini büyük ölçüde kaybetmektedir. Bu durumda güvenlik politikasına ilişkin olarak Rusya'nın önünde iki ayrı hareket tarzı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetleri ile bir federasyon oluşturması, diğeri ise topluluk devletleri ile politik, ekonomik ve askeri sahalarda ikili ya da çok taraflı antlaşmalar yapmak suretiyle ilişkilerin yeniden tanzim edilmesidir. Rusya'nın yakın bir gelecekte tekrar kesin bir denge sağlama arayışına gireceği kesindir.[176]

Sonuç olarak güncel politik durum çerçevesinde, Rusya'nın güvenlik politikasına ilişkin bilgiler, çeşitli çevrelerde değişik şekillerde ifade edilse de Rusya'nın temel hedefinin "Büyük Devlet" olma amacıyla örtüştüğünü söylemek mümkündür.[177]

7.4. Soğuk Savaş Sonrası Rusya Askeri Doktrini

SSCB'nin dağılması ve Varşova Paktı'nın çöküşü, 1991'e kadar Doğu Bloğuna karşı ortak güvenlik ve savunma anlayışı temelinde kurulan uluslararası örgütlerin varlığını ve işlevlerini tartışılır hale getirmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi, dünyada siyasal ve ekonomik sorunları ortadan kaldırmamıştır, dünyada daha barışçı bir düzen getirmemiştir; belki, uluslararası sistemin iki kutupluluğundan kaynaklanan güvensizlik ve gerginlikleri ortadan kaldırmıştır, ancak Üçüncü Dünya ülkelerine karşı uygulanan stratejiden vazgeçilmemiştir.[178]

---

[175] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.29
[176] Morelle H., "SSCB'nin Çöküşü'nün Stratejik Sonuçları", Defense Nationale, 1993, s.10
[177] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.31
[178] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.4

Uluslararası alanda ideolojik karşıtlığın artık geçerli olmadığını, ortaklık ve işbirliğinin önem kazandığını belirten ifadelerle başlayan yeni askeri doktrine göre, hiçbir devlet Rusya Federasyonu'nun düşmanı değildir; politikaları federasyonun politikalarıyla çatışmayan her ülke Rusya Federasyonu'nun ortağıdır. Rusya Federasyonu, uluslararası çatışmaların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi, devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı, içişlerine karışmama, sınırların değişmezliği ilkelerine bağlı olduğunu ilan etmiştir. Silahlı çatışmaların önlenmesi askeri doktrinin en önemli amacı olarak belirtilmiştir. Rusya Federasyonu ya da müttefiklerine bir saldırı yapılmasından doğan bireysel ya da kolektif müdafaa hakkı hariç, hiçbir devlete karşı silahlı güç kullanılmayacaktır.[179]

Bu doktrinle Rusya, nükleer güce ilk başvuran taraf olmama taahhüdünden de vazgeçmiştir. Nükleer silaha sahip olmayan ya da nükleer silahların yayılmasını önleme anlaşmasına taraf olan ülkelere karşı, bu ülke nükleer silahlara sahip olmadıkça, nükleer güç kullanılmayacağını belirtilmiş, ancak bu kurala iki istisna getirilmiştir. Nükleer silaha sahip olmayan, fakat sahip olanla ittifak içinde bulunan bir ülke, Rusya Federasyonu'na ya da müttefiklerine saldırırsa ve nükleer silaha sahip olmayan bir ülke, Rusya Federasyonu'na ya da müttefiklerine karşı bir saldırıya katılır ya da saldırıyı desteklerse, Rusya Federasyonu nükleer güce başvurabilecektir.

Askeri doktrin Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri'ne, Rusya Federasyonu ile müttefiklerinin egemenliklerinin ve toprak bütünlüklerinin korunması ve diğer hayati Rus çıkarlarının savunulması, BM.'nin görevlendirilmesi sonucu ya da uluslararası yükümlülükler doğrultusunda barışın korunması, ülke sınırlarındaki, ya da anlaşma yükümlülükleriyle belirlenmiş ise başka bir devletin sınırlarındaki silahlı çatışmaların ya da hukuk dışı silahlı hareketlerin sona erdirilmesi gibi görevler vermiştir.

Doktrinde askeri tehlike ve tehtid kaynakları arasında, toplumsal, siyasal, iktisadi, teritoryel, dini, milli-etnik ve diğer anlaşmazlıklarla, bazı ülkelerin ve silahlı güçlerin bu anlaşmazlıkları silahlı güç kullanmak suretiyle çözme istekleri, olası

---

[179] Özcan G. ve Kut Ş., Konuşmacı: Tunçer İ., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar-En Uzun On Yıl", İstanbul, 1998, s.453

çatışma ve savaş nedenleri olarak belirtilmiş, saldırgan milliyetçilik özellikle tehlikeli olarak vurgulanmıştır.

Askeri doktrinde dış askeri tehlike kaynakları arasında, diğer devletlerin Rusya Federasyonu ve müttefiklerine karşı toprak talepleri; Rusya Federasyonu'nun sınırlarının yakınında varolan ya da potansiyel yerel savaş ve silahlı çatışma alanları, yabancı ülkelerdeki Rus vatandaşlarının hak, özgürlük ve yasal haklarının kısıtlanmasına yönelik girişimler, askeri blok ve ittifakların Rusya Federasyonu'nun askeri güvenliğinin zararına genişletilmesi yer almaktadır.

Doktrine göre, Rusya Federasyonu'nun sınırları boyunca güç yığılması; askeri oluşumların, grupların Rusya Federasyonu ya da müttefiklerinin topraklarına girme hazırlıkları, eğer BM. ya da kolektif güvenlik örgütlerinin yetkilendirmesi sonucu gerçekleştirilen, Moskova'nın da rıza gösterdiği bir hareket değilse, komşu ülkelere askeri güç yerleştirmesi gibi durumlar, Rusya Federasyonu tarafından kendisine karşı yönelen askeri bir tehtid olarak algılanacaktır.

Sovyet dış politika belirleyicileri, 1980'li yıllardaki gidişin nükleer politika, askeri-teknik üretim yeteneği ve askeri güvenlik boyutlarına yansıyan zorunlu değişim ihtiyacını yeni düşünce formülü ile tanımlarken, temel paritenin "Kabul Edilebilir Yeterlilik" kuramı ile çerçevelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.[180]

Bütün bu gerekçeler ışığında ise, Sovyetler Birliği'nin askeri içerikli Süper Güç misyonuna son vererek, XXI. yüzyıla Büyük Güç olarak girmesinin, hayati çıkarları bakımından zorunluluk arz ettiği fikri giderek güçlenmiştir.[181]

Artık Rus savunma stratejisi, aktif savunma kavramı ile tanımlanarak, minimum süreç içerisinde Batının ele geçirdiği "teknolojik üstünlük" faktörüne tekrar erişinceye kadar; "Yıldırım Savaşı" doktrinlerinden vazgeçmişlerdir. Böylelikle, "savunma yeterlilik" kavramı, stratejik konseptin cevap aradığı birinci öncelikli geri çekilme adımı olarak ön plana çıkmıştır.[182]

---

[180] Lynch A., "The Soviet Study of International Relations", Cambridge Univ. Press, Coexistence, 1987, pg.24

[181] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.79

[182] Caşın M.H., "Körfez Savaşının Stratejik Sonuçları", Avrasya Dosyası, Ankara, 1996, sf.225

Bütün bunlardan sonra, global güvenlik anlayışında Sovyet ana tehdit algılamalarının Amerikan merkezli tehditler çerçevesi altında toplandığı görülmüştür[183]. Sovyetlere göre, birinci öncelikli tehdit "nükleer savaş"ta teknolojik aşamanın ulaştığı seviyede genel bir karaktere haizdir.

Doktrinde, Rusya'nın işbirliği alanında önceliği, BDT ülkelerine ve BDT içinde kolektif savunma mekanizmalarının oluşturulmasına vereceği vurgulanmıştır. Önemli bir diğer nokta ise, Rusya Federasyonu ve BDT'nin güvenlik çıkarlarının, Rusya Federasyonu dışına da Rus askeri güçlerinin yerleştirilmesini gerektirebileceğinin belirtilmiş olmasıdır. Ayrıca doktrinde, iç kullanım için araştırma-geliştirme faaliyetlerinin masraflarını ve savunma sanayiinde çalışan personelin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla silah satışı öngörülmüştür.

Doktrinde, Rusya Federasyonu için asıl tehtidin, BDT ülkelerindeki varolan ve olması muhtemel yerel savaş ve silahlı çatışmalardan kaynaklandığı vurgulanmıştır. Rus Askeri Doktrini incelendiğinde, Moskova'nın stratejik çıkarları açısından ağırlığı yakın çevreye verdiği görülür. Rusya kendi stratejik çıkarları açısından bu bölgeyi kendi etki alanı içinde kabul etmektedir. Burası Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenlik sahasıdır ve Rusya çıkarlarını tehtid altında hissettiği her durumda bölgeye askeri müdahalede bulunma hakkını bu doktrinle ilan etmiştir. Doktrinden açıkça anlaşıldığı üzere, Rusya Federasyonu'nun çıkarları, bölgede silahlı güç bulundurmasını ve diğer güçlerin bölgedeki her tür varlığın engellenmesini gerektirir. Doktrindeki tehlike algılamalarına bakıldığında, bunların Rusya'ya, yakın çevreye ve bu bölgeyle ilgilenen, ilişki kurmak isteyen ülkelere müdahale için gerekli bahaneleri vereceği görülür. Nükleer güce başvuran ilk taraf olmamak taahhüdünden vazgeçilmesi ise, Rusya'nın kendi ulusal güvenlik sahası olarak değerlendirdiği bölgeye dış güçlerin olası müdahalelerine karşı caydırıcılık sağlama iradesi olarak anlaşılabilir.[184]

Dolayısıyla askeri doktrin, ülke içinde dış politika ve güvenlik politikaları alanında ivmenin Avrasyacıların görüşlerine doğru kaydığını gösteren bir belgedir.

---

[183] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.80

[184] Özcan G. ve Kut Ş., Konuşmacı: Tunçer İ., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar-En Uzun On Yıl", İstanbul, 1998, s.454

1993'ün sonundan itibaren yakın çevre kavramı belirleyici olmaya başlamış ve yakın çevreye karşı daha baskıcı bir yaklaşım benimsenmiştir.

7.5. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Stratejisi İle Dış Politikasının Hedef ve Metotları

1990'lı yıllardan sonra Rus dış politikasında saygınlık, askeri ve stratejik çıkar ile Batılıların bir kenara bırakılması olmak üzere üç temel özellik ön plana çıkmıştır. Genel itibarla, daha güçlü bir Rusya ve daha ciddi bölgesel güç hedeflenmektedir. Parçalanış sonrası Rus Dış politikası iki temel görüş arasında kalmıştır. Bunlardan ilki batı ile bütünleşmeyi ve reformlara devam edilmesini savunan Atlantikçiler olup, 1991-1993 arası izlenen siyasette bu ekibin görüşleri ağırlık kazanmıştır. 1993 sonrası ise, Avrasyacılar adı verilen Rus halkının Büyük Petro zamanında yapılan reformlar ile Slav çizgisinden uzaklaştırıldığını savunan ve bu nedenle de reformlara son verilecek, Rus halkını geçmişin değerlerine dönmeye davet eden ekibin ağırlık kazandığı görülmektedir.[185]

Sovyet Bloğu ile Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının sonuçlarından en önemlisi jeopolitik açıdan Rusya'nın 200 yıl öncesine göre Avrupa'nın çok uzağına itilmiş olmasıdır.[186]

Bu doğrultuda Rusya: Çin, Hindistan, İran gibi ülkeler ile yakın ilişkilere girmiş, ABD ile olan ilişkilerini ise çok esnek bir zemin içine almıştır. Bu açıdan, özelikle 11 Eylül sonrasında Rusya'nın politikası çok anlamlıdır. 11 Eylül sonrasında Rusya ABD'ye hızlı ve açık destek sağlamıştır. Diğer taraftan, Rusya NATO ile ilişkilerini düzeltmek konusunda ciddi atılımlarda bulunmuştur. Rusya bu şekliyle uyguladığı dış politikası sayesinde ABD ve AB ile temel güvenlik konuları ve ekonomik alanlarda önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu şekilde Rusya eski Sovyet ülkeleri üzerinde etkisini arttırabilecektir. Türkiye-Rusya ilişkileri ise çok daha iyi bir duruma gelmiştir.

---

[185] Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye-Yüksek Strateji", İstanbul, 2000, s.292
[186] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.83

Dünyaya tümüyle stratejik prizmasından bakma alışkanlığı Soğuk Savaş döneminde kazanılmıştır[187]. Rusya artık, Soğuk Savaş sonrasında oluşan ABD merkezli tek kutupluluğa şiddetle karşı çıkmakta ve dünyada barış ve istikrarın temeli olarak çok kutupluluğu savunmaktadır. Bu çok kutupluluğun, Çin, Hindistan ve Avrupa ile işbirliği yapmak ve böylelikle ABD'nin gücünü dengelemek suretiyle sağlanabileceği de öngörmüştür.[188]

Rusya'nın, geçmişin aksine ideolojik ve teritoryel bir yayılma amacında olmadığı, ancak arka bahçesi olarak nitelendirdiği Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri üzerinde ciddi nüfuz arttırma girişimleri olduğu söylenebilir. Eğer Rusya şu anki sınırlarında rahat ederse, dış dünya ile ilişkisi de hızla gelişecektir. Ancak eğer reform, komşularının çoğunun korktuğu biçimde hegemonya politikasına geri dönen güçlenmiş bir Rusya ortaya çıkarsa, Soğuk Savaş tarzı gerginlikler kaçınılmaz şekilde yeniden ortaya çıkacaktır.[189]

Rusya'nın, bugün daha dar bir ulusal çıkar tanımı yapma konusunda çok ciddi düşünmeye ihtiyacı vardır. Gerçekten akla gelebilecek en kötü felaketlerden biri, Sovyet İmparatorluğu'nun çökmesi ve Rusya'nın kendi içinde bile ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkması ile gerçekleşmiş durumudur. Rusya'nın çevresinde bu ülke için potansiyel tehtid oluşturabilecek güçlü ülkeler arasında Çin, Japonya ve Almanya sayılabilir.

Rusya'nın Batı Avrupa'daki en ciddi dış politika belirleyicisi ve partneri ise şüphesiz Almanya olmuştur. Gerçekten, İngiliz ve Fransız felsefi fikirleri ışığında yola çıkan Karl Marx, Alman idealistleri ve özellikle Hegel'in dinamik ve geniş görüşlerine esas teşkil eden kapitalizmin ekonomik analizini bir rönesans anlayışıyla ortaya koymuştur.[190]

Diğer taraftan ülkemizin Rusya ile çok önemli iki konuda anlaşmazlığı devam etmektedir. Bunlar; Kazakistan doğalgazı ile Azerbaycan petrolünün Türkiye üzerinden Batıya aktarılması sorunudur. Mevcut antlaşmalar ve uluslararası istek Türkiye lehine olmaktadır. Bu konu boğazlar vasıtası ile tankerleri kullanarak

---

[187] Touraine M., "Altüst Olan Dünya-21. Yüzyılın Jeopolitiği", Ankara, 1997, s.42
[188] Ulusal Strateji Dergisi, "Rusya İle Altın Dönem", İstanbul, 2002, s.39-40
[189] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.63

taşımayı öngören Rusya'yı rahatsız etmiştir. Fakat bütün engellemelere rağmen konu Türkiye'nin istediği yönde gelişmektedir.[191]

Rusya, NATO'nun doğuya doğru genişleme politikası karşısında, Ukrayna ve Baltık devletlerinin, İttifak'a üyeliklerini mümkün olduğunca geciktirebilmeyi, buna karşılık Batı Avrupa ile tampon konumunda kaybettiği Varşova Rejimi'nin avantajlarını, jeopolitik anlamda coğrafyaya yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Buna göre yeni savunma çemberinde, Rusya, Balkanlarda geleneksel Slav birliği nüfuzunu elde edebilmeyi planlamaktadır. Nitekim Rusya, Beyaz Rusya ile hazırladığı Askeri İttifak Antlaşması çerçevesinde bu yöndeki ilk somut adımı atmıştır. Bu yeni siyasal oluşumun, tarafların kendi rızaları ile gerçekleştiği ve eski SSCB'yi yeniden kurmayı amaçladığı belirtilmiştir. Bu konudaki ikinci önemli adım olarak, Yugoslavya Parlamentosu'nun, Rusya-Beyaz Rusya Birliği'ne katılımı onayladığı, ancak henüz imzalamadığı ve Özbekistan'ın konuyu değerlendirdiği belirtilmiştir. Üçüncü olarak, ABD'nin tek kutuplu kuvvetler dengesi mantığı içerisinde, NATO ile yayılımına karşı yeni bir rekabet şansının ortaya çıkabileceği öne sürülmüştür.[192]

Rusya'nın yeni dış politika doktrininde, Rus vatandaşlarının hak ve çıkarlarının korunmasının yanı sıra, Rusya toprakları dışında kalan Rusların da haklarının muhafazasına özen gösterileceğini, ancak, özellikle Rus işadamlarının yabancı ülkelerdeki ekonomik çıkarlarının dikkatle korunacağı önemle vurgulanmıştır. Rusya bu bağlamda, öncelikle Ukrayna ile anlaşmıştır.

Rusya'nın Çeçenistan Operasyonu esnasında ortaya çıkan modernizasyon ihtiyaçları, Rus askeri çevrelerinin yanı sıra, siyasal partiler ve bürokrasiyi de kapsayan daha geniş katılımcı platformlarda reform arayışlarını hızlandırmıştır. Mart ayında bir Rus Generalin, Çeçen gerillaları tarafından kaçırılması ve organize suç faaliyetlerinin Orta Asya, Kafkaslar, Doğu Avrupa ekseninde uyuşturucu ticaretini de kapsayan bir gelişim süreci içerisine girmesi, Rus ulusal güvenliği için yeni potansiyel risk faktörleri olarak tanımlanmıştır.[193]

---

[190] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devriminden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.76
[191] Harp Akademileri, "Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.166
[192] Caşın M.H., "Rus İmparatorluk Stratejisi", Ankara, 2001, s. 159
[193] Caşın M.H., "Rus İmparatorluk Stratejisi", Ankara, 2001, s. 161

Değişen uluslararası güvenlik konjonktürlerine bağlı olarak, Rusya'nın yüksek teknoloji uygulamalarını mutlaka harekete geçirmesi gerektiği ileri sürülmekte ve Rusya'nın elindeki silah rezervlerini eritebilmesi ile uluslararası savunma sanayi pazarındaki payını genişletebilmesi için, ileri teknoloji uygulamasına girmesinin kaçınılmaz olduğu ve Rusya'nın bu çerçevede %80 oranında yüksek teknolojiye öncelik verdiği ifade edilmiştir. Rusya'nın mevcut nükleer silahlarını nükleer savaştan korunma amaçlı caydırıcılık unsuru olarak envanterinde muhafaza ettiği öne sürülmektedir.

Rusya'nın uluslararası toplumdan soyutlanma tehlikesinin mevcut bulunduğu, ancak Rusya'nın kalkınması için en çok iç istikrara ihtiyacı olduğu ve Tolstoy, Dostoyevski, Nevsky gibi düşünürlere sahip olan bir "büyük güç" olduğu vurgulanmaktadır[194]. Düzenli dış ülkeler için, Rusya'nın çıkardığı en büyük dış politika zorluğu, potansiyel olarak güçlü ve fırtınalı bir geçmişe sahip bir ülkenin dünyanın geri kalanıyla nasıl düzenli bir ilişki geliştireceği konusudur.[195]

Rusya, Çin ve Hindistan ile uluslararası anlamda "ikili ilişkiler" geliştirebilme isteğindedir. Çok güçlü bir NATO'nun Rusya için endişe kaynağı teşkil ettiği ve NATO'nun doğrudan doğruya Rusya'yı hedef almaması gerektiği, Rusya için tehtid unsuru oluşturmaması ve askeri bir ittifaktan daha ziyade siyasal bir koalisyon haline gelmesinin gereklilik arz ettiği ve bu bağlamda NATO ittifakı içerisinde, Rusya-Belarus ve Ukrayna'nın NATO'ya üye olmasının mümkün olabileceğini düşünülmektedir.

Kafkasya bölgesinde Azerbaycan-Gürcistan-Ermenistan arasında kalıcı barış ve istikrarın muhafazasında, enerji boru hatlarının önemli olduğunu, tarafların çıkarlarını gözeten daha ciddi yaklaşımların ve buna bağlı olarak yeni politikaların devamlı uygulamaya konulmasının beklenildiği ifade edilmiştir.[196]

Rusya Federasyonu yöneticileri tarafından eski Sovyet Cumhuriyetlerini tanımlamak üzere kullanılmaya başlanan "Yakın Çevre" kavramı, eski Sovyetler Birliği coğrafyasında barış ve istikrar için Rusya'nın özel sorumluluk taşıdığı iddiası,

---

[194] Caşın M.H., "Rus İmparatorluk Stratejisi", Ankara, 2001, s. 162
[195] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.65
[196] Caşın M.H., "Rus İmparatorluk Stratejisi", Ankara, 2001, s. 162

bu bölgelerdeki barış operasyonlarında Rusya'nın birinci derecede sorumlu olduğu görüşü, AKKA'nın kısıtlayıcı hükümlerinden kurtulma girişimleri, Kafkasya, Moldova ve Tacikistan'da uyguladığı politikalar ile Ukrayna ve Baltık Cumhuriyetlerine karşı tutumu, Rusya dış politikasının giderek müdahaleci bir nitelik kazandığını ortaya koymuştur. Bilindiği gibi Rusya, dağılan SSCB'nin yarattığı boşluğu bizzat doldurmaya karar verdiğini "Rusya Dış Politika Kavramı" belgesiyle de ilan etmiş bulunmaktadır. Bu belgede Rusya'nın eski Sovyet Cumhuriyetlerine yönelik politikasının ana hatları açıkça ortaya konmuş ve önemli Rus azınlıklarının da yaşadığı bu bölgelerde Rusya'nın hayati çıkarları olduğu ve Rusya'nın bu çıkarlarını savunmakta kararlı olduğu açıklanmıştır. Rus Askeri Doktrini ile eski Sovyet Cumhuriyetleri üzerindeki Rus nüfuzunun güçlendirilmesi ve Rusya'nın uluslararası planda eski Sovyetler Birliği coğrafyasında barışı, düzeni ve istikrarı sağlayan bir güç olarak kabul edilmesi amaçlanmıştır.

Rusya Federasyonu izlediği son politikalar ile, bölgesinde barış, güvenlik ve istikrarı sağlamaya istekli olduğunu ortaya koymuş, Batı da Rusya Federasyonu'nun bu yeni rolüne destek vermiş gözükmektedir. Belirtilen bu hususları, Rusya Federasyonu'nun yeni güvenlik politikasının bir sonucu olarak görmek gerekir[197]. Bu politika doğrultusunda Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan aynı tarihlerde BDT'ye katılmak durumunda kalmışlardır. Sovyet dış politikası üç temel belirleyici unsuru dikkate almak durumundadır: Öncelikle uluslararası ilişkilerde çatışmacı kuram yerine daha işbirlikçi bir paradigma esaslı çevrim haline getirilmesi benimsenmiştir. İkinci olarak, dış politika önceliklerinde teorik ve pratik bağlamdaki kararsızlıkların önüne geçilmesine çaba sarf edilmelidir. Üçüncü olarak da, takip olunan dış politika konseptindeki başarısızlıkları reddetmek yerine onları kabullenmek arasındaki seçim esaslarına dayalı metotlar harekete geçirilmelidir.[198]

Rusya Federasyonu'nun almaya başladığı bu yeni görünümün siyaset bilimi çerçevesinde, dünya, bölge ve Türkiye açılarından değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Rusya Federasyonu'nun eski SSCB'yi hatırlatır bir şekilde yeniden yayılmacı bir

---

[197] Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.86
[198] Jeopolitik Dergisi, "Ekim Devrimlerinden Günümüze Rusya Dış Politikası ve Ulusal Güvenlik Kavramının Stratejik Perspektifleri", İstanbul, 2002, s.117-118

siyaset izlemeye başlamasının ve bunu Batı destekli olarak yapmaya devam etmesinin fazla uzun ömürlü olmasını beklememek gerekir.[199]

Batı ülkelerinin değerlerini tanıyan eski Varşova Paktı üyesi bütün ülkeler ile bağımsızlıklarını yeni kazanan cumhuriyetlerin bu yeni tanıdıkları fakat benimsedikleri özgürlük ortamından ve rahat yaşama imkanlarından artık geriye dönüş yapmaları çok güçtür. Bugün yanında olmalarına ve hala desteklenmesine rağmen uyguladığı yayılmacı siyaset dolayısıyla Batının Rusya Federasyonu'na siyasal ve özellikle ekonomik desteğinin giderek azalacağı ortadadır[200]. Rusya Federasyonu'nun izlediği politikalara bölgemiz açısından baktığımızda; Rusya'nın yakın güvenliğinin sağlanması için güvenlik kuşağının genişletilmek istendiği sezilmektedir. Bu durum Türkiye ile birlikte Bulgaristan, Romanya, Polonya, Ukrayna gibi devletleri de yakından ilgilendirmektedir.

Sadece Türkiye bakımından konuya bakıldığında, Rusya Federasyonu'ndaki politika değişikliğinin, aynı coğrafya da yer alması nedeniyle, Türkiye'yi doğrudan ilgilendirdiği gibi, tarihi, kültürel ve dinsel bağlarla bağlı bulunduğu yeni kurulan devletler bakımından da yine Türkiye'yi dolaylı bir şekilde ilgilendirdiği sonucuna varmak gerekir. Kara sınırına sahip olduğumuz Gürcistan, Ermenistan ve Nahçivan'ın (Azerbaycan'ın) BDT'ye dahil olması ve BDT'nin giderek bir ittifaka dönüşmesi oldukça önemlidir. Yanıbaşımızda devam etmekte olan Azeri-Ermeni çatışmasına Rusya Federasyonu askerlerinin barış gücü olarak katılması ve son AGİT zirvesinde, Rusya Federasyonu'nun barış gücü faaliyetlerinin benimsenerek diğer devletlerin de barış gücüne asker verebileceğinin kabul edilmesi önemli gelişmelerdir. Rusya Federasyonu'nun BDT aracılığıyla bağımsızlıklarını yeni kazanmış Türk Cumhuriyetlerinin demokratikleşme ve ekonomik açıdan kendi başına ayakta durabilme çabalarını olumsuz yönde etkileyebilecek olmasını, kısa ve uzun dönemde iyi değerlendirmek gerekmektedir.[201]

---

[199] Öztürk M., "Rusya Federasyonu'nda Son Gelişmelere İlişkin Özet Bir Değerlendirme", Silahlı Kuvvetler Dergisi-Sayı:339, 1994, s.117

[200] Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.87

[201] Öztürk M., "Rusya Federasyonu'nda Son Gelişmelere İlişkin Özet Bir Değerlendirme", Silahlı Kuvvetler Dergisi-Sayı:339, 1994, s.117

Yapılan incelemeler sonucunda, Rusya'nın dış siyasetinin içte toparlanmayı müteakip yayılmacı bir rol üstlenmesi yönünde olduğunu söylemek mümkündür. Bu siyasetin belirgin ve kesin hatlarının, iç siyasi ortamın ve ekonomik alandaki iyileşmelerin gelişmesine bağlı olarak gelecek birkaç yıl içinde şekillenebileceği değerlendirilmektedir. Fakat, tarihi süreç içindeki politikaları göz önüne alınarak yapılacak bir değerlendirmede önemli bir değişiklik olmayacağını söylemek mümkündür.

7.6. Rusya'nın Asya Stratejisi

7.6.1. Rusya'nın Asya Stratejisinin Esası

Doksanlı yılların ikinci yarısında Rusya, Çin, Hindistan ve İran arasında ikili ve üçlü çerçevede yoğunlaşma çabası içine giren ilişkiler Türkiye'nin genel Asya stratejisi ve Orta Asya politikası açısından ciddiyetle takip edilmesi gereken bir süreci başlatmış bulunmaktadır. Rusya, bir taraftan NATO ile anlaşma masasına otururken, diğer taraftan NATO'nun genişlemesi karşısında Doğu Avrupa'da kaybettiği mevzileri Asya içinde yeni dengeler oluşturarak aşma çabası içindedir. Batı tarafından dışlanma tehlikesi içinde bulunan İran ve ABD ile zaman zaman bunalım yaşayan Çin de Asya içinde oluşacak bir güç konsolidasyonunda fayda sağlayabilmektedir. İran ve Rusya ile zaten iyi ilişkiler içinde bulunan Hindistan da, Pakistan'ın ABD desteği ve Taliban aracılığıyla Afganistan'da kurduğu hakimiyeti dengeleyecek bir biçimde bu iki ülke ile olan ilişkilerini daha da geliştirme yolunu tercih etmektedir. Rusya'nın dış kredi ve NATO politikası ile Çin kartı arasında kurduğu korelasyon ve yaptığı zamanlama, diplomasi oyununun inceliklerini yansıtan özellikler taşımaktadır. Soğuk Savaş döneminde, ABD Çin kartını SSCB'ye karşı kullanıyordu. Şimdi Rusya aynı kartı gerektiğinde kullanmak üzere elinde tutmaya çalışmaktadır.[202]

Rusya, Asya'da dengeleri etkileyebilecek bir konumda bulunmaktadır. Bu kapsamda Çin ile yakınlaşma gayretleri içerisine girmekte, ancak Çin gibi tek

[202] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.482

kutuplu sistemlerden rahatsız olmaktadır[203]. Asya içinde ortaya çıkan bu dengeler Orta Asya ülkelerinin dış politika pozisyonunu da etkilemektedir. Demografik, ekonomik ve siyasi açıdan Çin, Hindistan ve Rusya'dan gelebilecek tek yönlü ya da koordineli bir baskı karşısında direnme gücü zayıf olan Orta Asya ülkeleri, bu devletler arasında kendilerine hayat alanı açmaya çalışmaktadırlar. 1997 yılında Rusya ve Çin'in öncülüğüyle bölge ülkeleri arasında bir sınır güvenlik anlaşması imzalanması ve belli bir istikrar politikası takip edilmesi bu açıdan son derece ilgi çekicidir. Orta Asya'yı çevreleyen Rusya, Çin, İran ve Hindistan arasında geliştirilen ilişkiler, NATO'nun genişleme planlarına karşı bir Asya cephesi oluşmakta olduğunun ilk işaretleri olarak değerlendirilebilir.[204]

7.6.2. Rusya'nın Orta Asya Stratejisi

Soğuk Savaş süresince Doğu Bloğunun ve SSCB'nin merkezi gücü olan ve SSCB'nin dağılmasından sonra da bu yapının uluslararası varisi konumunu sürdüren Rusya, Orta Asya'daki etkinliğini sürdürebilmeyi, küresel bir aktör konumunu muhafaza edebilmenin öncelikli şartları arasında görmektedir. Bunun tarihi, jeopolitik ve ekonomi-politik gerekçeleri de Rus-Sovyet stratejik zihniyetinin önemli parametreleri arasında mevcuttur.

Soğuk Savaşı ideolojik ve ekonomik açıdan tam bir yenilgi ile kapatan Ruslar, kendilerini küresel güç haline getiren jeopolitik zeminin ayaklarının altından kaymakta olduğunu fark etmekte ve bu zemini güçlendirecek yeni bir stratejik bakış açısı geliştirmeye çalışmaktadırlar. Soğuk Savaş sonrası düzenlemelerde Doğu Avrupa'yı ekonomik olarak AB'ye, stratejik olarak da NATO'ya terkeden, Ukrayna'nın bağımsızlığını almasıyla Karadeniz'de ciddi bir stratejik zaafla karşı karşıya kalan Rusya, Hazar eksenli Kafkasya ve Orta Asya etkinliği ile bu zararları telafi edecek psikolojik ve jeopolitik açılımlar gerçekleştirmeye hayati bir önem vermektedir.

Orta Asya'daki etkinliğini kaybetmesi durumunda küresel bir güç olma ötesinde bir Avrasya gücü olma niteliğini de kaybedebileceği kuşkusunu yaşayan

---

[203] Ulusal Strateji Dergisi, "Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye", İstanbul, 2002, Sayı:22, s.59

Rusya, Avrasya ölçeğinde yaşanan güçler dengesi sistemi içinde her bir aktörle kendi pozisyonunu karşı tarafın gözünde anlamlı kılan diplomatik bir yol takip etmeye yönelmektedir. ABD'ye Avrasya'da ortaya çıkan jeopolitik boşluk alanındaki istikrarın sağlanmasında en temel güç olma konumuna sahip olduğunu göstermeye özen gösteren Rus yetkililer, Rusya'nın kendi içinde ve mücavir bölgede zayıflamasının Avrasya'da yol açabileceği ve güvenlik boşluklarının dünya barışını tehtid edebileceği riskini sürekli gündemde tutmaktadır. NATO ile yürütülen müzakerelerde takınılan tavır; Çeçenistan'da yürütülen operasyonlara yönelik meşruiyet arayışları, Çin'in yükselen ekonomik ve askeri gücünü dengeleyebilecek yegane Asya aktörü olma konumu ile ilgili doğrudan veya dolaylı göndermeler, Rusya'nın Avrasya'daki istikrarının korunmasındaki en yetkili partner olduğu konusundaki ABD'yi ikna etme çabaları olarak görülebilir.[205]

ABD ile ilişkilerde Avrasya'daki istikrarı öne çıkaran Rusya, genelde AB, özelde Almanya ile olan işbirliği çabalarında Avrasya'da ekonomi-politik partner olma vurgusuna daha fazla ağırlık vermektedir. AB'nin doğuya yayılması ve tabii sınır olarak Rusya ile temasa geçmesi AB'nin Avrasya derinliği kazanması açısından Rusya'yı öne çıkaran unsurlar oluşturmaktadır.

Batı Bloğu ile bu dengeleyici ilişkileri yürüten Rusya, Çin ile olan ilişkisinde ise Asyalılık ve Batı dışı tepki ortaklığı vurgusunu devrede tutmaya özel bir önem vermektedir. Rusya bu yaklaşımı besleyecek şekilde Orta Asya Cumhuriyetleri ve Çin ile birlikte ortak güvenlik toplantıları düzenlenmektedir. Rusya, güçler dengesinin getirdiği pragmatik alanı kullanarak Orta Asya üzerinde kendisi ile kalıcı bir egemenlik mücadelesine girmeyi kaçınılmaz gördüğü Çin'e karşı ABD kartını "Avrasya İstikrarı" sloganı ile dengede tutarken, Çin ile girdiği ilişkilerin düzeyini ve temposunu yükselterek ABD karşısındaki konumunu güçlendirmeye çalışmaktadır. Avrasya'daki güçler dengesinde bir uyum bulmaya çalışan Rusya, Kafkaslar ve Orta Asya başta olmak üzere etkinlik alanını yeniden oluşturma, diğer taraftan da uluslararası düzeyde etkinlik ve saygınlık kazanma çabası içindedir.

---

[204] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.483
[205] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.473

Rusya Federasyonu'nun Orta Asya bölgesine ilişkin politikalarının çıkış noktaları, Kafkasya'ya ilişkin değerlendirmeleriyle benzerlik göstermektedir. Kafkasya'da olduğu gibi, Moskova'nın Orta Asya'ya yönelik ilgisinin nedenlerinden birisi ekonomik çıkarlarıdır. Bu doğrultuda 11 Nisan 2003 tarihinde Rusya Türkmenistan ile uluslararası fiyattan %50 oranında ucuz olmak koşuluyla, 2025 yılına kadar 25 yıllık bir doğalgaz antlaşması yapmıştır. Bölgenin zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahip olması Orta Asya'yı Rusya Federasyonu açısından önemli kılmaktadır. Yine Kafkasya'daki duruma benzer jeopolitik kaygıları, Rusya Federasyonu'nun Orta Asya politikasının temellerinden birini oluşturmaktadır. Orta Asya ülkelerinin sınırlarının korunmasının Rusya Federasyonu'nun sınırlarının korunmasını kolaylaştıracağını düşünen Moskova, bölgeyi bir tampon bölge olarak görmekte, yine Kafkasya'daki gibi diğer güçlerin bölgeye girişini ve bölgede etki kazanmasını engellemeye çalışmaktadır.[206]

Rusya Federasyonu'nun Kafkasya ve Orta Asya bölgelerine yönelik politikaları birbirinin benzeri değerlendirmelerden yola çıkmakla birlikte, Moskova'nın Orta Asya'da uyguladığı politikalar Kafkasya'dakilerden farklılıklar göstermektedir. Orta Asya'da, Kafkasya'daki politikasının tersine istikrar yanlısı bir politika izleyen Rusya, statüko taraftarı, ülke liderlerini destekleyen bir yaklaşımı bölgedeki çıkarları açısından daha uygun bulmaktadır. Orta Asya, Kafkasya ile karşılaştırıldığında, çok daha istikrarlı bir bölge olma özelliğini taşımaktadır. Ancak, bölge ülkeleri arasındaki sınırların tartışmalı olması, yaygın ve sürekli bir hal almamış olmakla beraber, bölgede etnik gruplar arasında varolan gerginlikler, Orta Asya bölgesinin de potansiyel çatışma risklerini içinde barındırdığını göstermektedir.

Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinde yaşayan ve sayıları 9 milyonun üzerinde olan Rusların haklarının korunması, Rusya Federasyonu'nun bölge politikasını belirleyen bir diğer unsur olmakla beraber, bölgede çıkabilecek devletlerarası ya da etnik bir çatışmanın ülkesine yönelik büyük bir Rus göçüne yol açmasından çekinmesi de Rusya Federasyonu'nun bölgede istikrarı, sınırların değişmezliğini ve varolan rejimleri desteklemesinin nedenlerinden birisidir.

---

[206] Özcan G., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar-En Uzun 10 Yıl", İstanbul, 1998, s. 459

1993 yılının ortalarından itibaren güvenlik değerlendirmelerinde yakın çevreye ağırlık veren Rusya Federasyonu, Türkiye'nin Orta Asya ülkeleri ile yakın ilişkiler geliştirmeye yönelik girişimlerini kuşkuyla karşılamaya başlamış, Türkiye ve bölge ülkelerinin yakınlaşmasını engellemeye yönelik bir politika benimsemiştir.

Orta Asya ülkeleri dış ve güvenlik politikalarında Rusya Federasyonu'na önemli bir yer vermekte, dış politika önceliklerinde Rusya Federasyonu hep birinci sırada yer almaktadır. Rusya Federasyonu, bölge liderleri tarafından, bölgede istikrarı sağlayabilecek bir güç olarak algılanmaktadır. Orta Asya'daki bölge ülkeleriyle Rusya Federasyonu arasında güvenlik bağları kurulması, Kafkasya'daki durumdan farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bölge liderleri iç ve dış baskılar sonucunda değil, daha gönüllü bir şekilde, görünür bir baskıya maruz kalmaksızın Rusya Federasyonu ile güvenlik alanında işbirliğine girmeyi kabul etmişlerdir. Türkmenistan dışında tüm Orta Asya ülkeleri, Rusya Federasyonu ile BDT içinde çok taraflı bir ilişkiye sıcak bakmaktadır. Moskova, Orta Asya ülkelerinin tümüyle değişen derecelerde, güvenlik alanında işbirliğine ilişkin anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmalar, bölgede askeri alanda Rus etki ve gücünü sağlamlaştırmaktadır. Bölgede Rus sınır muhafızları ve askeri birliklerinin yanı sıra bölge ülkelerinin ordularında görev yapan çok sayıda Rus asker bulunmaktadır.[207]

Ancak egemenliklerini kesinlikle Moskova'ya devretmek istemeyen bölge ülkeleri, Rusya Federasyonu ile ekonomik ve askeri alanda işbirliğine girseler de bağımsızlıklarını yitirmek istememektedir. Orta Asya ülkeleri, Rusya Federasyonu'nun bölgedeki gücünü ve ülkelerinin Rusya'ya ortak tarihi geçmişten kaynaklanan bağlarını gözönüne alarak, Moskova'yı açıkça karşılarına almayan, dengeli bir politika yürütmektedirler. Bir yandan bağımsızlıklarını güçlendirmek, diğer yandan da Rusya Federasyonu ile ilişkilerini mümkün olduğunca egemen ve eşit devletler olarak devam ettirmek amacındadırlar. Ayrıca, bölgede Moskova'nın gücü ve baskısı karşısında yalnız kalmamalarına, manevra alanlarını genişletebilmelerine yardımcı olacak dış politika açılımları arayışı içerisinde, diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye önem vermektedirler. Kafkasya ve Orta Asya, artık Rusya için tümüyle kontrol altında tutulabilecek bir bölge değildir. Ancak bölge

---

[207] Özcan G., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar-En Uzun 10 Yıl", İstanbul, 1998, s. 464

ülkeleri, bölgede yeni bir "büyük ağabey" ya da bu tür bir tavır görmek de istememektedirler.[208]

Orta Asya ülkeleri Rusya Federasyonu'na bağımlılıklarının karşısında denge sağlayacak dış politika arayışları çerçevesinde Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek istemektedirler. Her ne kadar, bu cumhuriyetler dış politika önceliklerinde Rusya Federasyonu'nun gerisinden gelmekteyse de, Türkiye bölge ülkeleri açısından önemli ülkelerden birisidir. Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesi, Orta Asya ülkeleri tarafından önemsenmektedir.

Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde farklı amaçlarla, farklı nitelik ve yoğunlukta nüfuz kazanmaya çalışan Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında rekabette Moskova daha avantajlı bir konumda gözükmektedir. Bölge ülkeleriyle coğrafi yakınlığı ve ortak geçmişten gelen bağlarının yanı sıra, Rusya Federasyonu'nun bir diğer avantajı da, Batılı ülkelerin iktisadi çıkarları korunduğu sürece Rusya'ya yakın çevre politikalarını uygulamada hareket serbestisi tanımalarıdır. Batılı ülkeler kendi çıkar değerlendirmelerine uygun düzenlemeler karşılığında Moskova'ya bölge üzerinden tavizler verebilmektedirler.

Türkiye ise, Rusya Federasyonu'nun bölgede yeniden "büyük ağabey" olmasını, bölge ülkeleri üzerinde mutlak hakimiyet kurmasını istememektedir. Ancak bölgede Rusya Federasyonu'ndan daha dezavantajlı bir konumdadır. Türkiye, bölge ülkelerinin çoğuna coğrafi olarak uzak olmasının yanı sıra, yeterli ekonomik güce de sahip değildir. Ayrıca Rusya Federasyonu ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkileri çok yenidir. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin bölgede kendisini yenik hissetmesi için neden yoktur, bu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye devam etmelidir. Ancak, Türkiye'nin bölge ülkeleri için önemini etnik ve kültürel yakınlıktan ötürü değil, bu ülkelerin ekonomik gelişmeleri ve güvenlik kaygıları açısından olumlu somut adımlar atabildiği ölçüde arttırabileceği unutulmamalıdır.

---

[208] Özcan G., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar-En Uzun 10 Yıl", İstanbul, 1998, s. 464

7.6.3. Rusya'nın Kafkasya Stratejisi

Rusya Federasyonu'nun Kafkasya politikasını belirleyen unsurlar, Türkiye'nin yakınındaki güney kanadını güçlendirmek ve belirtildiği gibi Türkiye'yi her alanda bölgenin dışında tutmaya çalışmaktır. Bu amaçla, Türkiye sınırında Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da askeri üsler edinmek, bölgede Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması'nın (AKKA) Kuzey Kafkasya kanat bölgesi için belirlediği sınırların çok üzerinde askeri yığınak yapmak, Türkiye'yi Karabağ barış sürecinden ve bölgeden uzak tutmaya çalışmak gibi politikalar izlemektedir.

Moskova'nın Kafkasya politikası, bölgede varolan istikrarsızlığı, çatışma meselelerini kendi çıkarları için kullanmak olarak betimlenebilir. Rusya Federasyonu, Gürcistan'ın Abhazya özerk bölgesiyle olan çatışmasını kendi çıkarları için kullanarak, Gürcistan'ı askeri ve güvenlikle ilgili alanlarda isteklerini kabul etmeye zorlamış, Gürcistan karşısında Abhazları destekleyerek Gürcistan'ın BDT'ye katılmasını, ülkesinde Rusya Federasyonu'na üs kurma ve asker bulundurma hakkı vermesini Gürcistan için kaçınılmaz kararlar haline getirmiştir. Azerbaycan'a ilişkin olarak da Rusya Federasyonu'nun, Karabağ sorunun da Ermenilere destek vermek suretiyle Azerbaycan'ı BDT üyeliğini onaylamaya zorladığına dair yaygın ve güçlü bir kanı mevcuttur. Daha sonra yaşanan gelişmeler de bu şüpheleri haklı çıkaracak niteliktedir. BDT üyeliğinin ardından, Azerbaycan birdenbire Ermeniler karşısında üstünlük kazanmaya başlamış, kaybettiği toprakları geri almıştır.

Karabağ sorunu, başından beri bölgede iki ülkeyi karşı karşıya getiren bir sorun olmuştur. Türkiye kendisini Azerbaycan'a destek verme durumunda hissederken, Rusya Federasyonu ise çoğu kez Ermenistan'ı desteklemiştir. Ancak iki ülke de koşulların izin verdiği ölçüde iki tarafla ilişkilerinde belirli bir dengeyi korumaya çalışmış, Karabağ barış sürecinde karşılıklı olarak, ötekinin kendisinden daha baskın bir rol oynamasını engellemeye yönelik politikalar izlemiştir.

Rusya Federasyonu ile Türkiye'yi Kafkasya bölgesinde karşı karşıya getiren bir diğer mesele ise, AKKA'ya ilişkin olarak yaşanan sorunlardan kaynaklanmaktadır. Rusya Federasyonu, Soğuk Savaş döneminden kalan bir

düzenleme olduğu ve artık güvenlik gereksinimlerini karşılamadığı gerekçesiyle AKKA anlaşmasına karşı çıkmakta ve anlaşmayı devamlı surette ihlal etmektedir. Rusya Federasyonu'nun, AKKA anlaşmasıyla kanat bölgesi olarak belirlenen Kuzey Kafkasya bölgesine, anlaşmanın tavan sınırlarını çok aşan miktarlarda askeri yığınak yapması doğal olarak Türkiye'yi rahatsız etmektedir. Gürcistan ve Ermenistan bir kısım kuvvetlerini ve tanklarını Rusya Federasyonu'na devretmeyi kabul etmiştir.

Rusya Federasyonu, Kafkasya'daki askeri varlığını güçlendirerek bölge ülkeleri üzerindeki etki ve denetimini arttırmak istemektedir. Ayrıca, Ermenistan ve Gürcistan'da askeri üsler edinmek ve AKKA anlaşmasıyla belirlenen kanat sınırlarını ihlal etmek suretiyle, Türkiye karşısında da askeri gücünü arttırmaya çalışmaktadır. Bugün Kafkasya'da Türkiye'nin fiili olarak neredeyse sınır komşusu haline gelen Rusya Federasyonu, bölgede artan askeri gücünü Türkiye'ye karşı gerektiğinde kullanabileceği siyasal bir baskı aracı olarak tutmak istemektedir.[209]

Moskova'nın Kafkasya politikasını belirleyen bir diğer unsur da, bölgedeki doğalgaz ve petrol kaynaklarına ilişkin çıkarlarıdır. Bölgenin doğal kaynaklar bakımından zengin olması, özellikle petrol ve doğalgaz kaynakları bölgeyi Rusya Federasyonu için vazgeçilmez hale getirmektedir.

Petrol boru hatları konusunda da Türkiye ve Rusya Federasyonu rakip durumdadır. Rusya, Azerbaycan petrolünün Türkiye üzerinden taşınmasına karşı çıkmaktadır. Geçiş güzergahının Rusya Federasyonu üzerinden olmasını sağlamak, böylece Kafkasya ülkeleri üzerinde ekonomik ve siyasal denetimi daha da arttırmak istemektedir. Rusya, topraklarından geçecek bir boru hattı projesinin bölgede siyasal gücünü ve etkisini arttıracağını düşünmektedir. Rusya'nın, petrolün Türkiye üzerinden taşınmasına karşı çımasının altında yatan nedenlerden biri de, boru hattı projesini bir tür siyasal etki aracı olarak görmesidir.[210]

---

[209] Özcan G., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar-En Uzun 10 Yıl", İstanbul, 1998, s. 461

[210] Özcan G., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar-En Uzun 10 Yıl", İstanbul, 1998, s. 462

Rusya, Türkiye'ye Balkanlar'ın yolunu kapatmak, Türkiye'yi Kafkasya-Balkan kıskacı içine almak istemektedir[211]. Kafkasya, Rusya için Avrupa ile Orta Asya Arasında bir geçiş köprüsü olmasının yanında, Karadeniz ve Hazar Denizi'ne kıyısının olması sebebi ile Rusya'nın Karadeniz-Boğazlar-Akdeniz yolu ile Süveyş Kanalı'na inebilmesine imkan sağlaması yönünden de, Rusya'nın stratejik menfaatleri açısından son derece önemli bir jeopolitik bölgedir.

Kafkasya'nın Rusya için, ayrıca iki özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Asya'daki rakipleri Türkiye ve İran ile buluşma noktası olması; ikincisi ise Kafkasya'nın Orta Asya'nın kapısı durumunda olmasıdır. Kafkasya'nın ayrıca Ortadoğu yolu üzerinde bulunması önemli bir faktör olarak görülmelidir.

Rusya Federasyonu, eski Sovyetlerin mirasına konan bir süper güç olarak varlığını devam ettirmek ve kendisine yönelebilecek tehditlere karşı koymak için Kafkasya'yı kontrolü altında tutarak bir tampon bölge oluşturabilmektedir. Kafkaslar'ın dağlık coğrafi yapısı bölgede çok az alternatif yolun ve ulaşım ağının bulunmasına imkan vermektedir. Bu durum Rusya açısından Kafkasya'da deniz taşımacılığının stratejik önemini arttırmaktadır.[212]

Kafkaslar'da meydana gelebilecek büyük bir etnik çatışma ve savaş halinde Rusya'nın Karadeniz'e çıkış noktasını kaybetmesi durumunda, Karadeniz-Boğazlar-Akdeniz-Süveyş Kanalı yolu ile sıcak denizlere çıkma imkanı ortadan kalkacak ve Rusya dünya pazarlarına ürün ihracında büyük zararlara ve kayıplara uğrayacaktır. Karadeniz ve Kafkaslar'ın özel jeostratejik konumu sebebi ile Rusya'nın Kafkasya'yı ve dolayısıyla Karadeniz'e çıkış noktasını elinde bulundurması ona büyük kolaylık ve imkan yaratmaktadır.

Kafkasya Rus ekonomisi için tam anlamı ile bir hammadde kaynağıdır. Kuzey Kafkasya'da Rusya Federasyonu içinde bulunan Çeçenistan, Dağıstan, Tataristan gibi özerk cumhuriyetler Rus petrolünün yarıya yakın kısmını üretmektedir. Güney Kafkasya'daki Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sahip olduğu petrol yatakları da Rusya'nın ilgi alanındadır. Ayrıca Kafkasya'da mevcut zengin

---

[211] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.66
[212] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.57

doğalgaz, altın, gümüş, demir, alüminyum, bakır, çinko, kurşun, uranyum, kobalt, kömür gibi yeraltı kaynakları Rus hükümetleri tarafından Rus milletinin kalkınması için sömürülmüştür. Bölgede aynı zamanda petrol rafinerilerinin ve petrokimya tesislerinin yer alması Rusya için stratejik ve ekonomik önem taşımaktadır. Bu bağlamda eski Sovyet Cumhuriyetleri'ndeki petrol ve doğalgaz rezervleri ile bunların taşınması ve pazarlanması üzerindeki kontrol, Rusya için yaşamsal bir öneme sahiptir. Esas olarak Kafkasya-Orta Asya ekseninde yer alan bu rezervler, jeopolitik anlamda Avrasya'nın tam merkezinde bulunmaları nedeniyle ayrıca stratejik bir öneme sahiptirler. Kaldı ki yine bölgede ortaya çıkan etnik çatışmalar ve politik İslamın Rusya Federasyonu üzerinde yaratacağı olası tehlikeler, özellikle Kafkasya'nın Avrupa jeopolitiğinde daha önemli bir yer kazanmasına neden olmaktadır.[213]

Rusya, 1991'den sonraki iki yıllık dönemde eski Sovyet cumhuriyetleri ile olan ilişkilerinde daha çok karşılıklı rıza anlayışına göre hareket etmiştir. Ancak 1993 yılından sonra, Doğu Avrupa'yı bir çırpıda Batıya terkeden Rusya için hareket sahası olarak geriye Kafkasya ve Orta Asya bölgesi kalmıştır. Orta Asya'ya uzanan yolların Kafkasya'dan geçiyor olması sebebiyle de Kafkasya, Rusya için stratejik önceliği olan bir bölge konumuna gelmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Rusya'daki ekonomik sistemin çökmesi sonucunda Rusya ve Rusya'dan ayrılan devletler yeniden yapılanma için bir geçiş dönemi yaşamaktadırlar. Ayrılan cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve Birleşmiş Milletlere üye olmaları ile Rusya Kafkasya'nın dışına itilmiştir. Türkiye ve İran ile ortak sınırı kalmamıştır. Karadeniz sahilindeki önemli limanlarını kaybetmiştir. Azerbaycan petrolleri tasarrufu dışına çıkmıştır. Kafkasya'daki Azerbaycan ve Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu'na girmeyi reddetmeleri, Türkiye'ye yakınlık göstermeleri Rusya'yı aşırı derecede rahatsız etmiştir. Kafkasya'daki bu yeni iki devlete ilaveten Orta Asya ve Balkanlar'daki yeni cumhuriyetlerin Türkiye'ye yakınlık göstermeleri, İran'ın Orta Asya ve bilhassa Tacikistan'daki faaliyetleri Rusya'da rahatsızlık yaratmıştır. Bunlara karşın Rusya, bölgedeki tarihi ve tek müttefiki olan Ermenistan ile de ilişkilerini geliştirerek, bu

---

[213] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.59

ülkelere karşı varlığını güçlendirmiştir. Özellikle Ermenistan ile imzaladığı Savunma Antlaşması, Rusya Federasyonu'na bölgede Rus askeri gücünü konuşlandırma iznini vermiş ve Rusya Federasyonu tekrar eski üslerine kavuşmuştur. Rusya Federasyonu'nun, Kafkasya'ya yönelik müdahaleleri açısından, ilk sırayı Gürcistan almaktadır[214]. Rusya Federasyonu, Gürcistan ile 1993'te imzaladığı Askeri İşbirliği Antlaşması ile Türkiye sınırındaki askeri varlığını tekrar elde etmiştir.

Rusya Federasyonu'nun, Ermenistan ve Gürcistan'daki kazançları, Azerbaycan'a baskılarını arttırmasını kolaylaştırmıştır. Kafkasya'yı ve dolayısıyla Azerbaycan'ı da kontrol altına alacak bir Rusya, Ermenistan'ı da Türkiye aleyhine kışkırtarak, Türkiye'nin yeni ortaya çıkan Türk dünyası ile irtibatını kesmesi mümkündür.

Rusya'nın geçmişte olduğu gibi, değişmeyen Kafkasya politikası ve askeri stratejisi; Ortadoğu ülkelerine, Akdeniz ve Basra Körfezi'ne karşı sıçrama tahtası vazifesi gören Kafkasya'nın en kritik bölgesini elinde bulundurmaya özen göstermektedir. Sonuç olarak Kafkasya, bir kara devleti olan Rusya açısından;

- Sıcak denizlere ulaşmasına imkan sağlayacak stratejik istikametlerden en kısa olanlarının çıkış noktasını oluşturur ve bu istikametleri kontrol eden bir bölgedir.
- Elinden geldiğince Doğu Akdeniz ve Basra Körfezi'ni uzaktan kontrol eder.
- Rusya'nın güney cephesinin savunmasında kuvvet tasarrufu sağlayacak savunulması kolay bir bölge olup, güneye taarruz için uygun bir çıkış bölgesidir.

Bütün bunlara karşın, Kafkasya'da milliyetçiliğin yükselmesi ve Rusya Federasyonu ile Ruslara karşı nefretin güç kazanmasına paralel ortaya çıkan ayrılıkçı hareketler, bölgenin gelecekte Rusya Federasyonu açısından bir tehdit kaynağı olabileceği inancını güçlendirmektedir.

Petrol ve doğalgaz kaynaklarının yanı sıra hayat alanı olan Kafkasya'dan, Rusya'nın elini çekmemek için büyük çaba sarf edeceği düşünülmektedir. Rusya'nın bölgedeki tavır, tutum ve müdahaleleri karşısında belirleyici olacak temel faktör,

---

[214] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.66

Batı dünyasının bölgeye yaklaşımları olacaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin, Kafkasya bölgesindeki istikrar ve güven ortamının temel unsuru olarak önemli bir yer tutması beklenebilir.

Günümüzde, Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında ortak bir sınır kalmamıştır. Bölgede bir tampon alanın oluşması, özellikle mesafenin jeopolitik değerlendirmelerdeki önemi ve Sovyet komünizminin tesir kabiliyetini kaybetmiş ideolojik etkisi düşünüldüğünde, Türkiye açısından belirli bir rahatlama sağlamıştır.[215]

Türkiye, Kafkasya ve Kafkasya'daki gelişmelerle sadece bölge ile olan coğrafi, siyasi ve kültürel yakınlığı ve bağları açısından değil, bunların yanı sıra güvenliği ve geleceği açısından da ilgilenmek zorundadır. Dolayısıyla Rusya Federasyonu'nun Kafkasya'daki girişimlerini takip etmesi gereken Türkiye açısından, Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan sorununu bir iç tehdit olarak algılamasının nedenlerini anlamak kolaylaşmaktadır.

İki kutuplu uluslararası ilişkiler sistemi ve bu sistemin Türkiye ve Sovyetler Birliği'nin dış politikalarını şekillendiren kalıplarının ortadan kalkması ile, iki ülke kendi ulusal çıkarlarına dayanan politikalar izlemeye başlamıştır. Türk-Rus ilişkilerinde Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması ile yeni bir dönem başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte düşman bir ideoloji olan komünizm ölmüş, Türkiye'nin Rusya'dan çekinmesi için neden kalmamıştır. Türkiye'nin de NATO operasyonel üssü olarak Rusya'ya karşı tehdidi azalmıştır. Ancak Türk-Rus ilişkileri daha rahat bir nitelik kazanmasına rağmen, Rusya Türkiye'nin eskiden Rus hakimiyetinde bulunan bölgelerde yeni stratejik rol üstlenmesini kabul edememektedir. Global stratejik mücadele artık söz konusu olmasa da, klasik nüfuz sahaları halen mevcuttur ve Rusya eski imparatorluğa dahil olan tüm Müslüman bölgeleri Türkiye'ye bırakmaya hazır değildir. Rusya-Türkiye ilişkileri halen yeni bir dengenin oluşturulması sürecinde bulunmaktadır. Türkiye ve Rusya Federasyonu ilişkilerini ikili, bölgesel ve küresel düzeyde daha da geliştirebilecek bir işbirliği potansiyeline sahiptirler. Türkiye, Rusya ile ilişkilerini

[215] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.84

eşitlik, karşılıklı saygı, ortak yarar ve içişlerine karışmama ilkeleri çerçevesinde geliştirmek istediğini sürekli vurgulamaktadır. Ekonomik ilişkiler, en önemli ve gelişen işbirliği alanını oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu, Türkiye'nin başlıca ticari ortakları arasına girmiştir. 1997 yılı itibarıyla Türkiye'nin Almanya'dan sonra ikinci en büyük ihracat pazarı olmuştur.[216]

Türkiye, Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde bulunan bağımsız ülkelerde asker ve üs bulundurma girişimlerini yakından takip etmektedir. Rusya'nın Moldovya, Ukrayna, Gürcistan ve Azerbaycan içindeki malum etnik sorunları tahrik ederek, anılan ülkeleri Rusya'nın askeri yardımına muhtaç hale getirmesi, bilhassa Kafkaslar'daki askeri varlığını güçlendirme çabaları içinde olması Türkiye tarafından yakından izlenmektedir. Sovyetler Birliği zamanından kalan Gürcistan ve Ermenistan'daki askeri üslere dağılmayı takiben hukuki bir dayanak temini amacı ile bu iki ülke ile üs antlaşmaları imzalamış, yine Gürcistan ve Ermenistan'ın üçüncü ülkeler ile olan uluslararası sınırlarına da Rus hudut muhafızları konuşlandırılmasını Erivan ve Tiflis'e kabul ettirmiştir.

11 Eylül sonrasında, ABD'nin Ekim 2002 başlarında resmen açıkladığı ulusal güvenlik stratejisinin gayri resmi olarak faaliyete geçmesi ile birlikte, yeni küresel düzenin ağırlık merkezini oluşturan Avrasya'nın Orta Asya ile birlikte iki kilit noktasından birini oluşturan Kafkasya'da önemli jeopolitik gelişmeler cereyan etmektedir.

Afganistan operasyonu ile beraber yalnızca Afganistan'a değil; Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan'la birlikte bütün bir Orta Asya'ya yerleşen ve tek süper güç olma iddiasıyla küresel üstünlüğünü pekiştirmek maksadını taşıyan ABD'nin yeni hedefi Kafkasya olmuştur. Kafkasya'yı ABD için bu denli önemli kılan iki ana sebep bulunmaktadır: Bunlardan birincisi Rusya Federasyonu, İran ve Hazar Bölgesi enerji kaynaklarının kesişim noktasında bulunan stratejik bir bölgeyi kontrol altında tutmak, ikincisi de Orta Asya'daki hakimiyetini besleyecek güvenilir bir kanala sahip olmaktır.[217]

---

[216] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.101
[217] 2023 Dergisi, "Kafkasya'da Rus-Amerikan Rekabeti", Ankara, 2002, s.68

ABD'nin bu hamlesi karşısında, Amerikan askeri varlığının Orta Asya'da ilk kez yakın çevresine yerleşmesine direnemeyen Moskova, bu kez de Kafkasya'da geri adım atmıştır ve böylece 11 Eylül sonrasında Kafkasya, ABD ve Rusya arasında Kuzey ve Güney Kafkasya olmak üzere iki etki alanına bölünmüştür. Kuzey Kafkasya, Rus hakimiyet alanında bırakılırken, ki Kuzey Kafkasya'yı oluşturan yedi cumhuriyet zaten Rusya Federasyonu içinde yer almaktadır, Güney Kafkasya'ya Amerikan askeri varlığı yerleşmeye başlamıştır.

Kafkasya'da Gürcistan ile başlayan ABD üstünlüğü kısa zamanda Azerbaycan ve Ermenistan'a da yayılmıştır. Bununla birlikte Türkiye ve İran ile olan sınırlarını Rusya Federasyonu'nun koruduğu Ermenistan'ın dış politikasında ABD'ye dönük bir kayma yaşanmaya başlamıştır. Ancak yine de Ermeni yetkililer, ABD ile gelişen ilişkilerin Rusya ile olan stratejik ortaklıklarını zedelemeyeceğini açıklamak durumunda kalmıştır.

Orta Asya'daki geri çekilişin aksine, Rusya'nın Kafkasya'daki hızlı Amerikan hamlelerinin ilk şokunu atlatması uzun sürmemiştir. Bunda Rusya Federasyonu'nun güvenlik algılamasında Kafkasya'nın Orta Asya'ya göre, başta Çeçenistan sorunu olmak üzere, daha öncelikli bir yere sahip olmasının payı büyüktür. Hem eski "yakın çevre"sindeki otoritesini yeniden tesis etmek, hem kendisi için stratejik ve ekonomik önemi büyük olan bir bölgede kontrolü tam olarak kaybetmemek istediği ve hem de Kuzey Kafkasya'da güvenlik ve istikrarın korunması için Güney Kafkasya'da hakimiyet kurma zaruretinin bir kez daha ortaya çıkması; içeriğinde değişmeler olsa dahi, Rusya Federasyonu'nu, ABD'nin dış politika dikkatini Irak operasyonu üzerine yoğunlaştırması fırsatından da istifade ederek, Güney Kafkasya'da politik bir atak yapmaya sevk etmiştir. Rus geri çekilişinin sonu veya Rusya'nın Kafkasya'da geri dönüşü olarak da adlandırılabilecek bu jeopolitik değişimin zirve noktasını, Gürcistan'la Rusya arasında yaşanan Panki Vadisi Krizi oluşturmaktadır. Bilindiği gibi Rusya, Panki Vadisi'nde 10.000 kadar Çeçen mültecinin içinde Çeçen militanların da bulunduğunu, bu kişilerin Rusya Federasyonu sınırları içine girerek eylem yaptıklarını ve sonrasında da bu bölgeye kaçtıklarını iddia etmektedir. Moskova, Gürcistan'ın bu bölgede sınır güvenliğini sağlayamadığını ileri sürerek vadide,

terörle mücadelenin gereği olarak bir operasyon yapılmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır.[218]

Bunun dışında, Rusya'nın Azerbaycan ve Ermenistan ile olan ilişkilerinde de bir değişme, hatta bir kayma görülmektedir. Dağlık Karabağ sorununun çözümü konusunda Moskova'nın yıllardır takındığı tavra ters bir şekilde Azerbaycan tarafına yaklaşması oldukça ilginçtir. Ermenistan'ın ABD ile olan yakınlaşması karşısında Rusya'nın ilk tepkisi Kuzey Kafkasya'daki bir Rus eyaleti olan Krasnodar'da yaşayan ve burada elde ettikleri birikimlerle Ermenistan ekonomisine büyük katkılarda bulunan Ermenileri sınır dışı etmekle tehtid etmek olmuştur. Erivan yönetimi, bir taraftan ABD'nin bölgede giderek artan ağırlığı ve Amerikan yardımlarına duyduğu ihtiyaç, öte taraftan da Rusya'ya karşı olan hayati bağımlılığının yarattığı çelişki arasında politika üretmeye çalışmaktadır.

Yakın bir gelecekte de Rusya'nın Ermenistan üzerindeki bu ağırlığının azalmasını beklemek yanıltıcı olacaktır. Kısaca Ermenistan'a askeri ve ekonomik tek yönlü bağımlılık ilişkisi çerçevesinde kalıcı bir şekilde yerleşen Rusya, Ermenistan üzerinde baskı kurup, gerektiğinde istediği tavizleri elde edebileceği ve Kafkasya'da değişen stratejisi ve politikaları doğrultusunda Ermenistan kartını etkin bir şekilde kullanabileceği bir hareket sahasına kavuşmuştur. Ermenistan, yakın ve orta vadede ABD etkisinin en zor nüfuz edebileceği bölge ve her zamankinden daha fazla Rusya'nın Kafkasya'daki kalesi olarak görünmektedir.

Öte yandan Rusya'nın bölgedeki uzun vadeli çıkarları, Azerbaycan ile de benzeri siyasi, askeri ve ekonomik ilişkileri kurmasını gerektirmektedir. Çünkü Rusya özellikle 11 Eylül'den sonra bölgedeki üç ülkeden yalnızca Ermenistan ile yakın ilişkiler içinde bulunarak, ABD başta olmak üzere Batılı devletlere karşı çıkarlarını uzun vadede koruyamayacağının farkına varmıştır. Rusya'nın bu yeni yaklaşımının, Azerbaycan tarafında da karşılık bulması üzerine Rusya-Azerbaycan yakınlaşması ortaya çıkmıştır. Hazar Denizi'nin statüsü konusunda İran ile ihtilafa düşen, antidemokratik yönetimi sebebi ile hem ABD hem de Avrupa Konseyi tarafından ağır eleştirilere maruz kalan Azerbaycan yönetimi, iktidarını bir dönem

---

[218] 2023 Dergisi, "Kafkasya'da Rus-Amerikan Rekabeti", Ankara, 2002, s.69

daha sürdürmek için aradığı dış desteği Rusya'nın yeni Kafkasya politikasında bulmuştur. Azerbaycan-Rusya Federasyonu stratejik yakınlaşması, Hazar Denizi'nin statüsü ve dış istihbaratta işbirliği konularında imzalanan ikili antlaşmalarla hızlanmıştır.[219]

Rusya Federasyonu'nun Kafkasya'da Amerikan etkisini, 11 Eylül'ün hemen sonrasındaki döneme kıyasla, bir ölçüde dengeleyebildiğini söylemek mümkündür. Esasen Nisan 2002'den beri Rusya ve ABD'nin, yakın gelecekte Kafkasya'da açıkça ortaya koyacakları bir nüfuz mücadelesine hazırlandıkları, bunun için mevzilerini güçlendirdikleri ve yeni mevziler elde etmeye çalıştıkları görülmektedir. Bölge ile olan tarihi organik bağları ve Gürcistan ile Ermenistan'daki askeri üsleri Rusya'nın bu mücadeledeki avantajlarıdır. Ancak ABD'nin hem üç ülke üzerindeki ekonomik ve siyasi etkisi, hem de küresel üstünlük iddiası çerçevesinde Kafkasya'nın; jeopolitik ve stratejik gerekçeler itibarı ile, bölgedeki etnik çatışmaların çözümü ve bölgenin siyasi ve ekonomik olarak yeniden yapılandırılması anlamında, Ortadoğu'dan sonraki öncelikli bölge olacağı dikkate alınmalıdır. Bu sebeple, Rusya'nın Kafkasya'ya geri dönüşünün ne dereceye kadar mümkün olacağını, ABD'nin Irak operasyonu sonrası bölgede atacağı adımların belirleyeceği söylenebilir.

7.6.4. Rusya'nın Ortadoğu Stratejisi

Hazar Denizi ve Havzasında kontrolü kaybetmemeye çalışan Rusya'nın, petrol ve doğalgaz boru hatlarına ilişkin politikaları açısından, Kuzey ve Güney Kafkasya'da, Türkiye ve Afganistan'daki siyasal gelişmeler büyük önem taşımaktadır. İran, Türkmenistan ve Afganistan'da etkili olmaya çalışan Rusya, diğer yandan Basra Körfezi ve Hint Okyanusu ile de ilgilenmektedir. Hürmüz Boğazı, Rusya için büyük önem taşımakta, İran'ın bu bölgede gücünü yitirmesi doğrudan Rusya'yı etkileyeceğinden, Rusya İran ile ilişkilerini sıkı tutmaya özen göstermektedir.[220]

---

[219] 2023 Dergisi, "Kafkasya'da Rus-Amerikan Rekabeti", Ankara, 2002, s.70
[220] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.28

Kafkasya'da, Ortadoğu'da ve Orta Asya'da farklı yönelimler ve rekabet içinde olan Rusya ve İran ile Türkiye arasındaki ilişkiler daha karmaşık bir yapı oluşturmaktadır. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) çerçevesinde yükümlülüklerine uymayarak Ağustos 1992'de (Dağlık Karabağ Savaşı'ndan faydalanarak) Ermenistan topraklarında askeri üsler kuran Rusya, Güney Osetya ve Abazya sorunlarının baskısı ile Gürcistan'da da benzer biçimde üsler kurma olanağı elde ederek, Kafkasya'da kriz bölgelerine Rus ordusundan oluşan "BDT Barışgücü" adı altında askeri kuvvetler yerleştirilmiştir. Bunların yanı sıra, Rusya'nın 1 Kasım 1995'te de Yunanistan ile Askeri ve Teknik İşbirliği Antlaşması imzalaması ve GKRY ile silah satışı konusunda anlaşması, Türkiye'de endişelere neden olmuştur. Aynı zamanda Suriye'nin diplomatik anlamda müttefiki olduğu kadar askeri destekçisi olan Rusya, İran ile de ilişkileri geliştirmeye özel bir önem vermeye başlamıştır.

7.6.5. Rusya'nın Hazar Bölgesi Petrol Stratejisi

Boru hatları konusunda Rusya'nın iki temel amacı kısaca şöyledir: Petrolün ihraç edileceği noktayı kontrol etmek yoluyla petrolü, Orta Asya ülkeleri ve Azerbaycan'a karşı silah olarak kullanabilmek ve petrolün fiyatını denetleyebilmektir.[221]

Ekonominin bel kemiği enerji ve petrol, birçok devletin stratejik hedeflerini, ekonomik yapılarını, politik tercihlerini, konumlarını yakından biçimlendirmektedir. Petrole, petrol endüstrisine ve petrol pazarlarına egemen olan ülkelerin politik ve ekonomik güçleri iyi yönde etkilenmektedir. Arap ülkelerinin birçoğu, hatta Sovyetlerin dağılmasından sonra Azerbaycan ve Kazakistan petrol kaynakları sayesinde büyük stratejik önem kazanmışlardır.

1990'larda Sovyetler Birliği'nin dağılması ve merkezi ekonominin çöküşü ile petrol üretim, tüketim ve ticaretinde büyük bir sarsıntı geçiren Rusya, petrol ve doğalgaz üretimini Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile, petrol işleme tesislerinin önemli bir bölümünü ise Beyaz Rusya, Ukrayna, Azerbaycan ile

---

[221] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.130

paylaşmak zorunda kalmıştır. Böylelikle, petrol işleme kapasitesinin % 35'i Rusya dışında bulunmaktadır. Petrol ve doğalgaz üretiminde kullanılan makine teçhizatının üretimi Azerbaycan'da yapılırken, petrolün ihraç edildiği limanlar, terminaller Ukrayna, Gürcistan, Litvanya ve Letonya'da kalmıştır. Batı Avrupa'ya giden petrol ve doğalgaz boru hatlarının önemli bir kısmı da Ukrayna'dan geçmektedir. 1993'ten sonra toparlanarak, Hazar bölgesindeki Azerbaycan, Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkelerinin petrol kaynaklarını ele geçirmek, petrol boru hatlarını kontrolüne almak için üretici ülkeler, ABD dahil Batılı devletler ve Türkiye ile büyük bir mücadeleye girmiştir.[222]

Petrol üreticisi ve ihracatçı ülkeler bakımından Ortadoğu petrol rezervlerinin en büyük deposu olduğu halde, 1990'lardan sonra Hazar Denizi çevresi yani Kafkasya ve Orta Asya da oldukça büyük önem kazanmış durumdadır. Rezerv ve petrol boruları yönünden büyük önem taşıyan Ortadoğu ve Avrasya, 1990'lardan sonra siyasi istikrarsızlık nedeniyle uluslararası bunalımlara yol açarken, uluslararası ilişkilerin de odak noktası haline gelmiştir.

Hazar Denizi'nin 200 milyar varili aşan, Basra Körfezi'nden sonra ikinci büyüklükteki petrol rezervlerini, halen Rusya'nın tekelinde bulunan eski, kapasite olarak yetersiz, teknolojik olarak geri boru hatları ile taşınmasının mümkün olmaması, yeni boru hatlarının inşa edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Ancak bu ihtiyaç Rusya, Türkiye, İran, Çin ve Batılı ülkelerin Kafkasya ve Orta Asya ile ilgili siyasi hesaplarını gündeme getirmektedir.

Bu çerçevede Rusya yeni yakın çevre politikasını uygulamada en etkin araç olarak gördüğü petrolün üretimi ve denetiminden başka, pazarlamasını da engellemek istemekte ve bunu Orta Asya ve Kafkasya ülkelerinin Rus petrol ve boru hatları sistemine bağımlılıklarını kullanarak gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla iki hedef belirlemiştir: Bunlardan biri petrolün çıkış vanasını kontrol etmek yoluyla petrolü Orta Asya ülkeleri ve Kafkasya ülkelerine karşı silah olarak kullanmak, diğeri kendisinin çok sattığı spot piyasalarda petrol miktarının artmasını geciktirerek, petrolün fiyatını denetleyebilmektir.[223]

---

[222] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.132
[223] Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya", İstanbul, 2002, s.133

Ankara'nın ana hedefi ise, Bakü-Ceyhan hattını uygulamaya geçirmektir. Çünkü bu hat, Azerbaycan kadar Türkiye'yi de petrol bakımından stratejik hale getirecektir. Boru hatlarının Türkiye'den geçmesi ile Türkiye'nin ekonomik ve politik bakımından bölgede etkin hale gelmesi beklenmektedir.

7.7. Rusya'nın Avrasya Stratejisi

Rus jeopolitiğine göre; Kafkasya ve Orta Asya, "Avrasya" olarak algılanmakta ve bu bölgelerde hakimiyet öncelikle amaçlanmaktadır. Rusya'nın Avrasya dış politikasını belirleyen iki önemli unsur petrol ve güvenliktir. Gerçekten de ihracatının % 80'i petrol ve doğalgazdan oluşan Rusya için Hazar bölgesi ve Kafkasya hem ekonomik, hem de güvenlik açısından hayati öneme sahiptir. Rusya'nın Azeri petrolüne ihtiyacı olmadığı halde Azeri petrolünün kendi ülkesinden geçmesini istemesindeki ve Kafkasya'nın ekonomik ve politik yaşamına müdahale etmek istemesindeki maksadın bu olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Rusya, Orta Asya ve Kafkaslarda Büyük Oyun sırasında kazandığı kontrolü kaybetmemek ve bu bölgelerdeki ekonomik ve askeri varlığını sağlamlaştırmak için 1993'te "yakın çevre" adıyla yeni bir güvenlik politikası oluşturmuştur.

Rusya, başta Hazar petrolleri olmak üzere Kafkasya'da eski pozisyonunu sağlayacak politikalar izlemektedir. Bu doğrultuda Gürcistan ile ilişkilerini arttırmak amacındadır. Bu anlayışla Gürcistan'ın NATO'ya girme arzusundan rahatsızlık duymuştur. 1999 yılında oluşturulan Rusya ulusal güvenlik politikası dokümanı bu ülkenin bağlısı eski ülkelerle ekonomik diyalogu arttırma amacını belirtmiştir.

Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya'daki stratejik ilişkilerinin temelini Rusya'nın kendine özgü nüfuz alanı anlayışı oluşturmaktadır. Bu kapsamda Amerika ve Çin ile kıyasıya mücadele etmekte ve bölgesel-tarihsel avantajlarını etkinlikle kullanmaktadır. Bu toparlanma sürecinde BDT'yi bir arada tutmak, uluslararası sistemde SSCB dönemindeki konumunu kazanmak ve sürdürmek, ayrıca ABD ile iyi ilişkiler içinde olmayı amaçlamaktadır.

7.8. Rusya'nın ABD İlişkileri

Rusya-ABD ilişkileri 11 Eylül terör dönemecinden sonra istisnai işbirliğine sahne olmuştur. Rusya'nın; beklenmeyen derecedeki işbirliğinin iki ana nedeni söz konusudur. Rusya'ya göre; birincisi, terörle savaşta terörizmin temel nedenlerine eğilmek zorunluluğudur. İkincisi, terörle savaşın daha geniş cephelere yayılması gerekliliğidir.

11 Eylül'den sonra Rusya'nın ABD'ye çabuk ve açık destek sağlamasının esas nedeni olabilecek unsur Çeçenistan politikasında daha rahat olma isteğidir. Genel itibarla, Rusya ABD ilişkilerinde terörle mücadeledeki işbirliği, Afganistan'daki işbirliği ve ABD'nin Irak'a müdahalesindeki yaklaşımları zamana bağlı olarak değişiklikler içermektedir. Rusya, başlangıçta destek sağlıyor olsa da ABD'nin kısa bir zaman sonra yalnız olarak, istediği gibi politikalar uygulamasına karşı çıkmakta ve temel kavramların uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tesis ve devam ettirilmesi gerektiğini açıkça dile getirmektedir.

Rusya, ABD'nin Irak harekatına her aşamasında sert tepki göstermiştir. Öyle ki, ABD'nin Irak'ta başlattığı savaşın dünyada kaos ve teröre neden olabileceğini iddia etmektedir. Rusya, ABD ve müttefiklerinin Irak'a müdahalesine yasa dışı işgal olarak bakmış ve ABD'yi başta BM. olmak üzere her platformda engellemeye çalışmıştır. Rusya'ya göre, ABD'nin Irak'a müdahalesi ve bunun neden olabileceği uluslararası terör ve karmaşanın önlenmesi amacı ile bölgesel örgütler ve uluslararası işbirliği gerekmektedir.

Rusya, ABD'nin Irak'taki müdahalesinin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarına dayanmadıkça işgal olduğunu iddia etmekte olup, ABD'nin Irak'ın büyükelçiliklerini kapatma ve mal varlıklarını dondurma talebine şiddetle karşı çıkmıştır.

ABD'nin Irak'a müdahalesi ile Ortadoğu'daki dengeler Rusya aleyhine bozulacak olup, gerek ABD'nin savaşı başlatırken öne sürdüğü masum gerekçeler, gerek Rusya'nın ABD müdahalesini değerlendirdiği uluslararası normlar gerçekte bu ülkelerin menfaatlerinin uluslararası siyasette buldukları uygun gerekçelerdir.

7.9. Rusya'nın NATO İle İlişkileri

Rusya'nın BİO içinde yer alması NATO'nun genişlemesine sıcak bakmasını sağlamamıştır. İttifakın genişlemesinden rahatsızlık duyan Rusya, kendini sıkıştırılmış hissetmekte; NATO'nun siyasi kanadının işlevlerini AGİT'in üstlenmesini ve karar alma sürecinde ilgili devletlerin eşitliğine dayalı bir düzenlemenin yapılmasını istemektedir. Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşı çıkmasının somut birçok nedeni var: NATO tarafından genişleme ile ilgili hazırlanan raporda dile getirilen, İttifaka alınacak yeni üyelerin toprakları üzerinde, yani Rusya'nın sınırlarına yakın yerlere nükleer silahların konuşlandırılması konusu bunların en önemlisidir. Diğer önemli bir neden, Baltık ülkelerinin İttifak'a üye olarak alınmalarının Rus donanmasının denizlere çıkmasını engellemesi konusudur. Moskova, NATO'ya girerek Rusya karşısında güçlü bir konumda olmak isteyen bu ülkelerin İttifak'a üye olarak kabul edilmelerini hiçbir şekilde onaylamayacağını sık sık vurgulamaktadır. Bu konular Rusya'nın stratejik amaç ve çıkarlarından kolay kolay vazgeçmeyeceğini ve özellikle ABD'nin kendi çıkarları adına Rusya'yı çevrelemesine karşı çıkacağını göstermektedir.[224]

Rusya'nın, gerek Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan gerekse Doğu Avrupa ve Baltıklardan dışlanmayı kabul etmeyeceği gibi, bu bölgelere yönelik NATO destekli düzenlemelerde gücünü hissettireceği görülmektedir.[225]

Rusya'nın NATO'ya katılmak istediği ve hatta İttifak'ın askeri kanadında ileride yer alacağı bilinmektedir. Rusya'nın NATO'ya üyeliği Atlantik İttifakı'nı küçük BM tipi güvenlik aracı veya buna alternatif olarak endüstriyel Batı demokrasilerinin Asya karşıtı (özellikle Çin karşıtı) ittifak şekline dönüşmesi beklenmektedir[226]. NATO'nun eski Doğu Bloğu ülkelerini kendi şemsiyesi altında toplaması karşısında Rusya, NATO'nun doğuya doğru genişleme planlarına karşı çıkmakta ve bunun Avrupa'da tansiyonu arttıracağını ileri sürmektedir. NATO'nun genişleme konusunda ısrarlı tutumu üzerine Rusya daha önce de, kendi güvenlik çıkarlarını garanti altına alacak ayrı bir ikili antlaşma yapma konusunu gündeme getirmiştir.

---

[224] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.5
[225] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.20

NATO'nun genişleme sürecinden endişe duyan Rusya, NATO üyesi Türkiye'nin ABD ve İsrail ile askeri/stratejik işbirliği yaparak Kafkasya'daki askeri varlığına meydan okuduğunu düşünmekte, bu bölgede Türkiye'nin siyasal ve askeri alandaki çabalarından rahatsızlık duymakta; buna tepki olarak, Suriye, Ermenistan, Yunanistan ve GKRY ile geliştirdiği ilişkilerde Doğu Akdeniz'de etkinlik sağlayarak, hem NATO'nun genişleme sürecine karşılık vermeye çalışmakta, hem de Körfez ve Hazar Havzası'nı kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Rusya bu işbirliğini Türkiye'nin belirli stratejik amaçlarının bulunduğunun farkına varması olarak değerlendirerek, İsrail'in NATO'nun Türkiye'deki havaalanlarından yararlanabileceğini, Türkiye'nin de yüksek teknolojilere ve aşırı hassas radar cihazlarına erişebileceğini, Türk pilotların İsrail tarafından eğitilebileceğini iddia etmektedir. Bu işbirliği ile, NATO'nun Rusya'ya güneyden yaklaşması Moskova'yı endişelendirmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın Suriye, Irak ve İran ile yakın ilişkiler kurması eğilimi öne çıkmaktadır ki, Rusya Suriye'ye daha fazla silah satmaya niyetli olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Orta Asya ülkelerindeki aktifliğini, Rusya Hükümeti durdurma yolları aramakta, Araplarla aynı cephede yer alan Kürtlere destek vermektedir.[227]

ABD-Rusya Federasyonu ve NATO- Rusya Federasyonu yakınlaşması, içinde yaşadığımız Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle güvenlik bakımından dünyayı rahatlatan çok önemli tarihi olaylardandır. Rusya'nın NATO ile ilişkilerini geliştirmesi, bu ülkenin batı tarafından kontrol altında tutulması ve Türkiye ile ilişkilerinin geliştirilmesi bölge ve dünya barışı açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.[228]

Varşova Paktı'nın, NATO tarafından tarih sahnesinden silinmesinden sonra, eski Sovyet Rusya etrafındaki ülkelerin rejim değiştirerek veya bağımsızlıklarını kazanarak, Ana Rusya'dan uzaklaşmaları, Ana Rusya'yı direkt olarak Soğuk Savaş sonrası dönemin stratejik potansiyel tehtidi olarak kabul edilen "belirsizlikler" ile karşı karşıya bırakmıştır. Ana Rusya, bu durumdan fazlasıyla tedirgin olmuştur.

---

[226] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.66

[227] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.175

[228] Silahlı Kuvvetler Dergisi, "Yeni Bir Çağ İçin Yeni Bir NATO Stratejisi", Ankara, 2001, Sayı:370, s.34

NATO, Rusya Federasyonu'nun bu tedirginliğini ortadan kaldırmak için, başlangıçta, "Kurucu Senet", "Kuzey Atlantik İşbirliği", "Barış İçin Ortaklık" gibi geniş tabanlı uygulamalar çerçevesinde, Rusya Federasyonu'nu daha ziyade Orta Avrupa'ya yönelik "Batılılaştırma" gayretlerini arttırmıştır.

11 Eylül terörist saldırılarından sonra, Rusya Federasyonu'nun NATO'ya terörizm ile mücadele konusunda kapsamlı işbirliği teklifinde bulunması, NATO-Rusya Federasyonu ilişkilerinin bir bakıma kuramsallaşmasına neden olmuştur. Bu tarihten önce, 19+1 formatında ve Daimi Ortak Konsey düzeyinde yürütülen çalışmalar, 20'li format ve "NATO- Rusya Federasyonu Konseyi" düzeyinde yürütülecek şekle dönüşmüştür. Bu düzenleme ile Rusya Federasyonu kriz yönetimleri, barışı koruma ve destekleme, hava savunma, arama-kurtarma, füze savunması, silahların kontrolü ve yayılmasının önlenmesi gibi konularda daha fazla söz sahibi olma, fikir ve düşüncelerini beyan etme ve anlaşma sağlandığında, NATO kararlarına iştirak etme hakkına kavuşmuştur.[229]

Bu tarihi yakınlaşma Türkiye açısından şöyle değerlendirilebilir: Her şeyden önce, terörle mücadelede ortak tutumun önemli olduğunu ve her konuda işbirliği yapılması gerektiğini vurgulayan Türkiye'nin haklılığı kabul edilmiştir. Bundan önce başlatılan yakınlaşma gayretleri, Orta Avrupa'ya güvenlik getirecek şekilde ele alınmıştır ve bu Orta Avrupa odaklı yakınlaşma gayretleri, ülkemizin bulunduğu Kafkaslar bölgesinde, Rusya Federasyonu'nun tarihi "Yakın Çevre Politikası"nı içermemiştir. Ama bu yeni yaklaşım, tüm ilgili bölgelerde meydana gelecek güvenlik sorunlarına karşı birlikte çalışmayı öngördüğünden, bölgemizdeki güvenliğin sağlanması anlamına da gelmektedir. Başka bir ifade ile, Kadek terörist örgütü, bundan böyle Rusya Federasyonu'ndan destek alamamalıdır.

Ayrıca bölgemizi ve ülkemizi tehtid eden kitle imha silahlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması önlenmiş olacaktır. Türkiye'nin liderliğinde Balkanlar'a güvenlik ve istikrar getirmek maksadı ile organize edilen "Balkan Çok Uluslu Gücü" benzeri organizasyonlar Kafkaslar'da da organize edilebilecektir. Yine, Türkiye'nin önderliğinde geliştirilen ve tamamen insani maksatlı, Karadeniz Deniz Çağrı Gücü

---

[229] Ulusal Strateji Dergisi, "Yeni Bir Dönem Başlıyor", 2002, İstanbul, s.8

gibi organizasyonlar, bölgemiz ve ötesine güvenlik ve istikrar getirmede, bundan böyle daha fazla etkili olabilecektir.

NATO-Rusya Federasyonu yakınlaşması, Rusya Federasyonu topraklarını, bir bakıma NATO toprakları içine dahil etmiştir. Bu NATO'nun vazgeçilemez olması demektir. Bu nedenle, AB'nin geliştirmeye çalıştığı ve Türkiye'yi dışarıda tutma maksatlı, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası anlamını kaybetmiştir. Rusya Federasyonu ve Türkiye'nin, güvenlik dahil, ekonomik ve politik sahalarda, birbirlerini rakip olarak değil, fakat birer ortak olarak görmeleri konusu gündeme gelmiştir. Türkiye ve Rusya Federasyonu bu anlayışı, bölgemizin ötesine de taşıma imkanına kavuşmuştur. Türkiye, kendisine açılımlar sağlayan ve bölgesel jeopolitik güç oynayabilme imkanını veren bu yakınlaşmayı, ABD-Rusya Federasyonu yakınlaşmasını da dikkate alacak şekilde değerlendirebilirse, AB'ne entegrasyonumuz da dahil olmak üzere bir çok konuda atılımlar yapabilecektir.

7.10. Rusya İle Türkiye Arasındaki İlişkiler

Türkiye-Rusya ilişkileri 1990'lardan itibaren yeni bir perspektif kazanacağı yönünde pozitif bir görünüm vermeye başlamıştır. Bu dönem içinde, Rusya artık Türkiye'nin hayati olan menfaatlerine bir tehdit oluşturmamaya başlamış ve emperyalizmden uzaklaşan ve demokratikleşmeye çalışan bir ülke olarak Türkiye ile karşılıklı güvene dayalı bir işbirliği içine girebileceğinin sinyallerini vermiştir. Rusya'nın Soğuk Savaş dönemindeki, hayati çıkarlarımızı tehdit eden en büyük düşman imajı artık mevcut değildir. Esasen Türkiye'nin NATO'ya üye olmasından itibaren başlayan dönem içinde Türkiye'nin Rusya'dan tehdit algılaması giderek bir azalma göstermiş, ancak bu tehtidi sürekli gündemde kalmıştır. Rusya'nın sıcak denizlere ulaşmak için Türkiye üzerinden Akdeniz'e inmek yolundaki malum gayesi, Gorbaçov'un ülkemize gerçekleştirdiği bir ziyaret esnasında, "Biz sıcak denizlere inmek istiyoruz, ancak turist olarak" şeklindeki sözleri ile ortadan kalkmış ve Rus tehtidinin ne kadar azaldığını açıkça sergilemiştir.[230]

[230] Ulusal Strateji Dergisi, "Rusya İle Altın Dönem", İstanbul, 2002, s. 38

Rusya, Avrasya ülkeleri üzerinde halen etkin bir güce sahip olup, bu bölgelerdeki menfaatlerini sürekli olarak üst düzeyde tutma faaliyetleri içindedir. Bu menfaatler bağlamında, stratejik güvenlik ve ekonomi, Rusya için vazgeçilmez unsurları oluşturmaktadır. Avrasya ülkelerinin Batıya açılma arzuları ve girişimleri, Türkiye'ye olan ilgileri ve ülkemizin coğrafi konumu itibarıyla Batı istikametinde bir basamak oluşturması, Rusya ile ilişkilerimizde zaman zaman gerginliğe neden olmaktadır. Özellikle NATO'nun Güney Kafkasya, Orta Asya ve Karadeniz bölgesine yönelik girişimleri Moskova'yı ciddi şekilde rahatsız etmektedir. ABD destekli Bakü-Ceyhan ve Hazar boru hatları projelerinin hayata geçirilmesi suretiyle bölge enerji kaynaklarının Rusya by-pass edilerek Türkiye üzerinden Batıya nakledilebilecek olması Rusya için sıkıntı yaratan bir diğer konudur.

Türkiye-Rusya ilişkilerindeki negatif oluşumlara etki eden bir diğer unsur da Güney Kafkasya ve Balkanlardaki Türk inisiyatifleridir. Bosna, Kosova ve Karabağ gibi bölgelere yönelik ilgimiz bu bağlamda sıralanabilecek örneklerdir. Güney Kafkasya'daki ayrılıkçı hareketlere iki ülkenin farklı yaklaşımları, Moskova'nın Erivan ve Tahran'a, Türkiye'nin de Bakü ve Tiflis'e yönelmesine neden olmuştur.

İlişkilere olumlu pencereden bakacak olursak, Rusya'nın Türkiye için artık potansiyel bir düşman olmadığını söyleyebiliriz. Ancak her şeye rağmen Rusya'nın bağımsızlığını yeni kazanmış Güney Kafkasya ülkeleri üzerindeki siyasi ve ekonomik baskıları ve bunu takiben Türkiye'nin karşı girişimleri iki ülkeyi coğrafi konumları nedeniyle jeopolitik rakip durumuna sokmuştur. Dönemin Rusya Başbakanı Viktor Chernomirdin'in Türkiye ziyaretinde söylediği, "Eğer Türkiye Rusya tarafından uzatılan eli sıkarsa, XXI. yüzyılda ekonomik anlamda stratejik partnerler oluruz ve bölge istikrarının sağlanmasına katkıda bulunuruz." şeklindeki ifadeler, iki ülke arasında gerçek bir yakınlaşmanın işareti olmuştur.[231]

Rusya'ya yönelik dış politikamızda, Rusya ile bir çıkar mücadelesi içinde olmadığımız izleniminin imkanlar ölçüsünde karşı tarafa verilmesi ve iki ülkenin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinin ortaya çıkarılarak, geliştirilmesi konularına ağırlık verilmelidir.İki ülke arasındaki işbirliği, terörizm ile mücadele ve tarihi İpek

[231] Ulusal Strateji Dergisi, "Rusya İle Altın Dönem", İstanbul, 2002, s. 39

Yolu'nu, enerji yolu haline getirmek gibi ekonomik öncelikleri de içeren bir duruma gelen ve Hindistan, Pakistan ve Özbekistan'ın da yer almak istediği ve ABD'nin de dahil edilmek istendiği bir organizasyona dönüşen "Şanghay İşbirliği Örgütü" ile güvenlik ve enerji alanlarında işbirliği yapabilecek bir pozisyona da gelebilecektir. Bir zamanlar ikili ilişkiler her alanı kapsarken Türkiye'nin bugün 15 veya daha fazla devletle ikili ilişki kurması gerekmektedir. Daha da önemlisi, Türkiye'nin artık Rusya ile ortak sınırı yoktur.[232]

Türkiye'nin eski SSCB'ndeki nüfuzu sadece Kafkaslar ve Orta Asya ile sınırlı değildir. Önemli bir Türk grubu da, Kırım Tatarları, bugün Ukrayna'nın bir parçasını oluşturan ancak Rus çoğunluk ile Ukrayna ve Tatar azınlıkları arasında nüfuz mücadelesine konu olan Kırım yarımadasında yaşamaktadır. (Tatarların büyük çoğunluğu bugün sürgün için gönderildikleri Orta Asya'dan tekrar Kırım'a dönmektedir). Aynı şekilde, Volga bölgesindeki özerk Tatar ve Başkır cumhuriyetleri de Rusya'dan bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Keza, Sibirya'daki mineraller bakımından zengin Yakutistan'da da, Müslüman olmamalarına ve Türkçülük bilincinin az gelişmiş olmasına rağmen, etnik bakımdan Türk olan Yakutlar yaşamaktadır. Bu üç Türk bölgesi ekonomik ve siyasi olmasa bile en azından kültürel bakımdan Türkiye'ye bir destek kaynağı olarak görülebilirler.[233]

Türkiye'ye yönelik Sovyet tehtidi azaldıkça NATO operasyonları için bir üs olan Türkiye'den de Rusya'ya yönelik stratejik tehtid de önemli ölçüde azalmaktadır. Bu, her iki taraf için de büyük bir rahatlama sağlayabilir. Fakat, Türk-Rus ilişkilerinin bugün aldığı rahatlatıcı niteliğe rağmen Rusya, Türkiye'nin eski Rus egemenlik bölgelerine yeni bir stratejik rol üstlenme konusunda sergilediği artan isteklilikten rahatsızlık duymaktadır. Artık global stratejik mücadele değil, klasik nüfuz alanları mücadelesidir ve Rusya, eski imparatorluğunun Müslüman bölgelerini Türkiye'ye bırakmaya hazır değildir. Öte yandan Rusya, Kafkaslar ve Orta Asya'daki Türk faaliyetlerine karşı bir denge unsuru olarak İran'la daha yakın ve açık bir ilişki içine girebilecektir. ABD'nin bölgede nüfuz kazanmak için Türkiye'yi araç olarak kullanıyor olabileceğine ilişkin görüşler de Rusları endişelendirmektedir.

---

[232] Harp Akademileri. "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.74
[233] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.74

Türkiye, istese de istemese de ileride Rusya'nın Çin ile ilişkilerine dâhil olacaktır. Tüm dünya imparatorlukları gibi Çin'de muhtemelen parçalanacaktır. Orta Asya Devletleri'nin Sovyetler Birliği'nden ayrılmasının Çin'in azınlıkları üzerinde doğrudan bir etkisi olacaktır. Her durumda, Batı Çin'deki Türk halkları, özellikle de Uygurlar ve Kazaklar, eski bağımsızlık çabalarını tekrar ve kuvvetli biçimde canlandıracaklardır. Bu halklar, muhtemelen sınırın Sovyet tarafında yer alan aynı etnik kökene sahip halklarla birleşmeye veya federal bir ilişki kurmaya çalışacaklardır. Tibet kesinlikle bağımsızlık hedefinden vazgeçmeyecek, İç Moğolistan'da Moğolların yoğun olarak yaşadığı bölgeler mutlaka bağımsız Dış Moğolistan ile birleşmeye çalışacaklardır. Uygur ve Kazakların Türk nitelikleri ile Türk-Moğol ilişkilerinin özel niteliği nedeniyle, Türkiye ve Rusya bu tür gelişmelerin meydana gelmesi halinde aracı rolü oynayabileceklerdir. Eğer Çin, Rusya'nın Çin'in parçalanmasını teşvik ettiğini düşünmeye başlarsa, Çin-Sovyet ilişkileri daha da bozulacaktır. Gerçekten Rusya, Çin'in coğrafik bakımdan küçülmesini ve iki devlet arasında tampon devletlerin ortaya çıkmasını mutlaka hoşnutlukla karşılayacaktır.[234]

Türk-Rus ilişkilerinin karakteri, iki ülkeyi de büyük ölçüde etkileyen değişimlerin ışığı altında jeopolitik bir bakış açısından yeniden değerlendirilmek zorundadır. Gerçekten bugün Türkiye, kendisi ile Rus askeri gücü arasında yeni ortaya çıkan tampon devletlere sahiptir. Ancak askeri bir bakış açısından, Rusya asıl bölgesel tehtid olma özelliğini sürdürmektedir. Doğu Avrupa'da stratejik silahlardaki indirim Batı Avrupa'ya yönelik güvenlik tehtidini azaltmıştır.

Türkiye, ABD ve Rusya Federasyonu ile ayrı ayrı stratejik ortaklık bağları oluşturmaya başlamıştır. 2002 Mayıs ayında da Rusya Federasyonu ile ABD, stratejik ortaklık antlaşması imzalamış, Rusya NATO'ya üye olmuştur. Bu durum Türkiye'nin Rusya ile rekabet yerine ortaklık yapma arzusuna uygun bir gelişmedir.[235]

Aslında Türkiye bugün Rusya/Sovyetler Birliği ile kurabileceği potansiyel ekonomik ilişkilere çok daha fazla ilgi duymaktadır. Bu yeni ticari ilişkilerin

---

[234] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.76
[235] Ulusal Strateji Dergisi, "Geleceğin Enerji Köprüsü:Türkiye", İstanbul, 2002, s. 63

merkezinde Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında yapılan doğalgaz antlaşması yer almaktadır. Bu antlaşma çerçevesinde Türkiye, Sovyetler Birliği'nden doğalgaz ithal etmekte, Sovyetler Birliği de Türkiye'nin doğalgaz karşılığı olarak yaptığı ödemenin en az %70'i oranında Türkiye'den mal veya müteahhitlik hizmetleri satın almaktadır. Turizm, ulaştırma ve diğer alanlarda ortak girişimler de söz konusudur.

Kısacası, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ilişkisi, karşılıklı düşmanlığın bertaraf edilmesi, Türkiye-SSCB ilişkilerinin Rusya ve çeşitli cumhuriyetlerle ayrı ayrı ilişkilere dönüşmesi, eski SSCB'nde hızla değişen piyasa sisteminde yeni ticari ilişkilerin oluşmasıyla son 5 yılda tamamen değişmiştir. Türkiye, Rusya ve Ukrayna dahil güney cumhuriyetlerinin ileriki ekonomik modellerinde önemli yer tutmalıdır. NATO, Türkiye'nin varlığından yararlanmış, Türkiye de NATO üyeliğinden çok yararlanmıştır. Sovyet tehtidinin azalması ile, Türkiye kendini güneydoğu bölgesinde başka güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya hissetmektedir. Türkiye, gelecek 10 yılda güneydoğusundan gelen tehditler karşısında, NATO'nun Türkiye'ye yönelik yükümlülüklerinin ne olacağı konusunda giderek artan bir endişe duymaktadır. Batı Avrupa, Türkiye'nin Doğudaki politikalarından kaynaklanacak çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye yönelik taahhütleri konusunda giderek daha çekingen davranmaya başlayacaktır[236]. Bu Irak Savaşı'nda görülmüştür.

Bu nedenle, Türkiye'nin dış politikası Rusya'yla olan ilişkilerinde yeni bir denge bulmalıdır. Eğer Türkiye geleneksel ölçülü ve planlı dış politikalarını sürdürürse (Türkiye'nin uluslararası işlem yerine tek taraflı hareketi seçtiği Kıbrıs en büyük istisnadır), eski Sovyetler Birliği'nde iç anlaşmazlıklara karışmaktan kaçınması beklenebilir. Gerçekten de özellikle tutarlı ve dengeli bir taraf imajını ve rolünü koruyabilirse önümüzdeki yıllarda Türk diplomatları bölgede birçok arabuluculuk rolüyle meşgul olmayı bekleyebilirler. Türkiye bölgede, bölgesel milliyetçilikte hassasiyete yol açan taraf değil, ona katkıda bulunan, potansiyel bir yarışçı haline gelmektedir. Türkiye'nin Rusya politikasının esasları şu şekilde tespit edilmiştir[237]:

---

[236] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.78
[237] Harp Akademileri, "Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.164

- İkili ilişkilerin ve işbirliğinin her alanda ileriye götürülmesi gerekmektedir.
- Karşılıklı anlayış ve güvenin zedelenmemesine dikkat edilmelidir.
- Bölge barış ve istikrarının sağlanmasında işbirliği ve destek esas alınmalıdır.
- Bölge ülkeleri (Kafkasya ve Orta Asya) ile ilişkilerde iki ülkenin rekabet içinde değil, dayanışma içinde olması anlayışının güç kazanması gerekmektedir.

Türkiye bu esaslara bağlı kalmakta ve Rusya ile ilişkilerinin kuşkulardan arındırılmış, sağlam temellerde gelişmesinin her iki ülkenin çıkarları gereği olduğuna inanmaya devam etmektedir.

Ancak Rusya Türkiye'yi (ve diğer pek çok devleti) kuşkulara sevkeden ve güvensizlik yaratan davranışlar içerisine girmiştir. Emperyalist ve yayılmacı bir zihniyeti ortaya koyan "yakın çevre" kavramı, eski Sovyet coğrafyasında barış ve istikrar için Rusya'nın özel sorumluluk taşıdığı iddiası, bu bölgelerdeki barış operasyonlarında Rusya'nın birinci derece sorumlu olması gerektiği görüşü, açıklanan yeni Rus Askeri Doktrini, AKKA'nın kısıtlayıcı hükümlerinden kurtulma girişimleri, Kafkasya'da, Moldovya'da ve Tacikistan'da izlediği baskı politikaları, Rusya dış politikasının hegemonyacı ve yayılmacı bir nitelik kazandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye, Rusya'nın izlediği bu politikalar karşısında doğal olarak duyarlıdır. Tarihi ilişkiler perspektifinde değerlendirildiğinde, Türkiye'nin bu duyarlılığı haklı ve meşrudur. Rusya'nın Askeri Doktrini ile Rusya'nın Çeçenistan'a Müdahalesi iki ülke ilişkilerinde önemli bir gerginliğe yol açmıştır.

Buna göre Rusya kendi içişleri olarak gördüğü Çeçenistan müdahalesine Türkiye'nin dolaylı olarak yardım ettiğini belirtmiş ve Türkiye Rusya'nın içişlerine karıştığı sürece, Rusya da Türkiye'deki iç olaylara dolaylı olarak katılma hakkını elde edecektir denilmek suretiyle ülkemizdeki Kadek terörü, Alevi-Sünni çatışması, vs. gibi provokasyonlara başvurabileceğini ima etmiştir. Rusya'nın tarihten günümüze gelen ilişkilerinde de belirtildiği gibi bu husus Rusya'nın daima yaptığı ve milli politika olarak uyguladığı bir eylem şeklidir.

Nitekim, Moskova'da kurulan PKK'nın desteklediği Kürtevi'ni yapılan resmi başvuruya rağmen kapatmamakta ısrar etmesi bunun bir kanıtı olarak görülmektedir.Rusya'nın ayrılıkçı ideolojileri daima destekleyici tavır izlemesi karşısında dikkatli ve tedbirli olmak gereklidir. Rusya Cumhurbaşkanı Yeltsin'in "Türkiye Çeçenistan'dan elini çekmedikçe, Türkiye içindeki ayrılıkçı faaliyetlerde artış görülmesi doğaldır" sözünü unutmamak gerekmektedir.[238]

[238] Harp Akademileri, "Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.166

8. ABD'NİN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

8.1. ABD'nin Stratejisinin Temel Parametreleri

Tarih sahnesine çıktığından beri güç mücadelesi içinde bulunan ABD, gerek güvenlik gerek dış politika stratejilerinde temel etken olarak refah ve güvenlik kuramlarını kullanmıştır. Bu nedenle, ABD'nin önemli bir uluslararası güç olarak dünya politikasına girdiği dönemden bu yana, sürekliliğini muhafaza eden temel stratejik ilkeler, bu süper gücün küresel ve bölgesel önceliklerini de ortama koymaktadır[239]:

i) Savaşların Amerika kıtasına mümkün olan en uzak hatta kabullenilmesi;
ii) Amerika kıtası dışındaki güç dengelerine ve stratejik risk unsurlarına karşı koyabilecek bir deniz gücünün sürekli devrede tutulması.
iii) Avrasya politikasında etkin olacak stratejik ve diplomatik araçların oluşturulması;

İlk basit formülasyonlarını, deniz jeopolitiğinin öncüsü Amiral Mahan'ın XX. yüzyılın başında ABD Başkanı Roosevelt'e yaptığı tavsiyelerde bulan bu yaklaşım, ABD'nin dünya politikasındaki ağırlığının artmasını gerektirmiştir. BM. gibi uluslararası örgütlerin devreye girmesi ile küresel bir nitelik arz eden, yeni savaş teknolojisi ve füzeler ile daha karmaşık bir askeri boyut kazanan ve ABD'nin İngiltere'den küresel deniz gücünün mirasını devralmasıyla bölgesel stratejik kademelere indirgenen bu stratejik pozisyonun en kırılgan ve belirleyici halkası Ortadoğu olmuştur. Bu anlayış içinde ABD savaşları uzakta karşılamak mantığı ile ulusal füze savunma sistemi projesini yürürlüğe sokmuştur. Gerekçesi ve karşı tavrın endişesi içinde bu sistemin teknik ve hukuki zorlukları vardır. Temelde terörist ülkeler söz konusu edilmektedir. Halbuki silah sınırlandırması antlaşması söz konusu olup Amerika ve Rusya arasındaki silahlanma sonucu varılan dehşet dengesi ve karşılıklı caydırıcılık söz konusudur.[240]

---

[239] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.341
[240] Kibaroğlu M., "Amerikan Ulusal Füze Savunma Sistemi-Avrasya Dosyası", İstanbul, 2000, s.96

Ortadoğu'da kontrolü kaybetmek hem jeopolitik hem de ekonomi-politik açıdan küresel dengenin karşı kutup lehine değişmesi anlamına gelecektir. İki süper gücün bu dönemdeki en çetin ve en sürekli yüzleşmelerinin bu bölgede gerçekleşmiş olması bu açıdan dikkat çekicidir.

ABD gerek Soğuk Savaş döneminde, gerekse Soğuk Savaş sonrası dönemde iki temel parametre arasında diplomatik ve stratejik bir uyum kurmaya çalışmıştır. Bölgenin küresel jeopolitik ve ekonomi-politik dengeler içindeki rolü ve bölge içi güç yapılanması. Bu nedenledir ki ABD, Soğuk Savaş döneminde bir taraftan SSCB ile yürüttüğü küresel rekabette bölgedeki stratejik üstünlüğü ele almaya çalışırken diğer taraftan bölge içi dengeleri gözeten bir politika geliştirmeye çalışmıştır. Küresel rekabetin karşı kutbu olan SSCB'nin bölgesel etkinliğini kırma mücadelesi ile bölge içi denge taktikleri arasında sağlanmaya çalışılan ince ayar, bölgeye yönelik ABD stratejisinin omurgasını teşkil etmiştir. ABD'nin bölge içi denge değişimlerini gözeten ittifaklar oluşturma çabası, Ortadoğu politikasının kaygan zemininde sürekli değişken bir diplomatik bloklaşma sürecine sebebiyet vermiştir. Ortadoğu'nun güçler dengesi parametrelerine yatkın yapısı bu tür diplomatik manevraların hayat alanı bulmasına zemin hazırlamıştır.[241]

SSCB'nin bölgesel etkinliği zayıfladıkça, küresel rekabet unsurları ABD açısından önemini göreceli bir şekilde kaybederken, bu kez blok içi farklılaşmalar belirlemiştir. ABD bu dengelerde müttefik ve düşman unsurları daha net tanımlamak zorunda kalırken, Avrupa ülkeleri ve genelde AB bütün taraflarla dengeli ilişkiler geliştirmeye özen göstermiştir. Nitekim ABD ile İran arasındaki ilişkiler tamamen durduğu dönemlerde Avrupa ülkelerinin İran'la olan ticari ve diplomatik ilişkileri dengeli ve kademeli bir gelişme göstermiştir.

Gerek küresel gerekse bölgesel dengelerin yeniden kurulma süreci içine girdiği ve bu süreçte ABD'nin başat rolünün öne çıktığı tarihi bir dönemeç noktasında yaşanan Körfez Savaşı, başta ABD olmak üzere bütün küresel ve bölgesel güçlerin bölge ile ilgili stratejik pozisyonlarını yeniden gözden geçirmelerine yol açmıştır. ABD, Saddam'ın saldırgan politikasının yol açtığı konjonktürü, uluslararası

---

[241] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.342

medyayı da son derece etkin kullanan başarılı taktik bir planlama ve uygulama ile, daha büyük ölçekli stratejik hedefler için kullanmıştır.[242]

ABD'nin kurmaya çalıştığı yeni düzen açısından ele alındığında, Irak ile savaşları küresel düzenin kendisi ile ilgilidir. Kurulması düşünülen Yeni Dünya Düzeni'nin kritik alanı, Doğu Bloğunun dağılması ile birlikte tek süper güç olarak uluslararası sistemin garantörlüğü misyonunu üstlenen ABD'nin bu garantörlüğün getireceği operasyonel maliyet ile uluslararası ekonomi-politik güç dağılımı arasındaki denge mesafesidir. Almanya ve Japonya gibi ülkelerin kaydettiği ekonomik kalkınma ile Soğuk Savaş süresince ABD'nin askeri maliyetleri arasındaki dengesizlik, yeni dönemin çözülmesi gereken ilk ciddi sistemik problemidir. Amerika politikalarının gerçekte hedefleri paradır[243]. Amerikalı stratejisyenler, uluslararası ekonomi-politik güç ile askeri/jeopolitik yükümlülükler arasında yeni bir denge kurma çabası içine girmişlerdir. Körfez Savaşı bu çabada önemli bir rol oynamıştır. ABD, Körfez Savaşı ve Irak Savaşı ile küresel dengelerle ilgili şu ciddi mesajları vermiştir[244]:

- Uluslararası düzen ABD'nin patronajlığında yeniden yapılanmalıdır;
- Bu düzenleyici fonksiyonun gerektirdiği maliyetler bu düzenin oluşturduğu güvenlik ile ekonomi-politik güç elde eden aktörlerce paylaşılmalıdır;
- Uluslararası ekonomi-politik yapılanmanın stratejik doğal kaynaklarını barındıran Ortadoğu ABD'nin tekelci güvenlik şemsiyesi altındadır, ki bu mesaj temelde Irak ve İran gibi ABD karşıtlığı ile bilinen bölgesel güçlerle yoğun ilişki geliştiren ve silah teknolojisi aktaran Avrupalı güçleredir;
- Yeni düzenin gerektirdiği uluslararası örgütlerin meşruiyet sağlayıcı rolü, ABD'nin siyasi iradesine bağlıdır, ki BM. kararlarının son on yıl içindeki seyri bu mesajı pekiştirmiştir.

Körfez Savaşı ve Irak Savaşı'nın ABD açısından önemli hedefi, çift kutuplu yapıya göre şekillenmiş bölgesel dengelerin yeniden kurulmasıdır. Soğuk Savaş süresince karşı kutbun tehdidi karşısında kendi müttefiklerini korumaya ayarlı

---

[242] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.344
[243] Guyatt N., "Another American Century", New York, 2000, pg.301
[244] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.345

politika takip eden ABD, Soğuk Savaş sonrasında bütün bölge aktörlerini yönlendirmeye dayalı bir taktik belirlemiştir. Körfez Savaşı ve Irak Savaşı'nın bir diğer önemli hedefi ise, İsrail'in uzun dönemli güvenliğinin bir daha tehdit edilemeyecek bir şekilde güvence altına alınmasıdır[245]. Bu aynı zamanda ABD'nin Ortadoğu politikalarının önemli bir amacıdır.

8.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD

Rusya Hükümeti, Marshall'ın yardım önerisine Avrupa Kalkınma Programı'na katıldıkları taktirde kontrolleri altına aldıkları Doğu Avrupa'nın, giderek Batı ile entegrasyona gireceği ve ellerinden çıkacağı endişesiyle "hayır" yanıtı verdiğinde, bir anlamda Soğuk Savaş alenen başlamıştır. Soğuk Savaşın ilk kuramsal politik sonucu, ABD ile Batı Avrupa'yı siyasal ve askeri bir ittifak içinde 1949'da bir araya getiren NATO'dur. ABD, NATO ile başlayan zinciri, liderliğini üstlendiği bir dizi askeri paktla, dünyanın bütün bölgelerine yaymıştır. Güneydoğu Pasifik ve Avustralya yöresinde ANZUS, Ortadoğu'da CENTO, Güneydoğu Asya'da SEATO oluşturulmuştur.[246]

Bu ittifakların yanı sıra, ABD başta Almanya ve Japonya olmak üzere, pek çok ülkede askeri üsler ve tesisler kurmuş, Sovyetler ve müttefikleri çevresinde bir güvenlik sistemi meydana getirmiştir. Politik açıdan, ABD ittifaklar sistemi ve karşılığında SSCB'nin kendi çevresinde oluşturduğu ittifak, belli bir güç dengesi ile de birleşince, çatışmaların Avrupa'dan Üçüncü Dünyaya doğru kaymasına yol açmıştır. Özellikle bağımsızlıklarını kazanmak uğraşındaki ya da yeni kazanmış olan ülkeler, iki süpergücün rekabet alanları olarak belirmiştir. Dağılan imparatorluklardan oluşan yeni devletlere yapılan yardım da, ABD hegemonyasının ve Sovyet rekabetinin araçları arasında yer almıştır.

Soğuk Savaş, ABD'nin dünyanın geri kalanı ile kuvvetli ittifaklar kurabilmesini kolaylaştırmıştır. Uluslaraşırı nitelik, özellikle 1970'ler ve 1980'lerde, ulusal düzenleyici ve ekonomik müdahaleci sistemlerin uluslaraşırı kuvvetler

---

[245] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.347

karşısında gerilemesi ile belirginleşmiştir. Ancak aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri açısından henüz istikrar kazanmamış olan bu dönem, dünya çapında Amerikan değerlerini yüceltmeye ve çıkarlarını korumaya çalışırken, ABD'yi hem fırsatlarla hem de risklerle karşı karşıya bırakmaktadır.

Avrasya kıta gücünün çözülerek geri hatlara doğru çekilmesi, boşaltılan alanlara komşu bölge güçleri ve bölge içi küçük güç merkezleri için ciddi bir manevra alanı doğurmuştur. ABD'nin bu boşluk alanlarını doldurmaya yönelmesi, ABD'nin eskiden olduğu gibi bir kutbun merkezi gücü olmaktan çıkarak, küresel bunalım alanlarında etkin olma kapasitesine sahip yegane denetleyici güç olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Körfez Savaşı esnasında meşrulaştırıcı bir söylemin ana kavramı olarak kullanılan "Yeni Dünya Düzeni" bu çerçevede özel bir kullanım alanı bulmuştur.

İçinde bulunduğumuz dönemin en önemli özelliği, iki kutuplu dünya düzeninden, tek kutuplu dünya düzenine geçilmiş olmasıdır. Ancak ileri dönemlerde siyasi bütünlüğünü kurmayı başaran bir AB, ABD'nin bu üstünlüğünü zorlayacak bir güç olarak karşımıza çıkabilir. Bu bağlamda, Avrupa'da yeni ittifakların oluşması gündeme gelebilir. Avrupa'ya, AB olgusunda bir bütün olarak yaklaşıldığında; Merkezi Avrupa'nın siyasi, ekonomik ve güvenlik sorunlarının büyük ölçüde çözüme ulaştığı görülebilir. AB entegrasyonunun sağlanması durumunda ilk tartışılacak konuların başında, NATO'nun rol ve fonksiyonları gelecektir. Avrupa güvenlik mimarisinin oluşumunda özellikle Fransa ve Almanya'nın çok uluslu birliklerin oluşturularak NATO ittifakı dışında güvenlik arayışları içine girdiği gözlenmektedir[247]. Bütün bunlar ABD'nin kıta Avrupa'sındaki varlığının devamını güçleştirmektedir.

Sonuç itibarıyla Soğuk Savaş'ın bitişi, küresel güç mücadelesinde karşı paktlar anlayışını ve korkusunu ortadan kaldırmak yoluyla yeni aktörlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Artık ABD başta AB'nde etken ülkeler olmak üzere pek çok ülkeyi eskisi kadar yakınında görememektedir. Çünkü eskisi gibi ortak tehlikeler,

---

[246] Bostanoğlu B., "Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası", Ankara, 1999, s.254
[247] Jeopolitik Dergisi, "Soğuk Savaş Sonrası Düzenin Getirdiklerinin Türkiye jeopolitiğine Yansıması ve Tehdit Farklılaşması", İstanbul, 2002, s.90

eskisi gibi korkulacak boyutlarda değildir, üstelik yeni aktörler eskisinden daha güçlü konuma da ulaşmış durumdadırlar.

8.3. ABD'nin Dış Politikasını Etkileyen Faktörler

ABD dış politikasında çok uzun süre küresel güç ve taraf oluşumu ile bunun nitelikleri ön planda tutulmuş ve uluslararası ilişkilerde yaptırım unsuru olarak kullanılabilmiştir. Bunlar ulusal yapıdan kaynaklanabildiği gibi, harici yapılardan da kaynaklanmıştır. Dünya liderliği, gerçekçilik ve manevi değeler ulusal yapıdan, komünizm karşıtlığı ise harici yapıdan kaynaklanmıştır.

8.3.1. Komünizm Karşıtlığı

Soğuk Savaş döneminde Amerikan dış politikası, komünizm karşıtlığının ve onların dünyanın değişik yerlerinde sözde komünist yayılmacılığını çevreleme çabalarının etkisi altında kalmıştır. Hemen hemen bütün Amerika başkanları ve onların üst düzey politika yapıcı bakanları ve danışmanları Sovyetler Birliği ve Çin tarafından yönlendirilen komünizmi ABD ve diğer özgür dünya devletleri için en büyük tehlike olarak görmüşlerdir. Amerikan yöneticileri komünist tehlikesini o derece ciddiye alıyorlardı ki, ulusal kurtuluş hareketlerini bile komünistler tarafından kışkırtılan bölücü ve yıkıcı faaliyetler olarak algılamışlardır. ABD ile, Çin ve SSCB gibi komünist devletler arasında Soğuk Savaş anlaşmazlıkları yaşanırken Amerikan yönetimi komünizmin tehlike olarak görüldüğü bazı küçük devletlerin iç işlerine askeri müdahalelerde bulunmaktan geri kalmamıştır. Bununla beraber, özellikle 1970'lerin başlarından itibaren Amerikan politikacıları dış politika izlenirken tek takip edilecek yolun Soğuk Savaş olmadığını görmeye ve komünist devletlerle ilişkileri yumuşatmanın ABD için faydalar getirebileceğini farketmeye başlamışlardır.[248]

Komünizm aleyhtarlığı, Birleşik Amerika'da hem muhafazakarların hem liberallerin, hem Cumhuriyetçilerin hem Demokratların ortak özelliklerinden bir

---

[248] Uslu N., "Türk-Amerikan İlişkileri", Ankara, 2000, s.66

tanesi olup, diğer Batı devletleriyle ilişkiler konusunda ABD, NATO ittifakının kapasitesini, birliğini ve etkinliğini kuvvetlendirmeye büyük önem vermiş ve işbirliğini arttırmalarını da teşvik etmiştir. Siyasi yönetimler, ABD'nin dünyanın her yerindeki bütün komünist ya da komünist destekli hükümetlere seçimle iş başına gelmiş bile olsalar karşı çıkması gerektiği görüşünde olmuşlardır.

8.3.2. Dünya Liderliği

Amerikan liderleri, devletlerini tek merkezden yönetildiğini düşündükleri dünya komünizminin yayılmasına karşı dünya ülkelerini koruma konusunda global sorumluluğu olan hür dünyanın lideri olarak görmüşlerdir. Onlara göre, ABD hür dünyanın en güçlü ülkesi olarak diğer ülkeleri kötü güçlere karşı korumaktan ve yardım etmekten kaçınamazdı. Gerektiğinde özgürlükleri korumak adına başka ülkelerin iç işlerine müdahalede bulunmak da Birleşik Amerika'nın manevi ve ahlaki açıdan bir göreviydi. Bu çerçevede dünya liderliği olgusunun kesin olarak Amerikan dış politika kararlarını ve uygulamalarını etkilediği söylenebilir.

ABD'nin dünyanın değişik bölgelerinde doğrudan sorumluluk almasının tehlikelerini farkeden Nixon yönetimi ise dolaylı sorumluluklar alarak, gerçek savunma işini bölgesel güçlere bırakıp onlara ekonomik ve askeri yardımda bulunarak ve onları kötü güçlere karşı koymada teşvik yoluyla Amerika'nın dünya liderliği fonksiyonunu gerçekleştirmeye çalışmıştır.[249]

ABD'nin mevcut sistemi koruma konusunda yüklendiği global misyonun bir parçası olarak Amerikan hükümetleri, Üçüncü Dünya'daki devrimci hareketlerin önünü kesmeye çalışmışlardır. İstikrar ve statükoyu korumak adına bazı Üçüncü Dünya ülkelerinin yönetimlerine ekonomik ve askeri yardım yapmışlardır. Amerikan liderleri bir anlamda kendilerini dünyanın herhangi bir yerindeki bir hareketin özelde Amerikan ve genelde dünya çıkarları için bir tehdit oluşturup-oluşturmadığına karar verme hakkına sahip olarak görmekte ve bu harekete istedikleri şekilde müdahalede bulunabileceklerini düşünmüşlerdir. Amerikalılar ayrıca ülkelerinin dünya lideri

[249] Uslu N., "Türk-Amerikan İlişkileri", Ankara, 2000, s.68

konumunda oluşunu dünya çapında demokrasi ve kapitalizmi egemen hale getirmek için bulunmaz bir araç olarak görmüşlerdir.

8.3.3. Gerçekçilik

Nixon yönetimi, ideolojinin ve komünizmi çevreleme düşüncesinin dış politika üzerindeki etkisini azaltarak, Amerikan dış politikasında önemli değişiklikler yapmıştır. ABD ve SSCB'nin egemen olduğu iki kutuplu dünya sisteminde köklü değişiklikler meydana gelmiş; Çin, Japonya, Fransa ve Üçüncü Dünya Bloğu gibi yeni güç merkezleri ortaya çıkmıştır. Artık Amerika eskiden olduğu gibi dünyanın her yerinde komünist güçlerle çatışma içine giremez ve kendini silahlı çatışmalara sürükleyecek sorumluluklar almaya devam edemezdi. Vietnam Savaşı da çok açık bir şekilde göstermişti ki, denizaşırı memleketlerde savaşlar yapmak Amerikan çıkarlarına uygun düşmemekteydi. Bu tür düşüncenin iki sonucu olmuştur; birincisinde, Amerikan yöneticileri ideolojik düşmanlarıyla detant (yumuşama) siyaseti gütmeye başlamışlar, ikincisin de, ABD'nin yabancı ülkelerdeki sorumlulukları, özellikle de askeri nitelikte olanları azaltan Nixon Doktrini ortaya çıkmıştır.

Nixon döneminde, ABD'nin ve SSCB'nin ortak çıkarları olabileceği ve Sovyetlerle bağlantıları arttırmanın ve onlarla normal ticaret ilişkilerine girmenin Amerika'nın çıkarına olacağı inancı doğmuştur. Komünist güçlerle birlikte yaşamak zorunluluğu ve gerçekleri kabul etmek gerekliliği ön plana çıkmıştır. Stratejik Silahlı Sınırlandırma Antlaşması (SALT I), Nixon yönetiminin detant politikasının en önemli sonuçlarından bir tanesi olmuştur. Nixon döneminde Amerikan dış politikasında devrim niteliğinde gerçekleşen başka bir değişiklik de Çin'le normal ilişkileri başlatmaktır. Nixon komünist Çin'i ziyaret eden ilk Amerikan Başkanı olmuştur.[250]

Nixon doktrinine göre ABD düşmanlarına karşı müttefiklerini, onlara ekonomik ve askeri yardımda bulunarak desteklemeye devam edecek , fakat müttefikleri kendi savunmaları konusunda daha fazla yükün altına girecekler ve

[250] Uslu N., "Türk-Amerikan İlişkileri", Ankara, 2000, s.69

askeri mücadeleleri kendi başlarına gerçekleştireceklerdi. Denilebilir ki, yeni Amerikan düşüncesinin temel hedefi, Amerikan askerlerinin doğrudan kullanılmayacağı bir sistem oluşturarak ABD'nin dünya liderliği konumunu korumaya çalışmaktır. Bu anlamda doktrin dünya çapında Birleşik Amerika'nın sorumluluklarını azaltmamış, fakat sorumlulukları gerçekleştirmenin şeklinde değişiklikler getirmiştir.

8.3.4. Manevi Değerler

Belli manevi ve moral değerler Amerikan dış politikasının şekillenmesinde etkili olmuş ya da en azından Amerikan politika yapıcıları bu değerleri kendi karar ve davranışlarını haklı çıkarmak için kullanmışlardır. Dünya liderliği kavramıyla bağlantılı olarak ulusal gurur ve prestij faktörlerinin, Amerikan liderlerinin belli şekilde davranmalarında etkili olduğu söylenebilir. Onların kafasında bir Üçüncü Dünya ülkesi karşısında alınacak başarısızlık dünya milletleri önünde Birleşik Amerika'yı küçük düşürecektir.[251]

Demokrasi, özgürlük, liberalizm, serbest teşebbüs ve kapitalizme taraftar olma ile totaliter idare ve emperyalizme karşı olma gibi fikir ve kavramlar da Amerikan politika yapıcılarının düşüncelerini belli dereceye kadar etkilemiştir. Amerikan yöneticileri bu idealleri her zaman ülke içinde ve dışında savunmuşlar ve kendi dış politikalarının temel amaçlarından bir tanesinin bu kavramların bütün dünya toplumu tarafından kabul edilmesini sağlamak olduğunu iddia etmişlerdir. Bununla beraber çoğu durumda Amerikan hükümetlerinin uygulamada Amerika'nın ulusal çıkarlarını bu moral değerinin üstünde tuttukları da söylenebilir.

8.3.5. Üçüncü Dünya

Üçüncü Dünya ülkelerinde etkisini arttırma ve bu devletlerin uluslararası arenada desteğini elde etme konusunda Sovyetler Birliği ile yapılan yarış Amerikan dış politikasının yönü üzerinde etkili olmuştur. Amerikan yöneticileri, Üçüncü Dünyayla ilişkilerinde demokrasiyi yerleştirmek, ülkelerin kalkınmasını sağlamak ve

[251] Uslu N., "Türk-Amerikan İlişkileri", Ankara, 2000, s.70

özgürlüklerini korumak gibi moral değeri olan uygulamalarda bulunduklarını iddia etmişlerdir ve etmeye de devam edeceklerdir.

Ekonomik ve askeri yardımlar, özellikle Üçüncü Dünya ülkelerine yapılanlar, Amerikan yöneticileri tarafından dış politika aracı olarak kullanılmaktadır. Bu yardımlar, Birleşik Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerdeki varlığını ve yine ABD'nin bu devletlerin içişlerine müdahalesini haklılaştırmak içindir. Amerikan yöneticileri, yardım alan ülkelerdeki ABD'nin askeri, siyasi ve ekonomik çıkarlarını korumak için de bu yardımlardan faydalanma yoluna gitmişlerdir. Amerikan Kongresinin Türkiye'nin haşhaş üretimini durdurması için yardımları kesme tehdidinde bulunması bu konuda örneklerden birisidir.[252]

8.4. ABD'nin Asya Stratejisi

8.4.1. ABD'nin Ortadoğu Stratejisi

Soğuk Savaş sonrası dönemde tek süper güç olarak uluslararası düzenin garantörlüğünü üstlenmesine ve bu konumunu Ortadoğu ile ilgili küresel ve bölgesel dengelere çok etkin bir şekilde yansıtmış olmasına rağmen, ABD'nin doksanlı yıllar süresince Ortadoğu'da mutlak bir manevra alanı kazanabildiğini iddia etmek güçtür. Bunda Soğuk Savaş süresince Batı Bloğu içinde ABD ile uyumlu politikalar geliştirme zorunluluğu hisseden Avrupalı güçlerin daha özerk politika arayışlarına yönelmesi yanında, Çin ve Rusya gibi Ortadoğu politikalarını küresel etkinliğin önemli bir göstergesi olarak gören Asyalı güçlerin de rolü vardır[253]. Dünyadaki hiçbir yer, Körfezden daha çok Amerika'nın temel ilkelerine büyük bir karmaşıklıkla karşı karşıya bırakmayabilir.[254]

Soğuk Savaş süresince katı bir bloklaşmayı gerekli kılan çift kutuplu yapılanma ABD ile Avrupalı müttefikler arasındaki bölgesel politika farklılıklarını örten sonuçlar doğurmuştur. Ortadoğu bölgesi ile ABD'ye göre çok daha köklü tarihî

---

[252] Uslu N., "Türk-Amerikan İlişkileri", Ankara, 2000, s.71
[253] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.347

ilişkileri olan Avrupa ülkeleri, Soğuk Savaş süresince bu tarihî bağların gerektirdiği ulusal politikalarla soğuk küresel çift kutuplu yapılanmanın gerektirdiği blok politikaları arasında ciddi çelişkilere sahne olmuştur. Bu çerçevede her Avrupa ülkesi üç düzlemli bir politika arayışına yönelmek zorunda kalmıştır[255]. Bunlar;

- İçinde ABD'nin de bulunduğu Batı Bloğu Politikası,
- AB üyesi ülkelerin çıkarlarını uyumlaştırmaya çalışan AB dış politikası,
- Her ülkenin kendi tercihlerini yansıtan ulusal dış politika.

Bu düzlemler arasında uyum sağlama çabasındaki İngiltere, Fransa, Almanya gibi Avrupalı büyük güçler ve ABD arasında Ortadoğu'ya bakış konusunda yaşanan farklılaşmalar ilginç çelişkileri de beraberinde getirmiştir. Bu çelişkiler değişik dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşından, Ortadoğu'da anti-sömürgeci ulus-devlet yapılarının oluştuğu sömürge devrimlerinin tamamlanmasına kadar olan süreçte, Ortadoğu'da sömürgeci bir geçmişe sahip olan İngiltere ve Fransa birbirlerine daha yakın bir tavır sergilerken, halkların kendi kaderlerini tayin ilkesini daha I. Dünya Savaşında ilan etmiş olan ABD, blok çıkarları ile bu temel ilke arasında ciddi bir gerilim yaşamıştır.

ABD özellikle Arap-İsrail gerginliğinin tırmandığı dönemlerde çok daha sertlik yanlısı bir tavır geliştirirken, Avrupa ülkeleri Ortadoğu'da Arap toplumların duygularını gözetir bir tavra yönelmişlerdir. ABD, Ortadoğu'daki diplomatik çabasının büyük bölümünü Arap-İsrail gerilimlerini çözmeye adamıştır. Körfezdeki meydan okumalar ve muhafazakar İran'ın ortaya çıkışı, Amerika'nın güvenliği ile refahına uzun vadede doğrudan tehdit oluşturmaktadır.[256]

Bugün de Ortadoğu'da genelde bir Amerikan etkinliği gözlenmekle birlikte ABD ile gerginlik yaşayan önemli Ortadoğu ülkeleri ile Avrupa arasındaki ilişkiler her düzeyde gelişmektedir. Amerika Başkanının Iraktaki savaşta demokrasi ve insan

---

[254] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.168

[255] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.348

[256] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.147

haklarını ön plana çıkararak esasen enerji kaynakları aracılığıyla Ortadoğu'da istediği düzeni sağlama amacı örtülmüştür[257]. Körfez Savaşı ile Irak Savaşı ve ABD'nin çifte kuşatma politikasına rağmen Almanya ve Fransa gibi AB'nin merkezini oluşturan ülkelerle İran ve Suriye gibi genelde ABD karşıtı yer almış ülkeler arasındaki ilişkiler bunu teyit eder niteliktedir. ABD ile İsrail'i stratejik bir eksen olarak gören Arap ülkeleri de Avrupa'yı bu stratejik ekseni dengeleyici bir faktör olarak görmektedirler. ABD'nin İsrail yanlısı görüntüsü değişmedikçe, SSCB'nin boşalttığı dengeleyici faktör alanını genelde AB'nin, özelde de Almanya ve Fransa'nın doldurması beklenebilir. Bu beklenti Irak Savaşında kuvvetlenmiştir. Ortadoğu Barış Sürecinin en kırılgan noktasını oluşturan Kudüs'ün kalıcı statüsü konusunda özellikle Vatikan ve Katolik Avrupa ülkelerinin aracı olma arzuları Arap-Avrupa yakınlaşmasını arttıracak sonuçlar doğurabilecektir. Çünkü; içinde Hıristiyan Arapları da barındıran Filistin idaresi altında bir Kudüs Avrupa için bir bütün olarak Yahudilerin egemenliğine verilmiş bir Kudüs'ten daha çok tercih edilebilirdir.[258]

Savaş sonrası çağın Büyük Alan planlamasında Ortadoğu'nun oynadığı rolde asıl ilgi duyulan şey, bölgenin, birincil olarak da Arap yarımadasının eşsiz enerji rezervleridir. XX. yüzyılın sonunda ABD'nin petrol ithalat oranı tarihi bir yükselişe geçmiştir. Başka bir değişle ABD'nin petrole bağımlılığı giderek artmaktadır[259]. Temel politik amaç, dünyanın en zengin ekonomi ödülü olarak belirtilen yer üzerinde ABD kontrolünü kurmaktır.[260]

Temel politika kuralları, 1944 Aralığında, "Birleşik Devletlerin Petrol Politikası" başlıklı bir dışişleri memorandumunda özetlenmiştir. Batı yarıkürede şimdi elde edilmiş bulunan mutlak konumun sürdürülmesi ve bu nedenle yeni alanlarda Birleşik Devletler şirketleri için fırsat eşitliği yaratmaya yönelik Açık Kapı ilkesi üzerinde direnerek, Birleşmiş Devletlerin mevcut imtiyazlarının dikkatle korunması istenmiştir. Gelişmiş endüstriyel ekonomiler, Körfezden sağlanan enerji malzemelerine dayanmaktadır ve bölgenin köktencileştirilmesinin Kuzey Afrika'dan

---

[257] Guyatt N., "Another American Century", New York, 2000, pg.179
[258] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.351
[259] Harp Akademileri, "Dış Basın Bülteni", İstanbul, 1999, Sayı:272, s.80
[260] Chomsky N., Çev: Çakıroğlu A. Ve Birkan T., "Dünya Düzeni:Eskisi Yenisi", İstanbul, 2000, s.286

Orta Asya yoluyla Hindistan'a kadar uzanan sonuçları olabilir[261]. Kısaca, reel serbest piyasa öğretisi, kapıyı ötekilere kapayarak eldekilerin korunması ve elimize geçmeyenlerin de Açık Kapı ilkesi sayesinde ele geçirilmesidir.

Üstünlük talebinin, Amerika'nın yaşamsal ticari ve mali ilişkilerinin politik bir altüst oluşla ortadan kalkmamasını sağlamak için ekonomik bakımdan kritik bölgelerde, Amerika'nın özündeki askeri himayeyi sürdürmesi anlayışı vardır.Birçok şey, bölgeye hakim olup kendi iradesini dayatmayı başarmış küresel güç Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kültürel koşullara bağlı olacaktır. Ama sonuç ne olursa olsun, bütün bu olup bitenler ve bunların yorumlanma tarzları, uluslararası ilişkilerde gücün hakimiyetini gösteren etkileyici bir tanıklıkta bulunmaktadır.[262]

Basra Körfezini kontrol altında tutmaya büyük önem veren ABD, askeri gücüne dayanak oluşturacak yeni üsler ve askeri ittifaklarla bölge ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye ağırlık verirken, Mısır, İsrail, Suudi Arabistan ve Türkiye bu ilişkilerde anahtar ülke konumundadırlar.[263]

ABD'nin bazı görüşlere göre, Ortadoğu'da demokrasiyi yaygınlaştırması gerçekçi bir proje değildir. Çünkü bölgenin kendine özel iç dinamikleri ve politik kültürü söz konusu olup, bunlara uygun olmayan teşebbüsler dini radikalizme ivme kazandırabilecek ve global teröre gerekçe oluşturabilecektir. ABD gerçekten bölge ve dünya barışına katkıda bulunmak istiyorsa, bütün operasyonlarda ve sonrasında kesinlikle tek başına hareket etmemeli, bunun uluslararası bir sorumluluk anlayışı içinde götürülmesi amacına öncülük etmelidir. Buna aykırı hareket tarzı ABD'nin zamanla karşıtlarının artmasına neden olacaktır. Unutulmamalıdır ki, uluslararası birliktelik sadece daha samimi ve inandırıcı olmakla kalmayıp, uluslararası kurum ve kuruluşların güçlenerek rollerini yerine getirmelerine imkan sağlayacaktır. Ancak bu şekilde NATO, BM. ve IMF gibi kuruluşlar inandırıcılığını ve yaptırım gücünü muhafaza edebileceklerdir. Halbuki gelecekte dünya barışına tehdit oluşturacak terör

---

[261] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.168
[262] Chomsky N., Çev: Çakıroğlu A. ve Birkan T., "Dünya Düzeni:Eskisi Yenisi", İstanbul, 2000, s.438
[263] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.28

başta olmak üzere tehlikelerin artarak devam edebileceği düşünüldüğünde, bu tür kurum ve kuruluşlara daha çok ihtiyaç duyulacaktır.

ABD'nin Kafkasya ve Ortadoğu stratejisinin temelinde, başta enerji kaynakları olmak üzere temel strateji unsurlarına geniş zamanlı hakim olma anlayışı vardır. Bu doğrultuda Irak'a müdahalesinde yeterli uluslararası destek ve işbirliği sağlanmamış olması nedeniyle savaşın bitiminden sonra ABD'nin Irak'ta nasıl bir tutum izleyeceği merakla gözlenecektir. Dünya barışının bundan sonra hangi istikamette gelişeceği özellikle Irak'taki savaşın bitiminden sonra ABD'nin göstereceği tutuma bağlıdır. Savaş sonrası ABD'nin kısa sürede bölgeyi terketmemesi, uluslararası kuruluş ve kurumların güven kaybetmesine neden olacaktır.

ABD'nin Ortadoğu'daki stratejisi Irak Savaşı'nda Irak'a komşu bölge ülkelerine yaptığı yardımlarda da klasik özelliklerini göstermiştir. ABD bölge ülkelerine daha ziyade kredi (uzun vadeli) olmak üzere hibeleri de içeren yardımlarıyla bölgeye nüfuzunu hem kolaylaştırmayı, hem de siyasi ilişkilere yansıyan bağımlılığı sürdürmeyi amaçlamıştır. Bölge ülkelerinden Ürdün, yaklaşık 3milyar $'lık yardım alması karşılığında yüzlerce ABD tank ve binlerce askerine ülkesini açmıştır. Mısır ise, 300milyon $ hibe ve 2milyar $'lık kredi karşılığında tam destek vererek ABD ile işbirliği yaparken, Kuveyt ABD'ye kara ve hava üslerini açmıştır. İsrail ise geçmişten gelen sınırsız işbirliğini devam ettirirken, hibe dahil 10milyar $'lık yardım almıştır.

Görüldüğü gibi, ABD gerek savaş, gerek yardımlar yoluyla Ortadoğu'da yeni düzeni istediği şekilde oluşturmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda ABD'nin Irak'tan savaş sonrasında uzun süre çıkmayacağını düşünmek doğru olacaktır. ABD, Irak'a savaş açarken takındığı tutum ile uluslararası kurum ve kuruluşların güvenirliğini önemli ölçüde zedelemiştir. Savaştan sonra da takınacağı tutum ile bu yıpranmaya ivme kazandırma tehlikesi mevcuttur. ABD'nin Ortadoğu'da takındığı tavrın yansımaları küresel güç mücadelesinde bulunan ülkelerin yalnız Ortadoğu'da değil Avrupa'da, Asya'da ve Kafkasya'da dünya barışını tehlikeye sokacak tutumlara girmelerine zemin oluşturabilecektir.

Kısacası, güç mücadelesinde disiplin hızla bozulmaktadır. Soğuk Savaş sonrası iki kutuplu dünya düzeninin bitmesi ile güç mücadelesinde aktör sayısının artması ve bağlayıcı ilişkilerin ortadan kalkmasıyla, devamı ihtimali düşen dünya barışı ABD'nin Irak müdahalesi ile en büyük yarayı almıştır. Irak Savaşı aynı zamanda, ABD başta olmak üzere Batının çifte standart yaklaşımını bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Binlerce km. uzaktaki ABD, Irak'a tehlike oluşturduğu iddiasıyla ve bütün uluslararası kuruluşlara rağmen savaş açabilirken, yıllardır binlerce masum vatandaşı katleden terör örgütlerine karşı tedbir almak amacını taşıyan Türkiye'nin, Irak'ın kuzeyine zorunlu olarak girmek isteyişine şiddetle karşı çıkabilmektedir. Bir diğer dikkat çeken husus ise, bu konuda ABD ile birlikte birçok Batılı ülkenin aynı tepkiyi göstermesi olmuştur. Halbuki Türkiye böyle bir harekata zorunluluk duyduğunda girişeceğini ve hangi gelişmelerin buna neden olabileceğini açıkça dile getirmiştir. Yani bu nedenler olmadığında, Türkiye'nin harekatı da söz konusu olmayacaktır.

Türkiye artık hayati ve milli gerekçeleri bulunmadan, çok ciddi yükümlülükler ve sonuçlar taşıyacak savaş gibi hallerde işbirliğine girmeyecektir. Ayrıca Irak Savaşı'nda bütün dünya Türkiye'deki hukuk düzeninin ve parlamenter rejiminin işlerliğini bir kez daha görmüştür.

Irak ve dolayısıyla Ortadoğu politikasında, ABD'nin istediği hızda ve nitelikte kayıtsızca hareket eden bir Türkiye, komşusu olduğu diğer ülkelere de olumlu bir işaret vermeyecek ve bu yolda bir gün mutlaka bitecek savaştan sonra yalnızca Irak değil, birçok ülkeyle güvenilir ilişkiler kuramayacaktır. Ekonomik gelişmeler zamanla sağlanabilecek özelliklere sahipken, ülkeler arası ilişkilerde güven ve uluslararası barışa katkı eksikliği onarılamaz özellikler taşımaktadır.

T.C.

Harita 8.1. Irak

ABD'nin Irak'a müdahalesiyle sürdürdüğü Ortadoğu politikasında Rusya, Almanya ve Fransa başta olmak üzere uluslararası kutuplaşmalar artmıştır. ABD bu şekilde dünya barışını savunduğunu iddia ederken, çok ciddi kutuplaşmalara neden olarak daha büyük zararlar vermeye başlamıştır. ABD, Irak Savaşı'nın her aşamasında Ortadoğu politikaları nedeniyle karşısındaki cephenin hızla büyümesine neden olmakta ve iddiasının aksine uluslararası barışın geleceğinin endişelerle dolmasına neden olmaktadır. Kısaca bütün taraflar için somut olan tek gerçek ulusal menfaatler olup, söz konusu olanlar yalnızca masum söylemlerdir. Ortadoğu'daki göz kamaştırıcı zenginlikler birçok değerin çiğnenmesine neden olabilmektedir.

8.4.2. ABD'nin Orta Asya Stratejisi

Çift kutuplu yapının çözülmesi ile birlikte uluslararası sistemin ve organizasyonların belirleyici gücü haline gelen ABD'nin bölgeye dönük politikaları radikal bir değişim geçirmiştir. ABD, Soğuk Savaş süresince, etkin bölgeden (Heartland) kenar kuşağa (Rimland) yönelebilecek stratejik tehditlere ayarlı bir Avrasya politikası takip etmiştir. ABD'nin Vietnam'a doğrudan, Afganistan'a ise dolaylı olarak müdahil olması Avrasya ölçekli stratejik dengeyi koruma çabasının bir sonucudur.[264]

Soğuk Savaşın sona ermesi ve bu stratejik dengenin Batı Bloğu lehine hemen hemen tümüyle değişmesi ve bu çerçevede Avrasya etkin bölgesinin de Batı Bloğu içinde yer almaya başlaması, Batı Bloğu açısından bir zafer olmakla birlikte, küresel stratejik dengenin patronajlığını üstlenen ABD açısından yeni stratejik riskleri barındıran bir konjonktür doğurmuştur. ABD, bu yeni konjonktürde stratejik nitelikli küresel ekonomi-politik kaynak dağılımı ile Avrasya güç dengeleri arasında bir uyum sağlamaya ve bu güç dengeleri içindeki kıtasal ve bölgesel güç unsurlarının nabzını tutmaya dayalı bir stratejik çerçeve geliştirmeye gayret etmiştir.

Uluslararası ekonomi-politik dengeler açısından, daha önce Doğu Bloğu'nun oluşturduğu statik yapıda büyük ölçekli bir paylaşım mücadelesine sahne olmayan bölgeler uluslararası ekonomi-politik rekabete açıldıktan sonra yeni paylaşım hesaplarının konusu olmaya başlamışlardır. Öte yandan çift kutuplu yapıda çok daha belirgin olan jeopolitik unsurların parçalanarak çok farklı siyasi aktörlerin etki alanına girmesi, uluslararası ekonomi-politik rekabete paralel seyreden bir jeopolitik alan mücadelesinin de önünü açmıştır.

Bu bölgelerin başında da Orta Asya gelmektedir. Daha önce Doğu Bloğu'nun oluşturduğu jeopolitik kalkan içinde gerek diğer küresel güçlerin gerekse bölgesel güçlerin jeopolitik ilgisinin önemli ölçüde dışında kalan bölge daha küçük ölçekli devletlerin etki alanına bölündükçe yeni jeopolitik hesaplara açık bir nitelik kazanmıştır. 11 Eylül saldırısının ardından Afganistan'a düzenlediği operasyonla bu

[264] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.469

ülkenin yönetimini değiştiren ABD, bölgenin siyasi coğrafyasında da etkin olacak girişimlerde bulunmuştur. Stratejik bölgenin stratejik ülkelerine üsler inşa etmiştir. Amerikan askerlerini özellikle de Gürcistan ve Özbekistan'a yığarak Çin'e, Rusya'ya, Hindistan'a gözdağı vermekteydi. Bir de bölgedeki enerji kaynaklarının kontrolünün sağlanmasına.[265]

Bu durumun ortaya çıkardığı stratejik boşluk alanının bölgeyi uluslararası stratejik denge ve barışın korunması açısından riskli bir alan haline getirmiş olması, ABD'nin bölgeye yönelik ilgisinin odak noktasını oluşturmaktadır. ABD, bölgeye yönelik olarak çift yönlü bir hesap geliştirmek zorunluluğunu hissetmektedir. Bunlar;

- ABD'nin uluslararası çıkarlarının maksimize edilmesi,
- Bu stratejik boşlukta uluslararası istikrara risklerin giderilmesi.

ABD'nin bu iki hedefi birlikte gerçekleştirmesi tutarlı, derinlikli ve çok alternatifli bir Avrasya politikası sürdürebilmesine bağlıdır. ABD'nin Avrasya'dan kopuk bir ada-kıta devleti olması, bu ülkenin "Avrasya'daki stratejik riskleri tek başına üstlenmeksizin Avrasya'da etkin olma"ya dayalı bir politika gerçekleştirmesini gerektirmektedir. Bu politikada risk üreten iki uç nokta vardır: Avrasya'dan kopmak ya da Avrasya'daki stratejik rekabetin her unsurunda etkili olmak. Avrasya'dan kopuk bir strateji ABD'yi küresel bir güç olmaktan uzaklaştırırken, her alanda etkin olmak son derece maliyetli ve riski yüksek bir jandarma rolünü beraberinde getirecektir.[266]

Bu çerçevede ABD yetkilileri bir taraftan kısa dönemde Avrasya'da bir karşı koalisyon kutbu ile karşı karşıya kalmayı engelleyebilecek diplomatik manevra alanını koruyabilmek için güçler dengesinin nabzını kontrol etme gerekliliğini, diğer taraftan da orta dönemde Avrasya'yı kuşatan bir güvenlik sisteminin kaçınılmazlığını görmektedir. ABD, AB ve Japonya'nın uluslararası ekonomi-politik dengeler içindeki konumları ile Çin ve Rusya'nın Asya içi jeopolitik dengeler içindeki karşılıklı konumlarını da gözeten bir stratejik denge arayışını, Orta Asya'yı doğrudan

---

[265] Türk H., "Büyük Oyun", İstanbul, 2002, s.261.
[266] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.470-471

ilgilendiren bir parametre olarak görmektedir. Orta Asya'ya yönelik ekonomi-politik ve jeopolitik etki alanı oluşturma çabalarının küresel bir bunalıma dönüşmemesi bu güçler arasındaki dengelerin korunmasına bağlıdır. Bu dengeler de hem küresel ilişkilere hem de Avrasya denklemi içindeki güç faktörlerine doğrudan bağlıdır. Bu açıdan AB-Rusya, Almanya-Rusya, AB-Japonya, Çin-Rusya, Çin-Japonya, Rusya-Japonya ve Türkiye ile başta ABD olmak üzere bölge ülkelerinin ikili ilişkilerinin seyri ve bu seyrin ortaya çıkarabileceği kısa dönemli ve çıkar merkezli ittifakların yol açabileceği yeni dengelerin ABD'nin küresel konumunu doğrudan etkileyebilecek olması, bütün bu aktörlerin doğrudan etkili olabileceği Orta Asya gibi bölgelerdeki ABD politikasının hassas bir ayar içinde oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

Öte yandan, Avrasya ölçekli istikrarın korunması ve yüksek maliyetli operasyon gerektirebilecek risklerin azaltılması için NATO'nun etkinlik alanının doğuya doğru kaydırılması, AGİT benzeri kıtayı kuşatan örgütlerin devrede tutulması, Avrupa içinde ve Asya-Pasifik'de oluşan güvenlik mekanizmaları ile Orta Asya'daki irtibatların pekiştirilmesi gibi unsurlar ABD açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Özetle ABD hem uluslararası örgütlerin aktif kullanımı yoluyla, hem de güçler dengesinin sağladığı manevra imkanlarıyla coğrafi olarak çok uzak olduğu Avrasya'da stratejik ritmi kontrol eden konumunu sürdürmeyi, uzun dönemli küresel etkinliğin olmazsa olmaz şartı olarak değerlendirmektedir. Bu gereklilik, Türkiye gibi jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik açıdan güçlü ve derinlikli Avrasya bağlantısına sahip bölge güçlerine ABD açısından önemli stratejik aktörler konumunu kazandırmaktadır. Bazı Amerikan stratejisyenlerinin, Türkiye'ye yeni dönemin mihver ülkeleri arasında özel bir konum vermelerinin arkasında bu stratejik gerekçe vardır.[267]

---

[267] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", İstanbul, 2001, s.472

8.4.3. ABD'nin Rusya Stratejisi

Bilindiği gibi Rusya Federasyonu her alanda aldığı desteğin çoğunu ABD'den görmüştür. SSCB'nin içine düştüğü durum dünya güç dengesini sağlamada ABD'ni bütün sahalarda yalnız bırakmıştır. Oysa SSCB'nin başını çektiği Doğu Bloğunun çökmesi sonucunda gerek bölgesel ve gerekse dünya barışı için önemli bir güç boşluğu meydana çıkmıştır. Başlangıçta bunu kendi yararına gören ve tek yönlendirici güç olarak kabul edilen ABD, bu yükü kaldıramamış ve yeniden denge arayışı içine girmiştir. ABD'nin tutum ve davranışlarını onun bu bölgedeki milli menfaatleri oluşturur. Bu bakımdan bu milli menfaatleri kısaca özetlemek gerekmektedir. Bunlar[268];

a) Güvenlik Menfaatleri:

- ABD ve müttefiklerine karşı nükleer saldırıyı önlemek,
- Saldırgan grup veya teröristlerce yapılacak nükleer bir saldırıyı önlemek,
- Avrasya'daki ihtilafların çözümünü barışçı yollarla sağlamaktır.

b) Siyasi Menfaatleri:

- Devletler arasında yalnızca müzakere edilmiş sınır değişikliklerini desteklemek,
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği yapısını öncelikle Demokratik Rusya ve Ukrayna olmak üzere yeni BDT ülkelerini kapsamak üzere genişletmek,
- İslam köktenciliğinin (irtica ve şeriat düzeninin) yayılışını önlemek,
- Demokrasiyi Rusya ve BDT içinde korumak ve desteklemek.

c) Ekonomik Menfaatleri:

- Serbest piyasa ekonomisini kurup yaygınlaştırmak,
- Batı yardımları için mülkiyet hakkı ve kar transferlerini gerçekleştirmek,
- Rusya ve BDT ülkelerinin devamlı ekonomik yardım bağlılığı ihtiyacını kısa sürede ortadan kaldırmak.

Yukarıda ana hatları ile sıralanan milli menfaatler söz konusu olduğundan, ABD'nin yalnız Rusya Federasyonu'na karşı değil bütün eski Sovyetler Birliği bölgesi için yeni bir Avrasya politikası geliştirmeye ihtiyacı olduğu açıktır.

---

[268] Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.211-212

ABD'nin milli menfaati, Avrasya'nın istikrarını gerektirmektedir. ABD ile SSCB arasındaki nükleer silah mücadelesi büyük yıkıntılara neden olabileceği için bu konudaki antlaşma çok daha ılımlı olmalıdır[269]. Rusya ve BDT'daki kargaşalıklar ve istikrarsız durumun, nükleer güçler üzerindeki kontrolü tehlikeye sokabileceği, reform yanlısı batıya açık fikirli yönetimleri devirebileceği, milliyetçi ve anti-batıcı rejimlerin oluşmasına yardımcı olacağı değerlendirildiğinden her durumda istikrarın temini ABD'nin lehine bir durum yaratacaktır[270]. Avrupa ve ABD ortak bir görev tanımlamazlar ve potansiyel rakipler olarak ortaya çıkarlarsa, bu büyük bölge kaosu davet edebilir. Bunun büyük kısmı, Rusya'nın geleceğine, iç gelişimine ve uluslararası ilişkilerine bağlı olacaktır.[271]

Amerika Birleşik Devletleri'nin Kafkaslar'a yönelik politikalarının oluşturulmasında, Orta Asya'da varolan bazı çıkarları söz konusudur. Soğuk Savaş sonrasında, Washington'un bölgedeki Amerikan çıkarları konusunda Ankara ile birlikte çalışmasına karşın, bugün Türkiye'nin çıkarları ve nüfuzu Amerika'nınkileri çok geride bırakmaktadır. Basit şekilde söylemek gerekirse, ABD bölgesel konularda bugün eskisine göre Ankara üzerinde daha az etkiye sahiptir.[272]

ABD politikasının bölgeye yönelik kilit unsurları şunlardır:

- Kafkaslarda askeri yığınak yapılmasının veya çatışmaların caydırılması,
- Bölgede aşırı milliyetçi veya kökten dinci eğilimlerin önüne geçilmesi,
- Kafkaslar ve Orta Asya'daki siyasi çatışmalarda Türkiye'nin güvenilir/tarafsız aracı olma istek ve yeteneğinin desteklenmesi,
- Kafkaslar ve Orta Asya üzerinde Türk-İran çatışmasının caydırılması.

8.4.4. ABD'nin Avrasya Stratejisi

ABD'nin dünya üstünlüğünü koruyabilmek için Avrasya'ya dair her zaman etkin planları olmuştur. Özellikle Kafkas petrollerinin tüketime sunulmasının her

---

[269] Miliband R., "Class Power and State Power", London, 1983, pg.260
[270] Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", İstanbul, 1995, s.212
[271] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.40
[272] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.73

aşamasında ABD etkin politikalar izlemiştir. Amerika'nın Asya politikası, kendisini yüzeysel sloganlardan kurtarmıştır. Amerika'nın Asya'daki ulusal çıkarı, kıtaya tek bir gücün özellikle de düşman bir gücün egemen olmasını önlemek; Asya devletlerinin tüm küresel refaha katkısını sağlamak ve Asya içindeki çatışmaları azaltmaktır[273]. Kafkas petrollerinin alternatif tüketim güzergahları içinde ABD'nin ekonomik çıkarlarına uygun olanın hayata geçirilmesi amacı ile önemli mücadeleler verilmektedir. Soğuk Savaş'ın etkisi, bu tür hazırlıkları arttırmak ve hızlandırmak olmuştur.[274]

ABD, Avrasya'da güvenlik konuları ile işbirliğini öncelikli görmektedir. Diğer taraftan başta NATO olmak üzere Rusya ile temel güvenlik konularında işbirliğini artırmayı hedeflemektedir. ABD'nin bölge ülkeleri ile güvenlik işbirliği, bu bölgeleri kendi nüfuz alanı olarak gören ve tekrar eski gücünü kazanma amacında olan Rusya tarafından takip edilmektedir.

1990'lı yıllardan sonra dünyanın tek süper gücü olan ABD'ni, Rusya'nın mevzubahis stratejileri zorlasa da büyük ölçüde rahatsız etmemektedir. Çünkü Rus-Alman stratejik ortaklığına engel olmak ABD için daha önemlidir. Ayrıca Rusya'nın Almanya'ya muhtaç olmaması ABD için önemli bir faydadır. Diğer taraftan Orta Asya'da söz konusu olabilecek İslami radikalizm ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarına ters düşmekle kalmayıp, Rusya'nın Avrasya çıkarlarına da aykırı olacaktır.

ABD askeri gücünü Afganistan, Özbekistan, Tacikistan ve Gürcistan'da konuşlandırarak bölge ülkelerinin ikili işbirliği rekabetine yeni bir sayfa açmıştır. Bu doğrultuda Rusya'nın bölgesel güvenlik ve dış politika stratejilerinde denge reaksiyonları göstermesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

ABD diğer taraftan, Rusya Federasyonu ile İran arasındaki dayanışmanın bölgedeki etkinliğini en alt düzeyde tutmaya çabalarken, Çin, Almanya ve Fransa'nın bölgeye ilgilerini arttırmalarını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ABD bölgedeki

---

[273] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.143

[274] Tuna G., "Yeni Güvenlik", Ankara, 2001, s.157

enerji kaynakları rekabetinde bölgenin kontrolünü Moskova ve müttefiklerinin etki alanından kurtarmak çabası içinde bulunmuştur.

Avrasya stratejilerinde 1996 tarihli Moskova ve Pekin'in öncülük ettiği Şanghay İşbirliği Teşkilatı ABD'nin dış politika amaçlarının önünde önemli bir engel ve risk taşıyan oluşum olarak görülmektedir. ABD'nin askeri ve ticari çıkarları için Çin ile iyi ilişkiler sürdürmesi çok önemli görülmektedir. Dünyanın en yoğun nüfusa ve en çalışkan insanlarla en büyük kaynaklarına sahip düşmanca tavırlı bir Asya Bloğu, Amerikan ulusal çıkarlarıyla uyumlu olmayacaktır.[275]

ABD için, Avrasya'da Çin ile işbirliği içinde bulunmak, bölgesel hegemonya yarışında geri kalmamak açısından ve ticari-güvenlik çıkarları bakımından son derece önemlidir. Aksi halde, tatmin edici olmayan ABD-Çin işbirliği bölgede Rusya-Çin işbirliğini arttıracak ve Alman sermayesinin Rusya yolu ile Asya'ya akmasına ve dolayısıyla ABD ve Japon sermayesinin alan kaybetmesine sebep olacaktır. Çin ve Rusya yıllardır uyguladıkları politikalara devam ederlerse, ABD'nin uluslararası politikalarında BM'den uzaklaşarak yalnız bir görünüm oluşturmasına neden olacaktır[276]. Bu olasılıkları bertaraf etmek için, ABD tarafından Çin'in dünya ekonomisine entegre edilmesi yolu ile ABD'nin dışlanabileceği bölgesel bir ticari oluşum engellenebilecektir. Amerika'nın jeopolitik hedefinin, Asya'nın düşman bir blok halinde bütünleşmesini engellemek olarak kalması gerekmektedir.[277]

8.5. ABD'nin Güvenlik Politikası

ABD şüphesiz sadece Kuzey Atlantik Paktı'nda değil, mevcut yapılanma çerçevesinde dünya güvenliği içerisinde de çok önemli bir rol oynamaktadır. ABD kendi demokrasi anlayışına uygun olarak, dış ve güvenlik politikalarını öncelikle Amerikan vatandaşları tarafından tayin edilen ulusal menfaatleri çerçevesinde oluşturmaktadır.

---

[275] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.99
[276] Guyatt N., "Another American Century", New York, 2000, pg.127
[277] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.99

Amerika'nın milli menfaatleri ise, Bağımsızlık Bildirgesi'nden beri ve buna bağlı olarak kişinin teminat altına alınmış yaşama, özgürlük ve mutluluğa ulaşma hakkı gibi temel prensipler yönünde tanımlanmaktadır. Bu toplumsal anlaşma, Amerika'nın dış ve güvenlik politikasına bir süreklilik kazandırmakta ve bu politikaların nispeten hesaplanabilir olmasını sağlamaktadır. Bu durumun etkileri uzun vadede NATO'da ve ABD'nin belirleyici rol oynadığı yeni dünya düzeninde de varlığını hissettirmektedir. ABD'nin kendi menfaatlerini, temelleri öncelikle askeri imkanları olmak üzere ekonomik ve diplomatik ağırlığından alan icra ve nüfuz yeteneği ile koruma gayreti içerisinde bulunduğu gözlenmektedir. Devlet, Hukuk, Toplum, Ekonomi gibi kavramlar yönüyle Avrupa kültürüne tarihsel bağları bakımından ABD güvenlik ve dış politikasının zaman zaman "Tecrit-Müdahale", "Görmezlikten gelme-Angajman" gibi zıt kutuplarda hareket ettiği görülmektedir. Amerika'nın belirleyici üstünlüğünün temelinde ise; ekonomik ve teknolojik gelişme imkan ve kabiliyeti ile Amerika'ya hakim olan serbest girişimcilik ruhunun bulunduğu görülmektedir.[278]

ABD, her iki dünya savaşının sonucunda dünya çapında bir süper güç haline gelmesinin yanında, aynı zamanda Batının da liderliğini üstlenmiştir. Bu görünümü ile ABD'nin, güvenlik politikasının karakteristikleri şunlardır:

- ABD, her şeyden önce dünya çapında çıkarları olan bir süper güçtür. Ancak bu rolünü yeterince destekleyebilecek ekonomik gücü ise sınırlıdır.
- ABD, bugünkü başarısını muhafaza edecektir.
- ABD, dünya çapında bir düzeni şiddet kullanarak da olsa uygulayabilecek yegane askeri güç olarak görülmektedir. ABD dünyanın en güçlü ordusuna sahip olup, diğer ülkelere göre çok daha fazla uluslararası müdahalelerde bulunmaktadır[279]. Bugün Amerika süper güç olarak her alanda silahlı kuvvetlerinde en üst teknolojiye sahiptir. Hava hakimiyeti uzay teknolojisi dahil olmak üzere tartışmasız ve açık farkla bu ülkeye aittir. Hava kuvvetleri en modern ve en etkili silahlarla donatılmıştır. Mevcut silah sistemleri ile dünyanın her yerinde tek başına harekat yapabilecek kapasitedir. Envanterde F-15C, F-16C, F-35, F-18 E

---

[278] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.15
[279] Guyatt N., "Another American Century", New York, 2000, pg.114

ve C serisi, F-4, F-5, F-22 gibi savaş uçakları (Hızları 2000 km/h civarında, görev yarıçapları 700-1900 km aralığında) ile S-70, S-92, CH-53, CH-47D, CH-46, AB-609, MD-900 ve V-22 model hızları 250-550 km/h arasında olan çok etkili helikopterler mevcuttur. Bunun yanı sıra ABD dünyanın en etkili füzelerine sahiptir. Bazıları AGM-86, AGM-129 ile LGM-30 gibi nükleer nitelikli, bazıları ise AGM-130, AGM-142 ve AGM-84 gibi konvansiyonel niteliklidir. Nükleer denizaltılar olarak Los Angeles, Seawolf ve Ohio model çok sayıda silah mevcut olup, askeri doktrinin denizaşırı kabiliyet özelliği sağlanmış durumdadır. Kara kuvvetlerinde ise, M-41, M-47, M-48A5, M-60A3 ve M-1A2 gibi tanklar mevcut olup, hızları 48-72 km/h arasında değişmektedir.

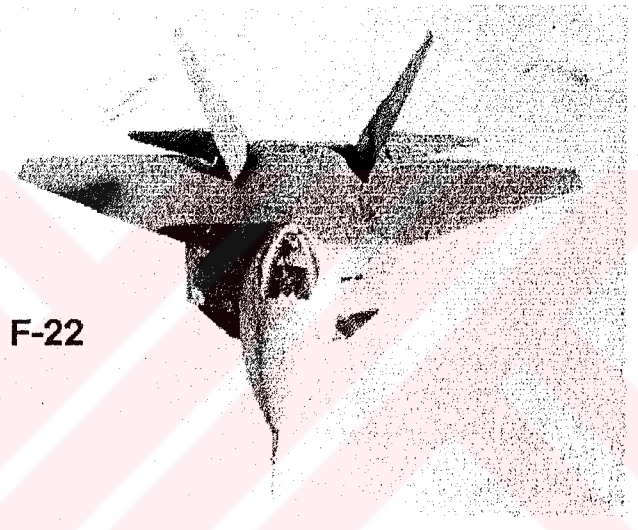

Şekil..8.1. ABD Hava Kuvvetlerinin Kendi Üretimi Olan F-22 Tipi Savaş Uçağı

- ABD aynı zamanda özgürlük, insan hakları, demokrasi ve piyasa ekonomisi gibi kavramları dünya çapında temsil ettiğini iddia eden bir lider güç olma durumunu devam ettirecektir. Bütün politikalarına esas teşkil eden ABD Milli Güvenlik Stratejisi Raporu'na göre, ABD'nin milli menfaatleri aşağıdaki gibi belirtilebilir:
- Mevcut değerler sistemi ve vatandaşları ile kuruluşlarının güvenliği çerçevesinde hür ve bağımsız bir ulus olarak varlığını sürdürmek,
- Sağlıklı ve büyüyen bir Amerikan ekonomisi,
- İstikrarlı ve güvenli bir dünya yaratma iddiası,
- Sağlıklı ve politik olarak sürdürülebilir işbirliği ilişkileridir.

Bu doğrultuda ABD'nin dış politikasına esas teşkil eden menfaatlerini ise dört ana grupta toplayan görüşler de mevcuttur. Bunlar:

- Anavatan savunması
- Elverişli dünya düzeni
- Ekonomik menfaatler
- Milli değerler olarak ifade edilebilir.

Anavatan savunması; ABD'nin teröre ve nükleer tehtide karşı korunmasını amaçlamaktadır. Diğer iki ağırlıklı menfaati; ekonomik ve bölgesel olup, genelde aynı tabanı (uluslararası terörizm ve çevre dahil) kullanmaktadırlar. Milli değerler; demokratik, hür ve serbest piyasa ekonomisini benimseyen yöntemler ve insan hakları üzerine yoğunlaşmıştır.[280]

Lider konumdaki ABD, ekonomik çıkarlarının tehdit edildiği durumlarda askeri güç kullanmaktan kaçınmamaktadır. Yıllar boyunca milyarlarca dolar harcanarak geliştirilmiş olan Amerikan Silahlı Kuvvetleri, Sovyet Bloğu'nun çöküşünden sonra yeni bir hedef ve rol arayışı içinde olmuştur. Dünyanın her yerinde gerekli müdahalelerde bulunma ve piyasa ekonomisini benimsemiş demokrasiler camiasının genişletilmesini öngören Milli Güvenlik Stratejisi'nde Başkan güvenlik hedeflerini açıklamış ve Amerikan silahlı kuvvetlerine askeri stratejiye şekil verecek olan direktifi sağlamıştır. Dünya ülkelerinin silah harcamalarının yarısı ABD tarafından harcanmaktadır. Bu harcamalara silah harcamaları ve üretiminin yanı sıra, askeri eğitim ve stratejik araştırmalarda dahildir.[281]

Dünya çapındaki ABD çıkarlarını korumak için üstesinden gelinmesi gereken güçlükler Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ortadan kalkmamıştır. Günümüzde tehditlerin yaygın ve belirsiz, çatışma ihtimalinin mevcut olduğu, ancak çoğu zaman önceden belirlenemediği bir dünya söz konusudur. Stratejik ortamın en belirgin unsurları, silahlı kuvvetlerin bertaraf etmek zorunda olduğu başlıca dört tehlikenin olduğu düşünülmektedir. Bunlar; bölgesel istikrarsızlıklar, kitlesel imha silahlarının

---

[280] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.18
[281] Tuna G., "Yeni Güvenlik", Ankara, 2001, s.53

kontrolsüz yayılması, uyuşturucu madde ticareti ve terör faaliyetleri gibi ülke sınırlarını aşan tehlikeler ve eski Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ve diğer yerlerde demokrasi ve reforma yönelik tehlikelerdir[282]. ABD'nin yayınladığı terörist listesi bu ülke savunması için varolan riskleri arttırmakta ve kışkırtmaktadır.[283]

Günümüzde özellikle kitle imha silahları ve terörist faaliyetler güvenlik planlarında ve tehdit algılamalarında ön plana çıkmıştır. Bunda 11 Eylül dönüm noktası olmuştur. ABD'nin tehdit algılamalarında ifade edilen kimyasal silahların terörist odakların bulunduğu İran, Irak, Sudan, Suriye ve Libya gibi ülkelerde varlığı bilinmektedir.[284]

ABD Soğuk Savaş zamanında sahip olduğu savunma anlayışını terk etmektedir. ABD için gelecekteki tehlike, büyük çaplı operasyonlar ve nükleer silahlardan kaynaklanmamaktadır. Yeni tehdit algılaması; terör, kimyasal ve biyolojik silahlar, uyuşturucu akımı, bilgisayar ve haberleşme sistemlerine yönelik sabotajlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle ABD, asker sayısında azaltmaya gitmekte, küçük fakat harekat kabiliyeti yüksek birlikler oluşturma amacındadır. ABD'de büyük miktarda araştırma fonu Amerikan Askeri Araştırmalar Enstitüsünün elindedir. Bu miktar tüm diğer sosyal bilimlerdeki araştırma fonlarının toplamından fazladır[285]. Bununla birlikte aynı anda iki bölgesel çatışmayı üstlenebilecek yeterlilikte bir askeri güce sahip olunması esas alınmıştır. Rapordan anlaşıldığı üzere söz konusu çatışma alanları, İran Körfezi ve Asya'dır. Bir başka deyişle İran, Irak ve Kuzey Kore'dir. Ancak Irak içinde bulunduğumuz dönemde ABD'nin açtığı savaş neticesinde çatışma alanı olmaktan çıkmış ve ABD'nin yeni dünya düzenine uygun hale getirilmesi sürecini yaşamaya başlamıştır. Ayrıca eski Sovyet toprakları ve Kafkasya, ABD'nin özel ilgi alanı içindedir. ABD'nin tehdit alanı olarak belirlediği bölgeler, Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafya da, hemen onun yanı başındadır. Bu nedenle ABD'nin izlediği ve izleme olasılığı bulunan politikaları Türkiye için çok önemlidir.

---

[282] Jeopolitik Dergisi, "Soğuk Savaş Sonrası Düzenin Getirdiklerinin Türkiye Jeopolitiğine Yansıması ve Tehdit Farlılaşması", İstanbul, 2002, s.90
[283] Guyatt N., "Another American Century", New York, 2000, pg.127
[284] Dayanıklı B.F., "Siyaset Penceresinden Türkiye", İstanbul, 2002, s.51.
[285] Tuna G., "Yeni Güvenlik", Ankara, 2001, s.46

Soğuk Savaş'ın meydana getirdiği kısıtlamalar ortadan kalktığında, dünya çapında çift kutuplu rekabet ortamının oluşturduğu baskıların kontrol altında tuttuğu birçok etnik, dini, toprak üzerindeki haklarla ilgili ekonomik gerginlikler patlamaya dönüşmüştür. Bölgesel istikrarsızlıklar aynı zamanda Irak, İran, Kuzey Kore gibi bölgesel güçlerin komşu ülkeler üzerindeki askeri, siyasi veya ekonomik olarak etkinlik kurma teşebbüslerinde saldırgan politikalar uyguladıkları da ortaya çıkmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin yerini alan devletlerdeki ekonomik ve siyasi reform sürecinde ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, bu sürecin tersine dönme ihtimali mevcuttur. Buna ilaveten, Rusya'nın silah envanterinde çok sayıda nükleer silah ve bunları atma sistemlerini bulundurmayı sürdüreceği düşünülmektedir. Bu nedenle, her tür kitlesel imha silahının yayılmasına engel olmak ve demokratik reform hareketlerini desteklemek maksadıyla Rusya ve diğer bağımsız devletlerle işbirliğine gidilmesi ABD için önem taşımaktadır.[286]

Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetleri'nin dünyanın her yanında iki milli askeri hedefe ulaşmak maksadıyla sürekli hazır bulunduğu düşünülmektedir. Bu hedefler; istikrarın yaygınlaştırılması ve tecavüzün önlenmesidir. ABD'nin savunma harcamalarındaki değişiklikler hiçbir ülkenin desteği olmaksızın deniz aşırı bir savaşa imkan kılacak durumdadır.[287]

Bölgesel istikrarsızlıklara karşı koymak, kitlesel imha silahlarının yayılmasını engellemek, ülke sınırlarını aşan tehlikelerin etkilerini azaltmak ve demokrasi ile reformları desteklemek maksadıyla barışta sarfedilen gayretler Soğuk Savaş sonrasındaki değişim sürecinde istikrarın güçlendirilmesi ve tecavüzün caydırılması açılarından önem taşımaktadır. İstikrarın güçlendirilmesi ve tecavüzün önlenmesi şeklindeki askeri hedeflere ulaşabilmek için silahlı kuvvetlerin üç başlık altında toplanabilecek görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Stratejinin bu üç unsuru barışta gerekli müdahalelerde bulunma, caydırma ve çatışmanın önlenmesi ve ABD'nin girdiği harplerde muharebe edip bunlardan galip gelmektir. Bunun için

---

[286] Jeopolitik Dergisi, "Soğuk Savaş Sonrası Düzenin Getirdiklerinin Türkiye Jeopolitiğine Yansıması ve Tehdit Farlılaşması", İstanbul, 2002, s.90
[287] Guyatt N., "Another American Century", New York, 2000, pg.123

denizaşırı bölgelerde kuvvet bulundurma ve bu bölgelere kuvvet intikali hayati öneme sahiptir. Stratejinin hayata geçirilmesinde bölgesel bir odaklaşma ağırlık kazanmasına karşın, ABD'nin küresel amaçları söz konusu olup bunlar, küresel imkan ve kabiliyetler gerektirmektedir.[288]

ABD'nin milli gücünün askeri imkan ve kabiliyetleri ile diğer unsurları, tecavüz eden kuvvetlerin kesin bir şekilde mağlubiyete uğratılacağı konularında ikna etmek suretiyle tecavüzün caydırılması ve çatışmanın önlenmesine yaramaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı nükleer taarruzun caydırılması, silahlı kuvvetler için kritik önem taşıyan bir görev olma özelliğini korumaktadır.

Bu kabiliyetin, ABD'nin hayati çıkarlarının en son dayanağı olduğu ve silahlı kuvvetlerin kurulmuş ve idame ettirilmiş olmasının temel gerekçesi olduğu söylenebilir. ABD bir yandan kuvvetleri azaltırken, diğer yandan da kuvvetlerin önümüzdeki asrın güçlüklerinin üstesinden gelecek şekilde yeniden yapılandırılmasına devam edilmektedir. Bu daha küçük ve yeniden yapılanmış kuvvet yeni dönemin üstesinden gelinmesi gereken zorluklarına karşı koymada tam olarak hazırlıklı bir şekilde yeni stratejinin uygulanmasını mümkün kılacak bazı teçhizatlandırmalar ve seçme alanlarındaki modernizasyonlarla daha da iyi bir seviyeye taşınmaya çalışılmaktadır.

8.6. ABD'nin NATO ve AB İle İlişkileri

ABD'yi II. Dünya Savaşı sonrası sistemin hegemonik gücü haline getiren temel unsur, uluslararası hukukun ve bu hukuku hayata geçiren uluslararası kurumların, bu ülkenin siyaset yapımcıları tarafından son derece etkin bir şekilde kullanılmış olmasıdır. Gerek siyasi, gerekse ekonomik güç merkezlerinin Atlantik'e doğru kayması buna paralel organizasyonların ve hukukun devreye sokulması ile gerçekleştirilmiştir.[289]

---

[288] Jeopolitik Dergisi, "Soğuk Savaş Sonrası Düzenin Getirdiklerinin Türkiye Jeopolitiğine Yansıması ve Tehdit Farlılaşması", İstanbul, 2002, s.92

[289] Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik, İstanbul, 2001,s.225-226

NATO, bu çerçevede, Avrasya anakıtasının uzağında büyük bir ada-kıta devleti konumundaki ABD'nin, II. Dünya Savaşı'ndan Avrasya anakıtasının merkezi gücü olarak çıkmış bulunan SSCB'yi çevreleyerek denetim altına alma politikasının Avrupa ayağı olarak kurulmuştur. SSCB'nin, Norveç'ten Uzakdoğu'ya kadar uzanan bir hat üzerinde kuşatılarak denizlere ulaşmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Soğuk Savaş süresince denizlerden uzak engin bir step devleti niteliğinden kurtulamayan SSCB, askeri-nükleer gücünü ekonomi-politik güç ile destekleyebilme kabiliyetini kaybettikçe çift kutuplu sistemin karşı gücü olma özelliğini de yitirmiştir.

Tipik bir deniz devleti olan ABD dünya sisteminde liderliği elde etme ve sürdürme politikasını kıta-aşırı hava operasyonlarına ve hava destekli deniz çıkarmalarına dayalı konvansiyonel müdahale ve caydırıcı nükleer üstünlük stratejileri ile desteklemiştir. En kapsamlı uluslararası organizasyon olan BM., bundan sonra ABD'nin kendi stratejisine etkinlik kazandırmada en önemli aygıtı olmuştur.

ABD, diğer bütün büyük güçlerin stratejik manevra alanına giren Avrasya'ya yönelik harekatlarda kıta içi destek dengelerinin oluşmasına özen göstermiştir. Bu politika aynı zamanda, harekat öncesi etkinlik ve harekat sonrası düzenlemeler için uygun bir altyapı oluşturulmasını sağlamıştır. ABD'nin, NATO'nun hiçbir şekilde katılmadığı askeri operasyonları başlatması ve yürütmesi mümkündür.[290]

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana süren gelişmeler göstermiştir ki, ABD'nin küresel düzendeki merkezi konumunun anahtarı Avrasya stratejisidir. Bu stratejinin temel unsuru da kıta-aşırı müdahale kapasitesi ve ittifaklar politikasıdır.

Aralık 1996'da Fransa ile ABD arasında özellikle Napoli'deki NATO Güney Komutanlığı konusunda yaşanan sürtüşme gibi sorunlar bazen ilişkileri sekteye uğratabilmektedir. Fransa, NATO'nun güney kanadı komutanının Fransız olmasını isterken, ABD bunu kabul etmemektedir. Çünkü NATO'nun güney kanat komutanı, aynı zamanda Akdeniz'deki ABD 6. Filosu'nu da denetlemektedir. Vazgeçemediği bu avantajla ABD, NATO görevleri kapsamında Akdeniz'deki hava ve deniz gücü

[290] Kissinger H., Çev: Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var Mı?", Ankara, 2002, s.48

sayesinde Ortadoğu'da hegemonik konumunu sürdürmektedir. ABD'nin güney komutanlığını Fransa'ya vermesi, bu nedenle mümkün değildir.[291]

ABD'nin, Avrupa içinde NATO üzerinden etkinliğini perçinlemek suretiyle, AB'nin NATO dışında bir askeri birliği oluşturma hamlesini kesmeye çalışmaktan başka alternatifi yok gibi görünmektedir. ABD, "Bağımsız Avrupa Askeri Birliği" yönündeki eylemleri, razı olmuş gibi görünse dahi, NATO aparatının çeşitli süreçlerinde etkisizleştirmek, ya da kendi denetimine almak istemektedir.[292]

Türkiye'nin, ABD-AB çekişmesinde, bir tarafı ötekine yeğlemek için hiçbir sebebinin olmaması gerekmektedir. Böyle bir davranışın gerekliliği yoktur. Hatta böyle bir davranışın oluşmasına izin verilmemelidir. Ülkemizin ulusal politikalarında hakim kriterler bellidir. Bu doğrultuda olmak kaydıyla, uluslararası değerlere aykırı ve menfaate dayalı işbirliği yerine; çağdaş, insancıl, refah ve güvenlik artırıcı bir oluşum içinde bulunması gerekmektedir.

8.7. ABD'nin Türkiye İle İlişkileri ve Türkiye İle İttifak Kurmasının Nedenleri

8.7.1. ABD-Türkiye İlişkileri

ABD'nin 7 Aralık 1941'den itibaren II. Dünya Savaşı'na dahil olması ve bunun neticesi olarak, özellikle savaşın sonunda bir "Dünya Devleti" haline gelmesi ile Türk-Amerikan ilişkileri "politik" yani "kuvvet dengesi" ilişkisi niteliğini kazanmaya başlamıştır. Başka bir deyişle Türkiye, Amerika'nın global stratejisi içinde yer almaya başlamıştır. Bu işleyiş, Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya üye olması ile daha da hız kazanmıştır.[293]

Kıbrıs sorunu dolayısıyla, 1964 yılında Türk-Amerikan ilişkileri ciddi bir krizin içine girmiştir. 1964 Haziranındaki "Johnson Mektubu" ve 1975 Şubatından

---

[291] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.18
[292] Ulusal Strateji Dergisi, "Tarafsız Kalalım", İstanbul, 2002, s.78
[293] Armaoğlu F., "Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri", Ankara, 1991, s.9

itibaren Amerikan Kongresi'nin uyguladığı "silah ambargosu", bu krizlerin en önemlileridir. Her iki kriz de, Türkiye ile Amerika arasındaki ittifak ilişkilerinde derin izler bırakmış ve Türkiye'yi, Amerika ile ilişkilerinde daha dikkatli olmaya ve dış politikasında yeni faktörler ve alternatifler aramaya yöneltmiştir.

Soğuk Savaş döneminde Batı dünyasının Sovyetler Birliği ile çekişmesinden dolayı birçok sıradan ülke geçici olarak jeopolitik önem kazanmıştır. Tarihsel olarak Türkiye, Batı için önemini Sovyetler Birliği'nin güney kanadında olmasından, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nı hakimiyeti altında tutmasından (böylece komünist ülkelerin hakim olduğu Karadeniz'e geçişi kontrol etmekteydi) ve zamanında Kore savaşında ispat ettiği gibi Batı dünyasının güvenliğine verdiği büyük destekten almıştır. Böylelikle, Türkiye'nin jeopolitiği ve Batı yanlısı tutumu Ankara'nın NATO içerisinde önemli bir rol almasına sebep olmuştur.[294]

Günümüzde ise Türkiye'nin bu rolü büyük ölçüde değişmiştir. Her ne kadar Soğuk Savaşın sona ermesi NATO'nun etkinliğini azaltmışsa da, Ankara'nın artan önemi, Türkiye'nin uzun vadeli politikalarını büyük ölçüde değiştirebilecek istikrarsız bir bölgenin merkezinde olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin politikaları birçok önemli soruna etki etmektedir. Türkiye eski devletlerin ortadan kalkıp yenilerinin kurulduğu, yeni düşmanlıkların ve yeni siyasi ittifakların ortaya çıktığı Balkanlar'da önemli rol oynayabilecek konumdadır.

Türkiye kaçınılmaz bir şekilde, Ermenistan ve Azerbaycan arasında çözümsüz gibi görünen ve yayılma ihtimali olan bir savaşın sürdüğü, Gürcistan'da büyük istikrarsızlıkların yaşandığı, diğer Müslüman toplulukların Rusya Federasyonu'ndan ayrılmak için karışıklıklar çıkardığı Kafkaslar'da yeni ortaya çıkan belirsiz politikaların içine çekilmiştir. Türkiye kaynaklarını bölgesel çekişmeleri uzlaştırmak için kullanarak bölgesel bir güç olarak hareket etme imkanına sahiptir.

Türkiye ile İran arasında gittikçe büyüyen rekabet başta Azerbaycan olmak üzere Orta Asya'daki yeni devletler konusunda belirgin bir biçimde ortaya

---

[294] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.104

çıkmaktadır. Sovyet Azerbaycan'ının bağımsızlığını kazanması, İran'ın kuzeyinde (İran Azerbaycan'ı) benzer bir ayrılıkçı hareketi başlatabilir[295]. Bu doğrultuda Türkiye'nin Kafkasya'da inkar edilemeyecek etken karakteri mevcuttur.

Diğer taraftan, güçlenen Türk milliyetçiliği, Türkiye'nin daha büyük bir bölgesel rol oynamasını teşvik etmektedir. Her ne kadar Orta Asya'da sınırlı bir Türk birliğine yöneliş Rus ve İran halklarının rakip milli duygularını şiddetlendirecek olsa da Türklerin kültürel gelişmeleri için olumsuz bir unsur olarak kabul etmeye gerek yoktur. Orta Asya'da benzer etnik hareketler çoktan beri Çin Türkistan'ındaki Türklerin ayrılıkçı arzularını güçlendirmektedir ve Kuzey Afganistan'da hatta Pakistan'da olası ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkmasına sebep olabilecektir.

Türkiye Avrupa Topluluğu'na (AT) girmek için sabırla beklemektedir. Fakat karşısında iki ayrı kaynaktan doğan sorunlar vardır. Bunlar, Doğu Avrupa'da AT'ye üye olmaya çalışan yeni ülkelerin ortaya çıkması ve başta Almanya olmak üzere bazı Avrupa devletlerinin yeni aktif Türk politikalarının dolaylı olarak NATO ve AB'yi, kendisinden binlerce mil uzaktaki istenmeyen sorunların içine çekme ihtimaline karşı duyduğu endişelerdir. Ancak Türklerin Avrupa'da Hıristiyan Kulübü olarak algılanan topluluktan dışlanması, Türkiye içerisinde olumsuz ve batı karşıtı eğilimlerin ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Soğuk Savaş sonrası değişiklikler sonucunda beklenmedik bir biçimde Türkiye'nin çıkan sorunların merkezinde yer alması, Ankara'nın konumunu ve politikalarını bölge için çok değerli hale getirmiştir. Başta Sovyetler Birliği ile müttefik ülkeler olmak üzere yeni dünya düzeninde birçok ülkenin önemi azalırken, Türkiye önem kazanan ülkeler arasında yer almıştır. Bölgeyle ilgili alınacak kararlar da Türkiye'ye danışma, Batı için zorunlu bir hal almıştır.

Türkiye, Ortadoğu'da laik bir İslam devleti olarak seçkin bir modeldir. Önde gelen Arap ülkelerindeki İslami hareketlerin güç kazanmasıyla Türkiye'nin bu durumu daha da önem kazanmıştır. Türkiye İslam tarihinde laikliği resmi yönetim biçimi olarak kabul eden tek Müslüman ülkedir. İslami radikalizm Batı tarafından dikkate alınıp, güçlü bir laik İslam modeli arayışına girişildiğinden beri Ankara'nın önemi artmaya başlamıştır[296]. Fakat din olgusu kalıcılığını sürdürmektedir ve İslami

[295] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.106
[296] Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1995, s.107-108

faktörler Ortadoğu politikalarının dışına itilememektedir. Asıl olan, güçlü devlet yapısına zarar vermeden İslam'ın siyasetle nasıl bütünleşeceğidir. Fakat Türklerin İslam ve demokrasi anlayışı, tüm Müslüman dünyası için çok önem taşımaktadır.

Görüldüğü gibi Türkiye her geçen gün bölgesinde çeşitli açılardan diyalog ve bağlantı zenginliğine sahip olarak stratejik önemini arttırmaktadır. İki ülke ilişkileri karşılıklı çıkarların hayati tamamlayıcılığı özelliğine sahiptir. Her iki ülkede ilişkilerini kolayca koparamayacakları fayda ve dezavantajlara sahiptirler. ABD uluslararası politikalarında güvenilirliğini sağlamak için dahi Türkiye gibi partnerini daima yanında görebilmelidir. Halbuki ekonomik destek politikalarında ikili ilişkilerdeki güven eksikliğini arttıracak koşullar yaratmak öncelikle ABD'ye küresel güç mücadelesinde daha fazla endişe getirecektir.

8.7.2. ABD İle Türkiye'nin İttifak Kurma Nedenleri

1947'de açıklanan Truman Doktrini çerçevesinde verilmeye başlanan Amerikan yardımından beri Türkiye ve Amerika genel olarak sıkı ve samimi ilişkilere sahip olmuşlardır. Bu ilişkilerin temel çerçevesi, iki devletin üye olduğu NATO ittifakı tarafından çizilmiş olup bu ilişkiler NATO'yla ilgili gelişmelerin etkisi altında bulunmuştur. Dolayısıyla, NATO'nun en büyük gücü olan ABD'yle NATO içinde nispeten daha az öneme sahip, gücü daha düşük olan Türkiye arasındaki ilişki, ittifaklarla ilgili teoriler göz önünde bulundurularak açıklanmaya çalışılabilir. Genel olarak ele alındığında, Türkiye'nin üç temel nedenle ABD'yle ittifak kurduğu söylenebilir. Güvenliği korumak, askeri ve ekonomik yadım elde etmek ve Batı tipi devlet yapısını güçlendirmek. Amerikan yöneticilerini Türkiye'yle ittifak ilişkileri kurmaya iten başlıca neden ise, ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarları ve SSCB'yi çevreleme politikası açısından Türkiye'nin taşıdığı stratejik önemdir.

8.7.2.1 Güvenlik

Araştırmacıların hemen hemen hepsinin belirttiği gibi, ortak bir dış tehdidin varlığı ittifak kurmanın temel nedenidir. ABD ile Türkiye'yi bir ittifak sistemi içinde bir araya getiren temel neden, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin güvenliğine karşı oluşturduğu tehdit olup, Rusların, Karadeniz ve Türk Boğazları yoluyla Akdeniz'in

sıcak sularına ulaşma politikası önce ülkemiz ve sonra da bölgesel ve küresel tehdit senaryosudur.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Amerikan yöneticileri, Amerikan desteğinin sağlanmaması durumunda SSCB'nin Türkiye'yi Yakın ve Ortadoğu'daki siyasi ve askeri yayılması için bir atlama tahtası haline getirilebileceğinden korkmuşlardır. Diğer taraftan tarih göstermiştir ki, güçlü devletlerin yardımlarını zayıf devletten önemli tavizler koparmak amacı taşımıştır. Zayıf devletlerin korktukları başka bir şey de normalde birbirlerine düşman olsalar bile süper devletlerin çıkarları gerektirdiğinde küçük devletler aleyhine işbirliği yapmalarıdır.

8.7.2.2. Yardım İhtiyacı

Türkiye'nin askeri ve ekonomik yardım ihtiyacı ve ABD'nin Türkiye'nin bu konudaki isteklerine verdiği karşılık Türk-Amerikan ilişkilerinde her zaman önemli rol oynamıştır. 1947 yılından itibaren ABD hep Türkiye'nin en önemli ekonomik ve askeri yardım kaynağı olmuştur. Fakat bu yardım hem Türk yöneticilerin istediği miktarda olmamış, hem de Türkleri rahatsız eden yabancı unsurlar taşıyarak, iki ülke arasında hep sorun olmaya devam etmiştir.

8.7.2.3. Stratejik Nedenler

Türkiye'nin coğrafi konumu Amerikan politika yapıcılarının gözünde de önemli bir faktördür. Türkiye, Ortadoğu ve Sovyetler Birliği arasında yer alarak, bu iki bölge arasında doğal bir engel oluşturmaktadır. Türkiye'nin boğazları, sayıca büyük ordusu ve toprağı üzerindeki askeri üsler Batının vazgeçemediği önemli unsurlar olduğu için ABD, Türkiye'yi Batı ittifakında tutabilmeye özel önem vermiştir.[297]

[297] Uslu N., "Türk-Amerikan İlişkileri", Ankara, 2000, s.20

9. FRANSA'NIN MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

9.1. Fransa'nın Dış Politikası ve Temel Stratejisi

Fransa, dünya küresel güç mücadelesinde söz sahibi olan ülkelerden birisi olup, yıllardan beri akılcı dış politika stratejisi ile bu mücadeledeki mevcut konumunu üs noktalara taşıma gayreti içinde olmuştur. Bu nedenle, öncelikle kendi milli güvenliğini sağlamak için dünyadaki tüm güçlü devletlerin yaptığı gibi askeri savunma alanlarında büyük harcamalar yapmış, izlediği dış politika ile de askeri yatırımlarını desteklemiştir.

Fransa, köklü tarihe sahip olan ülkelerden birisidir. Uzun yıllardır dünya üzerinde birçok ülke ile savaşmıştır. Bu savaşlarda kazandığı edinimler sayesinde Fransa, askeri alanlarda ve milli güvenlik politikasında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Fransa, Avrupa başta olmak üzere dünya güç mücadelesine sahne olan bölgelerde gerekli ve geçerli olan yer ve zamanlarda öncelikle Alman gücünü kontrol altına almak, daha sonra da ABD'ye karşı daha geniş bir hareket serbestliği elde etmek politikalarını takip etmiş ve desteklemiştir. Bu doğrultuda Fransa, Almanya'nın yeniden bir ulusal tehdit olarak ortaya çıkmaması için Avrupa birleşmesini desteklemiştir.[298]

Fransa'nın güvenlik ve dış politikalarının temelinde olan unsurlardan birisi de, ABD'nin patron imajını azaltmaktır. Fransa Dışişleri Bakanı hiç şüpheye yer bırakmadan kendisine göre Avrupa kimliği kazanma amacının ABD'nin üstünlüğünü azaltmak olduğunu söylemiştir.[299]

ABD'nin Irak'ta başlattığı savaşta Fransa her platformda bu politikalar doğrultusunda hareket etmiştir. Bu kimlikle Almanya ile işbirliği sağlayarak aynı anda çeşitli politik kulvarlarda kazanım elde etmeye çalışmıştır. Geçmişinde Almanya ile birçok savaş yapmış olan Fransa'nın bugün bu ülke ile iyi ilişkiler

---

[298] Kissinger H.,Çev:Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?", Ankara, 2002, s.36-37

[299] Kissinger H.,Çev:Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?", Ankara, 2002, s.38

içinde olması, geleceğe yönelik Amerikan tehdidine karşı bir savunma stratejisi olarak algılanabilir. Nitekim, hiçbir ülke dünya üzerinde kendisinden çok daha güçlü bir devlet istemez, çünkü böyle bir devletin varlığı söz konusu olursa, gelecekteki potansiyel çalışma alanlarında bu devlet ile karşı karşıya gelindiğinde toprak bütünlüğünün korunması ve dünya platformunda söz sahibi olamama gibi sonuçlar ortaya çıkabilir.

ABD'nin Irak Savaşı, söz konusu bölgede hakim konuma geçmesi ve petrol kaynaklarını kontrol altına almasına yol açabilecektir. Bu, birçok Avrupalı devletin yanı sıra Fransa'nın da istemediği bir durumdur. ABD'nin dünya hegemonyasında rakipsiz bir süper güç konumuna ulaşabilecek olması ihtimali, Fransa'nın Ortadoğu stratejisini yeniden gözden geçirmesine sebep olmuştur. Fransa, küresel güç mücadelelerinde başta enerji olmak üzere stratejik ve ekonomik değerleri nedeniyle denge noktası sıfatı taşıyan Ortadoğu'da ABD'yi yalnız bırakmak niyetinde olmadığını her platformda göstermekten kaçınmamıştır. Bütün bunların ışığında, Fransa Dışişleri Bakanı 11-12 Nisan 2003 tarihlerinde Ortadoğu ülkeleri devlet başkanları ile görüşmelerde bulunmuştur. Bu, Fransa'nın Ortadoğu'ya verdiği önemi ve bu bölgede oluşacak değişimlere karşı hassasiyetini göstermektedir.

ABD ve İngiltere'den farklı olarak Fransa'nın ortak bir dilin avantajına sahip olamaması, daha az pragmatik bir dış politika yürütmesine sebep olmaktadır. Fransızlar, genel itibarıyla muhafazakar bir yapıya sahiptirler. Bu yapıdan dolayı ikili ilişkilerinde ve devletlerarası ilişkilerinde seçici davranırlar ve kendi milli menfaatleri doğrultusunda beraber hareket edebileceği devletler ile ilişkilerini sağlam tutma eğilimi içindedirler.

İngiltere NATO ilişkilerine ortak bir girişim olarak bakarken, Fransa bir tarafın üstünlük mücadelesi verdiği oyun anlayışı içinde bakmaktadır. Halbuki, Soğuk Savaş'ın kriz yarattığı dönemlerde Fransa sadık bir müttefik olmuştur[300]. Bu da Fransa'nın dış politikasında kendi çıkarlarına göre hareket ettiğinin somut örneklerinden birisidir.

---

[300] Kissinger H.,Çev:Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?", Ankara, 2002, s.40

Gelecek dönemde küresel güç mücadelesinde ABD platformunun Çin liderliğinde Uzakdoğu platformu ve Fransa'nın Almanya ile beraber motor kimliği taşıdığı AB platformunun söz konusu olabileceği varsayımıyla Fransa uluslararası ilişkilerde politikalar takip etmektedir. Uluslararası ilişkilerde ABD'nin lider imajını zayıflatmak ve tek kutuplu küresel siyasi atmosferi engellemek amacıyla, başta Rusya ve Çin olmak üzere güçlü ülkeler ile hedef ve menfaat birlikteliğini geliştirmeye önem ve öncelik vermektedir. Uluslararası ilişkilerde siyasi atmosferin istediği yönde gelişmesi için uğraşırken, güvenlik olgusuna da AB politikaları içinde yer vererek ABD ve NATO'nun hayati ehemmiyetini azaltmaya çalışmaktadır.

9.2.Fransa'nın Güvenlik Politikası

Fransa'nın gerek güvenlik gerek dış politikasında, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde gerek AB şemsiyesi altında gerektiğinde daha müstakil olarak farklı yaklaşımlar ortaya koymaya başlamıştır. Bu farklılık daha ziyade ABD karşıtı özellikler taşımaktadır. Ancak genel itibarla tarihi boyunca güvenlik ve dış politikalarında görülen özellikler klasik bir kimlik taşımaktadır.

Fransa'nın dış ve güvenlik politikası, devletçiliğe ve demokrasiye dayanan bir anlayışı ve Latin Avrupa kültürü üzerinde yüzyıllarca devam eden bir egemenliğin tecrübelerini yansıtmaktadır. Modern ve demokratik bir ulusal devlet olarak Fransa; dili ve kültürü ile hukuk, devlet ve toplumsal anlayışı ile tarihi boyunca hüküm sürdüğü bölgelerde etkili olmuştur. Fransa, bu süreç içerisinde kazandığı ulusal bilinç yanında, politik gerçeklere olan pragmatik yaklaşımı ile kendi politikasında Fransa, Avrupa ve Dünya şeklinde sıralanabilecek öncelikleri ilke edinmiştir. Bu politika yapısal olarak muhafazakar bir çizgi göstermekte ve bunun sonucu olarak süreklilik ve hesaplanabilirlik özelliklerini kazanmaktadır[301]. Fransız dış politikasının global çerçevede ele alınabilecek önemli nitelikleri şunlardır:

- Fransa, Birleşmiş Milletler başta olmak üzere, politik işbirliğini öngören dünya çapındaki forumlara geniş ölçüde katılmakta ve bunlarda söz sahibi olmaya gayret etmektedir.

[301] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.22

- Öncelikle Afrika olmak üzere, denizaşırı etki bölgeleri üzerindeki angajmanını sürdürmektedir.
- Silahlanma, uzay ve nükleer teknoloji konularındaki bilimsel ve teknik ilerlemeye önem vermekte ve bu kapsamda nükleer denemeler konusunda aleyhinde girişilen her türlü çevreci baskıya rağmen, genelde bu konuda ödün vermeye yanaşmamaktadır.
- Fransız dili ve kültürü yanında devlet, hukuk ve sosyal konulardaki Fransız anlayışını dünya üzerinde etkili kılmak için her türlü gayreti göstermektedir.

Görüldüğü gibi dış politikada kültürel, teknolojik ve tarihi ilişkiler olabildiğince muhafazakar anlayış içinde devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda Fransa'nın Avrupa politikası ise, Avrupa'nın politik açıdan entegrasyonunu öngören bir çizgi üzerinde ağırlık kazanmaktadır. Gerek bölgesel gerek küresel ölçekte kendi kimliği ve egemenlik hakları konusunda yürütülen Fransız politikasının somut biçimde ortaya çıkan sonuçlarını ise aşağıdaki konularda toplamak mümkündür:

- Fransa, her türlü forumda, kendi ulusal çıkarlarına olan etkilerinin belirsiz olduğu konularda kararlar almaktan belirgin olarak kaçınmaktadır.
- Amerika desteğine dayanmaksızın sağlanacak bir Avrupa güvenliği konusunda gayret göstermekte ve bu konuda inisiyatifi elde bulundurmaya gayret etmektedir.
- Diğer yandan, Amerika'nın Avrupa güvenliği konusunda en sıkı biçimde angaje olduğu NATO'da ise ittifakın politikalarını Fransa'nın hayati çıkarları konusunda yönlendirmeye çalışmaktadır. [302]

Doğu-Batı çatışmasının ortadan kalkmış olması, Fransa'nın ulusal hedefleri üzerinde çok az etkili olmuştur. Fransa, bu hedeflere ulaşabilmek için Soğuk Savaş sırasında tesis ettiği askeri gücü, Soğuk Savaş sonrasında da tümüyle elinde bulundurmaya devam etmektedir. Değişen ise sadece bu hedeflere ulaşmada izleyebileceği hareket tarzlarının çoğalmış olmasıdır. Fransa bugün sahip olduğu diplomatik, ekonomik ve askeri araçlar ile hedeflerine nasıl ulaşabileceğine ilişkin yeni stratejiler geliştirme aşamasındadır. Ancak bugünkü politik şartlar, Fransa'ya

[302] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.22-23

daha az askeri araç kullanarak daha geniş politik manevra sahaları yaratma konusunda büyük imkanlar sağlamaktadır. Buna karşılık bu yeni imkanlara uyum sağlamak da belirli zorlukları beraberinde getirmektedir[303]. Bu nedenle Fransa geliştirdiği güvenlik politikalarının uygulanmasında;

- Güvenlik politikası şartlarında meydana gelen değişikliklere uyum sağlamak,
- Bütçeye ilişkin finansman zorluklarını gidermek,
- Kamuoyu baskısı gibi sorunlarla karşılaşmamaktır.

Güvenlik politikasının yeni duruma uydurulmasında, Fransa aşağıdaki konuları dikkate almak zorunda kalmaktadır:

- Fransa, bir yandan Avrupa Birliği'nin politik öncülüğünü yaparken, diğer yandan ulusal çıkarlarının en iyi şekilde korunmasına devam etmek suretiyle, Avrupa'nın entegrasyonu ve milli çıkarları arasında zaman zaman ikilem içerisinde kalmaktadır.
- II. Dünya Savaşı'ndan itibaren Fransa'nın temel endişesi Almanya'yı kontrol etmek olmuştur.

Avrupa entegrasyon sürecinin tarihsel gelişimi göz önüne alındığında, bu hareketin kaynağında esas olarak bu endişesinin varlığı görülmektedir. Nitekim, II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında henüz Almanya korkusunu atlatamayan İngiltere ve Fransa, 4 Mart 1947 tarihinde Almanya'nın muhtemel savaş niyetlerine karşı koymak amacı ile 50 yıl için geçerli olacak bir ittifak ve karşılıklı yardım antlaşması imzalamışlardır. Dunkerq Antlaşması olarak anılan bu antlaşma, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa devletlerinin ilk siyasi güvenlik antlaşması olmuştur. Antlaşmaya göre, taraflardan biri Alman saldırısına uğrarsa, diğer taraf saldırıya uğrayan devlete doğrudan yardım edecek, yine Almanya, Fransa ve İngiltere karşısında kendi ekonomik görev ve sorumluluklarını yerine getirmezse, taraflar ortak tedbirler alabileceklerdir.[304]

Nitekim, NATO'nun Avrupa'da bir güvenlik teşkilatı olarak devreye girmesinden sonra, Almanya'nın kontrol altında bulundurulması fonksiyonunun,

---

[303] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.23
[304] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.24

ABD ve İngiltere tarafından bu teşkilat içerisinde yerine getirilmesine ağırlık verilirken, Fransa'nın bu konuda daha bağımsız girişimlere açık bir politika izlediği görülmektedir.

Bu politikanın en somut yansıması, Avrupa'daki ilk uluslarüstü kuruluş olan ve temel amaç olarak savaşın iki ana hammaddesi kömür ve çeliğin üretim ve kullanımını uluslarüstü bir yapıya bırakmak suretiyle ezeli düşmanlar Fransa ve Almanya arasında savaş ihtimalini ortadan kaldırmayı hedefleyen Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'dur.

Bu topluluğun kuruluş müzakereleri devam ederken, 24 Ekim 1950'de Fransa Başbakanı Rene Pleven, Batı Almanya da dahil olmak üzere Avrupalı ülkelerinin askeri güçlerini uluslarüstü bir yapı içerisinde birleştirmeyi, ve ortak "Avrupa Ordusu" kurmayı öngören bir "Avrupa Savunma Topluluğu" kurulması fikrini ortaya atmıştır. Ancak bu proje, savaş sonrası silahsızlandırılmış olan Batı Almanya'nın yeniden silahlanması sonucunu doğuracağı için, yine Fransızlar tarafından oldukça zor kabul edilebilecek bir düşünce olmuştur. Buna rağmen bu gelişmeler, bugünkü Avrupa Birliği düşüncesinin temel esaslarını ortaya koyması ve bu süreçte Fransa'nın politik önderliğini sergilemesi bakımından ilginç bir örnek olmaktadır. Fransa, günümüzde Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilerinin derecesini tanımlama konusunda da politik bakımdan zorluklarla karşılaşmaktadır.

Öte yandan, başta Kuzey Afrika olmak üzere, Üçüncü Dünya Ülkeleri ile ilişkilerinde yeni temeller inşa etmek de Fransız politikası için önemli bir uğraş alanıdır.

Sonuç olarak, Fransa'nın uzun vadede kontrollü bir şekilde Avrupa ile entegrasyona ağırlık vereceği, Avrupa Birliği çerçevesinde ortak bir dış ve güvenlik politikasını hedefleyeceği, NATO'nun askeri kanadına ağırlık vererek hayati çıkarları konusundaki kararlarda gerekli manevra sahasını elde etmeye çalışacağı değerlendirilmektedir.

Fransa'nın politikasında, Almanya gelecekte de önemli bir faktör olarak kalmaya devam edecektir. Her iki ülke Avrupa entegrasyonunun motoru olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte iki ülkenin işbirliği daha çok Amerika'ya

dönük NATO üyeleri tarafından bazı kuşkulara neden olmaktadır. Diğer NATO ülkelerinin Fransız-Alman ilişkileri konusundaki kuşkuları şöyle özetlenebilir:

- ABD'den bağımsız bir durum oluşturmak suretiyle, Avrupa'daki Amerikan etkisini sınırlamak ve böylece NATO'nun daha küçük üyeleri üzerinde belirleyici rol oynama imkan ve kabiliyetini elde etmek,
- Almanya'nın NATO ile olan ilişkilerini bugün Fransa'nın NATO ile olan ilişkileri düzeyine indirgemek,
- Fransız-Alman ekseni istikametinde yönlendirilmiş bir Avrupa oluşturmak suretiyle Avrupa'yı Amerika ile ekonomik bir çatışmanın eşiğine getirmek.[305]

Sonuç itibariyle küresel güç mücadelesinde AB kimliğine kuvvet kazandıracak Ortadoğu önceliğinde ilerletilmiş ilişkiler vasıtasıyla ABD karşıtı kimlikle ön plana çıkmaya başlayan Fransa için Avrupa'daki güvenlik oluşumunda Almanya ile etkili olacaktır.

9.3. Fransa-NATO ve AGİK İlişkileri

Avrupa Birliği devletlerinin güçlü bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliğinin oluşturulması doğrultusunda arzuya sahip olmaları gerektiğini savunan Fransa'ya göre, Avrupa kıtasının güvenliği için Rusya'yı da içine alacak bir ittifak sistemine ihtiyaç vardır. ABD'nin NATO içindeki egemen (hegemonik) rolüne muhalefetini sürdürmeye devam eden ittifakın "revizyonist" üyesi Fransa, uluslararası güvenlik alanında aktif rol oynayabilecek birkaç güçten biridir. Fransa, İttifak içinde ABD ile eşit bir konumda olmayı istemektedir. ABD ise, Avrupa ile eşit bir ortaklık ilişkisinden eğer söz edilecekse, bunu talep edenlerin daha büyük sorumluklar ve külfetler yüklenmeleri gerektiğini ileri sürmektedir.[306]

AGSP konusunda ise Fransa ile diğer başı çeken büyük AB devletleri arasındaki görüş ayrılığı niteliksel olmaktan çok nicelikseldir. Fransa, AB'nde bu konuda liderlik rolü oynamak istemektedir. AGSP' nın NATO'dan tamamen bağımsız olması gerektiğini her fırsatta vurgulamakta ve konuyu Fransa-ABD rekabetine dönüştürmektedir. Diğer üyeler ise, aynı Fransa gibi, Avrupa kimliğinin

[305] Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", İstanbul, 1996, s.25

oluşması için bağımsız bir AGSP'na ihtiyaç olduğuna inanmaktadırlar ve bunun için çalışmaktadırlar. Fakat öte yandan, transatlantik bağlantılarına Fransa'dan çok daha fazla önem vermekte ve daha uzun bir süre NATO'ya ve ABD'nin Avrupa'daki varlığına ihtiyaç duyulacağına inanmaktadırlar.[307]

9.4. Fransa'nın Ortadoğu Politikası

Fransa için özellikle küresel güç mücadelesinde Ortadoğu için uyguladığı politikalar özel öneme sahiptir. Genel itibarla dinamik yapısı durgunlaşmamış Ortadoğu'da, Fransa ile özellikle ABD'ye terazinin iki ayrı tarafı benzeri yakıştırmalar yüklenmektedir.

Ortadoğu ticari ve ekonomik etkisinin yanı sıra dünya güç mücadelesine direkt katkısı olabilecek bir bölge olup, siyasal yapının dış baskılara karşı zafiyet içinde bulunması uluslararası politikalarda öncelikle yer almasına neden olmaktadır. Bu durumda, Fransa'da bölgede ekonomik gerekçelerin yanı sıra kültürel zeminde politikalar uygulamaktadır. Fransa, bu doğrultuda önemli bir etken olduğu AB dış politikalarına da etki yapmaktadır.

Fransa, istemleriyle ve politikalarıyla, İttifak ile ilişkilerinin ve Ortadoğu politikasının hangi temelde gelişeceğinin ipuçlarını vermektedir: Fransa Cumhurbaşkanı, Kahire Üniversitesinde "Fransa, Arap Dünyası ve Akdeniz" konulu konuşmasında; "Fransa'nın dış politikasında Arap politikasının öncelikli boyut oluşturması" gerektiğini belirterek, Fransa'nın Arap politikasına yeni hız vermek istediğini ve Akdeniz'i bir "siyasi birleştirme çizgisi" haline getirmeyi amaçladıklarını, Avrupa'nın güneye ulaşan bir köprü olması gerektiğini vurgulamıştır.

Bunun ardından, Fransa Cumhurbaşkanı Ekim ayındaki Ortadoğu gezisine Suriye ile başlamış, Fransa'nın geleneksel Ortadoğu siyasetini sürdürdüğünü göstermiştir. Fransa Cumhurbaşkanı, Hayfa'daki Teknoloji Üniversitesinde yaptığı konuşmada, İsrail'in Filistin devletinin kurulmasını kabul etmesi gerektiğini, Golan

---

[306] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.7

[307] Karaosmanoğlu A., Harp Akademileri, 2000-2001 Eğitim ve Öğretim Yılında Düzenlenen Sempozyum Konuşması, Sempozyum Konusu: "Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği, Avrupa Birliği ve NATO İlişkilerinin Geleceği ve Türkiye'ye Etkileri"

tepelerini Suriye'ye geri vermesini ve Güney Lübnan'ı boşaltmasını talep etmiştir. Ayrıca, Lübnan'daki İsrail askerlerinin çekilmesini öngören BM. kararının uygulanmasını isteyen Fransa, İsrail'in istediği güven ortamının güce başvurarak sağlanamayacağını savunmaktadır. Diğer yandan Fransa, İsrail-Filistin "barış" sürecinin sonuca ulaştırılmasını ve Ortadoğu barış sürecinde Fransa aracılığıyla Batı Avrupa'nın da arabulucu rolü oynaması gerektiğini düşünmektedir. İsrail bu istemleri kabul etmediği gibi, Fransa'yı bu sürece dahil etmeye de pek niyetli değildir. Filistin yönetimi ise, İsrail'in karşı çıkmasına rağmen Fransa ve AB'nin Ortadoğu barış sürecinde rol oynamasını istediklerini belirtmiştir. Fransa'nın, İsrail'in istemeyeceğini bile bile bu talepleri dile getirmesi, ABD'ye karşı Ortadoğu'da yaşanan süreçte denge unsuru olmayı amaçladığını göstermesi açısından önemlidir.[308]

Fransa, Ortadoğu'da başta ABD olmak üzere diğer dünya güçlerinin tek başına hegemonya kurmasına engel olmaya çalışmaktadır. Çünkü çok önemli enerji kaynaklarına sahip bu bölgenin güç mücadelesinde çok önemli üstünlük sağlanmasına neden olabileceğini bilmektedir. Bu doğrultuda Fransa; ABD'nin Irak'a müdahalesinin her aşamasına karşı olduğunu belirten tavırlar göstermiştir. ABD'nin Irak'a yeterli süreçleri yaşamadan müdahale etmek istediğini iddia etmiş ve BM. nezdinde müdahaleyi reddetmiştir. Fransa, Irak'a müdahalede uluslararası prosedürün yeterince uygulanmadığını iddia ederek, bölgesel dengelerin aleyhine olan pozisyonunun kuvvetlenmesini önlemeye çalışmıştır. Ortadoğu'da dengelerin Fransa aleyhine bozulmasını önlemek amacı ile, benzer menfaatlerin söz konusu olduğu Çin, Almanya ve Rusya ile etkin işbirliği göstermiştir. Görüldüğü gibi Fransa Ortadoğu politikalarında zemin oluştukça, ABD menfaatleri ve politikalarıyla çatışan bir konumdadır. Ayrıca Fransa bölgesel konumundan yararlanmayı amaçlamaktadır.

Fransa dışişleri bakanı 11-12 Nisan 2003 tarihlerinde Ortadoğu'daki 6 ülkeyi kapsayan ziyaretlerde bulunmuş olup, bölgedeki çıkarlara ve ilişkilere sıkı sıkıya bağlı olduğunu mesajını vermiş ve güç mücadelesinde var olduğunu, başta ABD olmak üzere bütün dünyaya bir kez daha göstermiştir.

---

[308] Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", İstanbul, 2000, s.18-19

10. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemiz içinde bulunduğu dönemde hem uluslararası ilişkiler hem de iç siyasi ve ekonomik gelişmeler açısından son derece hayati bir konumda bulunmaktadır. Bu şartlar içinde üstesinden gelinmesi gereken çok sayıda sorunun yanı sıra, değerlendirilebilecek yeni fırsatlarda söz konusudur.

Son 10-15 yıl içinde dünyamız çok önemli siyasal, askeri ve ekonomik değişimlere şahit olmuştur. Soğuk Savaşın bitişiyle beraber dünyanın tek kutuplu bir düzen içine girmesi küresel güç mücadelesinde denge arayışlarına neden olmuştur.

Stratejik kavram ve politik uygulamalarda görülen değişikliklerin yanı sıra potansiyel problem sahaları ve çatışma ihtimali taşıyan bölgede günümüz koşullarında tekrar yorumlanmıştır. Klasik çatışma gerekçelerinin yanı sıra günümüz koşullarında potansiyel problem sahaları olarak bölgesel gelir farklılıkları, kaynakların kontrolünde anlaşmazlıklar ve çevresel bozulmalara karşı sorumluluk paylaşımı ön plana çıkmaya başlamıştır. Görüldüğü gibi güvenlik ve refah mücadelesinde ekonomik menfaatler ve güvenlik ile yaşama ait küresel sorumluluklar denge arayışı içindedir.

Ayrıca, küresel barış ve istikrar için uluslararası kurum ve kuruluşlar ile uluslararası normların önemi her geçen gün artmaktadır. Buna karşılık dünya barışının sağlanmasında bütün ülkelerin aynı hassasiyeti göstermedikleri, uluslararası kavramlara, menfaatleri doğrultusunda yaklaştıkları görülmektedir. Bu nedenle, potansiyel problem sahaları Kuzey Afrika'dan Uzakdoğu'ya, Asya'dan Amerika ve Kanada'ya kadar uzanmıştır.

Küresel güç mücadelesinin ve uluslararası barış istikrar ve güven ortamının yaratılmasına dair sorumluluk paylaşımındaki problemler, stratejik tehdit algılamalarının değişmesine neden olmuştur. Tehdit kavramı, daha önce belirgin ve kitlesel iken, bugün çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hale gelmiş olup, ortama belirsizlikler hakim olmuştur.[309]

---

[309] Onay Y., "Jeopolitik Dergisi", Sayı:3, İstanbul, 2002, s.97

Bu şeklide geleneksel tehdit kavramı artık:

- Bölgesel ve etnik çatışmalar,
- Ülkelerdeki siyasi, ekonomik istikrarsızlık ve belirsizlikler,
- Kökten dincilik,
- Kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması,
- Uyuşturucu ve her türlü silah-insan kaçakçılığı,
- Uluslararası terörizm,

şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve riskleri ihtiva etmektedir.[310]

Özellikle terörizm geleceğin barış ortamı için en hassas risklerden birisi olarak ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra küresel güç mücadelesinin ve güvenlik endişelerinin denge arayışı içinde olduğu bu dönemde diğer önemli bir tehdit kaynağı nükleer senaryolardır. Bu doğrultuda, gelecek dönemde Rusya Federasyonu, Ortadoğu ve Kuzey Kore'nin ön plana çıkması beklenmektedir.

Uzakdoğu ve Orta Asya bölgesel ve küresel güç mücadelesinde daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Bölge Hindistan, Pakistan ve Çin gibi sınır ve silahlanma sorunları ihtiva eden argümanların yanı sıra stratejik enerji kaynakları, demografik ve ekonomik özellikleriyle de ön plana çıkmıştır. Bölgesel tercihler henüz istikamet ve istikrar kazanmış durumda değildir. Kuzey Kore silahlanma anlayışı nedeniyle yakın gelecekte bölgesel barış için artan bir risk olmaya devam edecektir. Ortadoğu ve Asya'ya ait bu beklentilerin yanı sıra XXI. yüzyılın muhtemel güvenlik ortamında söz konusu olabilecek gelişmeler şunlardır:

- Toplumların milliyetçilik duygularının kuvvetleneceği, istikrarsızlık ve çatışmaların artacağı, bölgesel çatışmaların yaşanabileceği,
- Güvenlik mekanizmalarının ani reaksiyon kuvvetleri olarak küçük fakat hızlı olacağı, barışı koruma ve insani yardım görevlerinin ön plana çıkabileceği,
- AB'nin tüm boyutlarıyla oluşturulacağı ve doğuya doğru genişleyerek güçleneceği, ayrıca güvenlik niteliğini arttıracağı,

---

[310] Kıvrıkoğlu H., "Ulusal Strateji Dergisi", İstanbul, Mart1999, s.18

- Rusya Federasyonu'nun ekonomik zorlukları aşmak için Batıya daha bağımlı hale geldiği, NATO'nun genişlemesini istemese de engelleyemeyeceği,
- Türk cumhuriyetlerinin zamanla BDT ile olan ilişkilerini gevşeteceklerini,
- Dünya düzeninin yakın gelecekte, ABD'nin siyasi, ekonomik ve askeri liderliğinde tek kutuplu olmaya devam edeceği, NATO'nun genişlemesini destekleyeceği, Doğu Avrupa ve Baltık ülkeleri ile ilişkilerini arttırabileceği, Batı modeli rejim ve serbest piyasa ekonomisini angaje etmeye devam edeceği,
- Uzun vadede guruplaşmalar ve hatta bloklaşmaların olabileceği, bu doğrultuda ülkeler arasındaki rekabet ve güç mücadelelerinin artabileceği,
- Ortadoğu'da siyasi yapının değişebileceği ve İsrail'in nüfuzunun artabileceği,
- Çin'in ekonomik yönden Japonya ve ABD'ye karşı bir güç durumuna gelebileceği, bu nedenle ABD'nin Çin ile Rusya Federasyonu'ndan birbirlerine karşı olmak kaydıyla yararlanabileceği,
- Teknoloji ve bilimin gelişerek kuvvet çarpanı karakterini muhafaza edeceği beklenmektedir.

XXI. yüzyılda bu tehdit ve risklerin beklentisi içinde dikkat çekecek diğer bir husus, ekonomik konuların uluslararası ilişkilerde daha önemli hale gelmesi nedeniyle, bu sorunların politik ve askeri alanlardaki çatışmaları daha ciddi boyutlara taşıması söz konusudur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi nedeniyle uluslararası, politik, ideolojik, diplomatik, ekonomik ve askeri çatışmaların sona ermesi söz konusu olmayıp, bilakis kararsızlık, istikrarsızlık ve şiddetin boyutları artmıştır. Sonuç itibariyle, küresel toplumların dini, etnik, ekonomik ve psikolojik gerekçeler nedeniyle daha fazla terörist hareket beklemesi gerekmektedir. Bu beklentiler içinde, kısa-orta ve uzun vadede söz konusu olabilecek senaryoları aşağıdaki gibi düşünebiliriz.

Kısa vadede; Soğuk Savaş sonrası başlamış olan belirsizlikler ve istikrarsızlıkların güvenlik ve ekonomi başta olmak üzere devam edeceği, bu atmosferin küresel güç mücadelesinde denge ihtiyacı ile bütünleşeceği görülmektedir. ABD'nin Irak'tan sonra Ortadoğu'ya ait yeni düzen kurma faaliyetlerinde Suriye ile etkileşim içinde olacağı ve savaşarak ya da savaşmadan istediği sonucu alacağı, diğer taraftan Fransa'nın ABD karşıtı platformuna güç

kazandırma çalışmalarına devam edeceği, bu doğrultuda alacağı sonucun özellikle Almanya tarafından belirleneceği görülmektedir. Küresel güç mücadelesinde, Çin ve Almanya'nın halihazırdaki politikalarını devam ettirecekleri, karşılarına herhangi bir devleti almadan stratejik açılımlarını arttırmalarını sağlayabilecek enerji tabanlı ekonomik işbirliğine öncelik vermeye devam edecekleri düşünülmektedir. NATO'nun genişlemesi çalışmalarının devam edeceği, kısa vadede Rusya'nın baskısıyla eski Doğu Bloğu ülkelerinin adaptasyonunun gecikeceği, diğer taraftan Avrupa Ordusu'nun oluşumunun tamamlanması çalışmalarına devam edileceği, NATO kaynakları ile ilişkisinde Fransa ve Amerika'nın yaklaşımlarının belirleyici olacağı görülmektedir.

Orta vadede; küresel güç mücadelesinde tek kutuplu yapının biteceğini gösterecek işaretlerin kuvvetleneceği, Rusya ve Çin'in gerek kendi aralarında gerek diğer uluslararası ilişkilerinde takınacakları tavrın bunda etken olacağı, AB'nin ordusundaki yapılanmayı kısa vadede belirtilen Fransa ve Amerika'nın yaklaşımlarından etkilenerek netleştireceği, ABD'nin Ortadoğu'daki yeni düzeni büyük oranda oluşturacağı ve Kafkasya ile Orta Asya'yı ön plana çıkaracağı, ayrıca uzay hakimiyetinde önemli ilerlemeler elde ederek istihbarat, güvenlik, tarım, meteoroloji ve bilişim gibi yaşamsal alanlarda süper güç niteliğini arttıracağı görülmektedir. Çin ise, kısa vadede ekonomik yapılanmasında elde edeceği başarılara bağlı olarak tek kutuplu küresel güç mücadelesinin bitmesi amacı ile baskılarını arttırabilecektir. Orta vadede uygulayacağı politikalarda başlangıç ve başarısı için etnik yapısındaki sorunların çözümüne bulunacağı yaklaşım hayati öneme sahiptir. Buna bağlı olarak, karşı mücadele aktörleri ile öncelikleri değişecektir. Asya'da başta Çin ve Rusya olmak üzere önemli siyasi ve ekonomik değişimler orta vadede görülebilecek veya işaretleri ortaya çıkacaktır. Japonya'nın global ortaklık anlayışı devam ederken, Orta Asya'daki yeni cumhuriyetlerin Batı ile entegrasyonu kuvvet kazanmış olacaktır. Bunda ülkemizin politikaları son derece önemlidir. Ülkemizin orta vadede ekonomisinin eskisinden daha iyi olacağı, AB ile entegrasyonunun negatif ya da pozitif olarak sonuçlanacağı, Kıbrıs'taki sorunun neticeleneceği beklenmektedir. Ülkemizin iç tehditlerinde dini radikalizmin ön plana çıkabileceği, uluslararası sistemde ise kökten dincilik, kültür çatışmaları ve refah paylaşımının yaratacağı sorunların ön plana çıkabileceği, bu doğrultuda ulusal ve uluslararası silahlı güçlerin modernize olacağı beklenmektedir. NATO'nun gerek

anlayış gerek askeri niteliğini modernize edeceği ve eski Doğu Bloğu ülkelerini de nüfuzuna alarak kuvvet kazanacağı düşünülmektedir.

Uzun vadede; küresel güç mücadelesinin iki veya üç kutuplu yapıyla (ABD – Fransa ve Almanya'ya bağlı olarak AB – Çin önderliğinde Asya) devam edeceği, bilişim teknolojisi başta olmak üzere uzay teknolojisinin yaygınlaşacağı ve bununla beraber kimyasal ve biyolojik risklerin yaygınlaşmış olacağı, yakın çevre anlayışına rağmen eski Doğu Bloğu ülkelerinin Batıya entegrasyonlarını tamamlayacakları, Çin'de etnik yapının, siyasi dağılımlar ile sonuçlanacağı, küreselleşmenin tüm boyutları ile yaşanacağı, zaman ve mekan kavramlarının iletişim ve ulaşımın katkısı ile nitelik değiştireceği, gıda, sağlık, istihbarat başta olmak üzere yaşamsal alanların uzay çağının özelliklerini yansıtacakları, alternatif enerji kaynaklarının kullanılmasının yaygınlaşmış olacağı, ancak bilişim başta olmak üzere terör riskinin her çeşidiyle üst seviyede yaşanacağı bir dünya beklenmektedir. Ülkemizin ekonomik sorunlarını aşmış olacağı, AB hedefindeki neticeye bağlı olarak ABD ile stratejik işbirliğinin devam edeceği, uzay teknolojilerinden istifade edebilen durumda olacağı, ancak etrafımızdaki güvenlik sorunlarımızın devam edeceği beklenmektedir.

Ülkemizin AB hedefi doğrultusunda politikalarının devam edeceği ekonomik sorunların çözümüne öncelik vereceği ve Kıbrıs sorununda GKRY ile Yunanistan'ın iyi niyetli olmaları halinde çözümün yaklaşacağı ümit edilmektedir.

Kısa – orta ve uzun vadenin bu beklentiler ışığında halihazırda ülkemizde, güvenlik yapılanması güncel koşullarda değerlendirilmektedir. Örneğin; ülkemiz terör konusuna yıllardır dikkat çekmiş ve işbirliği gayretleri göstermiştir. Bu anlayış içinde milli güvenlik açısından ülkemizin çıkarlarını;

- Ülkemizin savunması,
- Elverişli dış ilişkiler ve düzenlemelerin oluşturulması,
- Ekonomik refahın sağlanması,
- Demokratik değerlerin geliştirilmesi.

olmak üzere 4 başlık altında toplamak mümkündür. Bu çıkarlar doğrultusunda milli güvenlik politikamız ile hedeflenen hususlar ise kabaca aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

- Ülkemizin bağımsızlık ve bölünmez bütünlüğünün korunması,
- Anayasamızda belirlenen düzenin, ilke ve değerlerinin devamı,
- Halkın huzur, refah ve güvenliğinin sağlanması ve idame ettirilmesi,
- Bölgemizde demokrasi, barış ve istikrarın sağlanması,
- Uluslararası barış ve istikrar ortamına katkıda bulunacak ilişkilerin geliştirilmesi,
- Ülke ekonomisi ve savunma sanayiinin ileri düzeye çıkarılması.

Bu başlıklar içinde orta ve uzun vadede güvenliğimiz için; NATO ittifakının doğuya doğru genişleyerek yeni şartlara adaptasyonu ve ittifak içindeki yerimizin korunması. Ayrıca, Avrupa ile entegrasyonumuz da AB'ne üyelik çalışmalarımızın uyum içinde yürütülmesi ve bölgemizde stratejik derinliğimizin arttırılması hayati önem arz etmektedir. Bu anlayış içinde milli güvenlik politikamız daha barışçı, istikrarlı ve çağdaş uluslararası normlara sahip istikrarlı bir güvenlik ortamı yaratmak için bölgemizdeki ve dünyadaki çatışmaları önleyip, gerginlikleri azaltmaya ve barışın tesis edilmesine katkıda bulunmaya devam etmelidir. Çağdaş Türkiye kurulduğundan bu yana Mustafa Kemal Atatürk'ün emaneti olan "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesine sadık kalıp, dünyanın en istikrarsız bölgesinde barış ve istikrarın unsuru olmaya ve başta komşularımız olmak üzere bütün ülkelerle barış içinde ilişkiler tesis etmeye devam etmeliyiz.

Bilmeliyiz ki, savaştan daha kötü olan tek şey özgürlüğün ve güvenliğin tehlikeye düşmesidir!

KAYNAKLAR

1. Armaoğlu F., "Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
2. Bal İ., "20. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası", Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2001.
3. Bostanoğlu B., "Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası", Zirve Ofset Baskı, Ankara, 1999.
4. Caşın M.H., "Rus İmparatorluk Stratejisi", Ankara, 2001.
5. Chen Y.I., "China is Determined top Make All Necessary Sacrifies for the Defeat of US Imperialism", Pekin, 1965.
6. Chomsky N., Çev:Çakıroğlu A. ve Birkan T., "Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi", Metis Yayınları, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 2000.
7. Clausewitz C.V., "Savaş Üzerine", İstanbul, 1975.
8. Çalış Ş.H., "Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim", Nobel Yayın Dağıtım, Hür Ofset Basımevi, 1. Basım, Konya, 2001.
9. Çalış Ş.H., Dağı İ.D. ve Gözen R., "Türkiye'nin Dış Politika Gündemi", Liberte Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2001.
10. Daniel C.F. and Ross A.L., "US Strategic Planning and the Pivotal States", The Pivotal States, 1999.
11. Davutoğlu A., "Stratejik Derinlik", Küre Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 2001.
12. Dayanıklı B.F., "Siyaset Penceresinden Türkiye", İstanbul, 2002.
13. Dulupçu M.A., "Küresel Rekabet Gücü", Nobel Yayın Dağıtım, Göksu-Star Basımevi, 1. Basım, Ankara, 2001.
14. Dümen E., "Jeopolitik/Jeostrateji", Cilt:3, İstanbul, 1973.
15. Elmas G., "Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Dengesizlikler", Nobel Yayın Dağıtım, Savaş-Alemdar Matbaası, 1. Basım, Ankara, 2001.
16. Eralp A., "Türkiye ve Avrupa", Pelin ve Cem Ofset Baskı, Ankara, 1997.
17. Esenbel M., "Türkiye'nin Batı ile İttifaka Yönelişi", İsis Yayımcılık, 1. Baskı, İstanbul, 2000.

18. Grenard F., Çev:Yüksel O., "Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü", Milli Eğitim Basımevi, 1. Basım, İstanbul, 1970.
19. Guyatt N., "Another American Century", Zed Books Ltd., New York-USA, 2000.
20. Halis B., "Hava Kuvvetleri", İstanbul, 2000.
21. Harp Akademileri, "Askeri Coğrafya", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1992.
22. Harp Akademileri, "Avrupa'nın Güvenliği ve Almanya", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996.
23. Harp Akademileri, "Bugünün ve Geleceğin Dünya Güç Merkezleri ve Dengeleri ile Türkiye'ye Etkileri", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994.
24. Harp Akademileri, "Harp Ekonomisi", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1985.
25. Harp Akademileri, "Orta Asya-Hazar-Ceyhan Boru Hattı ve Milli Güce Etkileri", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999.
26. Harp Akademileri, "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995.
27. Harp Akademileri, "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995.
28. Harp Akademileri, "Türkiye-Federal Almanya İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994.
29. Hart L., Çev:Koçak S., "Strateji Dolaylı Tutum", İstanbul, 2003.
30. Hava Harp Okulu Öğretim Başkanlığı, "T.C. İnkılap Tarihi", Hava Harp Okulu Matbaası, İstanbul, 1987.
31. İsvan M., Kıbrıs Barış Harekatı", Apa Ofset Basımevi, İstanbul, 1974.
32. Karaca R.K., "Dünyadaki Yeni Güç Çin", İstanbul, 2003.
33. Keyder Ç., "State & Class in Turkey", Biddles Ltd., Guildford-UK, 1987.
34. Khor M., "Rethinking Globalization", Zed Books Ltd., New York-USA, 2001.
35. Kissinger H., Çev:Evyapan T., "Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?", ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş., Özkan Matbaası, Ankara, 2002.
36. Kramer H., Çev:Çimen A., "Değişen Tüekiye", Timaş Yayınları, Ece Ofset Basımevi, İstanbul, 2001

37. Langlois G., Çev: Turan Ö., "20. Yüzyıl Tarihi", I. Baskı, Nehir Medya Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2000.
38. Ledeen M.A., Çev:Arakan T. ve Gökteke E., "Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli", İstanbul, 2003.
39. Lesser I.O. and Fuller G.E., Çev:Bülbül Y., "Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu", Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 1. Baskı, İstanbul, 2000.
40. Lynch A., "The Soviet Study of International Relations", Cambridge Univ. Press, Coexistence, 1987.
41. Madeley J., "Hungary for Trade", Zed Books Ltd., New York-USA, 2001.
42. Matsutani H., "Japonya'nın Dış Politikası ve Türkiye",. Bayrak Matbaası ve Basımevi, 1. Basım, İstanbul, 1995.
43. Miliband R., "Class Power & State Power", The Thetford Press Ltd., New York-USA, 1983.
44. Morelle H., "SSCB'nin Çöküşünün Stratejik Sonuçları", Defense Nationale, 1993.
45. Musa M., "Devletlerarası İlişkiler ve Dünya Düzeni", Ta-Ha Yayıncılık ve Matbaa Basın Ltd., Aydoğdu Matbaası, Ankara, 1997.
46. Mütercimler E., "Ertuğrul Faciası ve 21. Yüzyıla Doğru Türk-Japon İlişkisi", Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993.
47. Mütercimler E., "21. Yüzyıl ve Türkiye: Yüksek Strateji", Güncel Yayıncılık Ltd., Kitap Matbaacılık, 2. Basım, İstanbul, 2000.
48. Mütercimler E., 21. Yüzyıl ve Türkiye: Yüksek Strateji", Erciyaş Yayınları, Koçak Matbaası, 1. Baskı, İstanbul, 1997.
49. Nash C.A., "A Comparison of Deployed Technology", Air Force Magazine, 1991.
50. Oetinger B.V., Ghyczy T.V. and Bassford C., Çev:Dicleli Z., "Clausewitz ve Strateji", Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 2002.
51. Okman C., "Strateji Teorisine Giriş", İstanbul,1999.
52. Oran B., "Türk Dış Politikası", İletişim Yayınları, Sena Ofset Baskı, İstanbul, 2001.
53. Özcan G. ve Kut Ş., "Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar: En Uzun 10 Yıl", Boyut Matbaacılık A.Ş., 1. Basım, İstanbul, 1998.
54. Özdağ M., "Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine", Asam Yayınları, Ankara, 2001.

55. Öymen O., "Geleceği Yakalamak", Remzi Kitapevi A.Ş., İstanbul, 2000.
56. Özey R., "Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Türkiye", Marifet Yayınları, Bayrak Matbaası, İstanbul, 1998.
57. Öztürk M., "Rusya Federasyonu'nda Son Gelişmelere İlişkin Özet Bir Değerlendirme", İstanbul, 1994.
58. Sönmezoğlu F., "Değişen Dünya ve Türkiye", Bağlam Yayınları, Bayrak Matbaası, 1. Basım, İstanbul, 1996.
59. Suat İ., "AB'ne Neden Hayır", İstanbul, 2002.
60. Touraine M., "Altüst Olan Dünya-21. Yüzyılın Jeopolitiği", Ankara, 1997.
61. Tuna G., "Yeni Güvenlik", Nobel Yayın Dağıtım, Erek Matbaası, 1. Basım, Ankara, 2001.
62. Tuncoku A.M., "Japonya Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri", Ankara, 2002.
63. Türk H., "Büyük Oyun", İstanbul, 2002.
64. Türkmen İ., "Türkiye'nin Yeni Jeopolitiği", İstanbul, 1998.
65. Uslu N., "Türk-Amerikan İlişkileri", Cantekin Matbaası, 1. Baskı, Ankara, 2000.
66. Yanar S., "Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya", IQ Kültürsanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.
67. Yıldız Y.G., "Global Stratejide Ortadoğu", Der Yayınları, Kardeşler Matbaası, İstanbul, 2000.
68. Yirmibeşoğlu S., "Askeri ve Siyasi Anılarım", Cilt:1, Zafer Matbaası, İstanbul, 1999.
69. Zbigniew B., "A Geostrategy for Euroasia", Foreign Affairs, 1977.
70. Ana Brittanica Ansiklopedisi, Cilt:15, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1989.
71. Ana Brittanica Ansiklopedisi, Cilt:20, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1989.
72. Avrasya Dosyası Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Alıç Matbaası, Ankara, 1995.
73. Avrasya Dosyası Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, Alıç Matbaası, Ankara, 2000.
74. Avrasya Dosyası Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, Alıç Matbaası, Ankara, 1999.
75. Başbakanlık Yayınları, "Türkiye'deki Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri ile Önlenmesi", Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1982.
76. Büyük Larousse Ansiklopedisi, Cilt:21, İstanbul, 1992.
77. Harp Akademileri, "Dış Basın Bülteni", Sayı:198, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1996.
78. Harp Akademileri, "Dış Basın Bülteni", Sayı:272, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999.

79. Harp Akademileri, "Dış Basın Bülteni", Sayı:280, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2002.
80. Harp Akademileri, "Harp Akademileri Bülteni", Sayı:198, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2001.
81. Insight Turkey, Volume:1 , Number:3, Hanlar Matbaacılık, İstanbul, 1999.
82. Insight Turkey, Volume:2 , Number:2, Hanlar Matbaacılık, İstanbul, 1999.
83. Insight Turkey, Volume:3 , Number:1, Hanlar Matbaacılık, İstanbul, 1999.
84. Jeopolitik Dergisi, Sayı:1, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2002.
85. Jeopolitik Dergisi, Sayı:3, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2002.
86. Meydan Larousse Ansiklopedisi, Cilt:12, Medya Yayınları, İstanbul, 1992.
87. Savunma ve Havacılık Dergisi, Cilt:15, Sayı:86, Mönch Türkiye Yayıncılık, Ankara, 2001.
88. Servet C., "Jeopolitik", Sayı:1, İstanbul, 2002.
89. Shijie Ribao Daily, "Çin'in Yeni Stratejik Planı", 2001.
90. Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:340, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994.
91. Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:367, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001.
92. Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:370 Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001.
93. Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:371, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2002.
94. Ulusal Strateji Dergisi, Cem Ofset Baskı, İstanbul, 1999.
95. Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:22, Cem Ofset Baskı, İstanbul, 2002.
96. Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:23, Cem Ofset Baskı, İstanbul, 2002.
97. Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:25, Cem Ofset Baskı, İstanbul, 2002.
98. Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:29, Cem Ofset Baskı, İstanbul, 2002.
99. Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:30, Cem Ofset Baskı, İstanbul, 2002.
100. Ulusal Strateji Dergisi, Sayı:37, Cem Ofset Baskı, İstanbul, 2002.
101. 2023 Dergisi, Sayı:18, Atılım Ofset Baskı, Ankara, 2002.

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa ÖZBAY 1965 yılında Kütahya'da doğmuştur. 1989 yılında Hava Harp Okulundan mezun oldu. Ayrıca Kamu Yönetimi mezunu olup, Hava Kuvvetlerinde görev yapmaktadır.